

arhiv

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Ljubljana 2025

Letnik 48
št. 2

arhivi

UDK 930.25 (497.4) (05)
UDC 930.25 (497.4) (05)

ISSN 0351-2835 (Print)
ISSN 2630-4376 (Online)

9 770351 283001

arhivi

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Ljubljana 2025

Letnik 48
št. 2

*Nagovor predsednice Arhivskega društva Slovenije ob začetku 32. zborovanja v predavalnici
Arhiva Republike Slovenije
(Foto: Rene Sebastijan Knapič/ Arhiv Republike Slovenije)*

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Zeitschrift des Archivvereins und der Archive Sloweniens
Gazzetta dell'Associazione archivistica e degli archivi in Slovenia
The Review of the Archival Society and Archives of Slovenia

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© 2025 Arhivsko društvo Slovenije

Izdalo in založilo Arhivsko društvo Slovenije

Uredništvo: Poljanska cesta 40, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: arhivi@arhivsko-drustvo.si

URL: www.arhivsko-drustvo.si/publikacije/arhivi

FB: Facebook/Arhivsko društvo Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: Jernej Komac (Arhiv Republike Slovenije)

Uredniški odbor: red. prof. dr. Boris Golec (Zgodovinski inštitut Milka Kosa, ZRC SAZU),

mag. Marija Čipić Rehar (Zgodovinski arhiv Ljubljana), mag. Nina Gostenčnik

(Pokrajinski arhiv Maribor), doc. dr. Vinko Skitek (Pokrajinski arhiv Maribor),

doc. dr. Gregor Jenuš (Arhiv Republike Slovenije), doc. dr. Julijana Visočnik

(Nadškofijski arhiv Ljubljana), red. prof. dr. Walter Lukan (profesor v pokoju, Avstrija),

dr. Elvis Orbanič (Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci,

Područna jedinica u Puli, Hrvatska), Alenka Kozič (Pokrajinski arhiv v Novi Gorici),

Katja Zupanič (Zgodovinski arhiv na Ptuj), Vanja Rupnik (Arhiv Republike Slovenije)

Redakcija te številke je bila zaključena: 30. november 2025

Revija izhaja dvakrat letno.

Cena posamezne številke je 12,50 EUR.

Lektorica: dr. Aleksandra Gačić

Prevodi: mag. Hana Habjan (angleščina)

Fotografska dela: Jernej Komac

UDK: Alenka Hren

Izdajo so omogočili: Ministrstvo za kulturo in Arhivsko društvo Slovenije

Poslovni račun: NLB d. d. Ljubljana, 02083-0019446150

Oblikovanje: Andreja Aljančič Povirk

Računalniški prelom: Uroš Čuden, MEDIT d. o. o., Notranje Gorice

Tisk: Fotolito Dolenc d. o. o.

Naklada: 300 izvodov

Revija Arhivi je vključena v naslednje podatkovne baze: *COBISS* (Slovenija); *EBSCO Publishing*; *ProQuest*, *Library & Information Science Source*; *Library, Information Science & Technology Abstracts with Full Text* (Združene države Amerike); *Centro de Información Documental de Archivos* (Španija); *Institut für Archivwissenschaft der Archivschule Marburg* (Nemčija)

KAZALO

Jernej Komac	Uvodnik	169
32. ZBOROVANJE ARHIVSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE		
JOŽE GLAVIČ	www.zal-lj.si – 30 let spletne strani Zgodovinskega arhiva: Kje smo bili, kje smo in kam naprej	171
IVAN SZEKELY, MICHAEL FRIEDEWALD, MURAT KARABOGA	Nezaželene ovire pri dostopu do arhivov v luči vseevropske študije Sveta Evrope	181
JERNEJA FERLEŽ	Lovljenje uporabniških svetov: izsledki kvalitativne raziskave uporabnikov Univerzitetne knjižnice Maribor	191
MARKO KUŠAR	Ocena dostopnosti arhivov za gibalno ovirane osebe – primer Pokrajinskega arhiva Maribor, Enote za Prekmurje in Zgodovinskega arhiva Celje	203
ELIZABETA ERŽEN PODLIPNIK, DUNJA MUŠIČ	<i>Je arhivist tudi pedagog?</i> Pedagoška dejavnost Zgodovinskega arhiva Ljubljana	211
ELIA EKINOVIĆ MICAČ, ANA KNEŽEVIĆ CEROVSKI, LANA KRIŠTO LONČARIČ, PETRA PANCIROV	Pravilnik za opis in dostop do virov v knjižnicah, arhivih in muzejih (Pravilnik KAM)	231
ALEŠ GABRIČ	O željah bolj ali manj informiranih uporabnikov arhivskih storitev	243
IGOR FILIPIČ	Od klasičnega vodnika do digitalnega asistenta: razvoj uporabniško usmerjenega dostopa do arhivskega gradiva	253
PRIMOŽ FRAJLE	Uporaba in reproduciranje filmskega arhivskega gradiva v Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu Republike Slovenije	263
GREGOR ŠKAFAR	Spletna objava matičnih knjig – izzivi pri iskanju podatkov javnopravnih oseb in drugih strank	277
TADEJ CANKAR	Arhivska komisija med arhivsko zakonodajo in prakso	293
GORDANA ŠOVEGEŠ LIPOVŠEK	Raziskovanje v madžarskih arhivih – dobre prakse pri sosedih	311
ANTUN SMERDEL, NINA GORŠIČ	Dostopnost arhivske dediščine za vse: izzivi in rešitve	321
O DELU ARHIVSKEGA DRUŠTVA IN ARHIVOV SLOVENIJE		
GREGOR JENUŠ, ANDREJ NARED, JURE VOLČJAK	Od skromnih začetkov do zlatega reda za zasluge: 80 let slovenskega državnega arhiva	337

PRIDOBITVE ARHIVOV

Pridobitve slovenskih arhivov v letu 2024	355
---	------------

BIBLIOGRAFIJA ARHIVSKIH DELAVCEV

Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2024	371
--	------------

OSEBNE VESTI

Katja Zupanič	In memoriam Damjan Lindental (1971–2025)	387
Lucija Planinc, Jedert Vodopivec Tomažič, Marija Grabnar	V spomin Nadi Čučnik Majcen (1937–2025)	388

OCENE IN POROČILA O PUBLIKACIJAH IN RAZSTAVAH

Publikacije

Nataša Car	Julijana Visočnik: Škofijski arhiv Ljubljana: Inventar fonda ŠAL 2, drugi del, fasc. 20–45	391
------------	---	------------

Razstave

Lucija Pečnik	Reconstruction: International Archives Week Challenge 2025 – International Archives Week 2025: 9th – 13 June 2025	393
Aleksander Žižek	Hedvika Zdovc: Veliko Celje. Združitev celjske mestne in okoliške občine	395

TABLE OF CONTENTS

Jernej Komac	Editorial	169
32ND CONGRESS OF THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA		
JOŽE GLAVIČ	www.zal-lj.si – 30 Years of The Historical Archives Ljubljana Website: Where We Were, Where We Are and Where to Go Next	171
IVAN SZEKELY, MICHAEL FRIEDEWALD, MURAT KARABOGA	Undesirable Barriers of Access to Archives in Light of the Council of Europe's Pan-European Study	181
JERNEJA FERLEŽ	Catching User Worlds: Results of a Qualitative Survey of Users of the University of Maribor Library	191
MARKO KUŠAR	Assessment of the Accessibility of Archives for Individuals with Disabilities: The Regional Archives Maribor, the Prekmurje Unit, and the Historical Archives Celje	203
ELIZABETA ERŽEN PODLIPNIK, DUNJA MUŠIČ	<i>Is an Archivist Also an Educator?</i> Pedagogical Activities of the Historical Archives Ljubljana	211
ELIA EKINOVIĆ MICAČ, ANA KNEŽEVIĆ CEROVSKI, LANA KRIŠTO LONČARIČ, PETRA PANCIROV	Code for Description and Access to Resources Resources in Libraries, Archives, and Museums (LAM Code)	231
ALEŠ GABRIČ	On The Wishes of More or Less Informed Users of Archival Services	243
IGOR FILIPIČ	From a Classic Guide to a Digital Assistant: The Development of User-Oriented Access to Archival Materials	253
PRIMOŽ FRAJLE	The Use and Reproduction of Film Archival Materials in the Slovenian Film Archives	263
GREGOR ŠKAFAR	Online Publication of Parish Registers – Challenges in Searching for Information From Public Legal Entities and Other Parties	277
TADEJ CANKAR	The Archival Commission Between Archival Legislation and Practice	293
GORDANA ŠÖVEGEŠ LIPOVŠEK	Research in Hungarian Archives – Neighbours' Good Practices	311
ANTUN SMERDEL, NINA GORŠIČ	Accessibility of Archival Heritage for All: Challenges and Solutions	321
ACTIVITIES OF THE ARCHIVAL SOCIETY AND ARCHIVES OF SLOVENIA		
GREGOR JENUŠ, ANDREJ NARED, JURE VOLČJAK	From Humble Beginnings to the Golden Order of Merit: 80 Years of the Slovenian State Archives	337

ACQUISITIONS OF ARCHIVES

Acquisitions of Slovenian Archives in 2024	355
--	------------

BIBLIOGRAPHY OF ARCHIVAL WORKERS

Bibliography of Archival Workers in 2024	371
--	------------

PERSONALIA

Katja Zupanič	In Memoriam Damjan Lindental (1971–2025)	387
Lucija Planinc, Jedert Vodopivec Tomažič, Marija Grabnar	In Memoriam Nada Čučnik Majcen (1937–2025)	388

REVIEWS AND REPORTS

Publications

Nataša Car	Julijana Visočnik: The Ljubljana Archdiocesan Archives: Inventory of the Fonds ŠAL 2, Part Two, Fasc. 20–45	391
------------	---	------------

Exhibitions

Lucija Pečnik	Reconstruction: International Archives Week Challenge 2025 – International Archives Week 2025: 9th – 13 June 2025	393
Aleksander Žižek	Hedvika Zdovc: Greater Celje. Merger of the Celje City and Surrounding Municipalities	395

NAVODILA AVTORJEM PRISPEVKOV ZA ARHIVE

- ❖ Prispevki morajo biti oddani v elektronski obliki (razmik 1,5 vrstice).
- ❖ Vsi članki gredo pred objavo v recenzijo. Pozitivna recenzija je pogoj za objavo članka.
- ❖ Prispevki za rubrike *Članki in razprave in Iz arhivskih fondov in zbirk* morajo obvezno vsebovati **izvleček** (maks. 10 vrstic), **ključne besede**, primerne za indeksiranje, in **povzetek** (maks. 30 vrstic). Pred povzetkom mora biti naveden spisek **virov in literature**.
- ❖ Avtor naj navede svoj polni naslov, naziv oz. poklic, delovno mesto in naslov ustanove, kjer je zaposlen, tel. številko in e-pošto.
- ❖ Opombe morajo biti pisane enotno pod črto. V opombah uporabljamo krajše navedbe, ki morajo biti skupaj s kraticami razložene v poglavju viri in literature.
Primer: Merku: *Slovenska plemiška pisava*, str. 110.
- ❖ V poglavju **Viri in literatura** morajo biti sistematično, po abecednem vrstnem redu, navedeni vsi viri in vsa literatura, navedena v opombah. Ločeno navedemo arhivske vire, internetne vire, časopisne vire, literaturo itd.
- ❖ Citiranje arhivskih virov: oznaka države, arhiva, fonda ali zbirke in oznake nižjih popisnih enot.
Primer Arhiv Republike Slovenije: SI AS 1, šk. 1.
Primer za regionalne arhive: SI_ZAL_IDR/0102, Občina Dole, t. e. 44, Ljudsko štetje iz leta 1890.
- ❖ Citiranje literature (monografije): priimek, ime avtorja: *naslov (in podnaslov)* dela. Kraj: založba, leto izida.
Primer: Merku, Pavle: *Slovenska plemiška pisma*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1980.
- ❖ Citiranje literature (periodika): priimek, ime avtorja: naslov članka. V: *Naslov periodike* letnik (leto izdaje), številka, strani članka.
Primer: Matijević, Meta: Novomeški mestni arhiv in skrb zanj. V: *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 221–226.
Primer: Krippenspiel. V: *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 28. 12. 1843, št. 154, str. 1107.
- ❖ Citiranje literature (zborniki): priimek, ime avtorja: naslov članka. V: *Naslov zbornika* (ime urednika). Kraj izdaje: založnik, leto izida, strani članka.
Primer: Bizjak, Matjaž: Gutenberg in briksenska posest vzhodno od Tržiške Bistrice. V: *Ad fontes. Otorepčev zbornik* (ur. Darja Mihelič). Ljubljana: Založba ZRC, 2005, str. 225–269.
- ❖ Citiranje spletnih strani (naslov, točni naslov spletne strani, datum uporabe spletne strani).
Primer: Graščina Smlednik: <http://www.gradovi.jesenice.net/smlednik.html> (dostop: 12. 6. 2020).
- ❖ Slikovno gradivo (**največ 5 kosov**) sprejema uredništvo le v elektronski obliki in v visoki resoluciji (najmanj 300 dpi), shranjeno nestisnjeno v datoteko vrste TIFF. Slikovno gradivo (fotografije, grafikoni, tabele, zemljevidi itd.) je potrebno priložiti ločeno (v tekstu naj bo označena samo lokacija gradiva) v posebni mapi (datoteki) z avtorjevim imenom in priimkom. Slikovno gradivo mora vsebovati odgovarjajoče podnapise z navedbo vira.
- ❖ Uredništvo ima pravico prispevke jezikovno lektorirati; lektorske popravke navadno vnesejo avtorji sami. Korektore načeloma opravi uredništvo.
- ❖ Avtorji so dolžni upoštevati navodila, objavljena v vsaki tiskani številki *Arhivov* in na spletni strani ADS.
- ❖ Članki in prispevki, objavljeni v tiskani reviji, so objavljeni tudi na spletni strani ADS. Avtorji z objavo tiskane verzije soglašajo tudi z objavo spletne verzije članka.

Uredništvo Arhivov

ARHIVI,
glasilo Arhivskega društva
in arhivov Slovenije
so osrednja slovenska
arhivska revija, ki
spremlja širok spekter
arhivskih vprašanj. V njej
objavljamo prispevke
s področja arhivistike,
(upravne) zgodovine,
zgodovinskih pomožnih
ved, vede o virih, arhivske
teorije in prakse ter
vsakdana slovenskih
arhivov in aktualna
vprašanja s področja
zaščite in hranjenja novih
oblik zapisov informacij
na računalniških medijih.

Prispevke sprejema
uredništvo na naslov:

Uredništvo Arhivov
Poljanska cesta 40,
SI-1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta:
arhivi@arhivsko-drustvo.si

Rok za oddajo
prispevkov za vse rubrike
je za prvo številko
1. maj,
za drugo številko pa
1. oktober!

ARHIVI,

the Review of the Archival Association and Archives of Slovenia is the central Slovenian archival journal. It deals with a wide range of archival issues and includes articles in the fields of archival science, (administrative) history, auxiliary sciences of history, study of primary sources, archival theory and practice, and daily activities of the Slovenian archives and also presents problems in the field of protection and preservation of new forms of a written record on the computer media.

Papers should be sent to the editorial board:

Uredništvo Arhivov

Poljanska cesta 40,
SI-1000 Ljubljana, Slovenija
Email:
arhivi@arhivsko-drustvo.si

Deadlines

papers for all sections are to be submitted by

May 1

for the first number
and by

October 1

for the second number!

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS FOR ARHIVI

- Papers should be submitted in electronic form (1.5 line spacing)
- Before being published all papers are peer-reviewed. Papers are published only if they receive a positive peer-review.
- Papers for the sections *Articles and Papers* and *From Archival Fonds and Collections* must include a maximum 10-line **abstract**, **keywords** appropriate for indexing, and a maximum 30-line **summary**. List of **sources and literature** stands before the summary.
- Authors should state their full address, title and/or profession, work place, and address of the institution where they work, phone number, and e-mail.
- Footnotes are written uniformly under the line. Footnotes include short references that are fully explained together with abbreviations in the chapter Sources and Literature.
Example: Merku: *Slovenska plemiška pisma*, p. 110.
- Chapter Sources and Literature includes a systematic recording of all sources and literature cited in footnotes, in alphabetical order. Archival sources, web sources, journals, literature etc. are stated separately.
- Citation of archival sources: country reference code, name of archival institution, reference code of archival fond or collection and references of the units of description.
Example: Archives of the Republic of Slovenia: SI AS 1, box 1.
Example for regional archives: SI: SI_ZAL_IDR/0102, Občina Dole, box 44, Ljudsko štetje iz leta 1890.
- Citation of literature (monographs): surname, name of the author: *title (and subtitle) of the book*. Publishing place: publisher, publishing year.
Example: Merku, Pavle: *Slovenska plemiška pisma*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1980.
- Citation of literature (articles in periodicals): surname, name of the author: title of the article. In: *Title of periodical* volume (publishing year), number, pages of the article.
Example: Matijević, Meta: Novomeški mestni arhiv in skrb zanj. In: *Arhivi* 26 (2003), no. 1, pp. 221–226.
Example: Krippernspie. In: *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 28. 12. 1843, št. 154, p. 1107.
- Citation of literature (articles in miscellany): surname, name of the author: title of the article. In: *Title of miscellany* (name of the editor). Publishing place: publisher, publishing year, pages of the article.
Example: Bizjak, Matjaž: Gutenberg in briksenska posest vzhodno od Tržiške Bistrice. In: *Ad fonts. Otorepčev zbornik* (ed. Darja Mihelič). Ljubljana: Založba ZRC, 2005, pp. 225–269.
- Citation of websites (title, URL, date of access).
Example: Graščina Smlednik: <http://www.gradovi.jesenice.net/smlednik.html> (accessed: 12. 6. 2020).
- Graphic materials (**max. 5 pieces**) should be submitted in electronic form and in high resolution (300 dpi), saved in non-compressed TIFF file format. Graphic materials (photographs, graphs, tables, maps, etc.) should be submitted separately (with their correct positions clearly marked in the text), in a separate folder (file) marked with author's name and surname. Graphic materials should always carry a caption explaining the image and its source.
- Editorial board reserves the right to send the submitted papers for language proofreading. Proofreading corrections are usually inserted in the papers by the authors themselves. Other corrections of a technical nature are usually done by editorial board.
- Authors should follow these instructions, published in each issue of *Arhivi* and on the website of *Archival Association of Slovenia*.
- Articles and papers that are published in the printed version of *Arhivi* are also published on-line on the homepage of the Archival Association of Slovenia. By giving their consent to the publishing of the printed version, authors also agree to their papers being published on-line.

Arhivi Editorial board

Uvodnik

Druga številka 48. letnika revije *Arhivi* je tokrat namenjena prispevkom, ki so bili v krajši obliki predstavljeni na 32. zborovanju Arhivskega društva Slovenije in v obliki povzetkov objavljeni v *Zborniku povzetkov 32. zborovanja*. Ideja o vključitvi prispevkov z zborovanja v revijo je bila del razprave tako na letnem sestanku uredniškega odbora revije kot na sestanku izvršnega odbora društva in je bila v obeh odborih brez večjih pomislekov tudi sprejeta. Objava prispevkov zborovanja v reviji *Arhivi* in ne v samostojnem zborniku prispevkov je predvsem posledica dejstva, da revija že leta živetari z manjšim številom prispevkov. S tem namenom so bili vsi izbrani predavatelji na zborovanju pozvani, naj najprej do 15. maja pripravijo povzetke svojih predavanj in potem do 30. septembra oddajo še daljše prispevke. Do postavljenega roka se je nabralo le pet prispevkov in je vse skupaj bilo videti, kot da se bo načrt izjalovil, vendar se je v tednih po zborovanju nabralo še kar nekaj prispevkov, tako da jih je na koncu oddalo 13 od skupno 18 predavateljev. Prispevki so tokrat zbrani v skupni rubriki, razvrščeni po datumu prejema v uredništvo.

Poleg izbrane rubrike 32. zborovanja ADS so v drugi številki revije objavljeni še tri poročila o publikacijah in razstavah, eno poročilo ob 80. obletnici Arhiva Republike Slovenije, dva spominska zapisa ter tradicionalni rubriki o pridobitvah slovenskih arhivov in o bibliografiji arhivskih delavcev.

Vsem želim prijetno branje tokratne številke revije *Arhivi* ter lep in uspešen začetek leta 2026!

Jernej Komac
Glavni in odgovorni urednik

32. ZBOROVANJE ARHIVSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE 32ND CONGRESS OF THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA

1.04 Strokovni članek

UDK 004.774:930.25(497.4Ljubljana)"1995/2025"

Prejeto: 14. 8. 2025

www.zal-lj.si – 30 let spletne strani Zgodovinskega arhiva: Kje smo bili, kje smo in kam naprej

JOŽE GLAVIČ

MA, univ. dipl. zgod., inž. inf., višji arhivist

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko Novo mesto, Skaliskega ulica 1,

SI-8000 Novo mesto

e-pošta: joze.glavic@zal-lj.si

Izvleček

Spletne strani arhivov predstavljajo prvi stik številnih uporabnikov z arhivom ter omogočajo hiter dostop do osnovnih informacij in vsebin arhivskega gradiva. Zgodovinski arhiv Ljubljana je 15. marca 1995 kot eden izmed prvih slovenskih arhivov vzpostavil spletno stran, s katero je začel komunicirati s spletno javnostjo. Tridesetletni jubilej prve objave spletne strani Zgodovinskega arhiva Ljubljana predstavlja priložnost za pregled njenega razvoja in refleksijo uporabniške izkušnje. Prispevek vsebuje zgodovinski pregled sprememb spletne strani v različnih obdobjih, ključne statistične podatke in kratko analizo uporabnikov. V zaključku so predstavljeni nadaljnji izzivi ter možnosti razvoja in nadgradnje spletne strani.

Ključne besede:

spletna stran
arhiva, prenova
spletne strani,
spletna analitika,
dostopnost,
uporabniki,
upravljanje
digitalnih vsebin

Abstract

**WWW.ZAL-LJ.SI – 30 YEARS OF THE HISTORICAL ARCHIVES LJUBLJANA
WEBSITE: WHERE WE WERE, WHERE WE ARE AND WHERE TO GO NEXT**

Archive websites represent the first contact of many users with the archive and enable quick access to basic information and content of archival materials. On 15 March 1995, the Historical Archives Ljubljana was one of the first Slovenian archives to establish a website, with which it began to communicate with the online public. The thirtieth anniversary of the first publication of the Historical Archives Ljubljana website represents an opportunity to review its development and reflect on the user experience. The article contains a historical overview of changes to the website in different periods, key statistical data and a brief analysis of users. The conclusion presents further challenges and possibilities for the development and upgrading of the website.

Keywords:

archive website,
website
renovation, web
analytics,
accessibility,
users, digital
content
management

Uvod

V letu 2025 beležimo 30 let, odkar se je Zgodovinski arhiv Ljubljana prvič uradno predstavil javnosti na svetovnem spletu. Prva objava, 15. marca 1995, je bila dostopna na strežnikih takratne Akademске in raziskovalne mreže Slovenije (ARNES) na naslovu <https://www.zal-lj.si/>. Obiskovalce je pričakala predstavnostna slika ljubljanskega Mestnega trga na zelenem ozadju. Splet tistega časa je bil povsem drugačen kot danes: uporabnikov je bilo malo, prisotnost slovenskih javnih zavodov pa redka.¹

Če je bila na začetku devetdesetih let prisotnost na spletu nekaj redkega, je danes ravno obratno. Danes je spletna stran institucij nekaj samoumevnega, če ne kar zahtevana. V primeru, ko institucija kot takšna te nima, lahko upravičeno podvomimo o obstoju in legitimnosti institucije. Uporabniki jo uporabijo najmanj za iskanje informacij o odpiralnih časih, kontaktnih naslovih, vse pogostejše pa tudi za opravljanje nalog, ki so nekoč zahtevale osebni obisk. Med primeri takšnih spletnih storitev lahko navedemo slovenske portale zVem (<https://zvem.ezdrav.si/>), eDavki (<https://edavki.durs.si/>), nazadnje tudi z našega področja Virtualno arhivsko čitalnico – VAČ (<https://vac.sjas.gov.si/vac/>). Medtem ko je bil obisk bank in pošte nekoč stalnica, je danes marsikdo že pozabil, kdaj je nazadnje stopil v fizično poslovalnico – če ta sploh še obstaja.

Predstavljanje institucij na spletu je nesporno pomemben dejavnik dejavnosti institucij, hkrati pa pomemben kanal za dostop uporabnikov do institucije. Omogoča, da se organizacija predstavi širši javnosti, deli rezultate svojega dela in obvešča o storitvah. Za arhive to pomeni, da poleg informacij o obratovalnem času in poslanstvu lahko predstavijo tudi razstave, publikacije in možnosti vpogleda v arhivsko gradivo. Naprednejše funkcionalnosti omogočajo celo neposreden spletni vpogled v gradivo.

Kratka zgodovina spletne strani

Zgodovinski arhiv Ljubljana je konec osemdesetih let prejšnjega stoletja začel postopni prehod s pisalnih strojev v tako imenovano dobo računalnikov. Nakup in začetek uporabe prvega računalnika (enega!) v letu 1988 je bil znanilec nove dobe. Ta prvi računalnik – zaposleni so se izmenično menjavali za njegovo uporabo – se je najprej uporabljal za obdelavo arhivskih evidenc na osnovi programske opreme DOS. Že leto kasneje so nabavili dodatne računalnike, skupno štiri. S povečanjem števila računalnikov se je odprla možnost povezovanja računalnikov v tako imenovano interno mrežno (intranet). Leta 1994 so povezali prvih pet računalnikov, kar je omogočilo neposredno komunikacijo med njimi, deljenje vsebin in sodelovanje pri delu z arhivskimi evidencami. Še pomembnejša nadgradnja, predvsem z vidika spletnih strani, je bila povezava enote v Ljubljani na svetovni splet leta 1994.

O začetkih vzpostavitve spletne strani piše upokojeni kolega Žiga Železnik v svojem kronološkem pregledu razvoja informacijskega sistema arhiva.² Stavba Zgodovinskega arhiv Ljubljana na Mestnem trgu 27 je leta 1994 prvič dobila povezavo v širni splet prek takrat edinega ponudnika teh storitev – zavoda ARNES. S tem je bil izpolnjen osnovni pogoj, da se je Zgodovinski arhiv Ljubljana

¹ Za rojstni datum slovenske spletne strani velja 21. november 1993, ko je bila v računalniškem središču IJS postavljena prva spletna stran s predstavitvijo Slovenije. Gl. 25-letnica prve slovenske spletne strani: <https://www.arnes.si/25-letnica-prve-slovenske-spletne-strani/> (dostop: 23. 7. 2025).

² Poročilo je bilo predstavljeno na seminarju Vzpostavitev arhivskega informacijskega sistema, Ljubljana 5. do 9. junij 2000.

lahko predstavil na spletu. Od svojih začetkov do danes je spletna stran Zgodovinskega arhiva Ljubljana doživela več prenov, med njimi šest temeljitejših.

Prva spletna stran, prepoznavna po zelenem ozadju in predstavnih fotografijah ljubljanskega Mestnega trga, je začela 15. marca 1995 na spletnih strežnikih takratnega zavoda ARNES. Za postavitev in gostovanje spletne strani je bilo na voljo zgolj 3 Mb prostora – v današnjem kontekstu bi to ustrezalo eni nekoliko večji fotografiji, tedaj pa dvema standardnima disketama. Ob povprečni hitrosti takratnih piskajočih klicnih modemov (Dial-up modem), 28,8 kbps, bi stran te velikosti odpiralo tudi do 15 minut. Zato je bilo pomembno, da so strani v tistem času vsebovale predvsem besedilo, medtem ko je bilo slikovnega materiala manj.

Spletno stran je postavil takrat zaposleni arhivist-informatik Žiga Železnik. Vsebovala je tudi prevod v angleščino, kar nakazuje zavedanje o uporabnikih spleta v tistem času – le redki uporabniki v Sloveniji so imeli dostop do interneta doma, večinoma je bila uporaba omejena na delovno mesto. Pri izdelavi strani je avtor uporabil osnovna orodja, kot sta Hot Dog³ (program za pisanje HTML-kode)⁴ in PaintShop Pro⁵ za oblikovanje slik. Digitalizacija slikovnega materiala je bila takrat izvedena izven arhiva, saj ta še ni imel lastnega optičnega bralca. Prvotna spletna stran je danes varnostno kopirana in arhivirana. Zaradi svoje preprostosti je še vedno dostopna in jo je mogoče videti v prvotni

Slika 1: Zajem zaslona prve spletne strani Zgodovinskega arhiva Ljubljana leta 1995
(Vir: Arhiv avtorja)

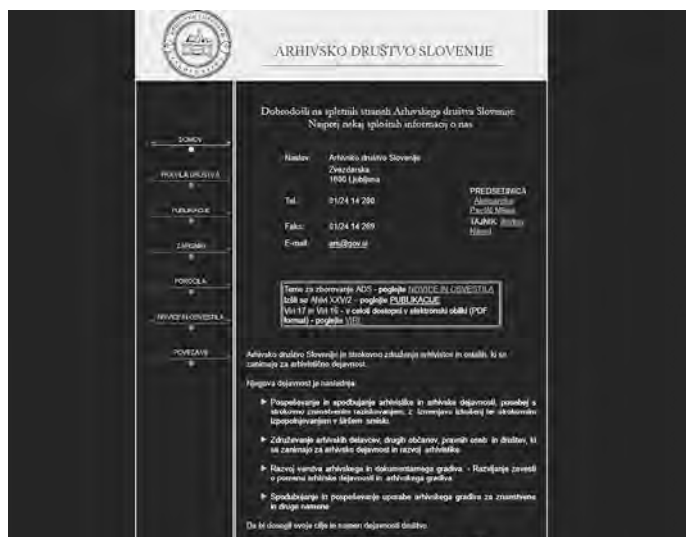
obliki. Na sliki 1 je prikazana vstopna stran prve različice.

Leta 1996 je bil v Ljubljani postavljen tudi prvi spletni strežnik, ki se je v prihodnjih letih nadgrajeval in pridobival nove komponente. Spletna stran se je v naslednjih letih dopolnjevala in izboljševala. Leta 1996 ji je bil dodan Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Leta 1997 je bila stran grafično osvežena. Dodan je bil iskalnik po registru fonda, ki je temeljil na Microsoftovem DBWeb-serverju, začela pa je tudi elektronska dopisna lista, takrat znana kot debatna lista slovenskih arhivov. Večja stilsko in strukturna preobrazba spletne strani je bila izvedena še v letu 2003.

³ HotDog 1.0: <https://www.webdesignmuseum.org/software/hotdog-1-0-in-1995> (dostop: 23. 7. 2025).

⁴ Hyper Text Markup Language (slovensko jezik za označevanje nadbesedila, kratica HTML) je označevalni jezik za izdelavo spletnih strani. Predstavlja osnovo spletnega dokumenta.

⁵ PaintShop Pro: https://en.wikipedia.org/wiki/PaintShop_Pro (dostop: 23. 7. 2025).

Slika 2: Naslovna stran spletne strani Arhivskega društva Slovenije iz leta 2003

(Vir: Arhiv avtorja)

Leta 2001 je arhiv začel z gostovanjem spletne strani Arhivskega društva Slovenije (ADS). Spletno stran je tudi v tem primeru izdelal avtor prve spletne strani, njena podoba pa je predstavljena na sliki 2. Sprva je bila dostopna pod domeno www.zal-lj.si/ADS, medtem ko je leta 2010 pridobila lastno domeno. Takrat je Zgodovinski arhiv Ljubljana prenehal z njenim gostovanjem.

Ker je razvoj spletnih strani napredoval, pri čemer so strani postajale vse kompleksnejše, je leta 2008 sledila selitev na odprtokodni sistem za upravljanje vsebin (CMS), imenovan Joomla⁶ in je bila locirana na internih strežnikih arhiva. Prehod na Joomla CMS je poenostavil postavljanje in upravljanje spletne strani, hkrati pa nudi dodatne naprednejše funkcije.

Naraščajoča kompleksnost spletne strani pa zahtevnost prehoda na novejšo različico Joomla (spletna stran je nazadnje bila na različici 2.5, ki se ji je s koncem leta 2014 iztekla podpora)⁷ sta vodili k odločitvi za novo zasnovo spletnega mesta. Tudi ta prenova spletne strani, ki je potekala v letih 2015 in 2016, ni prekinila tradicije izdelave spletne strani s strani zaposlenih Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Spletna stran je bila oblikovana in postavljena v Wordpressovem⁸ sistemu za upravljanje vsebin s strani avtorja tega članka. Glavna tehnična sprememba je bila selitev gostovanja z lastnih strežnikov arhiva nazaj na strežnike zavoda ARNES, in sicer v okviru storitve Arnes Splet. S tem se je v določeni meri sklenil krog: prva spletna stran je gostovala na strežnikih ARNES-a, sledilo je obdobje lastnega gostovanja, nato pa vrnitev na začetno platformo. Prednosti tega pristopa so predvsem v odpravi stroškov nakupa in vzdrževanja lastne strojne opreme, saj za vse zahteve glede varnosti in vzdrževanja programske opreme skrbi ARNES. Slabost takega gostovanja sta omejena izbira vtičnikov in omejen poseg v izvorno kodo sistema. Te omejitve so na začetku postavitve strani (2015–2016) predstavljale nekaj težav in zahtevale iznajdljivost, tekom nadaljnje uporabe in z nadgradnjo različic Wordpressa, za katere je v ozadju skrbel ARNES, pa so se izkazale za nemoteče. Na začetku je spletna stran tekla na različici Wordpress 4.2.4 in temi Divi v različici 2.6.2,⁹ medtem ko sedaj teče na različici Wordpress 6.7.1 in temi Divi v različici 4.27.4.

⁶ Joomla!: <https://www.joomla.org/> (dostop: 28. 7. 2025).

⁷ Joomla: https://en.wikipedia.org/wiki/Joomla#Version_history (dostop: 28. 7. 2025).

⁸ WordPress: <https://wordpress.com/> (dostop: 28. 7. 2025).

⁹ Sadek: Nova spletna podoba arhiva – primer Zgodovinskega arhiva Ljubljana, str. 344.

Tako postavljena stran, z manjšimi popravki, deluje še danes. Poleg osnovnih informacij o arhivu, informacij za uporabnike in za ustvarjalce, je na spletni strani možno pregledovati tudi nekatere izdane publikacije Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Posebna podstran »Digiteka« je namenjena približevanju digitalnega arhivskega gradiva širšemu krogu spletnih uporabnikov. Med objavljenimi vsebinami so večina listin ljubljanske (1320–1955) in škofjeloške enote (1504–1842), privilegijska knjiga mesta Ljubljana (1320–1744), zapisniki Mestnega odbora Ljubljana (1945–1955) ter korespondenca Jožefine in Fidelija Terpinc (1825–1858). Prostor na spletni strani so našle tudi zadnje razstave,¹⁰ ki jih je pripravil Zgodovinski arhiv Ljubljana v okviru svojega dela. Njihova zasnova je prilagojena specifika spletnega medija.

Večji popravek na spletni strani je bil ukinitvev in selitev intraneta arhiva na spletni strani ter prilagoditev spletne strani za ranljive skupine v skladu z mednarodnimi smernicami Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.1)¹¹ v letih 2020–2021. Prilagoditev je bila izvedena v okviru projekta e-ARH.si: ESS 2016–2020 s pomočjo zaposlenega na projektu Antuna Smrdela.

Pregled analitike obiskov

Statistika obiska oziroma spletna analitika nam omogoča vpogled obiska spletne strani. Z beleženjem raznovrstnih metapodatkov o profilih obiskovalcev omogoča nam upravljavcem spletnih strani, da razumemo, kako obiskovalci uporabljajo našo spletno stran. S tem sta nam omogočena prilagajanje vsebine in optimizacija spletne strani za boljšo uporabniško izkušnjo.

Prva preprosta analiza obiska spletne strani je bila narejena za leto 2016, in sicer v okviru omejenega statističnega beleženja znotraj orodja Wordpress.¹² Za napredno beleženje statističnega pregleda Arnes ponuja naprednejše orodje Arnes Analitika. Ta temelji na odprtokodni programski opremi Matomo,¹³ prej poznani kot Piwik. Podatki, zbrani z orodjem, se ne delijo s tretjimi osebami, kar ohranja popoln nadzor nad njimi.

Na podlagi podatkov,¹⁴ zbranih z orodjem, so v nadaljevanju na kratko predstavljeni rezultati za obdobje 2016–2025 (do 29. julija 2025).

Tabela 1 in slika 3 prikazujeta enakomerno rast obiska med leti 2016 in 2020, z vrhom v letih 2020 in 2021 ter nato rahlo zmanjšanje in vrnitev na povprečno raven pred pandemijo. V obdobju 2016–2025 (do 29. julija 2025) je spletna stran zabeležila skupaj 267.019 obiskov. Največ obiskov je zabeleženih iz Slovenije (82,8 %; 216.806 obiskov). Kar nekaj obiskov pa je bilo zabeleženih iz Združenih držav Amerike (3,6 %; 9.548 obiskov), Hrvaške (1,3 %; 3.511 obiskov), Rusije (1,1 %; 2.778 obiskov), Španije (1 %; 2.551 obiskov), Avstrije (0,9 %; 2.376 obiskov), Ukrajine (0,8 %; 2.028 obiskov), Nemčije (0,7 %; 1.929 obiskov), Združenega kraljestva (0,7 %; 1.802 obiskov) in Srbije (0,5 %, 1.354 obiskov). Spletna stran je bila obiskana iz skupno 134 različnih držav.

¹⁰ Spletne razstave: <https://www.zal-lj.si/spletne-razstave/> (dostop: 28. 7. 2025).

¹¹ Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> (dostop: 28. 7. 2025).

¹² Sadek: Nova spletna podoba arhiva – primer Zgodovinskega arhiva Ljubljana, str. 346–347.

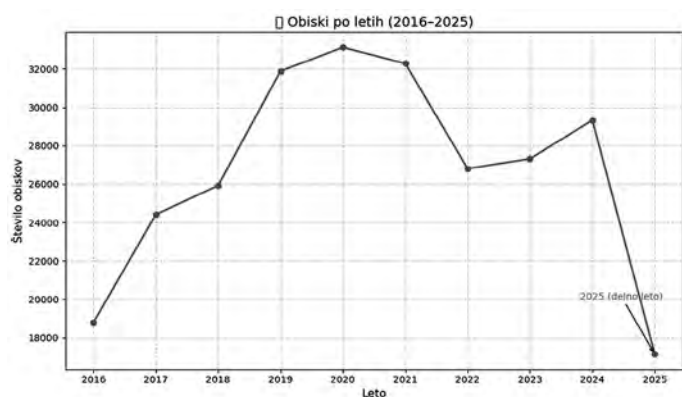
¹³ Matomo: <https://matomo.org/> (dostop: 28. 7. 2025).

¹⁴ Podatki so bili zbrani na dan 29. julija 2025. Uporabil se je način pregledovanja sumarnih podatkov znotraj orodja, hrkati pa izvoz podatkov v JSON- in CSV-obliki z uporabo API-ključa in ID-strani (3514). Podatki se hranijo v orodju, delno pa so zapisani v pričujočem članku.

Tabela 1: Število obiskov po letih

Leto	Obiski
2016	18,786
2017	24,410
2018	25,926
2019	31,887
2020	33,126
2021	32,284
2022	26,806
2023	27,315
2024	29,330
2025	17,149* (delno leto 29. 7. 2025)
Skupno	267,019

(Vir: Arhiv avtorja)

Slika 3: Grafični prikaz tabele 1 – Povprečni letni obisk spletne strani
(Vir: Arhiv avtorja)

Tabela 2 prikazuje povprečno preživet čas uporabnika na spletni strani. Ta se iz leta v leto postopoma zmanjšuje – s približno štirih minut na približno dve minuti in pol. To nakazuje, da uporabniki hitreje najdejo informacije ali na povečano t. i. stopnjo obiska (angl. *bounce rate*).¹⁵ Ta je bila v povprečju v obdobju 2016–2025 na letnem povprečju enakomerna med 44 % in 50 % z izjemo leta 2016, ko je bila 31-odstotna. Nižja vrednost stopnje obiska je ugodnejša, vrednost okoli 50 % pa je pričakovana za spletne strani kulturnih institucij.

Tabela 2: Povprečni čas obiska na spletnem mestu (angažiranost uporabnikov)

Leto	Povprečen čas (v sekundah)
2016	236
2017	203
2018	200
2019	172
2020	178
2021	172
2022	163
2023	162
2024	145
2025	145

(Vir: Arhiv avtorja)

Najbolj obiskane podstrani (poleg naslovne) so: *Kontakti* (7,5 %; 54.660 ogledov), *Izdajanje dokumentov* (7 %; 50.579), *Iskanje gradiva* (7 %; 50.579), *Uradne ure* (2,4 %; 17.562), *Eno-*

¹⁵ Stopnja obiska je metrika v spletni analitiki, ki pove, kolikšen odstotek obiskovalcev zapusti spletno stran, ne da bi si ogledali več kot eno podstran. Ta odstotek načeloma meri uspešnost angažiranja uporabnika in kakovost njegove uporabniške izkušnje.

ta za Gorenjsko Kranj (2,2 %; 16.334), Publikacije na spletu (2,8 %; 20.498), Prvič v arhivu (2,1 %; 15.503) in Strokovna usposabljanja (2,1 %; 14.998).

To nakazuje, da se uporabniki predvsem informirajo o logističnih in uporabnih informacijah. Sledijo podstrani, namenjene izobraževanju za ustvarjalce, in strani z digitaliziranim arhivskim gradivom, dostopnim preko spleta. V našem primeru sta to *Popisi prebivalstva, 1830–1931* (1,8 %; 12.832 ogledov) in *Digiteka* (1,5 %; 10.852 ogledov).

Kampanjske spletne strani oziroma podstrani spletnih razstav so aktualne omejen čas, zlasti ob otvoritvi razstav ali izidu katalogov. Takrat beležijo povečan obisk, ki se po izteku dogodka zmanjša, kar je razvidno tudi iz grafa na sliki 4. Primeri takih razstav so: *V slogi je moč* (skupno 1.357 obiskov), *Okupacija* (1.091), *Slovensci, začenjajo se novi časi* (1.067) in *strip Ljubezen gre skozi želodec* (907 obiskov).

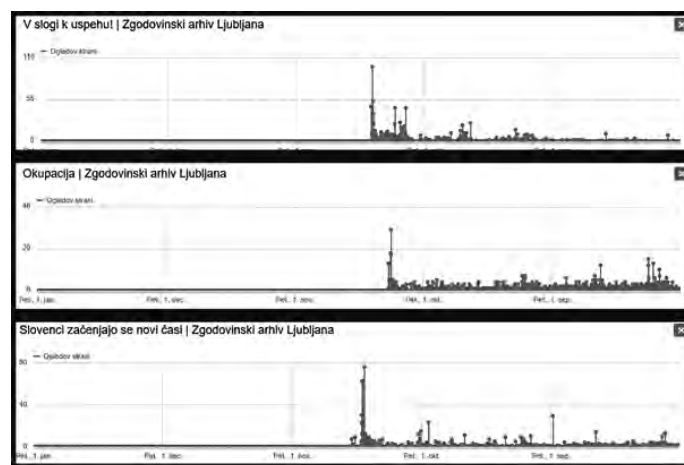
Zanimiv vpogled ponuja tudi analiza napotitvene strani – to so strani, prek katerih so uporabniki preko povezave dostopali do spletne strani arhiva.

V celotnem obdobju so glavni viri napotitev (po pogostosti): facebook.com, www.arhiv.gov.si, google.si, www.zrss.si, rodoslovje.si, www.rtv slo.si, sistory.si, najdi.si in wikipedia.org (slovenska in nemška različica). Če jih razvrstimo po kategorijah, prevladujejo: družbena omrežja, slovenske javne ustanove (npr. Arhiv Republike Slovenije, Zavod Republike za šolstvo, RTV), spletni iskalniki in Wikipedia v različnih jezikih.

Trend, ki se nakazuje v obdobju po letu 2022, je, da obstoječe zanimanje iz sorodnih institucij (državne in akademske institucije) ostaja enako močno. Pomemben je tudi položaj lokalnega iskalnika (najdi.si) – kar nakazuje lokalno pomembnost in pomembnost slovenskega jezika. Izkazana je rast uporabe t. i. orodij, ki uporabljajo »umetno inteligenco« (chatgpt.com), ta rast pa se kaže v škodo socialnih medijev, kot je facebook.com.

Zaključek ali, kam in kako naprej

Od objave prve spletne strani 15. marca 1995 do danes je spletna stran na domeni <https://www.zal-lj.si/> doživela več ponovitev. Spreminjala se je tako po obliki kot po vsebini. Z razvojem spletnih tehnologij so prve enostavne statične spletne strani z nekaj osnovnega besedila in slikovnega gradiva prerasle v dinamične portale, ki uporabniku poleg osnovnih informacij

Slika 4: Grafični prikaz obiska podstrani spletnih razstav
(Vir: Arhiv avtorja)

omogočajo tudi pregled arhivskega gradiva, vsebin razstav, filme in publikacije. Za obvladovanje vsega tega ni več dovolj nekaj vrstic HTML- in CSS-kode, temveč so potrebni namenski sistemi za upravljanje vsebin (angl. *Content Management System* – CMS). Spletne strani so se iz osnovnih informacijskih točk, podobnih oglasnim deskam, razvile v namenski prostor, kjer uporabnik interaktivno upravlja vsebino.

V tem okvirju se pojavlja vprašanje, kaj v primeru spletnih strani arhivov: Je trenutno stanje zadovoljivo ali so potrebne izboljšave? Spletna stran Zgodovinskega arhiva Ljubljana glede na analitiko obiska zgledno opravlja svojo prvotno nalogo podajanja ustreznih informacij o delovanju arhiva. Dodatne vsebine, kot so razstave, digitalno arhivsko gradivo, publikacije, uporabniku nudijo dodatne možnosti za izobraževanje in interakcije z arhivom. Kljub temu prav na tem področju obstajajo možnosti za izboljšave. Predvsem v grafični celoviti podobi, ki se je od začetka prilagajala in spreminjala – hkrati pa je v skoraj desetih letih obstoja postala zastarela. Potreben bi bil tudi razmislek v smeri osvežitev vsebin in izpostavitve tistih relevantnih informacij in vsebin, ki so v prvi vrsti iskane in pomembne – hkrati pa tudi tiste, ki jih želimo kot arhivska institucija izpostaviti. Kot primer lahko navedemo podstran *Prvič v arhivu*, ki je pomembna za nove obiskovalce, pri čemer je iz statistike razvidno, da je precej obiskana. Tu bi bila možnost implementacije t. i. pametnih klepetalnikov v obliki virtualnih pomočnikov na podlagi »umetne inteligence«, kot je to storila nadškofija Maribor s svojim pomočnikom Hieronimusom Mariborskim.¹⁶

Deloma se v okviru Virtualne arhivske čitalnice (<https://vac.sjas.gov.si/vac>) skupno rešuje potreba uporabnikov po dostopu do podatkov in evidenc arhivskega gradiva v slovenskih državnih arhivih. Ta omogoča objavo in pregledovanje tako digitaliziranega kot izvirno elektronskega gradiva.¹⁷ Nepotrebno je torej, da si spletne strani arhivov zadajo za nalogo, ki se že rešuje skupno v mreži slovenskih javnih arhivov, v izvedbi VAČa. Vsaj ne v takem obsegu in načinu, kot to že obravnava VAČ – ta je tehnično zadovoljiva izbira. Vendar se tu ponuja možnost ciljnega oziroma tematskega izbora digitaliziranega arhivskega gradiva, podobno kot arhivi pripravljajo fizične razstave ali tematske publikacije (*Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije*, izdaje virov v publikaciji *Viri v okviru Arhivskega društva Slovenije*, če navedemo le nekaj primerov).

Ena od priložnosti je tudi izdaja digitalnih edicij, kot je to že uveljavljeno v tujini.¹⁸ V Sloveniji imamo primer v okviru Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU s projektoma eZISS (Elektronske znanstveno kritične izdaje slovenskega slovstva) in eZMono¹⁹ ter projektom *Digitalizacija kulturne dediščine Primork in Notranjk* Fakultete za humanistiko v Novi Gorici.²⁰ Digitalne izdaje v kontekstu spremenjene digitalne paradigme objave vira predstavljajo način, kako preseči objavo teh le kot »navadnih digitalizatov«.²¹ Podstran Digiteka v kontekstu spletne strani Zgodovinskega arhiva predstavlja neizkoriščeno možnost in vir arhivskega gradiva, ki bi ga lahko nadgradili od oblike

¹⁶ Hieronimus Mariborski: <https://nadskofija-maribor.si/web/hieronimus-mariborski/> (dostop: 28. 7. 2025).

¹⁷ Koncilijska et al.: Virtualna arhivska čitalnica (VAČ) in izzivi digitalizacije arhivskih čitalniških postopkov, str. 132.

¹⁸ Primeri dobre prakse, če naštejemo le nekaj: Ferruccio Busoni – letters and writings: <http://busoni-nachlass.org/en/Index> (dostop: 28. 7. 2025); Stefan Zweig Digital: <https://www.stefanzweig.digital/> (dostop: 28. 7. 2025); Louisiana Slave Conspiracies: <https://lsc.berkeley.edu/content/louisiana-slave-conspiracies> (dostop: 28. 7. 2025).

¹⁹ eZMono je repozitorij elektronskih izdaj monografij, povezanih s slovensko literarno in kulturno zgodovino v okviru Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU.

²⁰ Več glej v Mihurko et al.: Digitalizacija kulturne dediščine v dveh projektih programa Študentski inovativni projekti za družbeno korist, str. 66–73.

²¹ Termin je mišljen v kontekstu objave digitalizata kot slikovnega materiala v obliki datoteke in informacij v obliki čistega besedila brez dodatnih funkcionalnosti.

objave »navadnih digitalizatorov« v obliko, kjer jim dodamo dodatne vrednosti multimedijskega objekta – torej objekt z dodatnimi funkcionalnostmi, kot so razporejanje s pomočjo filtrov, iskalnik po besedilu, povezave znotraj besedil do metapodatkov, samodejno generirana kazala, strojna obdelava. S tem bi gradivo postalo dostopnejše in bližje uporabniku, saj bi omogočalo razlago dokumenta v kontekstu časa, prostora in kulture njegovega nastanka.

Zadnja večja prenova spletne strani je bila izvedena leta 2016. Od takrat so se spletne tehnologije in prakse posredovanja informacij preko spleta bistveno razvile. Čeprav se je spletna stran ZAL v tem času prilagajala in dopolnjevala, je glede na hiter tehnološki razvoj danes razmislek o novi zasnovi, vsebini in celostni podobi več kot upravičen.

VIRI IN LITERATURA

SPLETNI VIRI

25-letnica prve slovenske spletne strani: <https://www.arnes.si/25-letnica-prve-slovenske-spletne-strani/> (dostop: 23. 7. 2025).

Arnes analitika: <https://analitika.arnes.si> (dostop: 29. 7. 2025).

Arnes, povezujemo znanje: <https://www.arnes.si/o-arnesu/> (dostop: 23. 7. 2025).

Ferruccio Busoni – letters and writings: <http://busoni-nachlass.org/en/Index> (dostop: 28. 7. 2025).

Hieronimus Mariborski: <https://nadskofija-maribor.si/web/hieronimus-mari-borski/> (dostop: 28. 7. 2025).

HotDog 1.0: <https://www.webdesignmuseum.org/software/hotdog-1-0-in-1995> (dostop: 23. 7. 2025).

Joomla!: <https://www.joomla.org/> (dostop: 28. 7. 2025).

Joomla: https://en.wikipedia.org/wiki/Joomla#Version_history (dostop: 28. 7. 2025).

Louisiana Slave Conspiracies: <https://lsc.berkeley.edu/content/louisiana-slave-conspiracies> (dostop: 28. 7. 2025).

Matomo: <https://matomo.org/> (dostop: 28. 7. 2025).

PaintShop Pro: https://en.wikipedia.org/wiki/PaintShop_Pro (dostop: 23. 7. 2025).

Stefan Zweig Digital: <https://www.stefanzweig.digital/> (dostop: 28. 7. 2025).

Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> (dostop: 28. 7. 2025).

WordPress: <https://wordpress.com/> (dostop: 28. 7. 2025).

Zgodovinski arhiv Ljubljana: <https://www.zal-lj.si/spletne-razstave/> (dostop: 23. 7. 2025).

LITERATURA

Sadek, Mitja, in Glavič, Jože: Nova spletna podoba arhiva – primer Zgodovinskega arhiva Ljubljana. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Digitalno in digitalizirano. Arhivsko gradivo včeraj, danes in jutri: zbornik mednarodne konference, Radenci, 5.-7. april 2017* (ur. Nina Gostenčnik). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2017, str. 337–349.

Koncilija, Žiga, Jenuš, Gregor in Hajtnik, Tatjana: Virtualna arhivska čitalnica (VAČ) in izzivi digitalizacije arhivskih čitalniških postopkov. V: *Moderna arhivistika* 4 (2021), št. 2, str. 129–148.

Mihurko, Katja, Bovcon, Narvika, Ivanovska, Aneta in Smrekar, Tina: Digitalizacija kulturne dediščine v dveh projektih programa Študentski inovativni projekti za družbeno korist. V: *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*. (ur. Darja Fišer in Tomaž Erjavec). Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2020, str. 66–73.

SUMMARY

WWW.ZAL-LJ.SI – 30 YEARS OF THE HISTORICAL ARCHIVES LJUBLJANA WEBSITE: WHERE WE WERE, WHERE WE ARE AND WHERE TO GO NEXT

Archive websites are often the first point of contact for those engaging with archives, whether to search for records or to obtain basic information such as location and opening hours. From the comfort of their homes, users can quickly and easily access relevant information about archival institutions and their holdings. Beyond general descriptions of an archive's identity and purpose, these websites also provide insight into the materials preserved within their collections.

As early as 1995, the Historical Archives Ljubljana sought to engage with the online public through the launch of its website. Over the course of three decades, several versions of the website were created, differing in both aesthetic and functional characteristics. In addition to refreshed visual design, web publishing technologies evolved, enabling new functionalities and ways of presenting content. Since the websites of the Historical Archives Ljubljana have always been created with their own financial and human resources, a wide range of positive and negative experiences has accumulated over time.

The year 2025 marks an important turning point, as the website of the Historical Archives Ljubljana celebrates 30 years since its first launch. The purpose of this article is to review and reflect on one of the six websites of Slovenian regional archives. The review focuses on major adjustments that reflect technological development, the *Zeitgeist*, and user needs. Special attention is given to the period after 2015, when the website underwent a major redesign and was migrated to the WordPress content management system (CMS).

The review of the past decade following the redesign aims to evaluate the goals set, track how the website has changed over time, gather user feedback, and serve as a basis for future planning—whether to maintain the current state or, based on experience, feedback, technological developments, and new knowledge, pursue significant updates or even a complete overhaul. The key question is whether the current platform meets the needs of existing and future online publishing, particularly in light of the advances of web technologies and the digitization of archival material. With the emergence of new standards and best practices, a new direction is becoming apparent—the direction of digital editions, which not only improve the presentation of digital material but also support long-term storage and interoperability.

The article therefore provides a brief overview of the main adjustments made throughout the website's existence, an analysis of website analytics, and a critical assessment of the published digital collections of archival material, the so-called »Digiteka«. It is also worth noting that the website of the Archival Society of Slovenia was created, hosted and maintained by the Historical Archives Ljubljana from 2001 to 2009 under the domain zal-lj.si/ADS.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25(4)"2020/..."

Prejeto: 18. 8. 2025

Undesirable Barriers of Access to Archives in Light of the Council of Europe's Pan-European Study

IVAN SZEKELY

kandidat znanosti (CSc), višji raziskovalni sodelavec
Blinken OSA Archivum, Budimpešta, Madžarska
e-pošta: szekelyi@ceu.edu

MICHAEL FRIEDEWALD

dr. inž., vodja raziskovalne enote za IKT
Fraunhoferjev inštitut za sistemske in inovacijske raziskave, Karlsruhe, Nemčija

MURAT KARABOGA

dr., raziskovalec
Fraunhoferjev inštitut za sistemske in inovacijske raziskave, Karlsruhe, Nemčija

Abstract

The Council of Europe commissioned a second pan-European study on the accessibility of public archives in the early 2020s, twenty years after the first such survey. As the CoE's official reports and the recent publications on the findings of the study attest, the overall level of accessibility, the legality and the compliance with the Recommendation has improved significantly in Europe over the past two decades. However, this paper focuses on the undesirable barriers that remain in some countries' archives due to past practices and archival traditions.

Keywords:

Access to archives,
Paradigms of archival history,
Legal barriers of access, Practical barriers of access, Council of Europe

Izvleček

NEZAŽELENE OVIRE PRI DOSTOPU DO ARHIVOV V LUČI VSEEVROPSKE ŠTUDIJE SVETA EVROPE

Svet Evrope je v začetku 2020-ih, dvajset let po prvi takšni raziskavi, naročil drugo vseevropsko študijo o dostopnosti javnih arhivov. Kot potrjujejo uradna poročila Sveta Evrope in nedavne objave o ugotovitvah študije, se je splošna raven dostopnosti, zakonitosti in skladnosti s Priporočilom v Evropi v zadnjih dveh desetletjih znatno izboljšala. Kljub temu pa se ta članek osredotoča na neželene ovire, ki v arhivih nekaterih držav ostajajo zaradi preteklih praks in arhivskih tradicij.

Ključne besede:

dostop do arhivov,
paradigme arhivske zgodovine,
pravne ovire pri dostopu,
praktične ovire pri dostopu, Svet Evrope

The fundamental mission of modern archives is to collect, preserve and make available the documents that fall within their mandate and are relevant to their function. This mission, and the tasks and activities associated with it, have emerged and prevailed to varying degrees in the successive paradigms of archival history over the centuries.¹

The provision of public access is a relatively recent development in the history of archives, depending on the identity of the owner of the archives and the institution's core functions. Until recently, there were archives that carried the requirement of secrecy even in their name, such as the *Archivum Secretum Vaticanum*, renamed as the Apostolic Archives in 2019, which designated the private, non-public archives of the head of the Church, or the *Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz*, which referred to the inherent confidentiality of governmental, state documents.

The scope of those having access to archival documents and the conditions of access have changed fundamentally over the centuries, within the boundaries of the political systems, administrative rules and social traditions, in interaction with the changing tasks of archives, and the expectations of the users of archives.

The defining major international event of the last period of European history was the collapse of the Soviet political system in the countries of the Soviet sphere of influence and the political, administrative and – controversially and protractedly – cultural and social transformation according to Western democratic norms. In this process, which was carried out without bloodshed in some countries and with violence in others, perhaps the most important symbolic requirement for a break with the former dictatorships was the breaking of secrecy, the opening of secret archives and the restitution of information to the individuals concerned and to society as a whole.

After the political regime changed around 1989, the eastern half of Europe also adopted the fundamental rights, including information rights, granted by Western democratic countries to its citizens. It was during this period that the first international standard on the accessibility of archives was adopted by the Council of Europe. This standard is Recommendation R(2000)13 on a European policy on access to archives,² which provides an inventory and explanation of the principles that the community of democratic countries expects its members to follow. A first pan-European survey in 2003–2004 and the resulting Handbook on access to archives³ showed that not only the new democracies of Europe, the countries in transition, were deficient in their practice of following the Recommendation, but also the democratic countries of Western Europe.

Twenty years later, the Council of Europe (CoE) has re-examined the situation of access to archives in Europe. Based on a large amount of data and detailed analysis, it can be concluded that the overall situation of access has improved considerably, but there are some legal provisions and archival practices in some, mainly – but not exclusively – post-communist countries, which are contrary to the principles of the Recommendation and the expectations of users.⁴ The reasons for this are presumably cultural, political and administrative traditions, but it is possible to follow the principles of the Recommendation while preserving these traditions. Patterns of access vary across European countries and their ranking in the compliance index does not always reflect their democratic traditions.

¹ Szekely: The four paradigms of archival history and the challenges of the future.

² Council of Europe: *Recommendation R(2000)13 and Explanatory Memorandum*.

³ Kecskemeti and Szekely: *Handbook on Access to Archives*.

⁴ Friedewald et al.: *Access to Archives in the Digital Age*.

Types of incompliances

The declared purpose of the CoE investigations was not to criticize any one country in comparison with others – in other words, both the CoE commissioning the investigations and the researchers conducting them wanted to avoid the practice of “*naming and shaming*”. Their aim was to present a general European access landscape in a professionally supported and detailed way, highlighting best practices. From a methodological point of view, however, the researchers considered it important to produce a detailed compliance index that would allow for an assessment of compliance with some of the principles of the CoE Recommendation at country level.⁵

Table 1: Incompliances with the Recommendation

	Institutions exempt?	Secret archives?	Is access a right?	Access authorization?	Irrelevant documents?	Special users?	Is access free?	Without time limit?	Restricted finding aids?
Austria				X	X		X		
Belgium	X					X			X
Bulgaria		X		X	X	X	X		
Cyprus								X	
Estonia					X				
Finland	X					X			
France		X					X	X	
Germany	X			X		X			
Greece	X	X							
Hungary							X		
Iceland	X	X				X	X		
Ireland	X								X
Latvia		X				X			X
Liechtenstein			X	X	X	X		X	X
Lithuania		X				X	X		
Moldova	X	X			X	X			
Monaco	X	X		X	X			X	
Montenegro		X		X	X				X
Norway	X					X		X	
Poland	X			X	X				
Portugal	X								
Romania	X	X							X
San Marino				X					X
Serbia		X		X		X			
Spain		X			X	X	X	X	
Sweden		X		X				X	X
Ukraine						X			X

⁵ Friedewald et al.: How Accessible are European Public Archives?

The data in the compliance index are country specific, though the data were collected at the level of archives. A further important feature of the data on which the index is built is that it is based mostly on self-reporting by individual archives, rather than on objective observation of access practices by external observers or technical tools. We did not assume that the self-assessment of archives was biased to present the archives in a more favorable light, but the respondent's job experience and knowledge of the archives may have been a factor in answering the detailed online questionnaire questions, which were very complex and used as a technical solution to the survey.⁶ Nevertheless, the overall responses were assumed to be relevant and reliable within the methodological constraints described above.

Both the original and the new pan-European investigation were based on the principles and provisions of the Recommendation, so it is obvious that non-compliance cases are also examined on this basis.⁷

In essence, the noncompliance with the recommendation creates barriers to accessing archives. Regarding these barriers, the European landscape is mixed. The table below illustrates some of the selected legal and practical barriers that will be discussed in the following. Note that the table only includes barriers/incompliances that will be discussed and only includes Council of Europe member states affected by the discussed barriers. The selected noncompliance issues in Council of Europe member states are marked with an "X".⁸

Legal barriers

Naturally, a legal system may not provide the necessary guarantees for exercising information rights, but these rights can still be respected in practice. However, these are exceptional cases that may result from long-standing social and administrative traditions. Therefore, the absence of legal guarantees for information rights, particularly the right of access, is considered serious noncompliance.

The most fundamental legal guarantee is the declaration that access to archives is a right, not a privilege. In several countries, researchers must formally request permission to conduct research at public archives, even though the procedure seems like an empty formality and permission is almost always granted automatically. However, this process implies that access is inherently a privilege. Furthermore, if a researcher does not obtain permission, he or she has different legal options when suing for the denial of a fundamental right than when suing for the denial of a privilege. (Of course, there are special – scientific, state security, etc. – archives whose accessibility is subject to specific rules, but no such general limitation can be accepted for national archives, for example. This should not be confused with rules that temporarily restrict access to individual documents or impose conditions on access, such as the consent of the data subject concerned.)

Of the responding European countries, only one stated that its legal system does not provide legal guarantees for access to archives. (The Recommendation requires these guarantees to be enshrined in acts of parliament.) Therefore, the legal systems of most European countries can be considered compliant with the Recommendation. However, as we will see later, the practical application of this principle is much less self-evident than the above answers suggest.

⁶ The complex questionnaire is available at Survey on Access to Archives. Questionnaires for Archives, Academics and NGOs: <https://zenodo.org/records/7676590> (access: 24. 10. 2025).

⁷ Friedewald et al. (2024) have provided a detailed inventory of the relationship between the Recommendation and the operationalized issues of the investigation.

⁸ The full compliance index can be found in Friedewald et al.: How Accessible are European Public Archives?

One important issue regarding legal guarantees is whether the right of access to archives applies to all users without discrimination. According to Art. 5 of the Recommendation, "Access to public archives is a right. In a political system that respects democratic values, this right should apply to all users, regardless of nationality, status, or function." Therefore, the pan-European study addressed whether specific rules apply to certain user categories. Despite the general legal guarantees of the right of access, the study revealed that in 13 European countries there are rules at different levels that allow for positive or negative discrimination between users in terms of access. Nine countries supposedly favor academic users, while five countries disadvantage non-academic users. For example, non-academic users may be required to obtain and present special certificates to conduct research. In one country, non-national users may be subject to special rules that constitute discrimination, such as higher fees or more bureaucratic administrative rules.⁹

Another important question regarding legal guarantees is whether access to unrestricted documents requires authorization. One third of the CoE countries are in this situation, which may be regarded as noncompliance with the principles of the Recommendation, and this contradicts the fundamental legal guarantee that access to archives is a right (to which there may of course be exceptions). There is a fundamental difference between the general rule of universal access, with exceptions, and access being subject to authorization by default.

Even if there exist general legal guarantees for the enforcement of access rights, it is an important question whether there are public archival institutions (or organizations maintaining public archives) which are exempt from the general access rules laid down in the Archives Act or in other laws. Such archival institutions exist in nearly 40% of CoE countries, meaning that this practice is by no means rare. There are two types of such archives: central state institutions (such as the Archives of the Ministry of Defense/Military Archives, Archives of the Ministry of Foreign Affairs, or, in Europe's new democracies, the Former Secret Service/Political Police Archives) and special archives (Archives of the Central Statistical Office, Court Archives, etc.).

The question can be raised whether the legislator in these countries could have resolved the issue of restricted access to documents held in such institutions by remaining within the framework of general archival legislation and applying the provisions of other relevant laws, such as data protection and national security laws, with regard to access to the documents held there. In any case, this would result in clearer and more uniform regulations regarding access.

A specific case of preventing access to archives is when the mere existence of the archive is unknown to the general public, so potential users cannot request documents from these collections, cannot challenge any refusal of access, and have no information about the scope and characteristics of the documents held in such institutions. The CoE investigation raised the question of whether the creation and operation of secret archives by public institutions was prohibited in the country concerned.

Of course, the fact that the creation of secret archives is not explicitly prohibited by law does not mean that institutions with such functions cannot exist in reality. Nevertheless, in most European countries, current laws explicitly or implicitly prohibit the creation of such archives. In twelve countries, however, the operation of such archives is at least not prohibited.

The Recommendation recognizes the possibility of restricting the right of access to archives on legal grounds in two basic categories, to the extent neces-

⁹ Although the answers came from the archives, users also confirmed these statements, at least anecdotally.

sary in a democratic society, to ensure the protection of significant public interest worthy of protection (such as national defense, foreign policy and public order) and the protection of private individuals against the release of information concerning their private lives. (Art. 7.1)

However, in addition to being based on a valid legal basis, the restriction must also be limited in time. The CoE investigation therefore also examined whether there are documents in public archives of the member states classified without time limit. The investigation showed that in a quarter of European countries it is possible to classify documents without a time limit, and in almost half of the countries it is possible to reclassify documents that have already been made publicly available. This possibility, whose use has been confirmed by both academic and civil society users, constitutes a sort of crossover between legal and practical non-compliance.

Barriers of access in practice

Even if the legal guarantees are solid and detailed, accessibility depends on day-to-day archival practice and the perception of users and archivists.

In certain public archives, the user (who is not necessarily a “researcher” in the strict sense of the word: he or she can be a journalist or just an interested citizen) must present his or her research plan in advance and define its subject. If this request is made for purely statistical purposes, so that the archives can give priority to processing frequently requested documents or so that the reference archivists can prove their expertise and workload to their superiors, this does not constitute a restriction on the right of access. However, if the archives are entitled to deny production of documents that they consider irrelevant for the submitted research topic, this is contrary to both the spirit and the provisions of the Recommendation. The user must be able to obtain any non-restricted document (even if only in copy for reasons of preservation, the cost of this may be passed on to him); arguments, known from anecdotal narratives, that the user would “not understand” or even “misuse” the document, are obviously a serious infringement of the user’s right to information. This can happen not only with on-site research, but also with remote, online research. This practice exists in one third of the CoE member states surveyed, including certain post-communist countries.

While this may seem trivial from the point of view of enforceability of the right of access, the level of charges, especially for civil users, is not a negligible factor. Access to documents held in archives should in principle be free of charge; according to the Recommendation *“Access to archives is part of the function of public archive services, for which, as such, fees should not be charged”* (Art. 6.). In the vast majority of European countries, basic on-site access to paper-based, microfilmed and digitized content is free indeed, similarly to online access to archival documents. The administration of the low fees, for example the fee for issuing a research card costs almost more than the income for the archives. In personal conversations, the argument is sometimes made that the only reason these bureaucratic residual fees are not abolished is because *“what is free has no value in the eyes of the user”* – a claim that can be argued, but it undeniably reveals a cultural pattern in such cases.

However, there are some services that are not part of the core tasks of archives, such as digitization on demand, making of photocopies, or migration of electronic document formats. It is well known that archives, except in wealthy countries that spend a lot on public services, are often underfinanced, archivists are not well paid, the physical condition of the repositories is in constant need of reconstruction, new equipment is expensive to purchase, etc., and archives are therefore generally under-resourced. Consequently, the fees for certain ser-

vices which are not included in the basic free services may exceed their costs and the archives may use the surplus to achieve the above objectives. There are certain archival services whose fees significantly exceed their production costs, such as production of photocopies (although this is becoming less important as digital formats become more common), delivery of authentic copies, scanning on the Archive's equipment. While this is understandable from the archives' point of view, it is contrary to the principle of free access.

In the age of internet search engines and artificial intelligence (AI) tools that suggest search results, many users do not realize that the results they get from search engines are just hits, whereas the results they get from the internal search engine of a trusted archival institution are hits plus context. The level of archival context depends on the extent to which archival material has been processed and described. Beyond serving archivists, this information is a crucial element of finding aids prepared for archive users. Therefore, the lack of aids, either because they have not been prepared or because they have been prepared but are not available to researchers, seriously limits access to archival documents.

The existence and accessibility of finding aids is particularly important for restricted (for example, classified) documents, which are not themselves public, but researchers need to know about their existence so that they can monitor the declassification process and request special permission to view them even before they are declassified. In the words of the Recommendation, *"Finding aids should cover the totality of the archives [...] Even when finding aids reveal the existence of closed documents, and as long as they do not themselves contain information protected by virtue of legislation, they shall be readily accessible so that users may request special permission for access."* (Art. 8)

In 80% of European countries, finding aids are freely accessible, but in six countries, permission is required even to view them. Needless to say, this practice is not in line with the principles of the Recommendation.

In five countries, no finding aids are compiled for restricted documents, while in nine countries only in certain cases. However, in the vast majority of countries, the finding aids – for example, catalogs – include entries about restricted documents as well, indicating, of course, that the document in question is not accessible.

The most popular reasons for denying access in European public archives are protection of personal data and classified information, however, insufficient qualification of the requester is also used occasionally as an argument for denying access. If the archives refuse access to certain documents, the applicant must have the opportunity to appeal. An appeal generally makes sense if it can be lodged with an institution other than the one that denied access. In the vast majority of European countries, both administrative appeals and recourse to the courts are open to archive users. However, the different opportunities available to professional researchers and lay archive users are reflected in the fact that, according to the study, the two groups have different opinions on the success of appeals: professional researchers considered their chances of success in appeals to be significantly better.

How the barriers could be reduced

This paper aims to take stock of the undesirable barriers and give a high-level overview of the situation in Europe in the field of access to archives and does not aim to give specific advice to individual countries or to CoE member states as a whole on how to further improve their archival law, policies and practices. However, it can be seen that the existence of barriers is to a large extent fueled by cultural and administrative traditions. Where public institutions per-

ceive their functions as authorities and not as service providers, the attitudes of their staff and their approach to the archival visitor reflect this.

It is important to make it understood to politicians, lawyers, archives' managers and practicing archivists that following the principles set out in the Recommendation – most of which have been incorporated into national law since its publication – does not require uniformity from CoE member states. It does, however, require that the principles set out in the Recommendation be applied within the framework of the cultural and administrative traditions of the country concerned. Some of these are legislative tasks, for which each country has its own procedures and political and professional forums. For users of archives, the most tangible positive developments would be the elimination of practices that hinder access to archives and the proactive communication of these developments.

Postscript

Archivists and users of archives regularly hear personal accounts and evaluations of the accessibility of their own archives, as well as of access practices experienced in other domestic or foreign archives. Compared to the pan-European study based on the analysis of large data sets, these reports reflect individual, anecdotal experiences, yet they shed light on the extent to which principles are applied in practice, as well as on problems and best practices. It is therefore worth taking them into account when the goal is to consolidate a democratic culture of access to archives and remove undesirable barriers of access.

SOURCES AND LITERATURE

Council of Europe: *Recommendation R(2000)13 on a European Policy of Access to Archives*, and *Explanatory Memorandum*. <https://rm.coe.int/16804cea4f>, <https://rm.coe.int/16804cf8f4> (access: 24. 10. 2025).

Friedewald, Michael, Ivan Szekely, and Murat Karaboga: How Accessible are European Public Archives? V: *Journal of Contemporary Archival Studies* 11 (2024). <https://elischolar.library.yale.edu/jcas/vol11/iss1/2/> (access: 24. 10. 2025).

Friedewald, Michael, Ivan Szekely and Murat Karaboga: *Access to Archives in the digital age. Implementation of the Committee of Ministers of the Council of Europe Recommendation No. R(2000)13 on a European policy on access to archives*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2024. <https://rm.coe.int/access-to-archives-in-the-digital-age-2024-implementation-of-the-commi/1680af94dd> (access: 24. 10. 2025).

Kecskemeti, Charles and Ivan Szekely: *Access to archives. A handbook of guidelines for implementation of Recommendation No. R (2000) 13 on a European policy on access to archives*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005.

Survey on Access to Archives. Questionnaires for Archives, Academics and NGOs: <https://zenodo.org/records/7676590> (access: 24. 10. 2025).

Szekely, Ivan: The Four Paradigms of Archival History and the Challenges of the Future. In: Mika Merviö (ed.). *Management and Participation in the Public Sphere*. Hershey: IGI-Global, 2015, str. 1-37.

POVZETEK

NEZAŽELENE OVIRE PRI DOSTOPU DO ARHIVOV V LUČI VSEEVROPSKE ŠTUDIJE SVETA EVROPE

Po dvajsetih letih je Svet Evrope v začetku 2020-ih naročil drugo vseevropsko študijo o dostopnosti javnih arhivov. Čeprav je Charles Kecskeméti, pobudnik prve študije in Priporočila o evropski politiki dostopa do arhivov, že pokojni, je njegov kolega iz arhiva Blinken OSA, ki se mu je pridružil pri zasnovi in izvedbi prvotne študije, vodil novo študijo v sodelovanju z nemškimi kolegi iz Fraunhofer ISI. To je zagotovilo primerljivost in ustrezno oceno novega razvoja od takrat.

Kot potrjujejo uradna poročila Sveta Evrope in nedavne objave o ugotovitvah študije, se je splošna raven dostopnosti, zakonitosti in skladnosti s Priporočilom v Evropi v zadnjih dveh desetletjih znatno izboljšala. Vendar se ta članek osredotoča na neželene ovire, ki v arhivih nekaterih držav ostajajo zaradi preteklih praks in arhivskih tradicij.

Ena vrsta ovir je pravne narave, na primer dostop v arhivskem pravu ni opredeljen kot pravica. Druga vrsta je praktične narave, na primer kadar arhivi zavrnejo izdajo dokumentov raziskovalcu, za katere menijo, da so neprimerni za raziskovalčevo temo. Obe vrsti ovir sta vplivali na splošno uvrstitev držav glede na njihovo skladnost s priporočilom Sveta Evrope.

Pomembno je omeniti, da so bile v tej študiji osnovne enote analize države in ne arhivi, čeprav so bile informacije pridobljene na ravni arhivov. Pomembno je tudi omeniti, da so ugotovitve študije temeljile na poročanju arhivov samih, ne pa na informacijah zunanjega opazovalca ali na opazovanju dela raziskovalcev.

1.04 Strokovni članek

UDK 027.7-052(497.4Maribor)

Prejeto: 15. 9. 2025

Lovljenje uporabniških svetov: izsledki kvalitativne raziskave uporabnikov Univerzitetne knjižnice Maribor

JERNEJA FERLEŽ

doc. dr., svetovalka za občansko znanost

Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna 10, 2000 Maribor

e-pošta: jerneja.ferlez@um.si

Izvleček

Univerzitetna knjižnica Maribor je leta 2023 izvedla serijo pogovorov v fokusnih skupinah, v kateri je sodelovalo 35 sogovornikov, predstavnikov različnih kategorij uporabnikov. Namen raziskave je bil poglobljeno spoznavanje komunikacijskih navad in življenjskih stilov uporabnikov ter na tej podlagi razvoj področja stikov z javnostmi. Raziskava je pokazala, da so nekateri trendi splošni, medtem ko so drugi generacijsko zaznamovani. Razkrila je, da splošna predstava o knjižnicah izhaja predvsem iz njihove fizične pojavnosti in dejstva, da ostajajo eden izmed redkih javnih prostorov, ki še vedno ponujajo prostor umiritve in osredotočanja. Čeprav se življenjski stili in načini komuniciranja hitro spreminjajo ter so zelo razplasteni, je s kvalitativno analizo mogoče zaznati načine, kako s sporočili učinkoviteje doseči uporabnike. Rezultati so lahko zanimivi tudi za druge primerljive ustanove.

Ključne besede:

knjižnice,
uporabniki,
kvalitativne
raziskave,
komuniciranje,
Univerzitetna
knjižnica Maribor

Abstract

CATCHING USER WORLDS: RESULTS OF A QUALITATIVE SURVEY OF USERS OF THE UNIVERSITY OF MARIBOR LIBRARY

In 2023, the University of Maribor Library conducted a series of focus group discussions with 35 participants representing different categories of users. The purpose of the research was to gain an in-depth understanding of the communication habits and lifestyles of users and, on this basis, to develop the field of public relations. The research showed that some trends are general, while others are generational. It revealed that the general perception of libraries stems primarily from their physical appearance and the fact that they remain one of the few public spaces that still offer a place of calmness and focus. Although lifestyles and ways of communicating are changing rapidly and are very diverse, qualitative analysis can identify ways to reach users more effectively with messages. The results may also be of interest to other comparable institutions.

Keywords:

libraries, users,
qualitative
research,
communication,
University of
Maribor Library

Kvalitativna raziskava kot metodološka izbira

Ustanove, ki hranimo, urejamo in na takšen ali drugačen način na vpogled ponujamo gradivo uporabnikom, torej knjižnice, arhivi,¹ muzeji, galerije in podobne ustanove, se pogosto srečujemo z vprašanjem, kdo in kakšni so tisti, za katere oblikujemo storitve. Čeprav odgovor na to vprašanje nikoli ni enoznačen, saj so vedno – različni, se je s kvalitativnimi pristopi mogoče odgovoru vsaj približati. V knjižnicah so študije uporabnikov precej razvito raziskovalno polje, vendar obstajajo tudi kvalitativne analize uporabnikov arhivov, posvečene njihovi percepciji, uporabi in tipologiji. Te prinašajo pregled z arhivi povezanih študij uporabnikov.²

Med različnimi tipi ustanov in celo med tipi enakorodnih ustanov lahko glede strukture uporabnikov obstajajo zelo velike razlike, zato se zdi njihovo poglobljeno poznavanje bistveno za oblikovanje ustreznih storitev, za načrtovanje učinkovite komunikacije in za refleksijo pomena ustanov v spreminjajočem se okolju nasploh. Zaposlenim v tovrstnih ustanovah, zlasti tistim, ki so v stiku z uporabniki, se ta podoba nenehno izrisuje v neposredni izkušnji, a vendar lahko raziskava, ločena od vsakodnevnega delovnega procesa, prinese vpogled, ki jih izkustveno ne zaznamo. Univerzitetna knjižnica Maribor je zato leta 2023 izvedla raziskavo uporabnikov, ki je temeljila na pogovorih v obliki fokusnih skupin. Z njo smo želeli ugotoviti predvsem, na kakšen način, po katerih poteh in s kakšno pozornostjo uporabniki v kompleksnem in hitro spreminjajočem se svetu komunicirajo, kako iščejo informacije ali kje jih te dosegajo ter kakšen je nasploh njihov delovni in življenjski ritem. Skozi pogovore s skupinami študentov, raziskovalcev, dijakov in občanov smo želeli razbrati, kako se jim lahko približamo in jim učinkovito predstavimo svojo ponudbo, pri čemer se je ves čas odpiralo tudi nujno izhodiščno vprašanje – kaj za različne uporabnike ta hip sploh smo, kako nas vidijo, kako si nas predstavljajo, kako uporabljajo naše storitve in kako je naša organizacija vpletena v njihova življenja, zlasti v hiter življenjski ritem. Kvalitativno metodo smo izbrali, ker v primerjavi s kvantitativnimi metodami seže tudi v izkušnje in percepcijo sogovornikov. Zaradi specifične uporabljenih metod načeloma zajame manj udeležencev kot kvantitativne metode, zato pa v daljši živi interakciji omogoči bolj poglobljeno spoznavanje doživljanja in izkušenj uporabnikov. Namen izvedbe kvalitativne analize ni pridobivanje statističnih posplošitev, ampak vpogled v več možnih značilnosti in načinov doživljanja sogovornikov.³ Če dajejo kvalitativne metode odgovore na vprašanja *kdo, kaj, kje, koliko*, odgovarjajo kvalitativne metode predvsem na vprašanja, ki se začnejo z – *zakaj*.⁴

V Univerzitetni knjižnici Maribor smo se odločili za raziskavo z metodo pogovorov v fokusnih skupinah. Ta v primerjavi s klasičnimi intervjuji med dvema sogovornikoma omogoča vključitev nekoliko večjega števila udeležencev, pri čemer hkrati vsebuje nekaj prvin, ki jih klasični intervjuji ne omogočajo. Stimulativni so zlasti zato, ker se ob poteku pogovorov vzpostavi posebna dinamika med sogovorniki.⁵ Usmerja jo moderator, ki lahko teme in poglobitve uravnava glede na tok pogovora ali jih, ko se med udeleženci začne debata, prepusti samoniklemu toku. Hkrati je moderator tisti, ki debato po potrebi spodbuja in, ko so teme izčrpane, zaključi. Pozoren mora biti tudi na zaznavanje udeležencev, ki v pogovoru sami ne pridejo do besede ali si je ne vzamejo. Dejavnost posameznikov v izmenjavi izkušenj je po eni strani namreč odvisna od njihovih

¹ Prim: Semlič Rajh: *Dostop do gradiva v knjižnicah in arhivih ter njegova uporaba*; Borlund, Pharo in Ying-Hsang: *Information searching in cultural heritage archives*.

² Vilar in Šauperl: *Archives, Quo Vadis et Cum Quibus?*, str. 553.

³ Mesec: *Kvalitativno raziskovanje v teoriji in praksi*, str. 84.

⁴ Given: *100 Questions (and answers) about qualitative research*, str. 2.

⁵ Berg: *Qualitative research methods for the social sciences*, str. 112.

karakternih lastnosti in retoričnih sposobnosti, pogosto pa tudi od morebitne prisotnosti »vsevednega« zgovornega posameznika, ki prevzame pobudo v pri-povedovanju. Če ta govori v imenu vseh, ostali ne izrazijo enakovredno svojih stališč, čeprav so ta morda drugačna od že povedanega. Dinamika med sogovorniki je pomembno odvisna tudi od tega, ali se sogovorniki med seboj vnaprej poznajo, pri čemer je vnaprejšnje nepoznavanje prej prednost kot slabost. Pogovor v skupini neznancev sicer zahteva nekaj časa za »prebijanje ledu«, a ima večji potencial za izražanje različnih mnenj, izkušenj in stališč, saj se sogovorniki v skupini zavedajo, da stališč drug drugega še ne poznajo.

Tematike, ki so bile v tokratni raziskavi naravnane na točno določen tip ustanove in na zadane cilje konkretne raziskave, bi lahko bile v drugačnih izhodiščnih okvirjih prilagojene vsakokratni situaciji. Ugotovitve, ki veljajo za okolje univerzitetne knjižnice, je do neke mere mogoče aplicirati tudi na druga primerljiva okolja, predvsem pa je tokratno izvedbo mogoče uporabiti kot vzorec, po katerem lahko druge ustanove zastavijo lastne raziskave, prilagojene svojim temeljnim vprašanjem, poslanstvu, belim lisam, in seveda – vsakokratnim uporabnikom.

*Čitalnica ČUK v Univerzitetni knjižnici Maribor – vsak uporabnik ima svoje življenjske ritme, izkušnje in načine rabe knjižnične ponudbe
(Foto: Arhiv UKM)*

Potek pogovorov v fokusnih skupinah

Skupina zaposlenih Univerzitetne knjižnice Maribor⁶ je pogovore izvedla v osmih skupinah – v štirih skupinah študentov različnih študijskih smeri Univerze v Mariboru ter v dveh skupinah raziskovalcev, skupini dijakov in skupini drugih občanov. Ob približno enournem pogovoru na izbrane teme so udeleženi

⁶ Raziskavo je zasnovala svetovalka za stike z javnostmi v UKM, pri čemer jo je izvajala skupaj s štirimi članicami Komisije za kakovost UKM.

ci uvodoma tudi zapisovali asociacije, povezane s knjižnico in z njenimi storitvami ter proti koncu srečanja kartirali svoje vsakodnevne prostorske in časovne rutine.

V raziskavi je bilo izpostavljeno predvsem vprašanje, kako različne ciljne skupine ljudi, ki knjižnico že obiskujejo, so jo ali jo šele bodo, komunicirajo, kaj jih nagovori, kaj jih zanima, kako razporejajo svoj čas, koliko in na kakšen način so mobilni ter kateri so komunikacijski kanali, s katerimi jih je mogoče učinkovito doseči. Namen raziskave je bil skozi poglobljeno spoznavanje uporabnikov zastaviti konkretne nadgradnje načinov komuniciranja ustanove, vendar ker so bili pogovori razmeroma poglobljeni, so prinesli tudi nekaj uvidov v njihova stališča o knjižnicah v najširšem pomenu besede. Za to besedilo se zdi pomemben zlasti vpogled v vrednote in pomene knjižnic za različne kategorije njihovih uporabnikov.

Knjižnice so del širšega družbenega konteksta, nekakšna vozlišča ljudi in informacij, zaradi česar so pomembno zaznamovane tako s hitrim načinom spreminjanja komunikacijskih tehnologij in stilov kot s pojavom najrazličnejših novih fizičnih in virtualnih okolij, ki prevzemajo nekatere funkcije, tradicionalno vpete v ponudbo knjižnic. Če želijo tem tokovom slediti, morajo poznati svoje obiskovalce, pri čemer so ti, zlasti v ustanovah, ki jih obiskujejo različni tipi uporabnikov, zelo različni. Uporaba metode pogovorov v fokusnih skupinah z različnimi tipi uporabnikov se je izkazala kot primerna nadgraditev ankete o zadovoljstvu uporabnikov, ki jo Univerzitetna knjižnica Maribor izvaja že vrsto let. Prinesla je nekaj zamisli o mogočih načinih oblikovanja stikov z javnostmi, kar je bil njen primarni namen, a tudi več novih uvidov v širši kontekst delovanja knjižnic in njenih vlog v življenju uporabnikov.

Pogovori v raziskavi Univerzitetne knjižnice Maribor so bili izpeljani v osmih fokusnih skupinah, v katerih je skupaj sodelovalo 35 sogovornikov. Ker večino uporabnikov univerzitetne knjižnice predstavljajo uporabniki iz akademskega okolja, so bili ti med sogovorniki tudi najštevilčnejše zastopani, nakar so jim sledili drugi tipi uporabnikov. Univerzitetna knjižnica Maribor, sicer tudi formalno članica Univerze v Mariboru, namreč vpisuje uporabnike od dopolnjenega 15 leta naprej, medtem ko navzgor nima starostne omejitve. Prav tako status študenta ni pogoj za članstvo v knjižnici. Vendar je knjižnica v zadnjem obdobju svojo vizijo in posledično storitve bolj poudarjeno usmerila prav k akademski skupnosti oziroma svoji najštevilčnejši ciljni skupini, zato je bilo največ – 15 – sogovornikov v raziskavi iz vrst študentov in devet iz vrst raziskovalcev. Nekoliko manj, sedem, je bilo dijakov, ki jih v knjižnici razumemo tudi kot potencialne bodoče študente, medtem ko so bile štiri udeleženke občanke različnih starostnih skupin in poklicev, a nobena izmed njih trenutno ni bila neposredno povezana z univerzo. Sogovorniki iz vrst študentov Univerze v Mariboru so prihajali iz Filozofske fakultete – smeri psihologija in germanistika, Pravne fakultete, Medicinske fakultete in Fakultete za turizem. Slednja je bila vključena kot predstavnica fakultete, ki študijski proces izvaja izven Maribora in zato prinaša nekaj specifik, ki jih nismo želeli spregledati. Eno skupino raziskovalcev so tvorili sogovorniki iz Univerze v Mariboru, drugo pa raziskovalci iz drugih mariborskih raziskovalnih ustanov. Po eno skupino so sestavljali dijaki Prva gimnazije Maribor in občani, med katerimi so bile sogovornice s statusom zaposlene ali upokojene. Zastopanost je smiselno sledila razmerjem med kategorijami uporabnikov Univerzitetne knjižnice Maribor.

Moderirane pogovore smo zvočno posneli, spremljale in beležile so jih vsakokrat po tri ali štiri sodelavke – ena od sogovornic je skrbela za snemanje, ki so ga sodelujoči odobrili, druga je odgovore sproti zapisovala, medtem ko so ostale pogovor poslušale in opazovale neverbalno komunikacijo med sogovorniki in svoja opažanja naknadno strnile v zapis. Pogovori so bili v večini primerov izvedeni v okolju uporabnikov, torej na matičnih fakultetah posamične skupine študentov in v izbrani srednji šoli ter le izjemoma v knjižnici. V namen-

skem prostoru knjižnice so se zbrali le sogovorniki iz skupin raziskovalcev in občanov, ki nimajo skupnega domicila. Pogovori so v vseh primerih trajali skoraj natančno eno uro, kakor je napovedovala vnaprejšnja najava. Izbira lokacij pretežno zunaj knjižničnih zidov je bila načrtna, čeprav je nekoliko otežila izvedbo, a sklepali smo, da bodo sogovorniki po eni strani v svojih okoljih najbolj sproščeni, po drugi pa, da jih prisotnost v neodvisnem okolju ne bo napeljevala k odgovorom, ki bi jih vsaj do neke mere lahko krojil knjižnični prostor sam po sebi. Sledili so analiza na različne načine zbranega gradiva, oblikovanje in razvrščanje v tematske kategorije, kodiranje delov zvočnih in pisnih zapisov ter šele nato interpretacija. Po refleksiji procesa in rezultatov so bila naposled oblikovana priporočila za razvoj na področju komuniciranja knjižnice z javnostmi, a tudi za širšo refleksijo o vlogi knjižnice v svojem okolju. Izsledke in priporočila je Komisija za kakovost UKM predstavila vodstvu knjižnice in sodelavcem ter apelirala na smiselno vključitev predlogov v knjižnično dejavnost.⁷

Obdelava gradiva je prinesla številne splošne in podrobne uvide, nekatere bolj predvidljive, druge presenetljive. Njihov pregled približno dve leti po izvedbi raziskave pokaže, da so že v tem kratkem času nekateri med njimi postali tako rekoč vseprisotni ali splošno znani, medtem ko drugi, denimo umetna inteligenca, v času izvajanja raziskave v razmišljanjih izvajalcev in udeležencev sploh še niso bili prisotni. Nekatere ugotovitve so dve leti po zaključku raziskave celo že zastarele, kar nazorno kaže, za kako hitro spreminjajoče področje gre. Bolj kot rezultati sami so morda torej zanimive metode, ki so jih razkrile, zato bomo na tem mestu strnili nekaj ugotovitev, pri čemer bomo tiste najhitreje spreminjajoče povzeli razmeroma na kratko, medtem ko bomo največ pozornosti posvetili pomenu knjižničnih prostorov, kakor se kažejo skozi uvodne dele pogovorov s sogovorniki. Metodološki pristop sicer ne predvideva posploševanja ugotovitev – čeprav so v nekaterih primerih podobnosti v stališčih očitne. Drugačen nabor sogovornikov bi morda prinesel nekoliko drugačne uvide, pri čemer njihovo večglasje o nekaterih temah nazorno govori o razplatenosti izkušenj uporabnikov, ki jih nikoli ne moremo jemati le kot homogene, enoznačne skupine. Dragoceno je predvsem, da uvidi iz tokratne raziskave univerzitetne knjižnice ne prinašajo le kratkih odgovorov na shematska vprašanja, ampak razkrivajo tudi širši kontekst.

Izbrani uvidi v komunikacijske stile uporabnikov

Eden od namenov raziskave je bil ugotoviti, kateri komunikacijski kanali in v kakšni rabi so učinkoviti, če želimo uspešno nagovoriti uporabnike. Ker je sočasno z našo raziskavo nastajala tudi nova knjižnična spletna stran, so nas najprej zanimala stališča o njeni rabi in učinkovitosti. Natančnejše rezultate analize prinaša besedilo v specializirani bibliotekarski reviji, zato jih na tem mestu le strnjeno povzemamo.

Pot do knjižničnih informacij se za številne uporabnike ne začenja na spletni strani knjižnice, ampak z iskanjem neposredno v splošnem brskalniku oziroma z »guglanjem«. Podatek, ki ga uporabniki najpogosteje vendarle iščejo na institucionalni strani, je odpiralni čas. Študenti spletne strani uporabljajo redkeje, še najpogosteje obiščejo spletno stran svoje fakultete. Poudarjajo pomen dobro organizirane spletne strani in pričakujejo, da bo tisto, kar jih najbolj zanima, vidno takoj. To se sklada z raziskavami, ki poudarjajo, da milenijci želijo informacije najti hitro, še pomembnejše pa jim je pri tem udobje. Z vidika starejših uporabnikov so manj potrpežljivi in željni hipnih rešitev.⁸ Raziskovalci

⁷ Ferlež: Načini komuniciranja in življenjski slogi uporabnikov.

⁸ Radford in Connaway: "Screenagers" and live chat reference, str. 54.

so na knjižnično domačo stran bolj navezani in pogosteje uporabljajo določene segmente, ki jih potrebujejo pri delu, medtem ko dijaki spletne strani Univerzitetne knjižnice Maribor tako rekoč ne poznajo.

Za najzanesljivejši kanal v vseh kategorijah uporabnikov se je izkazala elektronska pošta. Večina sogovornikov e-nabiralnik vsakodnevno vsaj preleti, saj po tej poti dobivajo nujne informacije, povezane s študijem oziroma z delom. Pošto, ki jo prejmejo, načeloma vsaj zaznajo, pri čemer je natančnejše branje odvisno od tega, koliko jih vsebina nagovarja. Da bi uporabniki, zlasti mlajši, sporočilo bolj verjetno pogledali, je pomembno, da je kratko in grafično zanimivo. To je skladno z ugotovitvami, da predstavniki generacije Z pogosto berejo več informacij hkrati, osredotočajo se na dele besedila, branje začnejo s sliko in šele nato berejo besedilo, berejo hitreje in pogosto zgolj krajša besedila.⁹

Družbena omrežja so študentom pomemben vir informiranja in komuniciranja, tudi ko gre za informacije o študiju. Naši sogovorniki so omenili WhatsApp, Snapchat, Instagram, Facebook ter druge aplikacije in omrežja, a v času od izvedbe pogovorov do nastajanja zapisa o njih se je v njihovih navadah v tem pogledu gotovo marsikaj spremenilo. Instagram so v prvi vrsti omenjali kot kanal, namenjen zabavi in ogledom strani drugih, Facebook je bolj povezan s študijem, z deljenjem informacij med prijatelji in novicam, medtem ko so TikTok označili predvsem kot sredstvo za odklop. Raziskovalci so omenili Instagram, Facebook, LinkedIn, precej manj (takrat še) Twitter, TikTok pa kot morebiten potencial za doseganje mladih. Sogovorniki iz skupine občanov večinoma uporabljajo Facebook, medtem ko so dijaki izjavljali, da uporabljajo TikTok, Instagram in YouTube. Po raziskavi *Mladina 2020* družbena omrežja za mlade nasploh predstavljajo primarni vir informiranja,¹⁰ kar je seveda bistveno tako za snovalce stikov z javnostmi nasploh kot za oblikovalce klasičnih in sodobnejših medijskih vsebin, pri čemer odpira tudi širša družbena vprašanja.

Spremljanje klasičnih medijev, kot sta časopis in televizija s pojavljanjem novih medijev, ki jih spremljamo prek zaslonov, upada. Jasno je, da se to ne dogaja zgolj mlajši generaciji, čeprav sta Radford in Connaway že leta 2015¹¹ zapisala, kar danes opazamo vsi – da so nove generacije, zlasti predstavniki t. i. generacije Z, bistveno bolj navezani na zaslone kot predhodne generacije. Tako študenti kot raziskovalci iz naših fokusnih skupin dnevne novice večinoma spremljajo v elektronski obliki, če jih že berejo v tiskani, je to takrat, ko nanje kje naletijo, medtem ko so starejši sogovorniki omenili prijeten občutek branja s papirja. Dijaki povedo, da klasičnih časopisov sploh ne berejo. Klasični televizijski programi so zlasti za mlajše sogovornike skoraj nezanimivi, bolj priljubljeni ostajajo radijski programi, ki jih marsikdo, ne glede na generacijsko in druge pripadnosti, spremlja med vožnjo ali mimogrede na javnih mestih. Podkasti imajo za sogovornike večkrat funkcijo zvočne kulise ob neki drugi dejavnosti, mimogrede pa opazijo tudi vizualna sporočila v javnem prostoru, zato ni nepomembno, kam so umeščena in kako so oblikovana. Opazna jih delajo zlasti grafična zanimivost ter kratkost in jasnost sporočil.

Pomen knjižničnega prostora za uporabnike

Pogovor v vsaki skupini uporabnikov se je začel s prošnjo moderatorke, da udeleženci brez daljšega razmišljanja zapišejo splošno asociacije na temo knjižničnih storitev in knjižničnih prostorov. Namen tega vprašanja je bil zajeti

⁹ Planko: Bralne navade generacije Z, str. 84.

¹⁰ Matjašič, Radovan in Deželan: Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije in spletnih okolij, str. 292.

¹¹ Radford in Connaway: "Screenagers" and live chat reference, str. 54.

nekakšna izstopajoča stališča udeležencev o tem, kako vidijo knjižnice in kaj od tega, kar ponujajo, je zanje relevantno, pri čemer so njihova stališča zanimiva tudi z vidika odnosa do knjižničnih prostorov, saj se prav vsaka storitev nekje odvija – bodisi v fizičnem ali v virtualnem prostoru.

*Čitalnice in police s knjižničnim gradivom so tesno povezane s prostorsko izkušnjo uporabnikov
(Foto: Arhiv UKM)*

Sogovorniki so v vseh skupinah, ne glede na generacijsko pripadnost, najpogosteje izpostavili klasično storitev – izposajo gradiva, pogosta, a precej manj izrazita je bila asociacija, povezana s knjižnično zbirko. Raziskovalci so bolj kot drugi sogovorniki poudarili vezanost na knjižnico kot servis njihovemu primarnemu delu, med prvimi jim je na misel prišel vnos osebne bibliografije. Dostopa do elektronskih gradiv, presenetljivo, niso pogosto povezovali s knjižnicami, kar je za ustanovo, ki že dolgo prav to vidi kot eno od svojih najpomembnejših storitev – pomenljivo.

Za razumevanje odnosa uporabnikov do prostora, zlasti do javnih prostorov, je v izhodišču pomemben odnos do časa in razporejanja njihovih obveznosti. Pri tem prevladujeta pogosto omenjana občutek informacijskega zasipa in občutek časovne prenasičenosti, ki se danes zdita vseprisotna. Čeprav pogosto menimo, da nas je občutek pomanjkanja časa zajel šele v zadnjem obdobju, antropolog Thomas Hylland Eriksen opozarja,¹² da so ga ljudje zaznavali tudi v preteklosti, denimo v času industrijske revolucije.

Naši sogovorniki med študenti so izjavljali, da imajo časa seveda nasploh premalo, vendar so nekateri dodali, da si prizadevajo organizirati obdobja za odmik od študija in dela. Podobno strategijo ubirajo tudi raziskovalci, nekateri gradijo nekakšno hierarhijo nujnosti opravkov. Pri ločevanju na delo in prosti čas omenjajo pojav, ki tako organizacijo otežuje – pogosto sta namreč tesno pre-

¹² Hylland Eriksen: *Tiranija trenutka*, str. 84.

pletena na način, da niti sami ne zmorejo natančno določiti, kaj je delovna in kaj prostočasna dejavnost. Precej drugače kot ostali sogovorniki so o času govorili dijaki – zanje je prosti čas – ne početi nič – denimo sedenje na kavču, spanje, obroki ... Obveznost je pač obveznost, pravijo, in le redke dejavnosti jim zares pomenijo zgolj sprostitve. Tudi oni navajajo, da imajo časa nasploh premalo, medtem ko so dnevi prekratki za vse, kar bi morali ali želeli opraviti.

Knjižnični prostor je torej za uporabnike eden od prostorov, v katerem se, eni pogosteje, drugi bolj poredko ali sploh ne, znajdejo v hitrem življenjskem ritmu in ob številnih obveznostih. Za razumevanje odnosa do prostora, zlasti za dojemanje prednosti, ki jih knjižnica ali katera od sorodnih ustanov kot ponudnica prosto dostopnega javnega prostora nudi, je pomembno izhajati iz širšega konteksta. Izjave sogovornikov v uvodnem delu pogovora znotraj vsake fokusne skupine je torej treba razumeti prav ob upoštevanju dejstva, da gre, ko govorimo o knjižničnem prostoru, samo za enega od javnih prostorov, enega od ponudnikov informacij in navsezadnje zgolj enega med številnimi iskalci pozornosti v življenjskih rutinah vsakega od uporabnikov.

Ob navajanju hipnih asociacij na temo knjižničnega prostora se je kot prevladujoča izkazala pozitivna predstava o knjižnicah kot prostorih za umirjeno delo. Pri različnih skupinah je izstopala tudi asociacija na tišino, ki jo ponuja knjižnični prostor, in zdi se, da je prav ta vtis v svetu (pre)obilja najrazličnejših dražljajev ključna primerjalna prednost knjižnic v primerjavi s številnimi drugimi javnimi prostori. Zelo verjetno bi podobne ugotovitve nastale tudi, če bi isto vprašanje zastavili obiskovalcem muzejev, arhivov ali galerij. Zanimivo bi bilo primerjati stališča vprašanih o tem, kaj jim pomeni prostor katere od teh ustanov in ali ga dojemajo zgolj kot fizično ali tudi kot virtualno entiteto. Morda bi taka primerjalna analiza pokazala, v čem se podobne ustanove v očeh obiskovalcev prekrivamo in v čem dopolnjujemo ter kako notranje razplastena so stališča naših obiskovalcev. Tovrsten uvid bi morda bil lahko tudi dobra osnova za oblikovanje povezanih storitev.

*Prostori, ki nudijo tišino in razmere za umiritev in osredotočenje, so v dobi številnih dražljajev še dragocenejši
(Foto: Arhiv UKM)*

V naši raziskavi nas je zanimala prav razplastenost izkušenj in stališč glede na pripadnost določeni kategoriji uporabnikov, zato so v tem pogledu zanimivi natančnejši vpogledi v navedbe študentov, raziskovalcev, dijakov in občanov. Študenti so kot knjižnični prostor v hitrih asociativnih pomislekih največkrat omenili čitalnice, če pa so prostor opisovali, so omenili tih prostor, mirno sobo ali prostor za učenje. Če so bili bolj specifični, so omenili mizo, prostor za delo z računalnikom ali za skupinsko delo. V drugem sklopu njihovih prostorskih predstav so bile prosto dostopne knjižnične police, bodisi nasploh ali tiste, kjer je gradivo na določene teme, ki jih posebej zanima. Raziskovalci so pogosteje kot čitalniške zmogljivosti omenjali prostor, kjer si gradivo izposodijo, nato pa tudi knjižnične police z gradivom v prostem pristopu.

Dijaki so, bolj kot predstavniki katere koli od skupin, knjižnični prostor opredelili kot prostor za umirjeno delo, a tudi kot nekakšen posvečen prostor poglobljenega znanja. To je dobro ponazorilo mnenje enega od sogovornikov, ki je izjavil, da je tudi vlak sicer dobro mesto za branje, a to le ni – knjižnica. Očitno so prav knjižnice v očeh večine naših sogovornikov predvsem nekakšen ultimativen primer tihega javnega prostora, ki ga cenijo. To ne pomeni, da ne cenijo tudi knjižničnih prostorov glasnejšega dogajanja, denimo prostorov za skupinsko delo, razstavišč in prireditvenih dvoran, ali da ne bi cenili tudi povsem drugačnih dogajalnih prostorov, ki bi jim jih utegnili v prihodnje ponujati, temveč pomeni, da je prostore tišine in umirjenosti znotraj raznolike knjižnične ponudbe vredno ohranjati.

Čeprav knjižnice same že dolgo svoj prostor skoraj enakovredno opredeljujejo kot fizično in virtualno okolje, je zanimivo, da sogovorniki virtualnega prostora sami v pogovoru niso omenjali kot enega od zaznanih knjižničnih prostorov. Ta uvid prinaša vidik uporabnikov, ki se ga knjižničarji pravzaprav ne zavedamo, a se zdi za razmisleke o poudarkih v promociji in oblikovanju knjižničnih storitev zelo pomemben, nasploh pa precej pomenljiv.

Pomembna je tudi ugotovitev, da so tišina, umirjenost, urejenost in druge prvine, ki zagotavljajo možnost nemotenega osredotočanja, za uporabnike dragocene. Zlasti v obdobjih, ko absorbirajo velike korpuse študijskih ali učnih vsebin, torej v času študija in srednješolskega učenja, so taki prostori marsikomu očitno še vedno izredno pomembni. Predstavljajo nekakšne otoke umiritve v osebnih in kolektivnih svetovih hitenja, prerivajočih se zvokov, vizualnih dražljajev in vseprisotnih obveznosti. Fizični in virtualni knjižnični prostor v tem pogledu nista tekmeča in tudi ne dopolnjujoča prostora, saj prvi zadovoljuje potrebo po umiritvi in osredotočenosti, najbrž pa tudi družabnosti in izmenjevanja idej, medtem ko drugi predvsem način hitrega oskrbovanja z relevantnimi, s preverjenimi informacijami, z gradivi in drugimi vsebinami.

V uvodnih pogovorih o pomenu knjižnice za uporabnike se je izpostavila še ena ugotovitev, ki je ne smemo spregledati – vloge posameznika se prepletajo, ista oseba je na knjižnico lahko navezana poklicno, prostočasno ali s pozicije družinskega kroga. Gre lahko seveda za uporabe različnih tipov knjižnic za različne namene, lahko pa uporabniki tudi isto knjižnico v različnih obdobjih (generacijsko ali na sprotni ravni) uporabljajo na različne načine. Ta vidik je pomemben tako za razmisleke o prostoru, saj lahko ista oseba isto knjižnico oziroma ustanovo v različnih okoliščinah uporablja na različne načine, a tudi za načrtovanje komuniciranja in oblikovanje storitev.

Zaključek

Kvalitativna analiza uporabnikov Univerzitetne knjižnice Maribor je omogočila vpogled v heterogenost uporabniških svetov na eni strani in v splošne trende v komuniciranju na drugi. Pokazala je, da so v dobi upada pomena klasičnih medijev kot prenašalci informacij v ospredju novi komunikacijski kanali, da

pa so nekateri klasični mediji, denimo radio, ostali pomemben prenašalec sporočil, tudi promocijskih. Univerzalno zanesljiv vir sporočanja je tudi elektronska pošta, medtem ko se večina drugih kanalov med uporabniki precej razlikuje.

Če je donedavna obstajalo pričakovanje, da bodo knjižnice vse manj fizični in vse bolj virtualni prostori, raziskava in sodobna izkušnja kažeta, da je številnim knjižničnim uporabnikom prav fizični prostor, ki omogoča umiritev in osredotočenje, še vedno izredno pomemben. Knjižnice pogosto dojemajo prav skozi specifičen prostor in skozi klasične storitve, zlasti izposajo gradiva, medtem ko so raznolike druge potrebe skupin uporabnikov ali posameznikov razmeroma razpršene in spremenljive. Ugotovitev, da so uporabniki, ki jih je kvalitativna analiza zajela kot večglasje, vedno v več vlogah, tako v danem trenutku kot skozi življenjski cikel, je za načrtovanje promocijskih dejavnosti lahko zelo pomembno.

Rezultati analize so torej dvojno uporabni – izostrijo nam pogled na nas same, hkrati pa nas vodijo v uporabniško naravnani razvoj komuniciranja, snovanja storitev in urejanja knjižničnega prostora. Kar pa je povedno za knjižnice, je lahko povedno tudi za arhive in druge podobne ustanove. Na kakšen način, s koliko žara, etike, iskrenosti, spretnosti in inovativnosti bomo v praksi oblikovali svojo ponudbo in komuniciranje, je stvar širšega pristopa h gradnji odnosa med ustanovami in njihovimi uporabniki, tega pa vedno znova oblikujejo ljudje, ki v njih delujejo.

VIRI IN LITERATURA

LITERATURA

Berg, Bruce Lawrence: *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston [etc.]: Allyn and Bacon, 2001.

Borlund, Pia, Pharo, Nils in Ying-Hsang, Liu: Information searching in cultural heritage archives: a user study. V: *Journal of documentation* 80 (2024), št. 4, str. 978–1002.

Ferlež, Jerneja: *Načini komuniciranja in življenjski slogi uporabnikov: kvalitativna analiza uporabnikov Univerzitetne knjižnice Maribor: interno gradivo*. Maribor: univerzitetna knjižnica Maribor, 2024.

Given, Lisa M.: *100 Questions (and answers) about qualitative research*. Los Angeles, California: SAGE, 2016.

Hylland Eriksen, Thomas: *Tiranija trenutka*. Beograd: Biblioteka XX. vek: Knjižara Krug, 2003.

Matjašič, Miha, Radovan, Marko in Deželan, Tomaž: Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije in spletnih okolij. V: *Mladina 2020: položaj mladih v Sloveniji*. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba; Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2021, str. 283–301.

Mesec, Blaž: *Kvalitativno raziskovanje v teoriji in praksi*. Ljubljana: Inštitut za razvojne in strateške analize, 2023.

Planko, Metka: Bralne navade generacije Z: primer uporabnikov knjižnice Srednje zdravstvene in kozmetične šole Celje. V: *Knjižnica* 65 (2021), št. 1–2, str. 79–110.

Radford, Marie L. in Connaway Silipigni, Lynn: "Screenagers" and live chat reference. V: *The Library in the Life of the User: Engaging with People Where They Live and Learn* (ur. Connaway Silipigni, Lynn). Dublin, Ohio: OCLC Online Computer Library Center, 2015, str. 53–80.

Semlič Rajh, Zdenka: *Dostop do gradiva v knjižnicah in arhivih ter njegova uporaba: magistrska naloga*. Ljubljana: Z. Semlič Rajh, 2006.

Vilar, Polona in Šauperl, Alenka: Archives, Quo Vadis et Cum Quibus?: Archivists' self-perception and perception of users of contemporary archives. V: *International Journal of Information Management* 35 (2015), št. 5, str. 551–560.

SUMMARY

CATCHING USER WORLDS: RESULTS OF A QUALITATIVE SURVEY OF USERS OF THE UNIVERSITY OF MARIBOR LIBRARY

The qualitative research of the University of Maribor Library was primarily intended to learn about the communication methods and lifestyles of its users. In addition to the summarized results of the analysis of focus group discussions with different categories of users on communication strategies, this text focuses primarily on the justification for the selection and implementation of the qualitative research and the users' attitude towards the library as a space. The qualitative analysis provided an in-depth insight into the experiences and views of the interviewees, while compared to quantitative surveys on user satisfaction, it also provided insight into the context of the researched topics. It brought together the team of participating colleagues in an interesting reflection on library activities and self-image.

The results of the analysis showed that some ways of communicating and searching for information are the result of general trends, while others are generational or professional specific. An important finding is that individuals appear in different roles at a given moment or in the course of their lives – in the education system, on their career path, as parents and finally – as seniors. The use of communication channels is marked by significant generational differences. All users have in common that they regularly follow their e-mail, and the content only appeals to them if they are really interested. Members of different generations use different social networks, but they all adapt quickly to new sources of information.

Among the features that give meaning to the library space, users often mention silence, calmness and the opportunity to focus, so it seems that in a world of many stimuli, library reading rooms and other quiet spaces are the comparative advantage that libraries seem to maintain despite the inevitable changes. There are differences in the ways in which library spaces are used by users, with even the same people using them in different ways as visitors.

The findings of the library qualitative research are not only important for this specific environment, they are also relevant and useful in other similar institutions.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25(497.4Murska Sobota):316.344.7-056.26

930.25(497.4Celje):316.344.7-056.26

Prejeto: 25. 9. 2025

Ocena dostopnosti arhivov za gibalno ovirane osebe – primer Pokrajinskega arhiva Maribor, Enote za Prekmurje in Zgodovinskega arhiva Celje

MARKO KUŠAR

predsednik in soustanovitelj

Društvo Moja pot, Trg Franca Kozarja 7, Hrastnik, SI-1430 Hrastnik

e-pošta: marko.kusar@mojapot.net

Izvilleček

Dostopnost arhivov za gibalno ovirane osebe postaja vse pomembnejši del razprav o vključujoči družbi in enakih možnostih. Prispevek predstavlja rezultate terenskega pregleda dostopnosti Pokrajinskega arhiva Maribor – Enote za Prekmurje v Murski Soboti in Zgodovinskega arhiva Celje, ki smo ga izvedli v Društvu za mobilnost invalidov Moja pot. Namen raziskave je bil ugotoviti, v kolikšni meri so prostori arhivov fizično dostopni uporabnikom na invalidskih vozičkih in katere rešitve se izkazujejo kot dobre prakse.

Analiza potrjuje, da novogradnje, kot je murskosoboški arhiv, uspešno vključujejo načela univerzalne dostopnosti že v načrtovalni fazi, medtem ko starejši objekti, kot je celjski arhiv, kljub posameznim prilagoditvam pogosto še ne dosegajo sodobnih standardov. Prispevek opozarja tudi na pomen zakonodajnega okvira, ki javnim ustanovam nalaga zagotavljanje enake dostopnosti za vse uporabnike, ter izpostavlja, da je fizična dostopnost več kot tehnični pogoj – je izraz spoštovanja človekovih pravic.

V zaključku poudarjamo, da digitalizacija arhivskega gradiva ne more nadomestiti pomena osebnega dostopa do arhivov. Fizično dostopen arhiv omogoča enakovredno izkušnjo raziskovanja, sodelovanja in učenja.

Ključne besede:

dostopnost
arhivov, enake
možnosti, gibalno
ovirane osebe

Abstract

ASSESSMENT OF THE ACCESSIBILITY OF ARCHIVES FOR INDIVIDUALS
WITH DISABILITIES: THE REGIONAL ARCHIVES MARIBOR, THE
PREKMURJE UNIT, AND THE HISTORICAL ARCHIVES CELJE

Accessibility of archives for people with disabilities is becoming an increasingly important part of the debate on inclusive society and equal opportunities. The paper presents the results of a field survey of the accessibility of the Regional Archives Maribor, the Prekmurje Unit in Murska Sobota and the Historical Archives Celje, which was conducted by the Association for Mobility of Disabled People Moja pot. The purpose of the research was to determine to what extent the archive spaces are physically accessible to users in wheelchairs and which solutions prove to be good practices.

The analysis confirms that new buildings, such as the archives in Murska So-

Keywords:

accessibility of
archives, equal
opportunities,
people with
disabilities

bota, successfully incorporate the principles of universal accessibility already in the planning phase, while older buildings, such as the archives in Celje, despite individual adaptations, often do not yet meet modern standards. The paper also draws attention to the importance of the legislative framework that requires public institutions to ensure equal accessibility for all users, and highlights that physical accessibility is more than a technical requirement – it is an expression of respect for human rights.

In conclusion, we emphasize that the digitisation of archival materials cannot replace the importance of personal access to archives. A physically accessible archive enables an equal experience of research, collaboration and learning.

Uvod

Dostopnost javnih ustanov predstavlja temeljno izhodišče za enakopravno vključevanje oseb z invalidnostjo v družbo. Arhivi, kot prostori hranjenja, raziskovanja in posredovanja zgodovinskega gradiva, morajo biti dostopni vsem uporabnikom, saj se le tako zagotavlja enakovredna udeležba pri raziskovalnem, kulturnem in izobraževalnem življenju. Čeprav zakonodaja določa minimalne standarde dostopnosti, se v praksi pogosto kaže razkorak med formalnimi zahtevami in dejanskimi potrebami gibalno oviranih oseb. V Društvu za mobilnost invalidov Moja pot smo se zato lotili pregleda dostopnosti dveh arhivskih enot – Pokrajinskega arhiva Maribor, Enote za Prekmurje v Murski Soboti in Zgodovinskega arhiva Celje – z namenom, da ocenimo njihovo primernost za obisk gibalno oviranih uporabnikov ter izpostavimo dobre in manj primerne rešitve.

*Pokrajinski arhiv Maribor, Enota za Prekmurje, Murska Sobota – dostopnost se začne že na parkirišču
(Foto: Društvo Moja pot)*

Zakonodajni okvir in obveznosti javnih ustanov

Slovenska zakonodaja jasno določa, da morajo biti objekti v javni rabi, kamor sodijo tudi arhivi, zgrajeni oziroma prenovljeni skladno s predpisi, ki zagotavljajo dostopnost za invalide in druge gibalno ovirane osebe. Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) določa obveznost zagotavljanja univerzalne dostopnosti, medtem ko Zakon o graditvi objektov in Gradbeni zakon predpisujeta tehnične pogoje za odpravo grajenih ovir. Hkrati Slovenija kot podpisnica Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov prevzema mednarodno obvezo, da bo javne ustanove načrtovala in upravljala tako, da bodo dostopne vsem. To pomeni ne le zagotavljanja klančin, dvigal, dostopnih sanitarij in parkirišč, temveč tudi premišljeno oblikovane notranjih prostorov, ki omogočajo samostojno uporabo brez pomoči tretjih oseb. Za vodstveni kader arhivov je pomembno, da dostopnost razumejo ne le kot priporočilo, temveč kot zakonsko določeno obveznost in hkrati kot izraz spoštovanja človekovih pravic. Vpeljava teh rešitev pomeni vlaganje v vključujočo prihodnost, kjer imajo vsi uporabniki enake možnosti za raziskovanje, učenje in sodelovanje.

*Pokrajinski arhiv Maribor, Enota za Prekmurje, Murska Sobota – glavni vhod v novo zgradbo
(Foto: Društvo Moja pot)*

Primer dobre prakse iz tujine

Da so arhivi lahko v celoti dostopni, dokazujejo številne prakse v tujini. National Archives v Združenem kraljestvu na primer združuje premišljeno arhitekturno zasnovo z naprednimi tehničnimi rešitvami: prostorne čitalnice, samodejna vrata, široke prehode, prilagojena dvigala, dovoljen vstop s psom

Pokrajinski arhiv Maribor, Enota za Prekmurje, Murska Sobota – čitalnica z razstavnim delom

(Foto: Društvo Moja pot)

pomočnikom, izposojajo invalidskega vozička za vse, ki težje hodijo, recepcijo z nižjim pultom, pripomočke za evakuacijo gibalno ovirane osebe in posebej zasnovane sanitarije za težje gibalno ovirane. Obenem arhiv skrbi za jasno označevanje poti, možnost rezervacije dostopnih parkirišč in nudi podporne storitve za uporabnike, ki jih potrebujejo. Čeprav digitalizacija gradiva nudi pomemben korak k večji dostopnosti vsebin, arhivisti poudarjajo, da to nikakor ne sme biti izgovor za ohranjanje fizično nedostopnih zgradb. Prav fizična dostopnost arhiva omogoča enakovredno izkušnjo – srečevanje raziskovalcev, sodelovanje pri dogodkih in uporabo gradiva v originalu, česar digitalni dostop ne more nadomestiti. Takšne prakse kažejo smer, v katero bi se morale usmeriti tudi slovenske arhivske ustanove, da bi bile v resnici odprte za vse.

Ocena dostopnosti Pokrajinskega arhiva Maribor, Enote za Prekmurje

Novogradnja v Murski Soboti predstavlja zgled sodobnega arhitekturnega načrtovanja, ki že v zasnovi upošteva potrebe ranljivih skupin. Obiskovalce pričakata dve parkirni mesti za invalide, ki sta umeščeni neposredno ob stavbo, na ravno in asfaltirano podlago, ki omogoča parkiranje tudi vozilom z dostopom za invalidski voziček bodisi zadaj bodisi ob sovoznikovi strani. Do vhoda vodita dve premišljeno oblikovani klančini, ki omogočata dostop tako z nivoja parkirišča kot neposredno s pločnika. Vhodna vrata se odpirajo in zapirajo samodejno, kar gibalno oviranim omogoča resnično samostojen vstop v stavbo.

Notranji prostori arhiva so zasnovani prostorno in pregledno. Velika čitalnica ponuja številne mize, ki so dovolj visoke in hkrati podvozne, tako da je

dostop z invalidskim vozičkom preprost in udoben. Sanitarije so primerne tudi za osebe s težjimi oblikami gibalnih oviranosti, saj omogočajo uporabo morebitnega lastnega sobnega dvigala za presedanje na stranišče, pri čemer so opremljene s podvoznim umivalnikom in z nagnjenim ogledalom. Posebna odlika arhiva je tudi dostopna predavalnica, ki omogoča izvedbo dogodkov in izobraževanj v popolnoma vključujočem okolju. Celotna uporabniška izkušnja v Murski Soboti je bila zato ocenjena kot izrazito pozitivna in predstavlja primer dobre prakse za prihodnje arhitekturne projekte.

Ocena dostopnosti Zgodovinskega arhiva Celje

Zgodovinski arhiv Celje domuje v stavbi starejšega datuma, kjer so bile izvedene določene prilagoditve, vendar dostopnost ne dosega v celoti sodobnih standardov. Arhiv ne razpolaga z lastnimi invalidskimi parkirišči, vendar se neposredno pred klančino, ki vodi do vhoda, nahaja občinsko parkirišče, rezervirano za invalide osebe. Do vhoda vodi daljša klančina, ki je zaradi višinske razlike umeščena precej visoko, a je kljub temu njena strmina dovolj položna, da jo je mogoče premagati z invalidskim vozičkom na elektromotorni pogon in, ob pomoči spremlje-

*Zgodovinski arhiv Celje – klančina, ki vodi do glavnega vhoda
(Foto: Društvo Moja pot)*

*Zgodovinski arhiv Celje – prostorna in dostopna čitalnica
(Foto Društvo Moja pot)*

valca, z vozičkom na ročni pogon. Ker je klančina ozka, je potrebna določena mera natančnosti pri vožnji, enako velja tudi za prostor pred vhodom, kjer se mora uporabnik z vozičkom obrniti za devetdeset stopinj. Vhodna vrata so dovolj široka za večino vozičkov standardnih dimenzij, pri čemer je ob odprtju druge polovice vrat dostop omogočen tudi večjim vozičkom.

Čitalnica v Celju je prostorna in ponuja večje število miz, ki so primerne višine za uporabnike invalidskih vozičkov. Vendar se kljub temu arhiv spopada z veliko pomanjkljivostjo, saj sanitarije za invalide niso urejene in so za vozičke na elektromotorni pogon nedostopne. Tako obiskovalcem s težjo obliko gibalne oviranosti arhiv sicer omogoča raziskovalno delo, vendar jim ne nudi popolnoma samostojne uporabniške izkušnje.

Sklep

Primerjava obeh arhivov jasno pokaže, kako pomembno je, da je dostopnost premišljeno vključena že v samo zasnovo objekta. Medtem ko Pokrajinski arhiv v Murski Soboti s svojo arhitekturno dovršenostjo in prilagoditvami izkazuje zavezanost univerzalnemu dostopu, Zgodovinski arhiv Celje razkriva izziwe, s katerimi se srečujejo starejše stavbe, kjer je dostopnost pogosto omejena na delne rešitve. Kljub izjemno ustrežljivemu osebju, ki je pripravljeno pomagati, se potrjuje dejstvo, da osebna pomoč nikoli ne more v celoti nadomestiti arhitekturnih rešitev, ki gibalno oviranim zagotavljajo popolno samostojnost.

Dostopnost arhivov ni zgolj tehnično vprašanje, temveč izraz spoštovanja človekovih pravic in enakih možnosti. Z vidika vključujoče družbe je ključnega pomena, da se ob prenovah in novih naložbah sistematično vključujejo standardi dostopnosti, saj le tako lahko arhivi – kot varuhi kulturne dediščine – ostanejo odprti in dostopni vsem.

SUMMARY

ASSESSMENT OF THE ACCESSIBILITY OF ARCHIVES FOR INDIVIDUALS WITH DISABILITIES: THE REGIONAL ARCHIVES MARIBOR, THE PREKMURJE UNIT, AND THE HISTORICAL ARCHIVES CELJE

The inclusion of people with disabilities in all aspects of social life requires ensuring accessibility to public spaces. One of the important institutions is archives – spaces for research, historiography and cultural heritage. Although the legislation sets basic standards for construction and accessibility, the actual implementation in the field is often incomplete or inadequate. The Association for Mobility of Disabled Persons Moja pot conducted an investigation of two Slovenian archives' accessibility, which is presented in this article. The study's objectives were to ascertain the degree of physical accessibility of these archives for individuals with disabilities, highlight instances of both good and problematic practices, and suggest specific enhancements.

The evaluation was conducted on-site by visiting the Regional Archives Maribor, the Prekmurje Unit, and the Historical Archives Celje. A standardized evaluation model was used, which the association also uses for evaluations of tourist facilities, consisting of three key categories:

- accessibility of the facility (entrance doors, ramps, elevators, width of passages, arrangement of tables),
- parking for the disabled (accessibility, width, marking, distance from the entrance),

- toilets (adaptability, availability, spatial arrangement, equipment).

Every category received a maximum of five points for evaluation. Alongside the quantitative evaluation, qualitative observations and insights were also gathered, supported by images and videos.

Basic accessibility features for individuals with disabilities, like ramps or step-free access, are provided at both archives; nevertheless, there are some significant distinctions. According to the report, archives are frequently not made with individuals with limited mobility in mind, which makes it more difficult for them to do independent research and engage in cultural events. Even with basic accessibility, there is still a disconnect between what is required by law and how accessible a facility is for individuals with disabilities. The article offers recommendations for minor modifications that archival institutions could implement to greatly increase accessibility. The main conclusion is that accessibility is not only a physical concern but conveys a significant message about who is genuinely included in society.

The final evaluation offered is intended to serve as a starting point for a systematic examination of the inclusion of individuals with disabilities in the cultural and archival domain. Connecting disability organizations, experts and decision-makers ought to be routinely occurring everywhere. The initial stage is to evaluate accessibility; next, specific enhancements are created with users' actual needs in mind.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25-051(497.4Ljubljana):37

Prejeto: 29. 9. 2025

Je arhivist tudi pedagog? **Pedagoška dejavnost Zgodovinskega arhiva Ljubljana**

ELIZABETA ERŽEN PODLIPNIK

arhivska svetovalka

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki

Partizanska cesta 1c, SI-4220 Škofja Loka

e-pošta: elizabeta.podlipnik@zal-lj.si

DUNJA MUŠIČ

arhivska svetovalka

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto

Skalickega ulica 1, SI-8000 Novo mesto

e-pošta: dunja.music@zal-lj.si

Izvleček

Prispevek predstavlja pedagoško dejavnost vseh enot Zgodovinskega arhiva Ljubljana zadnjih treh desetletij. Ta obsega izobraževanje delavcev za delo z dokumentarnim in arhivskim gradivom, mentorstvo, svetovanje pri raziskovanju, vodenje po razstavah ter najpogostejše predstavitve arhiva in arhivskega gradiva šolskim skupinam. Narava dela arhivista zahteva vse več pedagoških kompetenc in znanj, ki presegajo klasično popisovanje in urejanje gradiva. Arhivist pedagog je eden od poklicev prihodnosti, ki jih arhivi nujno potrebujejo.

Ključne besede:

arhivska
pedagogika,
arhivist pedagog,
izobraževanje,
arhivistika,
kulturno-
umetniška vzgoja

Abstract

IS AN ARCHIVIST ALSO AN EDUCATOR?

PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF THE HISTORICAL ARCHIVES LJUBLJANA

The article presents the pedagogical activity of all units of the Historical Archives Ljubljana over the past three decades. This includes training employees to work with documentary and archival materials, mentoring or consulting researchers, guiding exhibitions and, most often, presenting archives and archival materials to school groups. The nature of the work of an archivist requires more and more pedagogical competencies and knowledge that go beyond classic description and arranging materials. One future profession to which archives should give more consideration is an archivist educator.

Keywords:

archival
pedagogy,
archivist
educator,
education,
archival studies,
cultural and
artistic education

Uvod

Bogata pisna dediščina arhivskega gradiva je širši javnosti velikokrat neznana, zato jo poskušamo arhivisti na različne načine približati slehernemu posamezniku. Poleg posredovanja kulturnih vrednot zainteresirani javnosti izvajamo izobraževanja in dopolnilna usposabljanja za uslužbence javnopravnih oseb, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom. V zadnjih desetletjih smo arhivisti postali pomemben povezovalni člen med kulturnimi in vzgojno-izobraževanimi zavodi, saj mladi predstavljajo večino vsega obiska v arhivih. To dejstvo je znano že desetletja, a se kljub temu pestrost ponudbe (razstave, publikacije), ki bi bila prilagojena mladim, zelo počasi približuje njihovim potrebam. Razlogi tičijo že v izobraževalnem sistemu in (ne)povezovanju med različnimi ustanovami, v študijskih klopek ter navsezadnje pri zaposlitvi in primerni sistematizaciji delovnega mesta arhivista pedagoga v kulturnih ustanovah, kot je arhiv.

1. Kaj obsega pedagoška dejavnost v arhivu?

Delo arhivista, ki zahteva pedagoška znanja, lahko razdelimo v naslednje sklope:

- 1.1 izobraževanje delavcev, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom (izvajanje javne službe na podlagi zakona);
- 1.2 izvajanje pedagoške dejavnosti za zainteresirano javnost (šolske in predšolske skupine, študenti, upokojenci, društva, ...);
- 1.3 mentorstvo;
- 1.4 svetovanje pri raziskovanju;
- 1.5 vodenje po razstavah, predstavitve publikacij in promocija arhiva.

1.1 Izobraževanje uslužbencev javnopravnih oseb, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom

Od leta 1983, ko je Pravilnik o strokovni usposobljenosti delavcev družbenih pravnih oseb in članov društev, ki delajo z dokumentarnim gradivom (*Ur. l. SRS* 15/83), predpisal obvezno usposabljanje delavcev družbenih pravnih oseb in članov društev,¹ zaposleni v Zgodovinskem arhivu Ljubljana redno izvajajo izobraževanja za delavce, ki delajo z dokumentarnim in arhivskim gradivom. Že pred tem je arhiv prirejal občasne seminarje s tem namenom, vendar ti niso bili redni in sistematični. V letih 1981 in 1982 so arhivisti iz Ljubljane, Kranja in Novega mesta sodelovali kot predavatelji na seminarjih o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, ki jih je arhiv pripravil v sodelovanju z delavskima univerzama iz Ljubljane in Kranja ter Zavodom za izobraževanje in produktivnost dela Novo mesto.² Arhiv si je vseskozi prizadeval, da bi bila v redno in dopolnilno izobraževanje pisarniških in upravnih delavcev vključena tudi znanja o arhivskem gradivu pred prevzemom v arhiv; tako je leta 1980 vzpostavil dolgotrajno sodelovanje z Višjo upravno šolo v Ljubljani.³ Arhivski sodelavci so takrat sodelovali pri pripravi predavanj oziroma seminarjev za usposabljanje kadrov, ki so skrbeli za organizacijo poslovanja s spisi pri gospodarskih organizacijah.⁴

¹ SI_ZAL_LJU/0247, t. e. 79, p. e. 1127, Seminar za delavce, ki delajo z dokumentarnim in arhivskim gradivom. 1983.

² SI_ZAL_LJU/0247, t. e. 79, p. e. 1125, Poročilo o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana za 1981–1982.

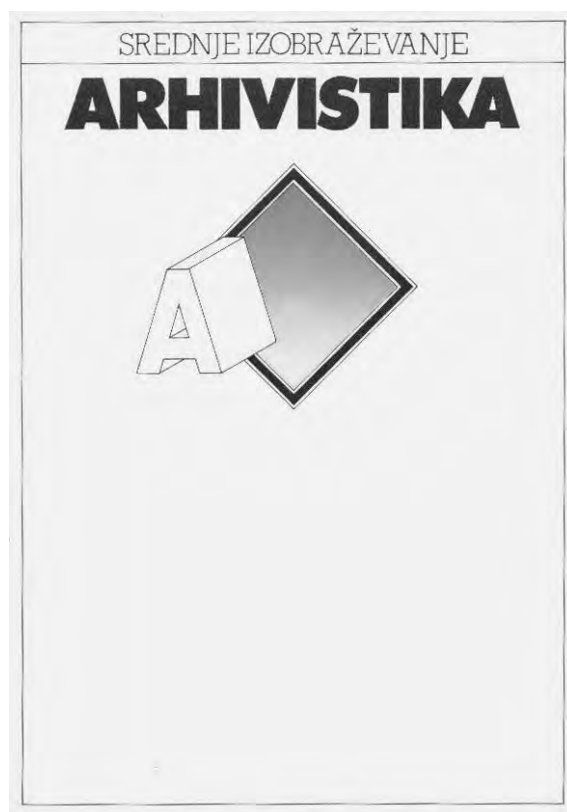
³ Žontar: *Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana*, str. 108–117.

⁴ SI_ZAL_LJU/0247, t. e. 79, p. e. 1125, Poročilo o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana za 1981–1982.

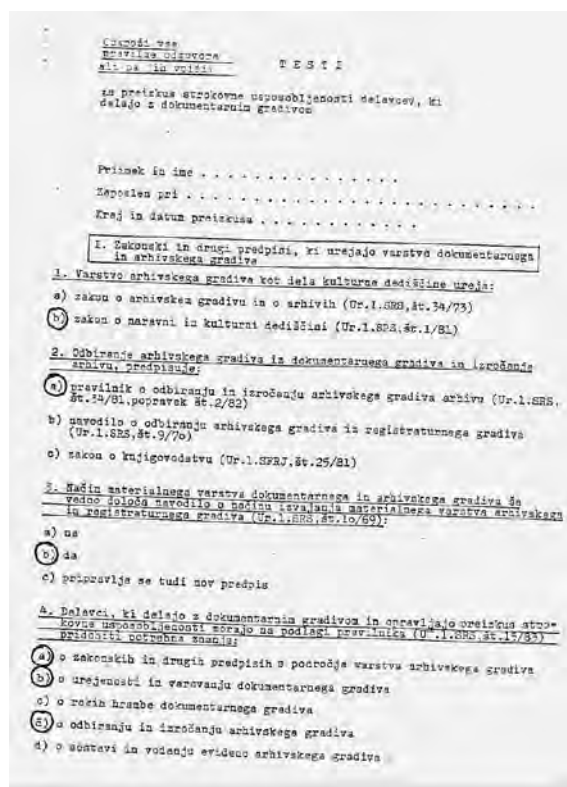
Arhiv je že v preteklosti sodeloval pri izdaji različnih publikacij, namenjenih delavcem pri ustvarjalcih. Ena izmed takih je bila publikacija *Arhivi, od pisarne do zakladnice zgodovine*, ki jo je leta 1967 izdalo Arhivsko društvo Slovenije.⁵ Leta 1983 je dr. Jože Žontar v sodelovanju z Zavodom za šolstvo RS Slovenije pripravil učbenik *Arhivistika za učence družboslovno-jezikovnega programa v družboslovni usmeritvi in za učence splošnega kulturnega programa v usmeritvi kulture*,⁶ ki je izšel leto zatem.

Po uvedbi obveznih izobraževanj za delavce družbenih pravnih oseb in članov društev je arhiv leta 1984, predvsem na podlagi dolgotrajnih izkušenj arhivskih delavcev, izdal *Priročnik za strokovno usposabljanje delavcev družbenih pravnih oseb*, dve leti pozneje pa še *Priročnik za delo z dokumentarnim in arhivskim gradivom društev*.⁷ Od takrat dalje redno izdaja in posodablja priročnike za delo z dokumentarnim in arhivskim gradivom, ki ga prejmejo vsi udeleženci priprav na preizkus strokovne usposobljenosti za delo z dokumentarnim in arhivskim gradivom usposabljanj za preizkuse strokovne usposobljenosti. Prvi preizkusi strokovne usposobljenosti so se izvajali v pisni obliki, kasneje pa le ustno.⁸

Natančnega števila udeležencev seminarjev in delavnic do leta 1990 nimamo, imamo le evidence o opravljenih preizkusih strokovne usposobljenosti, ki jih arhiv izvaja od leta 1985 dalje.⁹ Podatki o udeležencih izobraževanj in preizkusov strokovne usposobljenosti od leta 1995 do leta 2024 so razvidni iz letnih poročil o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana.¹⁰ Iz evidenc preizkusov strokovne usposobljenosti od leta 1985 do leta 1998 je razvidno, da v letih 1987, 1989 in 1993 v ZAL-u niso imeli preizkusov strokovne usposobljenosti.¹¹ Izobraževanje kadrov, ki

Naslovnica učbenika *Arhivistika* iz leta 1984, ki ga je pripravil dr. Jože Žontar in izdal Zavod za šolstvo SR Slovenije

Prva stran vzorca rešenega testa za preizkuse strokovne usposobljenosti iz leta 1984. Test je obsegal 29 vprašanj.
(Vir: SI_ZAL_LJU/0247, t. e. 86, p. e. 1209)

⁵ Vilfan: *Sedemdeset let Mestnega arhiva ljubljanskega*, str. 161–164.

⁶ SI_ZAL_LJU/0247, t. e. 79, p. e. 1127, Poročilo o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana za 1982.

⁷ Žontar: *Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana*, str. 108–117.

⁸ SI_ZAL_LJU/0247, t. e. 86, p. e. 1209. Test za preizkus strokovne usposobljenosti delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom,

⁹ Arhiv ZAL, Enota v Ljubljani, Evidenčna knjiga, Preizkus strokovne usposobljenosti za delo z dokumentarnim gradivom, 1985–1998.

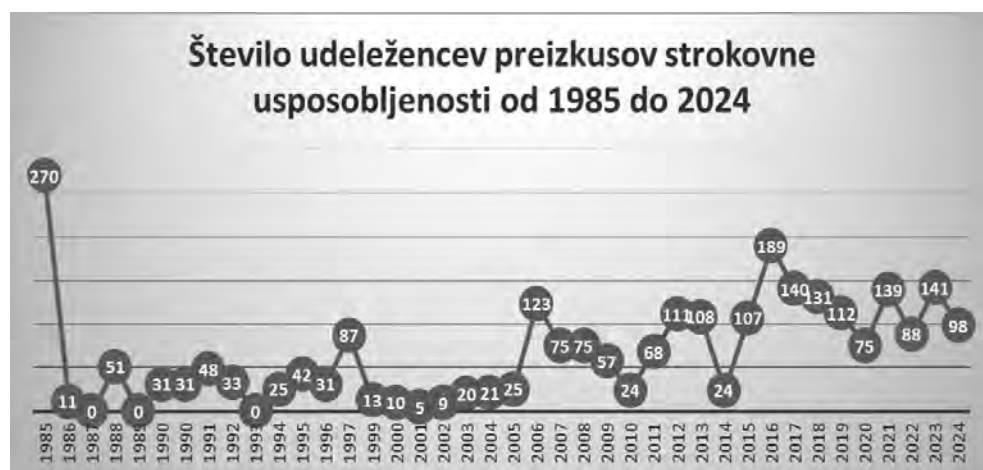
¹⁰ Arhiv ZAL, Enota v Škofji Loki, Poročila o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana, 1990–2023.

¹¹ Arhiv ZAL, Enota v Ljubljani, Evidenčna knjiga, Preizkus strokovne usposobljenosti za delo z dokumentarnim gradivom, 1985–1998.

ravnajo z arhivskim gradivom, je ključno, saj bodo informacije le tako pravilno shranjene in zaščitene.

Graf 1: Udeleženci izobraževanj v ZAL od leta 1990 do leta 2024

Graf 2: Število udeležencev preizkusov strokovne usposobljenosti od leta 1985 do leta 2024

Številni udeleženci, ki opravijo preizkus strokovne usposobljenosti, želijo takoj začeti z urejanjem svojih arhivov in predati arhivsko gradivo pristojnemu arhivu. Odbiranje, urejanje in popisovanje arhivskega gradiva marsikomu izmed njih predstavlja izziv, zato smo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana leta 2010 začeli izvajati delavnice, na katerih udeleženci urejajo in popisujejo arhivsko gradivo.

(Vir: Poročila o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana, 2010–2024)

1.2 Izvajanje pedagoške dejavnosti za zainteresirano javnost

V arhivu so zaposleni že konec 50. let preteklega stoletja videli prihodnost v sodelovanju in povezovanju z vzgojno-izobraževalnimi zavodi, ki bi dvignili prepoznavnost arhivski stroki. Opazili so, da jim za uspešno pedagoško delo manjka le dodatna zaposlitev arhivista pedagoga oziroma, kot so zapisali v publikaciji ob 60-letnici arhiva, »posebna kulturno-prosvetnega referenta«.¹²

¹² Vilfan: 60 let Mestnega arhiva Ljubljanskega, str. 54.

*Izobraževanje, 2015. Predava Elizabeta Eržen Podlipnik.
(Foto: Tina Arh)*

Izkazalo se je, da zaposlitev še danes ni dosegla zelenega cilja, kljub dejstvu, da so obiski šolskih skupin postala ustaljena praksa v vseh kulturnih zavodih.

Graf 3: Obiski v Zgodovinskem arhivu Ljubljana od leta 1992 do leta 2024

Šolske skupine predstavljajo največji delež obiskovalcev, ki želijo spoznati arhiv in delo arhivista. V to jih usmerjajo tudi učni načrti za osnovno šolo in katalogi znanj za srednje šole. Učni načrt pri predmetu zgodovina v šestem razredu osnovne šole in prvem letniku srednje šole spodbuja sodelovanje s kulturnimi zavodi: »Za sodobni pouk zgodovine je izrednega pomena tudi sodelovanje z drugimi institucijami, povezanimi z zgodovino in kulturno dediščino (na primer muzeji, arhivi, knjižnicami, galerijami itd.), saj ob tem učenci razvijajo spretnosti

*iskanja in zbiranja novih informacij ter razvijajo spoštljiv in odgovoren odnos do ohranjanja in varovanja kulturne dediščine.*¹³

Na podlagi poročil o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana med letoma 1992 in 2024 smo ugotavljali gibanje števila obiskovalcev. Natančnih podatkov do leta 1991 nimamo, saj so do takrat neredno poročali o tem oziroma so navedli le okvirne številke o obiskih in sodelovanju s šolami ter z drugimi ustanovami. Poleg tega so v to kategorijo štel tudi vodenja po razstavah. Kljub temu lahko ocenimo, da se je z arhivom na ta način srečalo med 400 in 600 osebami letno, pretežno mladih. Leta 2020 je arhiv zaradi epidemije koronavirusa in posledičnega zaprtja arhiva obiskalo le devet učencev Osnovne šole Grm, ki so se udeležili delavnice pisanja z gosjimi peresi na grajskem vrtu v Novem mestu.

Nabor pedagoške ponudbe po enotah arhiva je zadnja leta vse bolj pester, kljub dejstvu, da arhivisti primarno opravljamo vrsto drugih nepedagoških nalog. Z izkustvenim podajanjem znanja poskušamo učencem omogočiti, da v vlogi arhivskega detektiva rešujejo uganke polpretekle zgodovine. Digitalizacija nam nudi vrsto priložnosti, da se kulturna dediščina približa slehernemu posamezniku in tudi preko spleta dosega nove razsežnosti. Namen uporabe arhivskih virov v učnem procesu je namreč del širšega poslanstva ohranjanja pisne kulturne dediščine.

- Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto v okviru svoje pedagoške dejavnosti že vrsto let organizira splošne predstavitve arhiva, tematske predstavitve določenih zvrsti arhivskega gradiva ter od leta 2014 delavnice kaligrafije, na katerih udeleženci razvijajo veščine lepega pisanja z gosjimi peresi. Učenci prek izkustvenih nalog pridejo do spoznanj, ki jim omogočajo razumeti in na konkretnih primerih prepoznati različna zgo-

*Delavnica na grajskem vrtu, grad Grm, 2017. Izvajalka Dunja Mušič.
(Foto: Iztok Hotko)*

¹³ Digitalizirani učni načrti: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/> (dostop: 25. 7. 2025).

dovinska dejstva. Delavnica pisanja z gosjimi peresi je namenjena osnovnošolcem in je učencem v pomoč pri opismenjevanju ter se izvaja na grajskem vrtu.¹⁴ Zaradi neustreznih prostorov na gradu Grm v Novem mestu obisk večjih skupin učencev oziroma dijakov ni mogoč, zato se ponudba prilagaja trenutnim zmožnostim.

- Idrijska enota arhiva zaradi prostorske stiske ne omogoča obiska večjih šolskih skupin, zato je bilo treba pedagoško ponudbo v regiji prilagoditi. Dejan Hvala, profesor zgodovine in od leta 2019 arhivist v Idriji, je pripravil učni list na podlagi didaktičnega filma *Arhivistika ni dolgočasna veda*.¹⁵ Poslanstvo arhivov je začel promovirati na šolah, ki so v pristojnosti idrijske enote. Arhiv v kovčku je bil predstavljen kot primer dobre prakse tako na Kulturnem bazarju leta 2021 kot tudi v članku z naslovom *Arhivist na obisku, izvedba učne ure na Osnovni šoli Idrija*.¹⁶
- V Škofji Loki imajo obiski različnih, predvsem šolskih skupin, dolgo tradicijo, ki jo je začel že preminuli dolgoletni vodja škofjeloške enote. dr. France Štukl. Kljub prostorski stiski je redno izvajal ure za učence osnovnih in srednjih šol, kjer jih je seznanjal z dejavnostjo arhiva in bogatim arhivskim gradivom enote.¹⁷ Po selitvi v nove, modernejši prostore, so učenci s pomočjo videoprojekcije predstavitvenega filma spoznali delovanje arhiva in si nato v živo ogledali zanimive arhivske dokumente ter depoje. V zadnjem času se ponudba vse bolj prilagaja potrebam in željam obiskovalcev, ki preko arhivskih virov lahko spoznajo pisatelja, pravnika, politika in ljubljanskega župana Ivana Tavčarja, svoj domači kraj in njegove nekdanje prebivalce. Učenci šestih razredov osnovne šole spoznajo različne arhivske vire, pisave in materiale, najmlajši učenci in vrtičkarji se s pomočjo knjižne zgodbe o Miški Mici v arhivu in tehnike kamišibaja naučijo nekaj novih pojmov, kot so inicialka, listina, pečat in arhivska škatla.
- Enota za Gorenjsko v Kranju zaradi neprimernih prostorov ne more sprejemati večjih skupin, zato so že v preteklosti arhivisti pogosto obiskovali šole na terenu in jim občasno predstavili tudi dislocirane depoje v Predosljah.¹⁸ Trenutno se pedagoško delo zaradi vseh ostalih obveznosti v enoti ne izvaja.
- Enota v Ljubljani se je leta 2022 preselila z Mestnega trga 24 na Trdinovo ulico 4. Novi, začasni, prostori omogočajo nekaj več prostora za izvajanje pedagoške dejavnosti in obiske šolskih skupin. Namen pedagoških ur je seznaniti učence, dijake in študente z arhivom in arhivsko dejavnostjo ter spoznavanje pojmov: kulturna dediščina (nepremična in premična), arhiv, arhivsko gradivo, fond, zbirka, arhivski depoji, pečat, pergament, papirus, papir, gotica in latinica. Obiskovalci si ogledajo stare dokumente, ki so zapisani celo v latinščini, nemščini, italijanščini in drugih jezikih. V okviru pedagoške dejavnosti so na voljo tako splošne kot tematske predstavitve arhiva in določenih zvrsti arhivskega gradiva ter arhivska pravljica delavnica za najmlajše s kamišibajem. Namen pedagoških delavnic je spodbuditi skrben odnos do pisne dediščine pri vseh generacijah predšolskih in šoloobveznih otrok.

¹⁴ Mušič: Arhivski detektivi, spoznavanje arhivskih virov in delo arhivista v sklopu pedagoške dejavnosti, str. 85–89.

¹⁵ Filmoteka ZAL: <http://www.zal-lj.si/filmoteka-zal/> (dostop: 24. 7. 2025).

¹⁶ Hvala: Arhivist na obisku, izvedba učne ure na Osnovni šoli Idrija, str. 69–74.

¹⁷ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1983, str. 133–136.

¹⁸ Arhiv ZAL, Enota v Škofji Loki, Poročila o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana, 1989.

1.3 Mentorstvo

Arhivisti so kot mentorji sodelovali pri usposabljanju novih sodelavcev, javnih delavcev in študentov, ki so v arhivu opravljali delovno prakso. Med letoma 1983 in 1995, v času usmerjenega izobraževanja, so dijaki srednjih šol v arhivu redno opravljali štirinajstdnevno prakso, ki je bila ocenjena.¹⁹ Dandanes se je mentorstvo omejilo na pomoč pri pripravi novih sodelavcev na strokovni izpit iz arhivistike.

1.4 Svetovanje pri raziskovanju

Pri predstavitvi pedagoške dejavnosti v arhivu nikakor ne smemo in ne moremo mimo svetovanja raziskovalcem pri njihovem raziskovanju. Gre za najstarejšo obliko pedagoške dejavnosti v arhivistiki. Že pravilnik Mestnega arhiva Ljubljana iz leta 1939 je v delokrogu mestnega arhivarja med drugim določal: »Postreza strankam, mestnim uradom, znanstvenikom, dijakom itd., ki študirajo v mestnem arhivu ali pa se pismeno obračajo nanj ter pomaga raziskovalcem pri študiju z nasveti in strokovno oporo.«²⁰ V osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja so arhivski delavci učence zgodovinskih krožkov uvajali v delo v arhivski čitalnici in kot mentorji pomagali učencem, dijakom ter študentom pri iskanju arhivskega gradiva in pripravi raziskovalnih nalog.²¹

1.5 Vodenje po razstavah, predstavitve publikacij in promocija arhiva

Arhivisti skrbijo za popularizacijo arhivskega dela z vodenjem po avtorskih razstavah, s prispevki na strokovnih konferencah, v dnevnem in lokalnem časopisju, pojavijo se tudi kot gosti na radiu, televiziji ipd. Še posebej so bili arhivisti na teh področjih dejavni v osemdesetih letih prejšnjega stoletja.²² Predstavitev izvajanja pedagoške dejavnosti preko člankov v strokovnih revijah (Zgodovina v šoli, Arhivi, Moderna arhivistika) je postala ustaljena praksa.

V zadnjem desetletju želi Zgodovinski arhiv Ljubljana svet arhiva približati mlajšemu občinstvu. Z inovativnimi pedagoškimi pristopi orje ledino na tem področju. Leta 2010 je nastal film z naslovom *Arhivistika ni dolgočasna veda*, ki sta mu leta 2017 sledila še *Avtomobilizem na Kranjskem* in *Od jajca do jabolka ali od začetka do konca*. Sprva so bili filmi na voljo le obiskovalcem arhiva, sedaj pa si jih lahko ogleda vsak uporabnik spleta. Luč sveta so med letoma 2010 in 2017 ugledale tri otroške slikanice z glavno junakinjo miško Mico. Promocije knjig so potekale tako na Kulturnem bazarju kot preko delavnic na festivalu kulturno-umetnostne vzgoje Bobri.²³ V letu 2021 smo se odločili, da delo arhivista predstavimo v stripu, ki zajame najširši krog bralcev in je zanimiv vsem generacijam, saj so bile arhivske razstave do tedaj namenjene predvsem odraslim. Potujoča razstava v stripu z naslovom *Ljubezen gre skozi želodec, kulinarika v arhivskih virih* je med letoma 2021 in 2024 gostovala po kulturnih in šolskih ustanovah po vsej Sloveniji.

¹⁹ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1983, str. 133–136; Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1984, str. 63–65; SI_ZAL_LJU/0247, t. e. 79, 80, 122; Arhiv ZAL, Poročilo o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana, 1985, 1987, 1992, 1993, 1995.

²⁰ Vilfan: *60 let Mestnega arhiva ljubljanskega*, str. 22.

²¹ Kopač in Šenk: *100 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana 1898–1998*, str. 46.

²² Arhiv ZAL, Poročilo o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana, 1981–2022.

²³ Arhiv ZAL, Poročila o delu Zgodovinskega arhiva Ljubljana, 2010–2022.

*Učenci Osnovne šole Semič na vodenju po razstavi Ljubezen gre skozi želodec in spremljajoči delavnici v Kulturnem centru Semič, 2021
(Foto: Dunja Mušič)*

2. Novosti v pedagoški ponudbi Zgodovinskega arhiva Ljubljana

Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031 med glavne cilje kulturno-umetnostne vzgoje (KUV) navaja potrebo po razpršeni dostopnosti profesionalne KUV-ponudbe po vsej Sloveniji, s posebnim poudarkom na dostopnosti kakovostne ponudbe za otroke in mladino, tako v okviru formalnega kot tudi neformalnega izobraževanja. »Mladim je treba v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja omogočiti spoznavanje različnih področij kulture z vidikov sprejemanja, raziskovanja in ustvarjanja. Velik poudarek bo namenjen dodatnemu usposabljanju strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, kulturi in širši strokovni javnosti. Ministrstvo bo razvijalo infrastrukturno informacijsko podporo za kakovostno ponudbo KUV profesionalnih kulturnih ustanov in kulturnih delavcev na državni in lokalni ravni ter širjenje drugih podpornih okolij. Ministrstvo bo še naprej gradilo celostno mrežo KUV kot osrednjega usmerjevalca za krepitev politik KUV, v katero so vključeni ključni deležniki na državni ravni in lokalnih ravneh.« Med razvojne cilje umešča tudi nacionalni medresorski projekt Kulturni bazar, ki načrtno skrbi za strokovna usposabljanja in mreženje kulturnih ustanov z izobraževalnimi zavodi.²⁴ Zgodovinski arhiv Ljubljana svoje inovativne projekte v sodelovanju z izobraževalnimi ustanovami v zadnjem desetletju redno nadgrajuje.

2.1 Prvi strip v arhivistiki: Ljubezen gre skozi želodec, kulinarika v arhivskih virih

Poleg popisovanja in urejanja arhivskih virov ima arhivist tudi vlogo detektiva, pisca in pripovedovalca zgodb. Pristopi predstavitev gradiva so različni. Novost pri podajanju informacij v projektu, ki je nastal v okviru prireditve Dne-

²⁴ Resolucija o nacionalni programu za kulturo 2024–2031: <https://pisrs.si/pregled-Predpisa?id=RESO158> (dostop: 24. 7. 2025).

Kulturni bazar 2022, Cankarjev dom. Sedijo arhivistke, avtorice stripa: Dunja Mušič, Mira Hodnik, Elizabeta Eržen Podlipnik (Foto: Tina Arh)

vi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine v letu 2021, sta oblika stripa in uporaba QR-kode. Slednja arhivskim detektivom omogoča hiter dostop do dodatnih vsebin na spletni strani arhiva. Dialog med arhivistom in mlado vedoželjno raziskovalko Zalo je obogaten s prikazom arhivskih virov v obliki razglednic, fotografij, plakatov, računov, prospektov, logotipov in ostalih povednih arhivskih dokumentov. Objavljeni recepti v gotici in bohoričici so transkribirani in prevedeni v slovenščino. Podnapisi pod dokumenti in besedili v rubriki *Ali veš?* so kratki in jedrnaty ter zasnovani tako, da prinašajo informacije neodvisno od ostalega besedila na panoju. Za dodatno sporočilno vrednost poskrbijo tudi ilustracije, ki ob kulinarični zgodbi začinijo misli še z ljubeznijo. Nove tehnologije nam z digitalizacijo nudijo pester nabor možnosti, kako predstaviti kulturno dediščino na inovativen način. Prvi slovenski strip v arhivistiki nagovarja vse generacije, da spoznajo zgodovinske vire, dejstva, različne pisave, poklic arhivista in regije, kjer se arhivsko gradivo hrani.²⁵ Potujoča razstava skupaj s katalogom obuja stare kuharske recepte in prepleta kulinarično zgodbo v arhivu, ki smo jo v sodelovanju z Biotehniškim centrom Naklo še nadgradili in predstavili na Kulturnem bazarju v Cankarjevem domu leta 2022. Dijaki so se s sodobno tehnologijo prelevili v mlade raziskovalce in pokazali ustvarjalnost tako pri snemanju, risanju kot kuhanju dobrot.

2.2 Učno gradivo

Učni listi so pripomoček za utrjevanje vsebin, ki so v obliki didaktičnih filmov dostopni na spletni strani arhiva. Širok nabor tem v rubriki *Učne ure* zajema področja od arhivistike do avtomobilizma in kulinarike. Viri, ki so uporabljeni, izhajajo iz vseh petih enot Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Namen objave učnih listov je spodbujanje uporabe arhivskih virov v učnem procesu in hkrati širša popularizacija arhivov v šolskem sistemu. Naslovi učnega gradiva s kratkim opisom vsebine.²⁶

2.2.1 Arhivistika ni dolgočasna veda:

Učenci preko vsebine spoznajo vrste zgodovinskih virov, ustanovo, ki hrani zgodo-

²⁵ Mušič, Hodnik, Eržen Podlipnik: Prvi slovenski strip v arhivistiki: korak k širši prepoznavnosti poslanstva arhivov, str. 153–163.

²⁶ Prav tam.

vinske vire v njihovi regiji, pojasnijo pomen zgodovinskih virov za zgodovino, opišejo pomen pisave za zgodovino, sklepajo o pomenu izuma tiska in tiskanih knjig za širjenje informacij, znanja ter raziskovanje preteklosti. Poleg naštetih veščin spoznavajo tudi poklic arhivista in široko paleto znanj, ki so potrebna za uspešno delo.

2.2.2 Avtomobilizem na Kranjskem: Ob nastanku pričujočega učnega lista je strokovne nasvete ponudila tudi učiteljica zgodovine na Osnovni šoli Ivana Groharja Barbara Trdina. Svojo izkušnjo izvedbe učne ure v povezavi z didaktičnim filmom in učnim listom je predstavila na Kulturnem bazarju 2021.²⁷

2.2.3 Od jajca do jabolk ali Od začetka do konca: Učni list ponuja možnosti medpredmetnega sodelovanja s predmetom slovenščina v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Učenci in učenke prepoznajo narečne prvine slovenskega jezika in razvoj slovenske pisave (Adam Bohorič in bohoričica) ter začetnika slovenskega pesništva Valentina Vodnika. Enajstminutni film *Od jajca do jabolk ali Od začetka do konca* poleg kulinarčne vsebine postavlja v ospredje malo znan poklic in delo arhivista, ki preko ohranjene kuharske knjige z začetka 19. stoletja prikaže razgledanost in široko paleto znanj, ki jih mora imeti za opravljanje svojega poklica.

2.2.4 Miška Mica: Miška Mica in duhec Ferdi sta glavna junaka treh slikanic, ki jih je izdal Zgodovinski arhiv Ljubljana. Prva slikanica z naslovom *Miška Mica v arhivu* predstavlja arhiv in poklic arhivista. Druga slikanica *Miška Mica najde Leopoldovo pismo Rozaliji* učencem približa pojme: arhivist, raziskovalec, zgodovinska knjiga in različne pisne zgodovinske vire, pismo, razglednica, popisi prebivalstva. Zadnja v seriji je *Miška Mica in njeni egipčanski predniki z gradu Fužine* učence spodbuja k razmisleku o svojih prednikih in o izvoru svoje družine.

LJUBEZEN GRE SKOZI ŽELODEC KULINARIKA V ARHIVSKIH VIRIH

1. Katero torto sta jedla Zala in arhivist?

Tudi v filmu so jedli enako.
To je bila M _____ torta.

2. Poiščite recept za potico. Za katero potico gre?

To je _____.

3. Na panoju poiščite zapis v bohoričici in razložite pomen: »iz droschja se naredi taig«:

» _____ «
Ali najdete razlago o izvoru imena potice?
Namig se nahaja v stripu med brezami.

4. V katerem mestu so izdelali prvo hladilno napravo za izdelavo in hranjenje sladoleda v stari Jugoslaviji?

To je bilo v Š _____ L _____.

Prva stran učnega lista k razstavi v stripu, 2021
(Vir: Arhiv ZAL)

²⁷ Izobraževalne vsebine Zgodovinskega arhiva Ljubljana kot podpora učnemu procesu v osnovni in srednji šoli predstavitev: https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2021/06/KB_2021_01_06_high.pdf (dostop: 24. 7. 2025).

Poleg omenjenih učnih listov sta Elizabeta Eržen Podlipnik in Dunja Mušič pripravili tudi **učni list Ljubezen gre skozi želodec**. Namenjen je bil izvedbi delavnice za učence Osnovne šole Semič ob odprtju istoimenske razstave, junija 2021, v Kulturnem centru Semič.

3. Ali arhivi potrebujejo arhivista pedagoga?

Del poslanstva arhivov je namenjen vključevanju kulturne dediščine v formalno in neformalno izobraževanje, ki bogati medpredmetne učne vsebine. Arhivisti skrbimo, da se gradivo, ki je pomemben del slovenske kulturne dediščine (ima trajen pomen za zgodovino, druge znanosti in kulturo) ohrani za zanamce. Velika pozornost pri ohranjanju kulturne dediščine je namenjena zagotavljanju splošne spletne dostopnosti in povezanosti ter dolgoročni hrambi (digitalnih) vsebin, kar narekuje tudi 125. člen Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva. Po 108. členu Uredbe se javno arhivsko gradivo v arhivih med drugim uporablja tudi za znanstvenoraziskovalne, kulturne in publicistične namene, predstavitve arhivskega gradiva ter izobraževanje.²⁸ Na podlagi veljavnega pravilnika o delu medarhivskih delovnih skupin iz leta 2016²⁹ so bile predvidene medarhivske skupine za področja uprave, pravosodja, zdravstva in socialnega varstva, kulture in znanosti, vzgoje in izobraževanja, gospodarstva, arhivskega strokovnega izrazja, ne pa tudi za pedagoško dejavnost, čeprav so člani Arhivskega društva Slovenije že leta 2011 sklenili, da »*podpirajo nadaljnji razvoj pedagoške dejavnosti v arhivih in predlagajo svetu direktorjev ustanovitev medarhivske strokovne skupine za arhivsko pedagoško dejavnost*.«³⁰

Zakonodaja določa, da so arhivi odgovorni za shranjevanje in ohranjanje določenih vrst dokumentov, vendar je samo zakonodajno urejanje arhivske dejavnosti premalo, da bi zagotovili zaupanje v dolgoročno ohranjanje zgodovine in kulturne dediščine. Pomembno je, da se ljudem, tako raziskovalcem kot tudi širši javnosti, predstavi pomen arhivov in jim omogoči ustrezen dostop. Pogosto arhive pozna le ozko strokovno občinstvo, saj se premalo poudarka daje izobraževanju uporabnikov in popularizaciji arhivske stroke.

Pedagoški pristopi, ki vključujejo delavnice, izobraževalne programe, sodelovanje z izobraževalnimi ustanovami (šole, univerze) in skupnostmi, omogočajo, da ljudje spoznajo, kaj arhivi počnejo, kako pomembno je ohranjanje dokumentov in zakaj je sodelovanje z arhivi ključnega pomena za ohranjanje lokalne zgodovine in kulturne identitete. Hkrati se na ta način razvija zaupanje v arhiv kot institucijo, ki kompetentno ravna z informacijami, kar je nujno za dolgoročno uspešno delovanje arhivov.

Pri rokovanju z arhivskim gradivom je potrebno več veščin, kot sta na primer poznavanje pisarniškega poslovanja ustvarjalcev arhivskega gradiva, razumevanje tujih jezikov (v našem prostoru nemščine, italijanščine, madžarščine, hrvaščine, latinščine), tudi razumevanje gotice zahteva posebna znanja za uspešno interpretacijo.

V Zgodovinskem arhivu Ljubljana smo že v preteklosti uporabljali najrazličnejše pristope popularizacije arhivskega gradiva: predstavitve arhivske službe učencem in dijakom na šolah, priprava razstav, snemanje izobraževalnih filmov, objava starih novoletnih voščilnic, izdaja arhivskih koledarjev in rokovnika, lotili smo se tudi priprave učnih listov za učence in dijake. Dandanes vse

²⁸ Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (*Uradni list RS*, št. 42/17): <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED6619> (dostop: 21. 7. 2025).

²⁹ Pravilnik o delu medarhivskih delovnih skupin: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV12753> (dostop: 11. 8. 2025).

³⁰ Arhivsko društvo Slovenije: <https://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-25-arhivskega-zborovanja-na-ptuju-10-11-oktober-2011/> (dostop: 22. 7. 2025).

pogosteje opazamo potrebo po delu arhivista pedagoga, saj nas v to smer vodi jo potrebe šolskih skupin, ki predstavljajo največji delež obiskovalcev. Izziv na tem področju predstavlja ustrezen kader za kakovostno izvedbo izobraževalnih programov, ki zahtevajo posebno znanje in usposobljenost. Glede na velikost arhiva bi organizacija pedagoškega dela najučinkoviteje potekala preko ustanovitve skupine za pedagoško dejavnost. Nedvomno je težava tudi v dostopnosti arhivskih virov, ki zajema tako primerne prostore za hrambo arhivskega gradiva in razstavne prostore kot tudi spletne dostope.

3.1 Arhivska pedagogika

Arhivska pedagogika spodbuja dejavno raziskovanje in analizo dokumentov ter razvoj kritičnega mišljenja med mladimi. Arhivi organizirajo delavnice, kjer učenci raziskujejo zgodovinske vire in se učijo, kako interpretirati arhivske dokumente. Kulturno-umetniška vzgoja je kompleksen projekt, ki mu večina kulturnih institucij namenijo posebno delovno mesto, npr. kustos pedagog v muzejih in galerijah. Slovenski arhivi sistematiziranega delovnega mesta arhivist pedagog nimajo. Arhivska pedagogika v slovenskem prostoru še čaka na svoj čas in se razvija spontano glede na interes in voljo posameznih arhivistov. Kljub izzivom ta ponuja pomembne priložnosti za izobraževanje mladih o preteklosti, kulturi in identiteti, pri čemer spodbuja raziskovalno naravnost in spoštovanje kulturne dediščine.

3.1.1 Organizacija arhivske pedagogike izven slovenskega prostora

- Arhivska pedagogika v Nemčiji arhivistom ponuja vrsto možnosti za izpopolnjevanje svojega znanja v obliki delavnic, ki jih organizira arhivska šola v Marburgu in navsezadnje preko vsakoletne arhivsko-pedagoške konference.³¹ Nemški arhivi pogosto ponujajo posebne programe za šole, družine in študente, kjer arhivisti z nazivi *Archivpädagoge/in*, *Bildungsreferent/in für Archivpädagogik* delijo svoje strokovno znanje o tem, kako raziskovati zgodovinske vire.
- V Veliki Britaniji so arhivski programi pogosto namenjeni učencem in učiteljem. Arhivisti pedagogi (*Learning Officer*, *Heritage Education Officer*, *Archivist – Learning and Participation*) na primer pripravijo delavnice, kjer učenci raziskujejo zgodovinske dokumente v arhivih, kot je **Britanski državni arhiv** (The National Archives). Vključujejo se tudi tematske razstave, kjer obiskovalci spoznajo pomembne zgodovinske dogodke skozi arhivske vire. Podobno so organizirani tudi posebni programi za študente in raziskovalce, kjer arhivisti nudijo podporo pri raziskovanju.³²
- V ZDA so arhivski programi del široke mreže muzejev, knjižnic in arhivov, ki ponujajo izobraževalne dejavnosti za različne starostne skupine. Arhivski pedagogi (*Outreach Archivist*, *Instruction Archivist*, *Archival Educator*) pogosto pripravljajo delavnice, ki učencem pomagajo razumeti, kako lahko uporabijo arhivske vire pri raziskovanju zgodovine. **Nacionalni arhiv ZDA**³³ ponuja vrsto izobraževalnih programov za učitelje in študente ter organizira posebne dejavnosti ob pomembnih zgodovinskih obletnicah.
- Nizozemska je znana po svoji odprtosti do javnosti in vključevanju arhivov v izobraževalne dejavnosti. Arhivski pedagogi (*Senior Educator/*

³¹ Verband deutscher Archivarinnen und Archivare: <https://www.vda.archiv.net/> (dostop: 22. 10. 2023).

³² The National Archives: <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/> (dostop: 22. 7. 2025).

³³ Nacionalni arhiv ZDA: <https://www.archives.gov/education> (dostop: 22. 7. 2025).

- Educatie medewerker*) pogosto organizirajo tematske delavnice z učnimi listi in ogleda, kjer obiskovalci lahko spoznajo zgodovinske procese skozi primarne vire. **Nizozemski državni arhiv** (Nationaal Archief) ponuja različne izobraževalne programe za učitelje, študente in širšo javnost.³⁴
- V Avstriji za arhivsko pedagogiko skrbijo predvsem v večjih arhivih, kot je **Avstrijski državni arhiv** (Österreichisches Staatsarchiv), kjer organizirajo različne dejavnosti za šole in študente. Obiskovalci se naučijo raziskovati zgodovinske dokumente, predvsem tiste, ki so povezani z avstrijsko zgodovino, ter spoznajo metode arhiviranja in ohranjanja dokumentov.³⁵
 - Francija ima razvite izobraževalne programe v arhivih (nazivi zaposlenih: *Chargé de la médiation culturelle et éducative*, *Responsable des publics scolaires*), ki vključujejo različne dejavnosti za širšo javnost. **Francoski nacionalni arhiv** (Archives Nationales) ponuja delavnice in vodene ogleda, ki so osredotočeni na uporabo arhivskih virov za raziskovanje francoske zgodovine, kulture in politike. Programi so pogosto namenjeni mladim obiskovalcem, vključno z osnovnošolci in s srednješolci.³⁶
 - V Španiji se arhivska pedagogika razvija predvsem v okviru javnih arhivov, kot sta **Arhiv Kraljeve palače** (Archivo General de Palacio Real) ali **Nacionalni arhiv Španije** (Archivo General de la Nación).³⁷ Slednji ponuja celo aplikacijo z videoigro. Arhivisti (*Técnico de difusión educativa*, *Especialista en mediación cultural en archivos*) pogosto organizirajo delavnice, kjer učenci raziskujejo zgodovinske dokumente in tudi interaktivno povezujejo preteklost s sedanjostjo.
 - **Državni arhiv Rima** (Archivio Centrale dello Stato, Roma)³⁸ in drugi večji italijanski arhivi redno ponujajo vodene ogleda in delavnice, kjer se obiskovalci naučijo raziskovati dokumente, ki so pomembni za italijansko zgodovino, kulturo in umetnost. Nazivi, ki opisujejo pedagoško delo arhivista, so: *Referente per l'educazione e la formazione*, *Mediatore culturale nei servizi educativi*, *Responsabile delle attività educative*.
 - **Madžarski državni arhiv** (Magyar Nemzeti Levéltár) pripravlja programe za šole, delavnice in javne predstavitve, kjer arhivisti (*Kulturális mediátor*) kot »kulturni posredniki« skrbijo za pedagoške dejavnosti.³⁹
 - **Hrvaški državni arhiv** (HDA) v Zagrebu organizira različne delavnice za osnovne in srednje šole, pri čemer se učenci seznani z delovanjem arhiva, zgodovinskimi dokumenti in načini njihove uporabe. Delavnice so prilagojene različnim starostnim skupinam, ki jih izvajajo arhivisti iz oddelka za kulturno-prosvetno dejavnost.⁴⁰

3.2 Strategije za spodbujanje arhivske pedagogike v ZAL

3.2.1 Organizirano razvijanje pedagoških programov za šole

Učni listi usklajeni z učnim načrtom: Obiski arhivov za učence in dijake ponujajo izkušnjo brezplačnih in le redko plačljivih obiskov arhivov, kjer imajo

³⁴ Nizozemski državni arhiv: <https://www.nationaalarchief.nl/beleven/onderwijs> (dostop: 22. 7. 2025).

³⁵ Avstrijski državni arhiv: <https://www.oesta.gv.at/services/fuehrungen-im-staatsarchiv.html> (dostop: 22. 7. 2025).

³⁶ Francoski nacionalni arhiv: <https://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/ateliers> (dostop: 22. 7. 2025).

³⁷ Nacionalni arhiv Španije: <https://archiverso.archivogeneral.gov.co/> (dostop: 22. 7. 2025).

³⁸ Državni arhiv Rima: <https://acs.cultura.gov.it/promozione-online-del-patrimonio/> (dostop: 21. 7. 2025).

³⁹ Madžarski državni arhiv: https://mnl.gov.hu/mnl/veml/leveltar_pedagogia (dostop: 21. 7. 2025).

⁴⁰ Hrvatski državni arhiv: <https://daz.hr/> (dostop: 21. 7. 2025).

obiskovalci možnost preko interaktivne ure/delavnice raziskovati zgodovinske dokumente. To je odlična priložnost za vključevanje arhivskih virov v učni proces, zlasti pri predmetih, kot so zgodovina, slovenščina, etika in morala itd.

Gradiva za učitelje: Arhivi nujno potrebujejo sistematično sodelovanje z Zavodom RS za šolstvo, s katerim lahko pripravijo kakovostne predloge učnih gradiv za učitelje zgodovine. Gradiva bi lahko nudila tudi navodila za obravnavo virov v razredu. Korak k obravnavi arhivskih virov na šolah je bil narejen leta 2016/2017 na tekmovanju učencev iz znanja zgodovine s temo prve svetovne vojne.⁴¹

3.2.2 Programi za mlade raziskovalce

Usposabljanje za delo z arhivskimi viri: Povezovanje arhivov z visokimi šolami in univerzami omogoča usposabljanja o uporabi arhivskih virov v študijske programe zgodovine, arhivistike in družboslovja. Delavnice za študente,⁴² pri katerih bi se spoznali s konkretnim arhivskim gradivom, bi pripomogle k pogostejšim dejavnim obiskom mladih raziskovalcev v arhivskih čitalnicah.

3.3 Popularizacija arhivov za širšo javnost

④ Digitalizacija

Virtualni obiski arhivov omogočajo ljudem, da si ogledajo pomembne dokumente, ne da bi morali obiskati arhiv. Virtualna arhivska čitalnica (VAČ) omogoča (trenutno še omejen) ogled digitaliziranega gradiva in razstav slovenskih arhivov. Na spletni strani arhiva ZAL so na voljo tako publikacije na temo prve svetovne vojne kot tudi priročnik za ustvarjalce vzgoje in izobraževanja. Od leta 2020 se tematske razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana redno dopolnjujejo na spletni strani arhiva pod rubriko *Spletne razstave*.⁴³

④ Redna objava vsebin na spletnih straneh ali preko družbenih omrežij

Za odrasle tovrstno popularizacijo izvaja Arhiv Republike Slovenije s spletno rubriko Arhivalija meseca.⁴⁴ Zgodovinski arhiv Ljubljana je projekt vodil med letoma 2014 in 2018,⁴⁵ sedaj objavo nadaljuje na družbenih omrežjih (Facebook in Instagram). Redno predstavlja fotografije in razglednice z različnimi motivi glede na obletnice oziroma tematiko ter s tem obuja časovno kapsulo prostora in časa.

④ Usposabljanje za uporabo arhivskih pomagal, evidenc in digitalnih orodij

Arhivi bi lahko organizirali delavnice za izobraževanje raziskovalcev, študentov in javnosti o tem, kako se uporabljajo arhivska pomagala, evidence in digitalizirani viri v praksi. S tem bi opolnomočili raziskovalce, da učinkoviteje naročajo arhivsko gradivo, prav tako bi se zmanjšale ovire za tiste, ki so manj vešči dela z digitalnimi orodji.

⁴¹ Arnes učilnice: https://ucilnice.arnes.si/pluginfile.php/1212901/mod_resource/content/1/literatura-in-viri_solska-raven-tekmovanja_2016.pdf (dostop: 22. 7. 2025).

⁴² Arhivistika se kot predmet predava na Filozofski fakulteti v Ljubljani od leta 1978, na Univerzi v Novi Gorici od leta 2023, na Univerzi Alma mater Europaea (Maribor, Ljubljana, Koper) pa je možen samostojen študij arhivistike od leta 2013. Doktorski študijski program so uvedli leta 2019.

⁴³ Spletne razstave ZAL: <https://www.zal-lj.si/spletne-razstave/> (dostop: 1. 8. 2025).

⁴⁴ Arhivalija meseca ARS: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/arhivalija-meseca/> (dostop: 1. 8. 2025).

⁴⁵ Arhivalija meseca ZAL: <https://www.zal-lj.si/domaca-stran-1/aktualno/arhivalija-meseca/> (dostop: 1. 8. 2025).

3.4 Sodelovanje z drugimi kulturnimi institucijami

☉ Povezovanje z muzeji

Razvijanje pedagoških projektov v obliki tematskih razstav. Zadnji primer dobre prakse povezovanja arhivov in muzejev sega v leto 2015 na temo prve svetovne vojne, ki je bil tematsko zanimiv tudi za šolske skupine.⁴⁶ Bolj ciljno naravnan je bil pedagoško-zgodovinski projekt *Zbrali smo pogum* (2021), namenjen učencem in dijakom, ki so ga izvedli Arhiv Republike Slovenije, Park vojaške zgodovine in Zavod Republike Slovenije za šolstvo.⁴⁷

☉ Povezovanje s knjižnicami

Arhivi bi s knjižnicami lahko tesneje sodelovali pri organizaciji raziskovalno-pedagoških projektov ali celo skupnih izdaj knjižnih publikacij. Trenutno sodelovanje poteka na ravni objav arhivskih razstav/virov preko portala Kamra, ki ga pogosto obiščejo tudi učitelji.⁴⁸

☉ Mednarodno sodelovanje

Spodbujanje izmenjave znanja med slovenskimi arhivi in arhivi iz drugih evropskih držav na mednarodnih konferencah v povezavi z arhivsko pedagogiko in digitalizacijo, kjer bi arhivi iz različnih držav izmenjevali izkušnje, bi bilo izredno dobrodošlo.

4. Sklep

V stroki in širši javnosti še vedno prevladuje mnenje, da v arhivih kot kulturnih institucijah, ki skrbijo za varovanje kulturne pisne dediščine, ni potrebe po sistematizaciji delovnega mesta arhivist pedagog. Realna slika je drugačna. Arhivist opravlja tudi delo pedagoga, a to ni nikjer jasno ovrednoteno. Arhivisti si želimo, da se pedagoško delo in s tem povezana izdaja publikacij oziroma učnih listov dotakne širše razprave in resnega dialoga na področju arhivske stroke. Arhivist pedagog si zasluži svoje mesto v sistematizaciji delovnih mest, tako kot je to urejeno na drugih področjih kulturnih zavodov. Z vključitvijo učiteljev, raziskovalcev in širše javnosti v pedagoške dejavnosti bi arhivi lahko postali prepoznavnejši in dostopnejši, hkrati pa bi se okrepilo zaupanje v njihovo vlogo varuhov kulture in zgodovine. Znanje je edino gonilo napredka v družbi, a je počasnejše, če v procesu izobraževanja ni pravih pobud, ki nas motivirajo, da se osebno bogatimo. Človeštvo od nekdaj stremi k boljšemu, zato je znanje tisto, ki nas navdihuje. Za napredek je odgovoren vsak posameznik. Bodimo sprememba, ki si jo želimo – tudi v arhivistiki.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

SI ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

- ☉ SI_ZAL_LJU/0247, Zgodovinski arhiv Ljubljana.
- ☉ Arhiv Zgodovinskega arhiva Ljubljana.

⁴⁶ V zaledju soške fronte: https://www2.sistory.si/publikacije/razstave/V_zaledju_soske fronte/index.html (dostop: 7. 8. 2025).

⁴⁷ Zbrali smo pogum: <http://www.zbralismopogum.si/> (dostop: 18. 7. 2025).

⁴⁸ Slovenci, začenjajo se novi časi: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/slovenci-zacenjajo-se-novi-casi-1918-1921/> (dostop: 22. 7. 2025).

SPLETNI VIRI

Arhivalija meseca ARS: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/arhivalija-meseca/> (dostop: 1. 8. 2025).

Arhivalija meseca ZAL: <https://www.zal-lj.si/domaca-stran-1/aktualno/arhivalija-meseca/> (dostop: 1. 8. 2025).

Arhivsko društvo Slovenije: Sklepi 25. arhivskega zborovanja na Ptuju, 10.–11. oktober 2011 - Arhivsko društvo Slovenije (dostop: 22. 7. 2025).

Arnes učilnice: https://ucilnice.arnes.si/pluginfile.php/1212901/mod_resource/content/1/literatura-in-viri_solska-raven-tekmovanja_2016.pdf (dostop: 22. 7. 2025).

Avstrijski državni arhiv: <https://www.oesta.gv.at/services/fuehrungen-im-staatsarchiv.html> (dostop: 22. 7. 2025).

Digitalizirani učni načrti: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/> (dostop: 25. 7. 2025).

Državni arhiv Rima: <https://acs.cultura.gov.it/promozione-online-del-patrimonio/> (dostop: 21. 7. 2025).

Filmoteka ZAL: <http://www.zal-lj.si/filmoteka-zal/> (dostop: 24. 7. 2025).

Francoski nacionalni arhiv: <https://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/ateliers> (dostop: 22. 7. 2025).

Hrvatski državni arhiv: <https://daz.hr/> (dostop: 21. 7. 2025).

Izobraževalne vsebine Zgodovinskega arhiva Ljubljana kot podpora učnemu procesu v osnovni in srednji šoli predstavitev: https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2021/06/KB_2021_01_06_high.pdf (dostop: 24. 7. 2025).

Madžarski državni arhiv: https://mnl.gov.hu/mnl/veml/leveltar_pedagogia (dostop: 21. 7. 2025).

Nacionalni arhiv Španije: <https://archiverso.archivogeneral.gov.co/> (dostop: 22. 7. 2025).

Nacionalni arhiv ZDA: <https://www.archives.gov/education> (dostop: 22. 7. 2025).

Nizozemski državni arhiv: <https://www.nationaalarchief.nl/beleven/onderwijs> (dostop: 22. 7. 2025).

Pravilnik o delu medarhivskih delovnih skupin (*Uradni list RS*, št. 66/16): <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV12753> (dostop: 11. 8. 2025).

Resolucija o nacionalni programu za kulturo 2024–2031: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO158> (dostop: 24. 7. 2025).

Slovenci, začenjajo se novi časi: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/sloven-ci-zacenjajo-se-novi-casi-1918-1921/> (dostop: 22. 7. 2025).

Spletne razstave ZAL: <https://www.zal-lj.si/spletne-razstave/> (dostop: 1. 8. 2025).

The National Archives: <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/> (dostop: 22. 7. 2025).

Učne ure: <https://zal-lj.splet.arnes.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/ucne-ure/> (dostop: 24. 10. 2023).

Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (*Uradni list RS*, št. 42/17): <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED6619> (dostop: 21. 10. 2023).

Verband deutscher Archivarinnen und Archivare: <https://www.vda.archiv.net/> (dostop: 22. 10. 2023).

V zaledju soške fronte: https://www2.sistory.si/publikacije/razstave/V_zaledju_soske_fronte/index.html (dostop: 7. 8. 2025).

Zbrali smo pogum: <http://www.zbralismopogum.si/> (dostop: 18. 7. 2025).

LITERATURA

Hvala, Dejan: Arhivist na obisku, izvedba učne ure na Osnovni šoli Idrija. V: *Zgodovina v šoli* 30 (2022), št. 1, str. 69–74.

Mušič, Dunja: Arhivski detektivi, spoznavanje arhivskih virov in delo arhivista v sklopu pedagoške dejavnosti Zgodovinskega arhiva Ljubljana. V: *Zgodovina v šoli* 28 (2020), št. 1, str. 85–93.

Mušič, Dunja, Hodnik, Mira, Eržen Podlipnik, Elizabeta: Prvi slovenski strip v arhivistiki: korak k širši prepoznavnosti poslanstva arhivov. V: *Moderna arhivistika* 5 (2022), št. 1, str. 153–163.

Kopač, Janez in Šenk, Tatjana: *100 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana 1898–1998*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1998.

Vilfan, Sergij: *60 let Mestnega arhiva ljubljanskega*. Ljubljana: Mesni arhiv Ljubljana, 1959.

Vilfan, Sergij: 70 let mestnega arhiva Ljubljanskega. V: *Kronika* 16 (1968), št. 3, 1968, str. 161–164.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1980. V: *Arhivi* 4 (1980), št. 1–2, str. 145–146.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1983. V: *Arhivi* 6 (1983), št. 1–2, str. 133–136.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1984. V: *Arhivi* 7 (1984), št. 1–2, str. 63–65.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1985. V: *Arhivi* 8 (1985), št. 1–2, str. 106–108.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1988. V: *Obvestila* V (1989), št. 1, str. 48–51.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1996. V: *Obvestila* XIII (1997), št. 1, str. 53–54.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Delovno poročilo za leto 1998. V: *Obvestila* XV (1999), št. 1, str. 30–37.

Zupančič Pušavec, Nina (ur.): Poročila o delu arhivov v letu 2001. V: *Obvestila* XVIII (2002), št. 1, str. 136.

Zupančič Pušavec, Nina (ur.): Poročila o delu arhivov v letu 2003. V: *Obvestila* XX (2004), št. 1, str. 187.

Žontar, Jože: Devetdeset let Zgodovinskega arhiva Ljubljana. V: *Kronika* 66 (1988), št. 1–2, str. 108–117.

SUMMARY

IS AN ARCHIVIST ALSO AN EDUCATOR?

PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF THE HISTORICAL ARCHIVES LJUBLJANA

The article presents the pedagogical activity of all units of the Historical Archives of Ljubljana. This includes training employees to work with documentary and archival materials, mentoring or consulting researchers, guiding exhibitions and, most often, presenting archives and archival materials to school groups. The nature of the archivist's work requires more and more pedagogical competencies and knowledge that go beyond classic description and arranging materials. Considering the bulk of all visits to archives are made by young people (primary, secondary, and university students), archivists have emerged as a crucial link between cultural and educational institutions in recent decades. Since archivists are educators who require further training and proper workplace systematisation the diversity of the offer in the form of exhibitions and

publications, which would be adapted to young people, is very slowly adapting to the needs of visitors. One future profession to which archives should give more consideration is an archivist educator.

Integrating cultural heritage into formal and informal education to enhance cross-curricular learning materials is one of the archives' missions. As archivists, we ensure that materials that are an important part of Slovenian cultural heritage (of lasting significance for history, other sciences and culture) are preserved for posterity. Great attention in preserving cultural heritage is paid to ensuring general online accessibility and connectivity, as well as long-term storage of digital content.

In the Historical Archives of Ljubljana, we have already used a variety of approaches to popularizing archival materials in the past: presentations of the archival service to students at schools, preparation of exhibitions, filming educational films, publishing old New Year's greeting cards, issuing archival calendars and diaries, and we have also started preparing lesson plans for students. Nowadays, we increasingly notice the need for the work of an archivist educator, as we are led in this direction by the needs of school groups, which represent the largest share of visitors. Cultural and artistic education is a complex project, to which most cultural institutions allocate a special position, e.g. a curator educator in museums and galleries, while the archives do not have a systematized archivist educator. Archival didactics in the Slovenian space is still waiting for its time and is developing spontaneously according to the interest and will of individual archivists, while the German space gives much greater importance to archival pedagogy. The yearly archive-pedagogical conference and workshops hosted by the Marburg Archive School provide archivists with numerous chances to advance their expertise.

The prevailing opinion in the profession and the general public is that there is no need to systematize the job position of archivist educator in archives as cultural institutions that care for the protection of cultural written heritage. The real picture is different. Archivists also perform the work of an educator, but this is not clearly evaluated anywhere. Archivists want pedagogical work and the related publication of publications or teaching materials to touch on a broader discussion and serious dialogue in the field of archival profession. Archivist educator deserves his place in the systematization of jobs, just as it is regulated in other areas of cultural institutions. Knowledge is the only driver of progress in society, but it is slower if there are no real initiatives in the educational process that motivate us to enrich ourselves personally. Humanity has always strived for better, which is why knowledge is what inspires us. Every individual is responsible for progress. Let's be the change we want - including in archival science.

a

1.04 Strokovni članek

UDK 006.44:930.25(497.5)

Prejeto: 30. 9. 2025

Code for Description and Access to Resources in Libraries, Archives, and Museums (LAM Code)

ELIA EKINOVIĆ MICAK

Senior librarian

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu,
Ulica Hrvatske bratske zajednice 4, HR-10000 Zagreb
e-pošta: eekinovic@nsk.hr

ANA KNEŽEVIĆ CEROVSKI

Senior librarian

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu,
Ulica Hrvatske bratske zajednice 4, HR-10000 Zagreb
e-pošta: acerovski@nsk.hr

LANA KRIŠTO LONČARIĆ

Librarian

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu,
Ulica Hrvatske bratske zajednice 4, HR-10000 Zagreb
e-pošta: lkristoloncaric@nsk.hr

PETRA PANCIROV

Senior librarian

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu,
Ulica Hrvatske bratske zajednice 4, HR-10000 Zagreb
e-pošta: ppancirov@nsk.hr

Abstract

The *Code for description and access to resources in libraries, archives, and museums* published in 2021 is the result of the joint work of the Croatian community of libraries, archives and museums (LAM). It is a unique framework for the standardised description and identification of various types of resources within three heritage communities. It is rooted in the contemporary conceptual models based on the semantic web technology (IFLA LRM, ICA RiC, CIDOC-CRM), as well as international and national standards of all three heritage communities. The *Code* contributes to a more efficient and effective exchange, sharing, integration and reuse of data regardless of the type of the institution where the resources are located and regardless of the type of resource. An example of good practice is a project of the State Archives in Zadar launched in 2020, *Draganić Vrančić Family Fonds: Digitalisation and Application of the Code for description and access to resources in libraries, archives, and museums*.

Keywords:

Code for description and access to resources in libraries, archives, and museums, heritage communities, integration, standardisation

Ključne besede:

Pravilnik za opis
in dostop do virov
v knjižnicah,
arhivih in
muzejih,
dediščinske
skupnosti,
integracija,
standardizacija

Izvleček

PRAVILNIK ZA OPIS IN DOSTOP DO VIROV V KNJIŽNICAH, ARHIVIH IN MUZEJIH (PRAVILNIK KAM)

Pravilnik za opis in dostop do virov v knjižnicah, arhivih in muzejih, ki je izšel leta 2021, je rezultat skupnega dela Hrvaške skupnosti knjižnic, arhivov in muzejev (LAM). Je edinstven okvir za standardiziran opis in identifikacijo različnih vrst virov znotraj treh skupnosti s področja kulturne dediščin. Temelji na sodobnih konceptualnih modelih, ki temeljijo na tehnologiji semantične spleta (IFLA LRM, ICA RiC, CIDOC-CRM), ter mednarodnih in nacionalnih standardih vseh treh dediščinskih skupnosti. Pravilnik prispeva k učinkovitejši in uspešnejši izmenjavi, deljenju, integraciji in ponovni uporabi podatkov ne glede na vrsto ustanove, v kateri se viri nahajajo, in ne glede na vrsto vira. Primer dobre prakse je projekt Državnega arhiva v Zadru, ki se je začel leta 2020, Fond družine Draganić Vrančić: *Digitalizacija in uporaba Pravilnika za opis in dostop do virov v knjižnicah, arhivih in muzejih*.

Introduction

The *Code for description and access to resources in libraries, archives, and museums* (LAM Code), published online in 2021 (v1.0),¹ is the result of many years of joint work by the Croatian LAM community. For the first time in the history of the Croatian heritage sector, its adoption brought together library, archival, and museum professionals around a single normative framework that systematically regulates the manner in which resources are described, identified, and made accessible. This marked a significant step forward compared to previous practice, in which separate codes and standards applied to individual segments of heritage – an approach that hindered inter-institutional collaboration and limited the potential for joint initiatives.

The need for change was identified as early as 2010, when various possible scenarios for developing a national cataloguing code were discussed, and the most promising, albeit most demanding, solutions included a thorough revision of Eva Verona's *Code and Manual for Compiling Alphabetical Catalogues* (PPIAK), or the development of an entirely new set of rules.² It was clear that a new code of rules was needed for resource management, and several possible directions for its development were considered. It was emphasised that while PPIAK had met the needs of its time, it was primarily concerned with cataloguing monographic resources, whereas a modern code must address all types of resources and all types of content.³ In addition, as highlighted in the Foreword to the LAM Code, the emergence of new technologies, such as the semantic web based on linked data, necessitated the adaptation of standards and codes of rules to ensure the interoperability of data under new conditions.⁴

In July 2013, a Cooperation Agreement on the drafting of national cataloguing rules was signed by the National and University Library in Zagreb, the Croatian Library Association, the Department of Information Sciences at

¹ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: <https://pravilnik.kam.hr/> (accessed: 29. 9. 2025).

² Barbarić and Willer: Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo?: preliminarno istraživanje, p. 131.

³ Ibid., p. 114.

⁴ Willer and Katić: Predgovor. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=foreword&id=2> (accessed: 29. 9. 2025).

the University of Zadar, the Department of Information and Communication Sciences at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, the Department of Information Sciences at the Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University in Osijek, the Croatian State Archives, and the Museum Documentation Centre.⁵ The Museum of Arts and Crafts and the Croatian Natural History Museum joined the initiative in 2014.⁶

The LAM Code is the result of collaboration within the LAM community, and its value is multifaceted. On one hand, it introduces a standardised approach to heritage description, thereby ensuring greater consistency and quality in the documentation of various types of resources. On the other hand, it creates the foundation for developing interoperable information systems through which libraries, archives, and museums can connect at the level of data and metadata. In an era of rapid digital technological advancement and the growing significance of the semantic web, the LAM Code facilitates a shift from isolated cataloguing practices to an integrated and networked information environment, where heritage materials can be represented and used in innovative ways.

The aim of this article is to analyse the core concepts and practical implications of the LAM Code, with particular focus on its contribution to contemporary archival practice. Special attention will be paid to how the LAM Code aligns domestic practices with international models and standards, promotes interdisciplinary cooperation within the heritage sector, and enhances the accessibility and visibility of resources in both national and global digital contexts. In doing so, it seeks to demonstrate that the LAM Code is not merely a normative document, but also a key instrument for the future development of the entire cultural heritage management system in Croatia.

Theoretical framework and standards

The LAM Code is based on three internationally recognised conceptual models that form the foundation of modern data description and integration practices in librarianship, archival science, and museology: IFLA LRM (Library Reference Model)⁷, ICA RiC (Records in Contexts)⁸ and CIDOC-CRM (Conceptual Reference Model)⁹. These models are not merely technical guidelines; they also represent a theoretical framework that reflects the long-standing evolution within heritage sciences, driven by the need for greater interoperability, transparency, and sustainable data management in a digital environment.

IFLA LRM provides a unified and integrated view of bibliographic entities and clearly defines the relationships between them. It places particular emphasis on the tasks of the modern user (find, identify, select, obtain, and explore), thereby ensuring that information systems are oriented towards real user needs.

ICA RiC introduces a contemporary archival model that adopts a flexible approach to describing the context in which records are created and used. Unlike traditional hierarchical schemes, RiC enables a networked and multidimen-

⁵ Sporazum o suradnji na izradi nacionalnog pravilnika za katalogizaciju: <https://mdc.hr/files/file/muzeji/npk/Sporazum%20pravilnik%20za%20katalogizaciju.pdf> (accessed: 29. 9. 2025).

⁶ Vukadin: Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima, p. 13.

⁷ Riva et al.: IFLA Library Reference Model: a conceptual model for bibliographic information. The Hague: IFLA, 2024. Available at: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/7d23aa55-1f85-490f-b500-6170285585a6/content> (accessed: 29. 9. 2025).

⁸ Records in Contexts – Conceptual Model Version 1.0: https://www.ica.org/app/uploads/2024/01/ric-cm-1.0_0.pdf (accessed: 29. 9. 2025).

⁹ CIDOC Conceptual Reference Model (CRM): <https://cidoc-crm.org/> (accessed: 29. 9. 2025).

sional representation of relationships between records, creators, and contexts. As a result, archival records are no longer viewed solely through the structure of a fonds or collection, but as part of a dynamic network of relationships, better suited to the digital paradigm and the requirements of interdisciplinary data usage.

CIDOC-CRM is a rich ontology developed for the needs of the museum community, although its application extends beyond narrow institutional boundaries. It allows for the description of objects, events, actors, and their relationships within complex cultural contexts. Its particular strength lies in its ability to connect heterogeneous data and integrate it into broader semantic networks, paving the way for global exchange and reuse of museum information.

The combined use of these three models in the LAM Code clearly reflects global trends in information science. Rather than relying on closed and isolated systems, the emphasis is placed on interoperability, semantic connectivity, and user orientation. This creates a theoretical framework that facilitates the alignment of different institutional practices and their inclusion in international initiatives (such as Europeana, Wikidata, etc.), in which semantic compatibility plays a key role.

LAM Code structure

The LAM Code is a national standard based on the conceptual models of three international bodies: ICD (CIDOC CRM), IFLA (IFLA LRM), and ICA (RiC), as well as on international and national norms of the heritage communities.¹⁰ The LAM Code prescribes a set of data elements at the content level, enabling its application across various information systems and formats within heritage institutions. Local implementation is supported through the definition of application profiles, which determine the level of detail and comprehensiveness in describing different types of resources, taking into account the use of LAM Code elements, the requirements of the information system in which the LAM Code is applied, the institutional policy of a given organisation, and, above all, user appropriateness.

The conceptual models of the library, archival, and museum communities define four common entities that are of interest to their users: resource, agent, place, and time-span.¹¹ Although the LAM Code is an implementation of conceptual models, primarily the IFLA LRM model, its basic structure is determined by its subject matter, which encompasses different types of resources: the LAM Code covers natural science objects, cultural objects, archival records, and publications, as illustrated in Figure 1.

The data elements for the description and identification of different types of resources and other entities defined by the models do not follow the basic structure of the models according to entities, but are instead organised into ten thematic chapters: physical representation of the resource, identification of the resource, subject and content of the resource, material description of the resource, lifecycle of the resource, availability and use of the resource, identification and description of the agent, identification and description of the place, identification and description of the time-span, and relationships and notes on relationships between units of description.

¹⁰ Semantic interoperability is enabled through the integration of international and national standards outlined in the General principles of the LAM Code. See: https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=intro_rules&id=25 (accessed: 29. 9. 2025).

¹¹ Ekinović Micak et al.: Korporativna tijela u kontekstu normativnog nadzora: Pravilnik za opis i pristup građi (KAM) u AKM-zajednici, p. 82.

The structure of data elements arranged within the chapters of the LAM Code is based on a hierarchical model of entities, their attributes, and mutual relationships, which enables the description of heritage materials at a data level suitable for use in linked data systems. Therefore, each of the 257¹² elements in the LAM Code, related to entities, attributes, notes, and relationships, is defined as a discrete unit. By combining individual elements into more complex structures and establishing appropriate relationships between them – while respecting the provisions of the LAM Code – records are created (i.e. sets of data about a given entity, presented to the user as a coherent whole).¹³

In the hierarchical model, the *description unit* is the highest-level entity in the LAM Code. It provides the semantic hierarchy for all other entities and properties, that is, the hierarchy of descriptive elements and relationships. The sub-elements of the description unit include the *resource unit* (which is described in terms of the aspects of *Work*, *Expression*, *Manifestation*, and *Item*¹⁴), *agent* (with sub-elements *person* and *collective agent*¹⁵), and *place* and *time-span*. The sub-elements of the *description unit* correspond to the common entities defined in the conceptual models of the three heritage communities.

For each element in the LAM Code, its name,¹⁶ definition, domain (the entity to which

Verzija 1.0

Figure 1: Archival records as one of the four main resource types in the LAM Code: By filtering Archival records, all elements of the LAM Code intended for the description and identification of archival records are singled out. In order to access the menu depicted in Figure 1, users need to register and sign in.

(Source: Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: <https://pravilnik.kam.hr/> (accessed: 29. 9. 2025))

¹² The elements are organised into ten chapters and numbered; however, their sequence is neither prescribed nor mandatory. The numbers preceding the elements are provided solely to facilitate navigation and ease of use.

¹³ Pojmovnik. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=glossary> (accessed: 29. 9. 2025).

¹⁴ According to the IFLA LRM model, the same resource unit can be described from both a content aspect (Work and Expression) and a physical aspect (Manifestation and Item). This approach to description is also applicable to archival records and museum materials, where it is possible to distinguish between the intellectual content and the physical characteristics of the resource.

¹⁵ The collective agent includes the sub-elements corporate body and family. The corporate body sub-element is further divided into corporate body in the narrower sense, corporate meeting, and group.

¹⁶ In determining terminology, efforts were made to establish a shared vocabulary for the three heritage communities. Some elements were adopted from a particular community, for example, the term *creator* was taken from the archival community, where it had been in use, but had not previously been used in the other two communities in the Croatian context. Other terms were newly created as common to all three communities. Cf.:

the element applies), applicability (regarding the type of description unit, mandatory status, repeatability, scope – if it includes sub-elements), the purpose of including the element in the description, and the user task fulfilled by using that element are specified. Each element also includes prescribed sources of data (the description unit itself and regulated external controlled sources) as well as provisions on the manner, conditions, and selection of data presentation. Not all elements are mandatory; however, the LAM Code stipulates a minimum number of required elements necessary for the description and identification of an entity, along with prescribed data sources and the manner of citing these elements.

The LAM Code distinguishes between unstructured and structured data. Unstructured data are those transcribed directly from the description unit itself or data presented in freely formatted textual notes. Structured data, on the other hand, are all data formulated according to the provisions of the LAM Code or derived from controlled or prescribed data sources: authorised names, titles, access points, codes, identifiers, controlled terms, and machine-readable identifiers (IRIs). Data processing, as required by the global environment of the semantic web and linked data, emphasises the creation and use of controlled or standardised data, since such data ensure the necessary consistency that enables data linking and sharing. Identification and description of materials in cultural institutions, as guided by the LAM Code, are directed towards the production of structured data and their control.

The LAM Code, as a shared standard, establish a common set of elements and rules that can be used across the library, archival, and museum communities. Such a set of elements and rules enables the unambiguous identification of the described resource, regardless of the community within which it is described, while the specific context to which the resource belongs, whether in terms of disciplinary framework or intended user group, remains recognisable and preserved. The LAM Code thus represent both a common set of rules for the identification and description of different types of resources across various heritage communities, and a common framework for describing the same type of resource in a consistent manner, regardless of institutional context (see Figure 2). Standardisation as introduced by

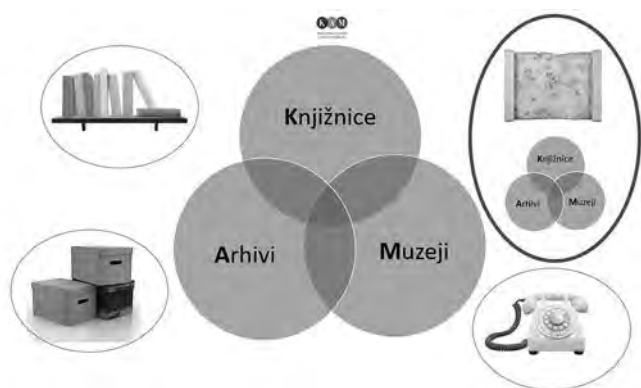

Figure 2: A common set of elements and rules for the standardised description of materials across the three LAM communities

(Source: Created by the authors)

the LAM Code entails the ability to describe and identify resources originating from other communities within one's own, but according to the descriptive practices of those other communities. In this way, archival records held in libraries or museums are described according to archival rules, while materials from libraries and museums held in archives are described in line with the rules governing the description and identification of library and museum materials

Response in the LAM community: attitudes, training, implementation

At present, the LAM Code is not yet widely implemented in Croatia. However, continuous training activities are being carried out within the LAM community, and it is often the subject of conference presentations, journal papers, and research.

For instance, in 2022, an online survey was conducted with the aim of exploring the attitudes and perceptions of professionals involved in the description of heritage materials, and it included 176 respondents: 80 from libraries, 53 from museums, and 43 from archives.¹⁷ Among other findings, the results indicated certain differences in perception between professionals from different types of institutions, with respondents from archives having the least positive perception of the LAM Code and expressing greater satisfaction with their current standards, as well as showing a preference for maintaining the status quo.¹⁸

Furthermore, respondents with fewer years of experience (up to 10 years) expressed a more favourable view of the LAM Code, which was attributed to the fact that younger professionals are generally more open to change and willing to engage in learning processes.¹⁹ The survey also collected suggestions for improving the implementation of the LAM Code, and these included increasing the number and quality of training opportunities, introducing a unified software system for resource description, and addressing concerns about language and terminology – for instance, by providing practical examples and clear explanations during training sessions and professional development programmes.²⁰

Interestingly, another study examining the creation of corporate names across the three LAM communities revealed that the degree of alignment between the archival standard ISAAR (CPF) and the LAM Code is actually higher than the alignment between the LAM Code and current library or museum standards, which suggests that adapting the LAM Code for use in archives could be easier than previously assumed, even though many survey participants perceived the LAM Code as being primarily library-oriented.²¹

Between December 2021 and 2023, a pilot testing of the LAM Code was carried out in 18 institutions (six libraries, eight museums, and four archives), including an analysis of the results and the preparation of a final report, and the aim was to assess the applicability of the LAM Code in the context of various types of resources, data formats, and information systems, to identify the technical and organisational prerequisites for implementation, and to determine the need for further training.²² The testing revealed that a significant portion of

¹⁷ Feldvari et al.: Percepcija i stavovi stručnjaka hrvatske AKM-zajednice o implementaciji i primjeni Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima, pp. 8–10.

¹⁸ Ibid., pp. 18–21.

¹⁹ Ibid., p. 18.

²⁰ Ibid., pp. 21–22.

²¹ Ekinović Micak et al.: Korporativna tijela u kontekstu normativnog nadzora: Pravilnik za opis i pristup građi (KAM) u AKM-zajednici, pp. 79–109.

²² Balog Vojak et al.: Testiranje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima, p. 198.

the LAM Code (40%) is already being applied in practice, and about a quarter of the provisions could be used without requiring system upgrades – such as those related to structured data display, authority control, and the use of controlled vocabularies, all of which can enhance resource description.²³ However, achieving more substantial improvements would require certain technological (e.g., for system interoperability) or organisational prerequisites (e.g., inter-institutional collaboration).²⁴

In addition to testing and surveying the application of the LAM Code, continuous training programmes, conference presentations, and publications in journals, the LAM Code has so far been applied for the description of resources in several projects across different institutions. The most notable example is a project carried out by the State Archives in Zadar.

This is a project initiated in 2020 entitled *The Draganić Vrančić Family Fonds: Digitisation and Application of the Code for description and access to resources in libraries, archives, and museums (LAM Code)*.²⁵ The project had several objectives:

- 1) to increase the accessibility of the Draganić Vrančić Family Fonds while simultaneously preserving the originals;
- 2) to test the application of the LAM Code for the description of archival records;
- 3) to build an information infrastructure that will enable searching of the collection;
- 4) to consolidate the entire family fonds (located across several sites) in a digital environment;
- 5) to encourage an interdisciplinary approach to researching the collection.²⁶

Before describing the fonds, an application profile was created along with description examples, using the LAM Code as well as the ISAD(G) and ISAAR(CPF) standards, whose elements are incorporated within the LAM Code.²⁷ A relational database was developed containing data elements for the

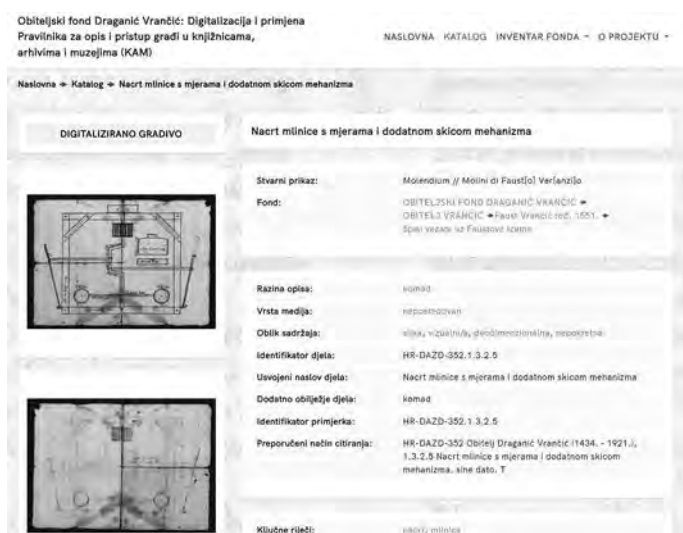

Figure 3: Example of a record from the Draganić Vrančić Family Fonds created in accordance with the LAM Code

(Source: *Obiteljski fond Draganić Vrančić: Digitalizacija i primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (KAM)*: <https://projekt-dv.dazd.hr/> (accessed: 29. 9. 2025))

²³ Ibid., pp. 210–211.

²⁴ Ibid., p. 211.

²⁵ *Obiteljski fond Draganić Vrančić: Digitalizacija i primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (KAM)*: <https://projekt-dv.dazd.hr/> (accessed: 29. 9. 2025).

²⁶ Kolić et al.: *Obiteljski fond Draganić Vrančić: digitalizacija i primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima*, pp. 119–120.

²⁷ Ibid., p. 124.

description of the collection and supporting the relationships defined by the LAM Code, as well as an authority databases for agents, time-span, and places, along with a controlled vocabulary, enabling users to perform faceted searches.²⁸

For the description of the collection at the fonds level according to the LAM Code, existing data from the analytical inventory were utilised, while the item-level description was supplemented with both structured and unstructured data, with specific element from the LAM Code used in addition to data elements common to all types of materials, due to the presence of various types of materials in the fonds, including, for example, maps, plans, sketches, and drawings²⁹ (see Figure 3).

When establishing the relationships prescribed by the LAM Code, user interests were taken into account, so the application profile includes, in addition to the mandatory reciprocal relationships, such as those between a work and its creator, between a whole and its parts, and complement relationships, also some relationships that are not mandatory according to the LAM Code, for example, reciprocal relationships between a work and a time-span, a work and a place, and between an item and a place (e.g., place of custody).³⁰

The conclusion after describing the fonds was that the elements of the LAM Code can be applied to the description of archival records at all levels of description and are especially useful for describing individual items, as the LAM Code contains a set of elements applicable to all types of materials in archives, libraries, and museums, while the development of the application profile allows determining the level of detail, meaning which optional descriptive elements will be used alongside the mandatory ones.³¹

Figure 4: The website of the project *The Dragančić Vrančić Family Fonds: Digitisation and Application of the Code for description and access to resources in libraries, archives, and museums (LAM Code)*

(Source: *Obiteljski fond Dragančić Vrančić: Digitalizacija i primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (KAM)*: <https://projekt-dv.dazd.hr/> (accessed: 29. 9. 2025))

²⁸ Ibid., p. 125.

²⁹ Ibid., p. 125.

³⁰ Ibid., p. 126.

³¹ Ibid., p. 132.

The catalogue is available online on the project's website.³² On the website (see Figure 4), it is possible to search the catalogue and browse the Draganić Vrančić family fonds, read information about the fonds, explore its hierarchical structure, and learn about the project itself.

Conclusion

The creation of a new national cataloguing code of rules is a complex undertaking that requires numerous decisions to be made in advance. It is essential to consider international standards, technological advances, current practices, different types of resources in heritage institutions, and opportunities for improving the description and access to resources. In the case of the LAM Code, the process also involved collaboration between the three heritage communities: libraries, museums, and archives.

The implementation of a new code must be approached thoroughly and with proper preparation. Professional training, communication through conferences and papers in journals, as well as research and pilot testing, are all essential components of this process. Projects that test the application of the LAM Code for describing resources in different institutions represent a valuable source of information upon which future examples of good practice can be built.

Global trends in the field of resource management in heritage institutions demonstrate that long-term sustainability in the digital management of cultural content is not possible without standardisation and mutual alignment. Therefore, the LAM Code should not be viewed solely as a normative document, but rather as an instrument through which the Croatian LAM community actively positions itself within global movements related to digital transformation, open data, and the development of the semantic web.

SOURCES AND LITERATURE

WEB SOURCES

CIDOC Conceptual Reference Model (CRM): <https://cidoc-crm.org/> (accessed: 29. 9. 2025).

Obiteljski fond Draganić Vrančić: Digitalizacija i primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (KAM): <https://projekt-dv.dazd.hr/> (accessed: 29. 9. 2025).

Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: <https://pravilnik.kam.hr/> (accessed: 29. 9. 2025).

Opća načela Pravilnika. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=intro_rules&id=25 (accessed: 29. 9. 2025).

Pojmovnik. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: <https://pravilnik.kam.hr//index.php?action=glossary> (accessed: 29. 9. 2025).

Records in Contexts – Conceptual Model Version 1.0: https://www.ica.org/app/uploads/2024/01/ric-cm-1.0_0.pdf (accessed: 29. 9. 2025).

Sporazum o suradnji na izradi nacionalnog pravilnika za katalogizaciju: <https://mdc.hr/files/file/muzeji/npk/Sporazum%20pravilnik%20za%20katalogizaciju.pdf> (accessed: 29. 9. 2025).

³² Obiteljski fond Draganić Vrančić: Digitalizacija i primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (KAM): <https://projekt-dv.dazd.hr/> (accessed: 29. 9. 2025).

Willer, Mirna, and Katić, Tinka: Predgovor. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: <https://pravilnik.kam.hr/index.php?action=foreword&id=2> (accessed: 29. 9. 2025).

LITERATURE

Balog Vojak, Jelena, Buzina, Tanja, Ekinović Micak, Elia, Vukadin, Ana: Testiranje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. In: *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 66 (2023), no. 2, pp. 195–212.

Barbarić, Ana, and Willer, Mirna: Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo?: preliminarno istraživanje. In: *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* 13 (ed. Mirna Willer, Sanjica Faletar Tanacković). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010, pp. 110–134.

Ekinović Micak, Elia, Knežević Cerovski, Ana, Pancirov, Petra: Korporativna tijela u kontekstu normativnog nadzora: Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (Pravilnik KAM) u AKM-zajednici. In: *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 66 (2023), no. 2, pp. 79–109.

Feldvari, Kristina, Petr Balog, Kornelija, Badurina, Boris: Percepcija i stavovi stručnjaka hrvatske AKM-zajednice o implementaciji i primjeni Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. In: *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 66 (2023), no. 2, pp. 1–24.

Kolić, Dubravka, Kalebić, Nevenka, Rogić, Milenka, Vukić, Katarina: Obiteljski fond Draganić Vrančić: digitalizacija i primjena Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. In: *24. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske strukture* (ed. Tatjana Šarić, Mirna Willer). Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2021, pp. 117–133.

Riva, Pat, Le Bœuf, Patrick, Žumer, Maja: IFLA Library Reference Model: a conceptual model for bibliographic information. The Hague: IFLA, 2024.

Vukadin, Ana: Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima. In: *@rhivi* (2017), no. 2, p. 13.

Vukadin, Ana: Pravilnik za opis i pristup građi u arhivima, knjižnicama i muzejima: usklađivanje terminologije. In: *21. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* (ed. Mirna Willer, Ivana Prgin). Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2018, pp. 169–187.

POVZETEK

PRAVILNIK ZA OPIS IN DOSTOP DO VIROV V KNJIŽNICAH, ARHIVIH IN MUZEJIH (PRAVILNIK KAM)

Pravilnik za opis in dostop do virov v knjižnicah, arhivih in muzejih, objavljen leta 2021, je rezultat skupnega dela Hrvaške skupnosti knjižnic, arhivov in muzejev (LAM). Gre za edinstven okvir za standardiziran opis in identifikacijo različnih vrst virov znotraj treh dediščinskih skupnosti – knjižnic, muzejev in arhivov. Temelji na sodobnih konceptualnih modelih, ki temeljijo na tehnologiji semantične spleta (IFLA LRM, ICA RIC, CIDOC-CRM), ter na mednarodnih in nacionalnih standardih vseh treh dediščinskih skupnosti z integracijo njihovih najboljših praks. Pravilnik prispeva k učinkovitejši in uspešnejši izmenjavi, uporabi, integraciji in ponovni uporabi podatkov ne glede na vrsto ustanove, v kateri se viri nahajajo, in ne glede na vrsto vira. Oblikovanje novih nacionalnih pravil katalogizacije je kompleksen proces, ki zahteva temeljito analizo trenutnega stanja in praks, različnih vrst virov v različnih ustanovah kulturne dedi-

ščine, tehnološkega napredka ter mednarodnih standardov. Proces se ne končuje z dokončanjem pravilnika. Novi pravilnik LAM se predstavlja na konferencah, izvajajo se dejavnosti stalnega usposabljanja, njegovo izvajanje pa je bilo preizkušeno v več projektih za opis virov v različnih ustanovah. Primer dobre prakse je projekt Državnega arhiva v Zadru, ki se je začel leta 2020, *Fond družine Draganić Vrančić: Digitalizacija in uporaba Pravilnika za opis in dostop do virov v knjižnicah, arhivih in muzejih*, katerega cilj je raziskovalcem, znanstvenikom in širši zainteresirani javnosti zagotoviti možnost novega načina iskanja in odkrivanja dokumentov. Takšen model sodelovanja in povezovanja standardov zagotavlja osnovo za učinkovito in sodobno arhivsko prakso na nacionalni ravni.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25-052(497.4):025.4.03

Prejeto: 30. 9. 2025

O željah bolj ali manj informiranih uporabnikov arhivskih storitev

ALEŠ GABRIČ

dr. zgodovinskih znanosti, znanstveni svetnik
Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: ales.gabric@inz.si

Izvleček

V prispevku bo avtor poskušal z vidika zunanjega uporabnika nakazati potrebe obiskovalcev arhiva. Že pri izhodiščni opredelitvi problematike je treba ločiti med dvema vrstama uporabnikov. Manj težav imajo pri orientaciji v arhivskih prostorih stalni obiskovalci, predvsem raziskovalci, ki so vajeni dela z arhivskim gradivom. Težje se običajno znajdejo tisti, ki so po sili razmer prisiljeni v iskanje dokumentov zaradi reševanja svojih osebnih težav; običajno jim je treba ponuditi več informacij kot prvi skupini. Uporabnik se pri iskanju tistega, kaj je prišel poiskati v arhiv, srečuje z različnimi vprašanji, na katera bi si želel odgovoriti: dostopnost arhiva, dosegljivost arhivskih popisov in gradiva, razumljivost arhivskih virov in še marsikaj. Vendar ne bi smeli ostajati zgolj pri tem, saj se arhivi najboljše predstavljajo laični javnosti tudi z razstavami in s knjižnimi publikacijami, ki pričajo o gradivu, ki ga hranijo v svojih skladiščih.

Ključne besede:

arhiv, uporabnik, navodila za uporabnike, povezovanje kulturno dediščinskih ustanov

Abstract

ON THE WISHES OF MORE OR LESS INFORMED USERS OF ARCHIVAL SERVICES

In this paper, the author will attempt to indicate the needs of archive visitors from the perspective of an external user. Even in the initial definition of the problem, it is necessary to distinguish between two types of users. Regular visitors, especially researchers who are used to working with archival materials, have fewer problems in finding their way around archive spaces. Those who are forced by circumstances to search for documents to solve their personal problems usually find it more difficult; they usually need to be offered more information than the first group. When searching for what they came to the archive to find, the user encounters various questions that they would like to answer: the accessibility of the archive, the accessibility of archival inventories and materials, the comprehensibility of archival sources, and many more. However, this should not be the only question, as archives are best presented to the lay public also through exhibitions and book publications that testify to the materials they keep in their storage facilities.

Keywords:

archives, users, users' manual, networking cultural-heritage institutions

Iskanje informacij pred odhodom v arhiv

Premišljevanje o željah uporabnika arhivskih storitev je težko drugačno kot zelo subjektivno. Tako je zasnovan tudi ta prispevek, v katerem bom opisoval izkušnje iz svojega lastnega dela in iz dela kolegov, s katerimi smo občasno razpravljali o brskanju po arhivskem gradivu. Če bi hoteli dobiti realnejšo, objektivnejšo podobo, bi morali imeti na voljo več analiz izkušenj obiskovalcev arhivov, a na tem področju, kot bi lahko sklepali po listanju zadnjih letnikov arhivskih revij *Arhivi* in *Moderna arhivistika*, ni bilo narejenega prav veliko. Redke v Sloveniji opravljene analize se omejujejo zgolj na eno plat arhivskega dela, npr. na njihovo sodelovanje z drugimi dediščinskimi ustanovami, s knjižnicami in z muzeji,¹ ali pa na percepcijo arhivskih razstav.² Z željami ali izkušnjami arhivskih uporabnikov bi se morali sporadično ukvarjati arhivski strokovnjaki v čitalnicah, a mi ni znano, ali oziroma kolikokrat je bilo to dejansko narejeno, saj po več kot tridesetletnem, dokaj rednem, obiskovanju arhivov še nisem bil osrečen s tovrstnim anketnim vprašalnikom.

Pri pristopu do uporabnika arhivskih storitev se je treba najprej ozreti na to, ali gre za osebo, ki je zaradi osebnega interesa prisiljena prvič v življenju iti v arhiv, ali gre za dokaj rednega obiskovalca arhivov. Za prvega bi morali imeti pripravljena – če zlorabimo terminologijo številnih priročnikov – navodila Iskanje v arhivih za telebane, z drugimi bodo imeli delavci v čitalnici pri njihovih poizvedbah manj opravka. Za prve je vsekakor dobrodošel model, ki ga ima na svoji spletni strani Zgodovinski arhiv Ljubljana pod zavihkom Prvič v arhivu,³ medtem ko ga v preprostejših oblikah najdemo tudi pri večini drugih arhivov. Kakšno je med obiskovalci razmerje začetnikov in raziskovalcev, ki pridejo v arhivsko čitalnico že z dokaj izdelanim načrtom, bi lahko največ povedali tisti, ki so s strankami vsakodnevno v stiku. Od znancev, ki še nikoli niso bili v arhivu, sem, ko sem jim pojasnjeval, kako poteka raziskovalno delo, že večkrat slišal vprašanje, ali bi si lahko tudi oni v arhivu ogledali kaj, kar jih zanima. Takšnega vprašanja niso naslavljali zgolj malce manj šolani ljudje, temveč tudi izobraženci, običajno diplomiranci iz nehumanističnih strok. V zavedanju številnih med kulturno dediščinskimi ustanovami še vedno veljata knjižnica in muzej za splošno dostopni, arhiv pa za bolj skrivnostno ustanovo, v kateri očem širše javnosti skrivajo dragocene dokumente. Odnos se zadnja leta postopoma izboljšuje, saj tudi srednješolski učbenik zgodovine za prvi letnik gimnazij arhiv umešča med ostali dve kulturno-dediščinski ustanovi (ki jih poznamo pod skupnim akronimom KAM (knjižnice, arhivi, muzeji)). Problemček sedanjega časa je dejstvo, da srednješolci razpolagajo z učbenikom, v katerem je ovekovečena podoba prejšnje stavbe državnega arhiva.⁴

Vsekakor se v dobi informacijske družbe večina (bodočih) obiskovalcev prvič z arhivom sreča ob ogledu njegove spletne strani in že s preletom teh podatkov se predsodek o nejasni dostopnosti arhivov lahko delno odpravi. Interes arhivskih čitalničarjev je, da so spletne strani napolnjene s primernimi informacijami, da se lahko obiskovalec začetnik ali redna stranka čim popolneje sezna, kaj mora pri svoji poizvedbi upoštevati.

Sprehod po spletnih straneh slovenskih arhivov ponuja različne poudarke. Večina jih ima med ostalim objavljene tudi podatke o dostopnosti, kako se do njih pride in kje je za tiste, ki pridejo iz drugih krajev, možno pustiti avtomobil. Nekateri vam z neomenjanjem tega podatka posredno nakažejo, da pri njih ne

¹ Zorko: *Potenciali sodelovanja knjižnic, arhivov in muzejev*.

² Horvat: Učinek čustev na pripravo in percepcijo arhivskih razstav.

³ Prvič v arhivu: <https://www.zal-lj.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/prvic-v-arhivu/> (dostop: 4. 9. 2025).

⁴ Cedilnik et al.: *Zgodovina 1*, str. 9.

morete parkirati (Arhiv Republike Slovenije), nekateri eksplicitno sporočajo, da parkirišča za stranke nimajo, a so plačljiva parkirišča v bližini (Pokrajinski arhiv Maribor, Zgodovinski arhiv Ljubljana ...), nekateri se pohvalijo, da parkiranje pri njih ni težava (Zgodovinski arhiv Celje, Zgodovinski arhiv na Ptuj, Pokrajinski arhiv Koper, Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota za Dolenjsko in Belo Krajino ...). Seveda vsega ni možno opisati, vendar je vsaka takšna dodatna informacija, ki ni nujno potrebna na spletni strani, dobrodošla. Osrednji državni arhiv je s selitvijo na novo lokacijo dobil lepe prostore, ne pa še tudi uglednega dovoza, kar kviri vtis o osrednji državni arhivski ustanovi, a krivdo za to lahko pripisemo državi, ki mora čim prej dokončati objekt in odpraviti anomalijo glede dovoza tudi za morebitne državne obiske. Pravzaprav sem se ob prvem obisku državnega arhiva na novem naslovu spomnil na prve obiske Zgodovinskega arhiva Ptuj, ki je nove prostore prav tako dobil v nekdanji kasarni. Tudi tam je bilo treba pri uvozu na veliko parkirišče, ki je na voljo strankam, budno paziti, da nisi razbil podvozja svojega avtomobilčka. Pri tovrstnih dodatnih informacijah je pravzaprav še najbolj skopa spletna stran Arhiva Republike Slovenije, kar pa gre na rovaš dejstva, da pri tem pač ni avtonomen ter da je vezan na podobo in informacije, ki jih ponujajo spletne strani vladnih organov. Te pa že kar prislovično nespretno (ne)informirajo potencialne uporabnike o svojem delu in dosegljivosti. Nikakor nisem edini, ki se mu iskanje različnih informacij na spletni strani, ki je vezana na vladne organe, zdi precej nelogična. Več kolegov, ki sicer v arhivih nikakor niso neznanci, me je že vprašalo, kakšen je e-naslov za naročanje gradiva v Arhivu Republike Slovenije. Do njega je pač potrebnih nekoliko več »klikov« kot do sorodne informacije na spletnih straneh regionalnih arhivov. Da osrednji državni arhiv edini med arhivskimi ustanovami v državi nima svoje spletne strani in da zato potencialnim uporabnikom ponuja nekoliko manj informacij o sebi in svojem delu kot regionalni ali specialni arhivi, je vsekakor zelo nenavadno, za odpravo težave pa bi moralo njegovo vodstvo načeti razpravo pri svojih nadrejenih na ministrstvu za kulturo.

Druga informacija, ki jo uporabnik išče na svetovnem spletu, je arhivsko gradivo, ki bi si ga želel ogledati. Za začetnike lahko nastane težava že pri iskanju fondov in brskanju po Virtualni arhivski čitalnici (VAČ).⁵ Verjetno ni nikakršno presenečenje, če nepoznavalec brskanja po arhivih povpraša, ali je tisto, kar bi želel videti, že prosto dostopno na spletu in pri tem izhaja iz izkušenj brskanja po spletni strani Digitalna knjižnica Slovenije (<https://www.dlib.si/>) ali podobnih platformah. Rednejši obiskovalec na različne izkušnje naleti že ob iskanju pomoči v VAČ. Kadar išče konkretno stvar in ne računa na pregledovanje celotnega fonda, bi si želel pogledati arhivski popis že kar na straneh VAČ. V tem primeru moje osebne izkušnje kažejo, da je najlažje naleteti na želeni pripomoček in torej naročiti povsem konkretno arhivsko škatlo že pred obiskom arhivske čitalnice v Arhivu Republike Slovenije. Na VAČ je namreč veliko njihovih popisov ali prevzemnih seznamov arhivskega gradiva, kar uporabniku arhivskih storitev zelo olajša delo. Razumljivo je, da vseh popisov ni mogoče naložiti na VAČ, saj marsikateri fondi še niso podrobneje popisani. Regionalni arhivi so pri objavi popisov očitno precej bolj zadržani, saj na takšno ponudbo, ki jo z objavami popisov na spletni strani VAČ ponuja Arhiv Republike Slovenije, v primeru arhivskih fondov, ki jih hranijo regionalni arhivi, ne naletimo.

Če popisa na VAČ uporabnik ne najde in bi se želel že vnaprej podrobneje informirati o konkretnem arhivskem fondu, mu ostane še druga možnost, da na čitalniški naslov pošlje prošnjo, ali mu lahko popis ali prevzemni zapisnik pošljejo na njegov elektronski naslov. Moja izkušnja s prošnjami za popise v zadnjem obdobju je odlična, saj sem brez težav hitro, najkasneje v enem dnevu, od čitalniških služb več slovenskih arhivov dobil popise in preveril, ali lahko kaj od

⁵ VAČ – Virtualna arhivska čitalnica: <https://vac.sjas.gov.si/vac> (dostop: 4. 9. 2025).

zaželenega pričakujem v konkretnem arhivskem fondu. Pri tem seveda ne vem, ali sem kot raziskovalec z javne raziskovalne ustanove v privilegiranem položaju ali je to stalna praksa. Vendar predvidevam, da ni razširjena, saj ni omenjena na spletnih straneh arhivov pod zavihki o uporabi gradiva. Vprašamo se lahko, koliko (tudi rednih) uporabnikov arhivskih storitev je sploh seznanjenih s tem, da so čitalniške službe pripravljene pomagati tudi na ta način. Ne gre dvomiti, da so s to dodatno ponudbo delavci arhivskih čitalnic razbremenjeni številnih nepotrebnih vprašanj uporabnikov arhivskih storitev ob njihovih prvih korakih iskanja nove dokumentacije. Zato bi veljalo pri tem v najširši možni meri posnemati Arhiv Republike Slovenije, ki je na VAČ naložil kar lepo število arhivskih popisov ali prevzemnih zapisnikov. Menim, da to koristi obema stranema: uporabniku, ker mu odpade dodatna oziroma začetna pot v arhiv, in čitalniški službi, ki bi jo razbremenili marsikaterega nepotrebnega vprašanja.

Neznanke ob soočenju uporabnika z arhivskim gradivom v arhivski čitalnici

Tudi ob soočenju uporabnika z arhivskim gradivom v čitalnici zaznavamo razlike med rednimi in izrednimi obiskovalci arhivskih prostorov. Veliko se nas je verjetno že srečalo z malce preglasnimi obiskovalci, ki so bili – po mojih izkušnjah – začetniki in jih je bilo treba opozoriti, da veljata tudi v arhivski čitalnici, kar se tiče glasnosti komunikacije med dvema osebama, enak red kot npr. v knjižnični čitalnici in spoštovanje dela drugih obiskovalcev arhiva. Na srečo so tovrstni pojavi bolj kot ne izjema in hitro rešljivi.

Na problematiko, na katero smo pogostejši uporabniki že večkrat naleтели in ki se večkrat pojavi v pogovorih med kolegi, je smiselnost omejitve na pet enot arhivskega gradiva dnevno. Še posebej pri manj znanem gradivu je to lahko neprijetnost, saj ob naročanju ne vemo, kaj se pod opisi skriva. (Seveda lahko pride tudi do nasprotna situacije, ko v arhivski škatli najdeš več, kot si pričakoval, in ti uspe v enem dnevu pregledati le eno ali dve arhivski enoti. A zaradi sladkih skrbi si običajno ne belimo las.) Če ne veš, kaj se nahaja v gradivu, je lahko pet enot premalo in pregledovalec več arhivskih enot vrne po hitrem postopku, saj v nekaj minutah ugotovi, da to ni tisto, kar je iskal. To je še posebej neprijetno za uporabnike, ki so se v arhiv pripeljali od daleč. Zato je treba biti pri tem precej fleksibilen in če okoliščine dopuščajo, iti preko teh meja. Tudi glede tega imam osebno v slovenskih arhivskih čitalnicah doslej pozitivne izkušnje, a lahko še enkrat ponovim zadržek, ali nisem nemara kot raziskovalec v privilegiranem položaju. Vsekakor je smiselno dosledno vztrajanje pri eni arhivski tehnični enoti (škatli, knjigi, fasciklu ...) v trenutni uporabi na čitalniški mizi, saj smo se tisti, ki smo si z nekajletnimi razmaki večkrat ogledali isto gradivo, že spoprijeli z dejstvom, da gradiva, ki smo ga nekoč že zabeležili v svoje zapiske, ob ponovnem pregledovanju arhivskega materiala nismo več našli v škatli, v kateri smo ga pred leti pustili.

Za uporabnika arhivskega gradiva je nujno potrebna tudi informacija, kaj in koliko je dovoljeno fotografirati, fotokopirati ali skenirati. Na voljo so večinoma splošni podatki o možnostih reproduciranja gradiva, medtem ko podrobnejše podatke uporabniki največkrat dobijo v stiku z arhivskimi delavci. Ker smo tudi o tej problematiki že slišali o zapletih, ko se je komu zdel račun previsok ali si je kdo hotel ustvariti domači arhiv in je želel imeti preslikave prevelike količine gradiva, tudi v tem primeru že vnaprejšnje opozorilo ne bi bilo odveč. Ker velik del obiskovalcev danes za preslikovanje že uporablja pametne telefone, se je vredno zamisliti tudi, kako ohranjati nadzor nad to dejavnostjo. Ali so vsi uporabniki seznanjeni s tem, da kopij arhivskega gradiva ne morejo po lastni volji širiti v javnosti.

Uporaba elektronskih naprav zahteva dostopnost Wi-Fi-omrežja, ki pa v vseh kulturnih ustanovah ni prosto na voljo. Kot obiskovalec arhivov bi si želel, da je ta v čitalnicah nemoteno na voljo. Za tiste, ki arhive obiskujemo s prenosnimi računalniki ter želimo sproti preverjati in primerjati podatke iz arhivskega gradiva, s svetovnega spleta in iz popisa arhivskega gradiva, dosegljivega na VAČ, je Wi-Fi omrežje že kar nujnost. Resda obstaja tudi nadomestna možnost s prenosom podatkov prek mobilnega telefona, kar naj bi bil po mojem mnenju le izhod v sili. Še posebej, če gre za obiskovalce, ki prihajajo iz tujine, posebej iz nečlanice Evropske unije, npr. že za državljane večine držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Prav zato bi morali tudi v najnovejši slovenski arhivski čitalnici, v državnem arhivu urediti brezžični signal v veliki čitalnici.

Nekatera navodila, ki jih uporabnik lahko dobi od arhivskih delavcev, so po mojem mnenju celo preveč obširna. Takšna so ponekod navodila o pravilnem citiranju dokumentov. Seveda je treba uporabnike opozarjati na ustreznost navajanja, ki omogoča preverjanje navedkov ali tez. Toda pri tem pač ni treba zahtevati še kakšnih veznih spodnjih črtic, dodatnih nepotrebnih ničel v signaturah fondov in arhivskih enot ali natančnih navedb, ali naj bo arhivska enota citirana kot a. e., kot šk. (škatla) ali kako drugače. Ker vsaka znanstvena revija ali zbirka postavlja svoje zahteve po navajanju virov in literature, je bolje to prepustiti uredništvom. Kot urednik številnih zbornikov ali monografij več avtorjev sem pogosto zavestno »spregledal« navodila, ki so se mi zdela nepotrebna, nesmiselna ali se mi je njihov videz zdel za moj okus preprosto »pregrd«. Vselej in povsod je poglobitveni cilj ustreznega navajanja, da z zadostno dozo natančnosti omogoča ponovni vpogled v citirane misli in besede.

Še ena omejitev je uporabnikom arhivskega gradiva hudo neprijetna. Gre za gradivo, ki se hrani v dislociranih enotah in ga lahko uporabnik dobi s časovnim zamikom, kot je npr. opredeljen na spletni strani Zgodovinskega arhiva Ljubljana: *»Od naročila do neposredne uporabe arhivskega gradiva v čitalnici navadno poteče nekaj dni.«*⁶ Seveda te težave arhivski delavci ne morejo rešiti sami, saj gre za odgovornost države in njeno nezadostno investiranje v kulturno infrastrukturo. Pri tej neprijetnosti si verjetno tako uporabniki kot arhivski delavci želimo, da bi potreba po tovrstnih opozorilih čim prej postala del zgodovine.

Odpiranje javnosti in zahtevnejšim uporabnikom

V delovanju in na spletnih straneh slovenskih arhivov je zaznavno tudi vse bolj uveljavljajoče se zavedanje, da se morajo arhivi bolj odpirati svetu in iz nekdanje zaprtosti iskati pot do širše javnosti. Ali kakor se je izrazil/-a vodilni/-a v enem od slovenskih arhivov v uvodoma že omenjeni raziskavi o možnostih sodelovanja KAM (knjižnice, arhivi, muzeji) ustanov: *»V arhivih velikokrat slišim, pa saj nas nihče ne pozna, saj nihče za nas ne ve, saj k nam ne pridejo, vsi derejo v knjižnice in v muzeje. Po drugi strani pa vidim, da v arhivih včasih sploh ni želje, da bi se odprli navzven, ker »pustite nas na miru, da bomo v miru raziskovali in pisali«, ker še vedno v stroki ni dovolj zavedanja, da smo namenjeni javnosti in da je naša osnovna naloga zagotavljanje informacij in uslug javnosti.«*⁷

Odlična raziskava Teje Zorko, iz katere so pobrane tovrstne izjave, orisuje že dosežene stopnje sodelovanja KAM-ustanov in nakazuje možnosti poglobitve, ki so jih v nekaterih drugih državah že dosegli. Sodelovanje pri razstavah, skupnih projektih ali pripravi katalogov so pri številnih kulturno-dediščinskih ustanovah že kar utečene zadeve. Sprehod po spletnih straneh slovenskih arhi-

⁶ Iskanje gradiva: <https://www.zal-lj.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/iskanje-gradiva/> (dostop: 4. 9. 2025).

⁷ Zorko: *Potenciali sodelovanja knjižnic, arhivov in muzejev*, str. 169.

vov nam ob rednih dejavnostih javne arhivske službe prikazuje bogato ponudbo knjižnih publikacij, razstavnih katalogov, tečajev ali predavanj za upravne delavce, ki jim je to nujno potrebno za njihovo redno delo, ali širšo javnost, ki jo zanima bogastvo slovenskih arhivov. Nekateri arhivi ponujajo celo pedagoško dejavnost v obliki učnih ur v arhivu ali na terenu za šolajoče se na vseh stopnjah izobraževanja. Pri predstavitvi te ponudbe jo na spletnih straneh vnovič najslabše odnese Arhiv Republike Slovenije, saj je zaradi že omenjene vezanosti na spletno strani vladnih organov iskanje tovrstnih informacij o njihovi dejavnosti najbolj zapleteno in zamudno. Ne bi, morda, veljalo pri nadrejenih na Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije izposlovati pravice, da si vzpostavijo lastno, preglednejšo in lažje dostopno spletno stran?

Da se tudi slovenski arhivi vse bolj odpirajo javnosti, ni samo moj (subjektivni) občutek, saj ga s številnimi primeri potrjuje analiza potencialov sodelovanja KAM-ustanov. Vendar ob tem še vedno ostaja odprto vprašanje, ki sem ga načel že pred več kot dvema desetletjema na okrogli mizi na 20. zborovanju arhivistov na Ptuju. Bilo je v še zelo zgodnji, nekateri bi celo dejali »preddigitalni« fazi delovanja arhivov, knjižnic in muzejev. Kot nujno obliko sodelovanja KAM-ustanov sem omenil povezovanje informacij o arhivskem in sorodnem gradivu, ki ga hranijo, ne pa tudi povezujejo v celoto, saj arhivisti, knjižničarji (v rokopisnem oddelku NUK ali domoznanskih oddelkih osrednjih knjižnic) in muzealci le stežka usmerijo uporabnika na iskanje informacij v sorodno kulturno dediščinsko ustanovo.⁸ Da je slika preteklosti, ki jo želimo ustvariti, lahko brez brskanja po več dediščinskih ustanovah nepopolna, naj ponazorim z iskanjem gradiva za članek, ki sem ga objavil pred nekaj leti. Temeljlil je tudi na arhivskem gradivu Slovenske matice, ki ga moramo skladno z zakonodajo »razbijati« na dva dela in spisovno gradivo predajamo Arhivu Republike Slovenije, uredniški del z rokopisi pa rokopisnemu oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice. Ko sem iskal konkretni dokument, za katerega sem poznal celo njegovo zaporedno številko, ga v spisovnem gradivu v dotičnem fondu v Arhivu Republike Slovenije, kjer bi moral biti, nisem našel. Pa sem pomislil – kaj pa, če je tedanji urednik na Slovenski matici storil napako in po uporabi dokumenta ni vrnil na pravo mesto v društveni arhiv, temveč ga je pustil med uredniškim gradivom knjige, na katero se dokument nanaša. Domneva se je potrdila, slika dogajanja izpopolnila. Toda do takšnih povezav ali vsaj namigov te zaradi nepoznavanja dela drugih le stežka pripeljejo arhivisti, knjižničarji ali muzealci.

Vendar veseli, da se zavedanje o tem krepí in da k reševanju težav pozivajo strokovnjaki vseh treh sorodnih strok, še posebej arhivisti. Eden od pristojnih v arhivu je tako jasno povedal, da ni dovolj, če je gradivo v knjižnici ali muzeju popisano, saj če to ni objavljeno, preprosto ni na voljo javnosti. Tudi slog popisa ni nujno, da je enak, vendar mora biti jasen in razumljiv. Tako je zaključil svoje misli: *»Pomembno je to, da je gradivo popisano, dostopno javnosti in da so popisane knjige po bibliotekarskih standardih, arhivsko gradivo po arhivskih standardih in muzealije po muzejskih standardih. To se mi zdi pomembno in da ima do tega javnost dostop. Ali je to vaše ali naše, pa mislim, da je minorno vprašanje.«*⁹

Na srečo se takšno naziranje krepí v vrstah strokovnjakov različnih strok. Arhivist in muzealec Branko Šuštar je že ob izdihljajih nekdanje države Jugoslavije na zveznem posvetovanju Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije v Postojni leta 1989 opozoril, da mora nad prerekanjem in ustvarjanjem konkurenčnih odnosov prevladati skupni interes, ki z iskanjem sprejemljivih in življenjskih rešitev pripomore pri ohranjanju kulturne dediščine v tej ali oni ustanovi.¹⁰

⁸ Gabrič: Uporabnik v arhivu – izgubljen ali doma?, str. 45–46.

⁹ Zorko: *Potenciali sodelovanja knjižnic, arhivov in muzejev*, str. 155.

¹⁰ Šuštar: Muzeji in arhivi med konkurenco in sodelovanjem pri varstvu arhivskega gradiva, str. 29–31.

Med muzealci je Verena Perko že pred več kot desetletjem na posvetovanju Zveze bibliotekarskih društev Slovenije sodelovanje treh vrst kulturno-dediščinskih ustanov ocenjevala kot koristno s stališča racionalne porabe sredstev in bolj transparentnega delovanja, kar naj bi omogočalo večjo inkluzijo javnosti. Strokovnjakom v muzejih, arhivih in knjižnicah naj bi preseganje tradicionalnih konceptov velevala zahteva po trajnem izobraževanju, k čemur jih spodbuja že njihova profesionalna etika.¹¹ V že večkrat omenjeni raziskavi Teje Zorko je eden izmed intervjuvancev od vodilnih v knjižničarski stroki odprte možnosti nadgradnje sodelovanja opredelil s temi besedami: »*Moja vizija, ki pa je ne znam konkretno utemeljiti, bi bila vstopna točka, na kateri lahko uporabnik dostopa do vsega /vseh KAM zbirk/, ki je v celoti javno dostopno in na razpolago. To je po mojem zelo utopično, ker je dejstvo, da ustanove hranimo gradivo, ki še sploh ni niti obdelano, in da to za muzeje in arhive celo velja še malo bolj kot za knjižnice. Ampak če gledamo z vidika tega, da delujemo v javno dobro, bi bilo po mojem idealno, da v vsakem trenutku uporabniku ponudimo, kar potrebuje, ne glede na to, v kateri ustanovi se to hrani.*«¹²

Čeprav je torej takšno sodelovanje za enkrat še opredeljeno kot utopija, se pred težavo ne bi smeli ustaviti, temveč jo sprejeti kot izziv in razmišljati o njeni rešitvi. Skupni portal, skupna vstopna točka, skupna platforma – vse to se je pojavljalo kot še neuresničena želja vodilnih, intervjuvanih v raziskavi potencialov sodelovanja knjižnic, arhivov in muzejev, pri čemer digitalna doba, po mojem mnenju, ob pokazanem skupnem interesu do uresničitve omogoča tudi pot do skupnega cilja.

Zaključek

O interesih uporabnika arhivskih storitev lahko za enkrat bolj ali manj natančno sklepamo po subjektivnih stališčih posameznikov, ki so interes izkazali ali ga morebiti celo zapisali. Za natančnejše razpoznavanje dejanskih potreb uporabnikov bi bilo smiselno med njimi narediti anketo, v kateri bi jim ponudili kratka vprašanja zaprtega tipa pa tudi možnost daljšega opisa pričakovanj in želja. Med tistimi storitvami, ki jih že omogočajo slovenski arhivi in ki ne bi zahtevale velikih novih vložkov, bi pa z njimi zelo olajšali dostopnost do informacij, ki jih arhivi ponujajo javnosti, velja na prvem mestu omeniti obogatitev ponudbe spletne strani VAČ. Nanjo je treba pripeti čim več popisov arhivskih fondov, kar bi olajšalo delo uporabnikom in razbremenilo delavce v arhivski čitalnici. Marsikakšnega nepotrebnega vprašanja bi bilo čitalniško osebje razbremenjeno tudi, če bi na spletnih straneh arhivov natančneje opredelili pogoje reproduciranja arhivskega gradiva in če bi navedbo o maksimalnem dovoljenem številu naročenih arhivskih enot spravili v fleksibilnejšo obliko.

Na nekatere izboljšave, ki bi jih pričakoval uporabnik, arhivsko osebje, žal, nima vpliva. To velja zlasti za čakanje na arhivsko gradivo, ki se nahaja v dislociranih enotah, zaradi katerega, predvidevam, so čitalniški delavci deležni marsikakšne neprijetne opazke. Nedvomno bi bilo potrebno daljše obdobje tudi za vzpostavitev skupnega portala, ki bi uporabnika usmerjal na vse kulturno-dediščinske ustanove, ki hranijo arhivsko in dokumentarno gradivo. Čeprav so o nujnosti spoprijemanja s to nalogo posamezniki opozarjali že pred desetletji, se ravno digitalna doba nakazuje kot idealen čas za uresničevanje cilja, ki je bil do sedaj ocenjen kot utopičen; a Slovenija je dovolj majhna država za spopad s tem izzivom, saj je majhnost v tem primeru prednost.

¹¹ Perko: Sodelovanje kulturnih ustanov: nadloga ali stvar profesionalne etike, str. 108–109.

¹² Zorko: *Potenciali sodelovanja knjižnic, arhivov in muzejev*, str. 190.

VIRI IN LITERATURA

SPLETNI VIRI

Iskanje gradiva: <https://www.zal-lj.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/iskanje-gradiva/> (dostop: 4. 9. 2025).

Prvič v arhivu: <https://www.zal-lj.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/prvic-v-arhivu/> (dostop: 4. 9. 2025).

VAČ – Virtualna arhivska čitalnica: <https://vac.sjas.gov.si/vac> (dostop: 4. 9. 2025).

LITERATURA

Cedilnik, Alenka, Popovič Lozar, Gordana, Škrlić Počkaj, Sonja, Vičič Krabonja, Maja, Oblak, Mirjam, Paradžik, Irena, Kukanja-Gabrijelčič, Mojca: *Zgodovina 1: prazgodovina in stari vek: učbenik za zgodovino v 1. letniku gimnazij*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2018.

Gabrič, Aleš: Uporabnik v arhivu – izgubljen ali doma? V: *Arhivi in uporabniki; Arhivi in zgodovinopisje / 20. zborovanje, Arhivsko društvo Slovenije, Ptuj, [17. do 19. oktobra] 2001* (ur. Miran Kafol, Mija Mravlja, Andrej Nared). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2001, str. 45–46.

Horvat, Mojca: Učinek čustev na pripravo in percepcijo arhivskih razstav. V: *Moderne arhivistika [Elektronski vir]: časopis arhivske teorije in prakse* 7 (2024), št. 1, str. 83–95.

Perko, Verena: Sodelovanje kulturnih ustanov: nadloga ali stvar profesionalne etike. V: *Posvetovanje sekcij Zveze bibliotekarskih društev Slovenije (2014; Laško): Skupaj smo močnejši [Elektronski vir]: povezovanje, sodelovanje in etično delovanje: zbornik povzetkov / Posvetovanje sekcij Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, Laško, 18.–19. september 2014* (ur. Melita Ambrožič in Damjana Vovk). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2014, str. 108–109.

Šuštar, Branko: Muzeji in arhivi med konkurenco in sodelovanjem pri varstvu arhivskega gradiva. V: *Arhivi* 15 (1992), št. 1/2, str. 29–31.

Zorko, Teja: *Potenciali sodelovanja knjižnic, arhivov in muzejev kot dediščinskih ustanov pri ohranjanju kulturne dediščine: doktorska disertacija*. Ljubljana: [T. Zorko], 2023.

SUMMARY

ON THE WISHES OF MORE OR LESS INFORMED USERS OF ARCHIVAL SERVICES

In this paper, the author will try to indicate the needs of visitors to Slovenian archives from the perspective of a frequent external user. When defining the issue, it is necessary to distinguish between two types of users: regular users who know approximately what they can expect in the archives, and those who are encountering research work in the archive for the first time. Regular visitors, especially researchers who are used to working with archival materials, have fewer problems with orientation in the archival premises. Those who are forced by force of circumstances to search for documents to solve their personal problems usually find it more difficult; they usually need to be offered more information than the first group.

In the digitalized world, the first encounter with searching for materials

for research or personal needs is usually a look at the World Wide Web, where the user wants to find basic information about the materials, the accessibility of the archive, office hours, and assistance that can be received by e-mail or in person by visiting the archival institution. Slovenian archives differ from each other in the descriptions of these options, as they provide more or less useful information on their websites. To relieve the burden on archival reading room employees, it is important that potential users learn as much as possible about the potential success of their search for archival materials before visiting the reading room in person. Many people who visit the archive for the first time are already interested in accessing it. It would make sense to conduct an analysis or survey on how many people inform themselves about the materials on the Virtual Archival Reading Room (Virtualna arhivska čitalnica) website before visiting the archive. Since we can better prepare for work in the reading room if we know in advance what to expect in a particular archival fonds, it would be welcome if the compiled archival descriptions were available as attachments to the description of the fonds on the Virtual Archival Reading Room; the experiences of different archives regarding the publication of descriptions vary. With the use of newer technology (smartphones, cameras, etc.) for imaging archival materials, most users are also interested in what the rules are regarding imaging/photographing material.

Since archives are still surrounded by an air of mystery – we still receive questions about how laypeople could view the archival materials they are interested in – they still need to carefully plan the popularisation of their work and collections. They are successfully achieving this in various ways, but the reserves may lie in even greater local cooperation with other cultural heritage institutions and in jointly preparing exhibitions and book publications that testify to the materials they keep in their depositories.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25(497.4Maribor):004.89

Prejeto: 1. 10. 2025

Od klasičnega vodnika do digitalnega asistenta: razvoj uporabniško usmerjenega dostopa do arhivskega gradiva

IGOR FILIPIČ

prof. zgodovine in teologije, arhivski svetovalec
Nadškofijski arhiv Maribor, Slomškov trg 20, SI-2000 Maribor
e-pošta: igor.filipic@nadskofija-maribor.si

Izvleček

V prispevku predstavljamo rezultate analize delovanja pogovornega asistenta, zasnovanega na velikem jezikovnem modelu, kot orodje za posredovanje informacij v arhivskem okolju. Posebej smo preverjali njegovo zanesljivost pri podajanju splošnih informacij, natančnost pri interpretaciji podatkov o arhivskem gradivu in sposobnost povezovanja splošnih vprašanj z vprašanji iz strukturiranih podatkovnih baz. Rezultati kažejo, da je pogovorni asistent uporabnikom lahko v pomoč pri splošnih informacijah in usmeritvah, medtem ko se je pri natančnih podatkih o arhivskem gradivu izkazal za nezanesljivega.

Abstract

FROM A CLASSIC GUIDE TO A DIGITAL ASSISTANT: THE DEVELOPMENT OF USER-ORIENTED ACCESS TO ARCHIVAL MATERIALS

This paper presents the results of an analysis of the performance of a conversational assistant based on a large language model as a tool for communicating information in an archival environment. We specifically tested its reliability in providing general information, accuracy in interpreting data about archival materials, and ability to link general questions with questions from structured databases. The results show that the conversational assistant can help users with general information and directions, while it proved unreliable when it comes to precise data on archival materials.

Ključne besede:

pogovorni
asistent, veliki
jezikovni modeli,
matične knjige,
uporabniška
izkušnja

Keywords:

conversational
assistant, large
language models,
parish registers,
user experience

1. Uvod

Sodobna informacijska družba ponuja številne možnosti za izboljšanje in racionalizacijo poslovanja arhivov. Prispevek obravnava zanesljivost delovanja specializiranih agentov umetne inteligence pri posredovanju informacij o arhivskem delu in gradivu.

Eno izmed temeljnih izhodišč pri našem delu je načelo, da morajo biti arhivska pomagala in spremljajoče informacije v prvi vrsti namenjeni uporabnikom. Pri tem je treba upoštevati, da posamezne vrste arhivskega gradiva nago-varjajo različne ciljne skupine. Zato je ključnega pomena natančna identifikacija potreb uporabnikov, kar je že v preteklosti usmerjalo razvoj klasičnih arhivskih vodnikov, denimo po matičnih knjigah.

Prispevek se osredotoča predvsem na vprašanje posredovanja informacij širšemu krogu uporabnikov ter na izzive in priložnosti, ki jih prinaša prehod od tradicionalnih pripomočkov k digitalnim asistentom.

2. Od klasičnega vodnika do spletnega portala

Uporabniki arhivskega gradiva so raznoliki. V Nadškofijskem arhivu Maribor so najpogostejše iskane matične knjige, zato so bile njihove značilnosti izhodišče pri oblikovanju informacijskih poti.

Prvi elektronski vodnik po matičnih knjigah mariborskega škofijskega arhiva je bil izdan leta 2002. Oblikovan je bil kot spletna stran, ki je uporabniku omogočala hiter dostop do osnovnih informacij. Že takrat smo oblikovali pet načel, ki so usmerjala razvoj komunikacijskih poti:

- uporaba obstoječe programske in strojne opreme ter znanja,
- združljivost z razširjeno opremo,
- hiter in pregleden dostop do podatkov,
- nezahtevnost uporabe in vzpostavitev,
- možnost spletnega dostopa.¹

Naslednja stopnja je bila vzpostavitev spletne strani leta 2010, kjer smo poleg splošnih informacij objavljali tudi podatke o novih prevzemih in vodnik po matičnih knjigah. Pomemben mejnik je bil razvoj intranetnega portala, ki je omogočal dostop do digitaliziranih matičnih knjig. Portal je bil dostopen v prostorih Nadškofijskega arhiva v Mariboru in Škofijskega arhiva v Gradcu. Uporabnikom je omogočal vpogled v skenirane matične knjige in hkrati zagotavljal osnovne informacije o njih. S tem je bila vzpostavljena digitalna različica klasičnega vodnika.

Največji preboj je sledil leta 2020, ko se je arhiv pridružil portalu Matricula Online. Ob tem se je pokazala dilema: ali ohraniti popolno identičnost z izvirnim gradivom ali zbirko prilagoditi za boljšo preglednost. Sprva smo želeli digitalno zbirko oblikovati povsem v skladu s strukturo in z organizacijo izvirnika. Tak pristop bi sicer ohranil arhivsko logiko, a bi prenašal tudi vse pomanjkljivosti gradiva in manj izkušenim uporabnikom otežil iskanje.

Da bi uporabnikom informacije posredovali preglednejše, smo se odločili za kompromis: zbirko smo prilagodili predvsem množičnim uporabnikom, ki iščejo konkretne podatke. Posledično smo gradivo delno prestrukturirali, poenostavili prikaz in omejili poimenovanja. Celovitejše informacije pa so še vedno

¹ Prim. Filipič: Izkušnja z digitalizacijo arhivskih pripomočkov in gradiva v malih arhivih, str. 183.

dostopne v kombinaciji klasičnega vodnika po matičnih knjigah in portala Matricula Online.²

3. Pogovorni asistent

Klepetalni roboti oziroma pogovorni asistenti, ki temeljijo na umetni inteligenci, odpirajo nove možnosti za dostop do informacij o arhivskem delu in gradivu. Prednost takšnih sistemov je v tem, da omogočajo komunikacijo v naravnem jeziku, kar je posebej primerno za uporabnike, ki ne poznajo arhivske terminologije.

Medtem ko so klasični uporabniški vmesniki vezani na strukturirane podatke, lahko pogovorni asistent interpretira tudi nestrukturirana vprašanja in ponudi ustrezne odgovore. Učinkovitost takšnega sistema je odvisna od zasnove in kakovosti učnega korpusa. Model je mogoče dopolniti s strokovno terminologijo, konteksti in z najpogostejšimi vprašanji, s čimer se okrepi njegova uporabnost. Namen pogovornega asistenta je, da uporabniku poda čim kakovostnejšo storitev v smislu posredovanja hitre, pravilne in uporabne informacije na način, ki posnema naravno človeško interakcijo.

Uporaba pogovornega asistenta zasleduje dva glavna smotra:

- izboljšanje uporabniške izkušnje in večja dostopnost, zlasti za mlajše uporabnike, ki dajejo prednost digitalnim oblikam komunikacije,
- razbremenitev arhivistov pri ponavljajočem se svetovanju, predvsem pri rodoslovnih raziskavah.

Pri zasnovi asistenta v Nadškofijskem arhivu Maribor smo določili tri glavne naloge:

- Odgovarjanje na splošna vprašanja o arhivu in dostopu do storitev:
Te informacije je lahko uporabnik našel na naši spletni strani, vendar so bile nepovezane. Uporabnik, ki bi želel pridobiti izpisek iz matične knjige, mora najprej poiskati, katere listine lahko v arhivu izdamo, kdaj in kako lahko listine naroči (kontaktni podatki, delovni čas), katere podatke mora posredovati za izdajo listine, ceno storitev in možnosti plačila, način prevzema ipd. Za pridobitev teh informacij mora na spletni strani poiskati več razpršenih podatkov, razvrščenih v posamezne kategorije na spletni strani (kategorije, kot so Kažipot, podkategorija Pravne in upravne zadeve, podkategorija Cenik; kategorija Info, podkategorija Splošne informacije). Naš cilj je bil, da bi pogovorni asistent vse te informacije podal v obliki razumljivega in kar se da popolnega odgovora.
- Posredovanje informacij o arhivskem gradivu (najprej omejeno na matične knjige in zapisnike duš):
Namen je bil, da bi uporabniku prihranili brskanje po Vodniku po matičnih knjigah in da bi lahko prejel informacije le o tistem delu gradiva, ki ga zanima. To pomeni, da bi nekdo, ki išče določeno vrsto matičnih knjig določene župnije za zamejeno časovno obdobje, prejel seznam gradiva, ki ustreza iskalnim merilom, in ne celoten seznam matičnih knjig za iskano župnijo. Pomembno je, da bi pogovorni asistent iskalna merila prepoznal iz nestrukturiranega vprašanja.
- Povezovanje splošnih informacij s podatki o posameznih enotah gradiva.

² Podrobneje glej Filipič: Prilagajanje interpretacije arhivskih virov zahtevam digitalizacije.

4. Oblikovanje pogovornega asistenta

Sodobni pogovorni asistenti delujejo s pomočjo obdelave naravnega jezika (Natural Language Processing) in strojnega učenja (Machine Learning) na podlagi velike količine podatkov, vključno s preteklimi pogovori oziroma z interakcijami. Možne so različne vrste integracije v že obstoječe ali nove informacijske sisteme.³ Pri zasnovi smo se odločili za trenutno najpreprostejšo in stroškovno sprejemljivo rešitev, to je integracija pogovornega asistenta v spletno stran.

Pogovorni asistent je bil zasnovan s pomočjo platforme FastBots, ki omogoča integracijo z velikimi jezikovnimi modeli (ChatGPT-4.0). Model temelji na naprednih metodah globokega učenja in je usposobljen na obsežnih zbirkah besedilnih podatkov. Zasnovan je za obdelavo naravnega jezika, kar pomeni, da lahko razume besedilne vnose v naravnem jeziku ter oblikuje smiselne, slovnično pravilne in kontekstualno ustrezne odgovore.⁴

V model smo naložili učni material v obliki besedil in razlag, kot so besedila spletne strani arhiva, vodnik po arhivskem gradivu, sezname gradiva, krajevne sezname ipd. Obseg naloženih besedil je zajemal 2.150.000 znakov, torej okrog 1.100–1.200 tiskanih strani podatkov. Uporabili smo obstoječa besedila in podatkovne zbirke v različnih formatih (doc., xlsx., pdf.). Modelu smo omejili ustvarjalnost, ker smo želeli, da odgovori sledijo naloženemu materialu. Ozko smo omejili tudi predmet pogovora.

Navodilo ali poziv (command prompt) je obsegalo zgolj 617 besed. Vsebuje splošni del, kjer so določeni kontekst delovanja, raven jezika, način komunikacije, slog in jezikovna pravila. V posebnem delu je določeno, kje mora iskati podatke za določeno vrsto vprašanj. Namen posebnih omejitev in pravil je, da bi zagotovili pravilnost odgovorov in se izognili zavajanju uporabnika. Kot bomo videli v analizi opravljenih pogovorov, je vsem omejitvam navkljub prišlo do napak pri podajanju informacij. Za pristnejšo uporabniško izkušnjo smo pogovornega asistenta poimenovali Hieronimus po sv. Hieronimu in mu določili osebnost, ki določa ton pogovorov.

5. Analiza delovanja pogovornega asistenta

Opisani pogovorni asistent je testni projekt, zato nas je najbolj zanimalo, kako se bo asistent izkazal v praksi. Administratorski vmesnik omogoča pregled vseh opravljenih pogovorov, kar nam daje možnost, da preverimo njihovo vsebino in jih ustrezno ocenimo. Podatki o uporabnikih so anonimni; zabeležena sta le čas pogovora in kraj izvora (na podlagi IP-naslova uporabnika).

V testnem obdobju, med 7. junijem in 18. septembrom 2025, je bil pogovorni asistent udeležen v 96 različnih pogovorih in pri tem odgovoril na 208 vprašanj. V tem času nismo posegali v parametre pogovorov, niti dopolnjevali podatkovnega korpusa.

Za potrebe analize smo zastavljena vprašanja razvrstili v sedem kategorij:

- **Splošna vprašanja o arhivu (Info arhiv):** vprašanja o nalogah arhiva, dostopu do gradiva, storitvah ipd.
- **Splošna vprašanja o arhivskem gradivu (Info gradivo):** vprašanja o tem, kaj so matične knjige, katere podatke vsebujejo ipd.
- **Vprašanja o arhivskih fondih (Info fondi):** konkretna vprašanja o tem, katere matične knjige so v določenem župnijskem fondu oziroma, kateri kraji spadajo v posamezno župnijo.

³ Swetha et al.: Chatbots in libraries, str. 104.

⁴ Prim. Naveed et al.: A comprehensive overview of large language models, str. 2.

- **Vprašanja o posameznem podatku (Info podatki):** zahteve po posredovanju podatkov za določeno osebo ipd.
- **Druga vprašanja, povezana z zgodovino ali rodoslovjem (Info drugo):** najpogostejše vprašanja o metodah in načinih raziskovanja.
- **Nepovezana vprašanja (Info nepovezano):** neresna vprašanja ali vprašanja brez povezave z dejavnostjo arhiva.
- **Vprašanja o samem pogovornem asistentu (Info UI):** vprašanja o tem, kakšno pomoč lahko ponudi oziroma kaj zna.

Z analizo pogovorov smo želeli ugotoviti, ali so bili odgovori pravilni in koristni, ter pridobiti vpogled v to, kaj uporabniki sploh pričakujejo od pogovornega asistenta. Rezultati so pokazali, da je bilo največ vprašanj povezanih z vsebino arhivskih fondov, predvsem z matičnimi knjigami in zapisniki duš za posamezne župnije (28,71 %). Presenetljivo so sledila vprašanja o posameznih podatkih (28,23 %), čeprav pogovorni asistent za takšne odgovore ni bil usposobljen.

Za nas je bilo najpomembnejše, da so bili odgovori dejstveno pravilni, smiselni in koristni. Posamezne odgovore smo zato ocenjevali na podlagi treh meril: pravilnosti, smiselnosti in koristnosti. Pri ocenjevanju smo upoštevali tudi usposobljenost pogovornega asistenta. To pomeni, da smo v določenih primerih kot pravilen, smiseln in koristen šteli tudi odgovor, v katerem je asistent uporabniku sporočil, da na vprašanje ne zna odgovoriti, in ga napotil na naš kontaktni e-naslov.

V nadaljevanju predstavljamo, kako se je pogovorni asistent izkazal pri posameznih kategorijah vprašanj.

5.1 Splošna vprašanja o arhivu (Info arhiv)

V skladu s pričakovanji se je pri splošnih vprašanjih o arhivu izkazal zelo dobro. Na 23 zastavljenih vprašanj je odgovoril odlično, le enkrat je zgrešil bistvo vprašanja. Skupna ocena v tej kategoriji je znašala 4,8.

5.2 Splošna vprašanja o arhivskem gradivu (Info gradivo)

Pri splošnih vprašanjih, povezanih z arhivskim gradivom, se je pogovorni asistent odrezal nekoliko slabše kot pri vprašanjih o arhivu kot ustanovi. Povprečna ocena odgovorov je znašala

Graf 1: Zastavljena vprašanja po kategorijah

4,4. K znižanju ocene je prispevalo dejstvo, da je asistent večkrat zgrešil bistvo vprašanja oziroma ni podal dovolj natančnega odgovora. Težave so bile pri razumevanju konteksta in prilagajanju odgovora potrebam uporabnika.

Kljub temu je treba poudariti, da so bili odgovori v večini primerov še vedno uporabni in da je asistent znal ponuditi osnovne informacije ali uporabnika usmeriti na dodatne vire. To pomeni, da lahko že v tej fazi služi kot koristno orodje za prvo orientacijo uporabnikov pri iskanju informacij o arhivskem gradivu.

5.3 Vprašanja o arhivskih fondih (*Info fondi*)

Naša največja želja je bila, da bi pogovorni asistent znal pravilno odgovarjati na vprašanja o vsebini arhivskih fondov. Od njega smo pričakovali, da bo znal poiskati podatke v podatkovni zbirki *Vodnik po matičnih knjigah in zapisnikih duš* ter uporabniku natančno navesti, katere matične knjige in zapisnike duš za določeno župnijo (fond) hranimo. Moral bi biti sposoben navesti celoten seznam knjig ali zgolj tisti del, ki je bil relevanten za uporabnikovo vprašanje. Za odgovarjanje na tovrstna vprašanja je imel na voljo jasno strukturirano podatkovno zbirko in podrobna navodila (prompt), zato smo pričakovali, da se bo na tem področju posebej dobro izkazal. To se je odražalo tudi v sami rabi – največ vprašanj je bilo zastavljenih prav iz tega sklopa. Žal se je pogovorni asistent izkazal kot precej nezanesljiv. Čeprav je bila povprečna ocena odgovorov še vedno solidna (3,3), je kar v 27 % primerov podal popolnoma napačne informacije. Takšna stopnja nezanesljivosti je problematična, saj gre za vprašanja, pri katerih uporabniki pričakujejo nedvoumne in natančne podatke.

Podobne ugotovitve navajajo tudi drugi raziskovalci, ki so pri svoji raziskavi zaznali primerljivo stopnjo nezanesljivosti pri posredovanju informacij iz strukturiranih podatkovnih baz.⁵

5.4 Vprašanja o konkretnem podatku (*Info podatki*)

Največje presenečenje pri analizi pogovorov je bilo spoznanje, da so uporabniki v kar 28 % primerov pričakovali, da jim bo pogovorni asistent poiskal točno določen podatek iz matične knjige. Vprašanja so bila pogosto zelo konkretna – včasih je uporabnik navedel le ime in priimek osebe, drugič pa še dodatna navodila, denimo, da naj asistent poišče zapis o poroki ali drug specifičen dogodek.

Na takšna vprašanja pogovorni asistent seveda ni mogel vsebinsko odgovoriti, saj neposredno iskanje po posameznih matičnih zapisih presega njegove zmogljivosti. Zato smo kot pravilen, smiseln in koristen odgovor šteli tiste primere, ko je uporabniku jasno pojasnil, kje bi se iskani podatek lahko nahajal, oziroma ga napotil na naš uradni kontaktni naslov za nadaljnjo pomoč.

Raven zanesljivosti pri tem tipu vprašanj je bila razmeroma visoka. Povprečna ocena odgovorov je znašala 4,7, kar kaže, da je asistent kljub omejitvam uspešno izpolnil osnovni cilj – uporabniku je zagotovil usmeritev in mu omogočil nadaljnji dostop do ustreznih informacij.

Edina težava, ki se je občasno pojavljala, je bila zmeda pri prepoznavanju iskanih pojmov: pogovorni asistent je v posameznih primerih osebno ime (ime ali priimek) napačno interpretiral kot krajevno ime.

⁵ Bang et al.: A multitask, multilingual, multimodal evaluation of ChatGPT on reasoning, hallucination, and interactivity, str. 4.

5.5 Druga vprašanja, povezana z zgodovino ali rodoslovjem (Info drugo)

Po naši oceni se je pogovorni asistent odlično obnesel pri splošnih vprašanjih, povezanih z zgodovino in rodoslovjem. Povprečna ocena odgovorov v tej kategoriji je znašala 4,8, najnižja ocena pa je bila 4, kar kaže, da napak praktično ni bilo.

Za pripravo odgovorov je imel asistent na voljo obsežne besedilne vire, med drugim tudi korpus najpogostejših vprašanj in odgovorov s področja zgodovine in rodoslovja. To mu je omogočalo, da je natančno interpretiral vprašanja, prepoznal kontekst ter podajal relevantne in smiselne informacije.

Uspešnost asistenta v tej kategoriji kaže na to, da je pri področjih, kjer so informacije širše dostopnejše in splošno razširjene, umetna inteligenca sposobna zagotavljati visoko kakovost odgovorov. Hkrati izpostavlja tudi pomen priprave kakovostnega korpusa virov, ki zagotavlja dovolj konteksta in podrobnosti, da lahko model pravilno razume vprašanja in poda ustrezen odgovor.

V praksi to pomeni, da lahko pogovorni asistent uporabnikom učinkovito pomaga pri splošni orientaciji v zgodovinskih in rodoslovnih temah, pojasni osnovne metode raziskovanja, svetuje pri uporabi virov ter jih usmeri na ustrezne arhivske dokumente, ne da bi bilo potrebno neposredno posredovanje arhivista.

5.6 Druga nepovezana vprašanja (Info nepovezano)

Pogovorni asistent ni bil pooblaščen odgovarjati na vprašanja, ki niso bila povezana z delovanjem arhiva ali z arhivskim gradivom. Zaradi tega teh vprašanj nismo vključili v analizo.

5.7 Vprašanja, povezana s pogovornim asistentom (Info UI)

Nekateri uporabniki so zastavljali vprašanja, ki so se nanašala na zmogljivosti in možnosti pogovornega asistenta. V večini primerov jih je zanimalo, ali jim asistent lahko pomaga pri branju vpisov v matične knjige in pri interpretaciji zapisov.

Na splošno se je asistent odrezal dobro, kar potrjuje povprečna ocena 4,4. Vendar je pri posameznih vprašanjih prišlo do napačne interpretacije zmogljivosti asistenta – v nekaterih primerih je namreč dal vtis, da lahko neposredno prebere in interpretira posamezne zapise v digitalnih matičnih knjigah, objavljenih na portalu MatriculaOnline, kar (za enkrat) ni mogoče.

Tabela 1: Rezultati kakovosti odgovorov na posamezne skupine vprašanj

VRSTA VPRAŠANJA	OCENA					POVPREČJE
	1	2	3	4	5	
Info arhiv	4 %	0 %	0 %	0 %	96 %	4,8
Info gradivo	4 %	4 %	11 %	15 %	66 %	4,4
Info fondi	27 %	8 %	15 %	8 %	42 %	3,3
Info podatki	0 %	2 %	10 %	3 %	85 %	4,7
Info drugo	0 %	0 %	0 %	21 %	79 %	4,8
Info UI	5 %	0 %	11 %	16 %	68 %	4,4

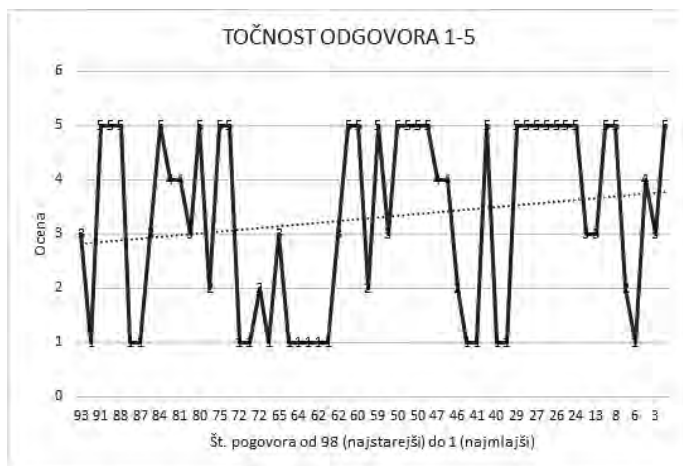
5.8 Sklep analize

Analiza delovanja pogovornega asistenta je pokazala, da je sistem kompetenten pri odgovarjanju na splošna vprašanja, saj uporabniku nudi osnovne informacije, ki so pravilne, smiselne in koristne. Učinkovitost odgovora je v veliki meri odvisna od konteksta postavljenega vprašanja. Uporabniki, ki so vnesli kratke, nepopolne poizvedbe brez dodatnega konteksta, so občasno prejeli manj ustrezne ali celo nesmiselne odgovore.

Pri konkretnjših vprašanjih, ki so zahtevala specifične podatke o arhivskem gradivu, se je izkazalo, da je asistent še vedno preveč nezanesljiv, da bi lahko služil kot samostojno orodje za raziskovanje. Posebej problematično je bilo iskanje podatkov v strogo strukturirani bazi, kjer je asistent pogosto podajal napačne informacije. Prav tako se je slabo obnesel pri povezovanju splošnih vprašanj z relevantnimi podatki iz baze.

Dveh od treh glavnih ciljev projekta, ki sta vključevala natančno posredovanje informacij o vsebini fondov in povezovanje splošnih vprašanj s specifičnimi podatki, obstoječi model ni dosegel. Pogosto je prihajalo do napak pri navajanju seznamov matičnih knjig za določeno župnijo ali kraj; gradivo je bilo izpuščeno ali napačno navedeno. Prav tako asistent ni zanesljivo povezoval splošnih informacij z odgovori, ki bi uporabniku omogočili dostop do konkretnih podatkov o razpoložljivem gradivu. Delno je to pomanjkljivost rešil s podvprašanji uporabniku, kar je nakazovalo možnost natančnejšega usmerjanja iskanja informacij.

Omenjene težave smo pri iskanju podatkov v strukturirani bazi pričakovali, vendar nam jih kljub strogo določenim navodilom (promptu) ni uspelo v celoti odpraviti. Kljub temu je opazna rahla izboljšava pravilnosti odgovorov, kar nakazuje, da model v določenem obsegu pridobiva koristi iz učenja na podlagi preteklih interakcij. Trendna črta ocen odgovorov kaže, da se učinkovitost asistenta postopoma izboljšuje, čeprav še vedno ostajajo omejitve pri natančnem posredovanju specifičnih informacij iz arhivskih fondov.

Graf 2: Pregled odgovorov na vprašanja o vsebini arhivskih fondov – trend

6. Zaključek

Zaključimo lahko, da je pogovorni asistent lahko preprosta in sorazmerno zanesljiva rešitev za interakcijo z uporabniki arhiva. Implementacija in zagon umetne inteligence sta izjemno preprosta, saj lahko asistent črpa podatke iz obstoječih virov brez potrebe po prilagoditvi

informacijskih datotek ali ustvarjanju posebnih podatkovnih baz. Prav tako se je izkazala za učinkovito izdelavo pravil in navodil za delovanje, saj poteka v naravnem jeziku, kar omogoča preprosto prilagoditev asistenta glede na specifične potrebe arhiva.

Omejitve, ki smo jih zaznali pri delovanju asistenta, so skladne z ugotovitvami iz kompleksnejših raziskav o delovanju velikih jezikovnih modelov, kot so jih predstavili Bang in sodelavci. Naša analiza ni omogočila zanesljivega zaključka glede dolgoročne zmožnosti modela za učenje iz preteklih interakcij, saj je bil model v času testiranja dejaven le omejeno število dni in je izvedel premalo interakcij, čeprav je prišlo do merljivega izboljšanja zmogljivosti. Med testnim obdobjem administrator ni posegal v delovanje asistenta, da ne bi vplival na objektivnost analize. V praksi bi administratorji lahko sproti učili asistenta, popravljali njegove odgovore ali mu dodajali nove informacije, vendar bi tak poseg spremenil neodvisne rezultate testiranja.

Rezultati so pokazali, da je pogovorni asistent posebej učinkovit pri posredovanju splošnejših informacij. Uporabnikom omogoča hiter dostop do podatkov o delovanju arhiva, splošnih značilnostih arhivskega gradiva, raziskovalnih navodilih in drugih osnovnih informacijah, ki ne zahtevajo neposrednega vpogleda v strukturirane podatkovne zbirke. Pri posredovanju natančnih informacij o vsebini arhivskih fondov se je izkazal za preveč nezanesljivega, zato uporabniki za te namene še vedno potrebujejo dostop do tradicionalnih metod, kot so spletni vodnik ali portal MatriculaOnline.

Sklepno lahko ugotovimo, da pogovorni asistent predstavlja uporabno dopolnilo obstoječim arhivskim informacijskim sistemom, predvsem kot orodje za podporo uporabnikom pri hitrem iskanju osnovnih informacij. Vendar je za zanesljivo posredovanje specifičnih podatkov o vsebini fondov še vedno nezadosten, kar poudarja potrebo po kombinaciji klasičnih arhivskih pomagal in digitalnih orodij za zagotavljanje celovite informacijske podpore.

VIRI IN LITERATURA

SPLETNI VIRI

Bang, Yejin, Cahyawijaya, Samuel, Lee, Nayeon, Dai, Wenliang, Su, Dan, Wilie, Bryan, Lovenia, Holy, Ji, Ziwei, Yu, Tiezheng, Chung, Willy, Do, Quyet V., Xu, Yan, Fung, Pascale: A multitask, multilingual, multimodal evaluation of ChatGPT on reasoning, hallucination, and interactivity. <https://arxiv.org/abs/2302.04023> (dostop: 30. 9. 2025).

Naveed, Humza, Khan, Asad Ullah, Qiu, Shi, Saqib, Muhammad, Anwar, Saeed, Usman, Muhammad, Akhtar, Naveed, Barnes, Nick, Mian, Ajmal: A comprehensive overview of large language models. <https://arxiv.org/abs/2307.06435> (dostop: 30. 9. 2025).

Swetha, R.: Chatbots in libraries: Transforming user experience and information access. V: *Emerging Technologies in Libraries: Trends and Developments (Essays in Honour of Dr. K. Veeranjanyulu)* (ur. B. Ramesh Babu, Sonal Singh, K. N. Kandpal, Iranna M. Shettar, Nitumika Gogoi), str. 103-110. https://www.researchgate.net/profile/Mamidi-Koteswara-Rao/publication/388942082_Use_and_Misuse_of_Citation_metrics/links/67ada7cb207c0c20fa85cc2a/Use-and-Misuse-of-Citation-metrics.pdf#page=117 (dostop: 30. 9. 2025).

LITERATURA

Filipič, Igor: Izkušnja z digitalizacijo arhivskih pripomočkov in gradiva v malih arhivih. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 2. zbor-*

nik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih od 2. do 4. aprila 2003. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2003, str. 182–187.

Filipič, Igor: Prilagajanje interpretacije arhivskih virov zahtevam digitalizacije. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Digitalno in digitalizirano. Arhivsko gradivo včeraj, danes in jutri [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, Radenci, 5.–7. april 2017. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2017, str. 53–62.*

SUMMARY

FROM A CLASSIC GUIDE TO A DIGITAL ASSISTANT: THE DEVELOPMENT OF USER-ORIENTED ACCESS TO ARCHIVAL MATERIALS

The paper discusses the performance of a conversational assistant based on a large language model and its use in an archival environment. The analysis of performance was focused on three main goals: checking the reliability of providing general information, the accuracy of interpreting data on archival materials, and the ability to link general questions with answers from structured databases. The findings demonstrated that the conversational assistant achieved a satisfactory level of performance in general information, where the answers were mostly pertinent, accurate, and helpful. The average score of the answers ranged between 4.4 and 4.8, with almost no errors in questions related to history and genealogy.

The model achieved worse results in more demanding tasks, where it had to accurately capture data from a structured database (e.g., a list of parish register books for an individual parish). In these cases, it often omitted archival material or provided incorrect information, which confirms the unreliability of the existing model for professional work with archival materials. It partially addressed the shortcomings by asking sub-questions to users, suggesting the possibility of improving the user experience, but this did not eliminate the underlying problems.

The limitations we identified are consistent with the findings of other studies on large language models, where the greatest difficulties are in interpreting structured data and maintaining accuracy in complex contexts. Our analysis detected minimal progress in providing accurate answers, but the monitoring time was too short and the number of interactions was limited to confirm the reliability of learning from past interactions.

Despite the aforementioned limitations, we can conclude that the conversational assistant is useful as a support for users with more general questions about the archive, research instructions, and understanding the basic characteristics of the archival material. For accurate and professional information on the availability of archival material, it will be necessary to continue to use other verified information sources, such as online guides and specialized web portals.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25-052:791.53(497.4)

Prejeto: 7. 10. 2025

Uporaba in reproduciranje filmskega arhivskega gradiva v Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu Republike Slovenije

PRIMOŽ FRAJLE

višji svetovalec

Arhiv Republike Slovenije, Slovenski filmski arhiv, Poljanska cesta 40, SI-1000

Ljubljana

e-pošta: primoz.frajle@gov.si

Izvilleček

Prispevek obravnava postopek ogleda in reprodukcijo filmskega arhivskega gradiva za uporabnika, ki bi želel filmsko gradivo za lastno uporabo ali za namen javnega predvajanja.

Reproduciranje filmskega arhivskega gradiva v digitalni obliki pomeni izdelavo kopije za namen javnega predvajanja. Najobičajnejši datotečni formati za shranjevanje reprodukcij filmskega arhivskega gradiva so MP4, AVI, MKV, MOV. Pri tem je treba namestiti ustrezne kodeke, ki kodirajo in dekodirajo digitalne datoteke. Najširše uporabljeni kodeki so H.264 in H.265.

V Sloveniji so avtorske pravice urejene z Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah, ki varuje avtorska dela in določa pravila za njihovo uporabo. Javno predvajanje filmskega gradiva spada pod materialne avtorske pravice, ki vključujejo pravico javnega izvajanja, predvajanja in dajanja na voljo javnosti. Za javno predvajanje filmov je treba pridobiti dovoljenje avtorjev ali imetnikov avtorskih pravic. Uporabnik lahko reprodukcije filmskega AG dobi na podlagi pogodbe o uporabi reprodukcije. Uporabniki morajo navadno morebitna dovoljenja s pristojnimi institucijami ali z dediči urediti sami.

Ključne besede:

naročanje,
uporaba,
reprodukcija,
zakonodaja,
statistika

Abstract

THE USE AND REPRODUCTION OF FILM ARCHIVAL MATERIALS IN THE SLOVENIAN FILM ARCHIVES

The paper discusses the process of viewing and reproducing film archival materials for a user who would like film material for their own use or for the purpose of public screening.

Reproducing film archives in digital form means making a copy for the purpose of public screening. The most common file formats for storing reproductions of film archives are MP4, AVI, MKV, MOV. In this case, appropriate codecs must be installed that encode and decode digital files. The most widely used codecs are H.264 and H.265.

In Slovenia, copyright is regulated by the Copyright and Related Rights Act, which protects copyrighted works and sets out rules for their use. Public screening of film materials falls under material copyright, which includes the

Keywords:

ordering, use,
reproduction,
legislation,
statistics

right to public performance, broadcasting and making it available to the public. For public screening of films, permission must be obtained from the authors or copyright holders. The user can obtain reproductions of film archival materials on the basis of a contract for the use of reproduction. Users must usually arrange any permissions with the competent institutions or heirs themselves.

Uvod

Filmsko arhivsko gradivo (dalje AG, op. u.) predstavlja posebno vrsto arhivske kulturne dediščine. Tako za posameznike kot tudi za raziskovalce in producente je filmsko arhivsko gradivo še posebej privlačen vir, saj predstavlja neki vizualni vpogled v duh časa, v katerem je film nastal. Slovenski filmski arhiv je ena izmed treh institucij, kjer si lahko uporabnik ogleda in naroči reprodukcijo filmskega arhivskega gradiva za namen lastne uporabe, v raziskovalne namene ali za namen javnega predvajanja. Proces oziroma postopek poteka od vloge uporabnika, ogleda do ureditve dokumentacije (priprava pogodbe, naročila za reprodukcijo ipd.) in reprodukcije filmskega gradiva kot tudi izpostavitve izzi-
vov, s katerimi se pri delu srečujemo.

Zakonodaja

Arhivsko dejavnost, ki se navezuje na področje uporabe in reproduciranja javnega in zasebnega arhivskega gradiva v Republike Sloveniji, urejata naslednji zakon in uredba: Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA) ter Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva.¹

Krovni zakon ZVDAGA v prvem odstavku 43. člena opredeljuje, da je filmsko arhivsko gradivo zmontirani originalni slikovni in tonski negativ filma, posnet na filmskem traku, in ena projekcijska kopija istega filma ter filmi, posneti na digitalnih ali analognih nosilcih, ki jih izdelajo slovenski ali tuji producenti ali producentke oziroma so izdelani v koprodukciji slovenskih in tujih producentov v Republike Sloveniji ter veljajo za slovenski film. Prav tako je v 55. členu ZVDAGA določeno, da državni arhiv varuje filmsko arhivsko gradivo.²

Pogoji glede uporabe in reproduciranja javnega arhivskega gradiva, med katere spada tudi filmsko arhivsko gradivo, so urejeni od 74. do 83. člena Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva. Področja, ki jih členi urejajo, se nanašajo na: naročanje arhivskega gradiva, obveznosti arhiva, poslovanje čitalnice, način uporabe arhivskega gradiva, kršenje čitalniškega reda, izjeme pri uporabi AG, reproduciranje arhivskega gradiva, dovoljenje za objavo.³

Na podlagi ZVDAGA in UVDAŠ še natančneje urejata reprodukcijo in uporabo gradiva dva interna akta Arhiva RS. Eden je Pravilnik o določitvi nadomestila stroškov uporabe, konserviranja in restavriranja arhivskega gradiva in hrambe zasebnega arhivskega gradiva v arhivih, ki opravljajo arhivsko službo (v nadaljevanju Tarifni pravilnik).⁴ Tarifni pravilnik je bil sprejet decembra 2017 in velja od januarja 2018. Podlaga za sprejem Tarifnega pravilnika je deveti odstavek 63. člena ZVDAGA. Pravilnik ureja materialne in druge stroške javnih arhivov, ki nastajajo pri uporabi in reproduciranju gradiva. Uporabljajo ga

¹ Zakonodaja Arhiva Republike Slovenije: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavu/arhiv/zakonodaja/> (dostop: 4. 9. 2025).

² ZVDAGA, 43. in 55. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4284> (dostop: 9. 9. 2025).

³ UVDAŠ, 74.–83. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED6619> (dostop: 16. 9. 2025).

⁴ Zakonodaja Arhiva Republike Slovenije: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavu/arhiv/zakonodaja/> (dostop: 4. 9. 2025).

lahko tudi javnopravne osebe, ki imajo dovoljenje za lastno varstvo arhivskega gradiva.⁵

Drug interni pravilnik Arhiva RS, ki se vsebinsko nanaša tudi na uporabo in reproduciranje arhivskega gradiva, so Navodilo za uporabo arhivskega gradiva v čitalnici Arhiva Republike Slovenije (v nadaljevanju Čitalniški red). Čitalniški red je bil sprejet leta 2019 na podlagi 77. člena UVDAJ ter ureja delovanje in poslovanje čitalnice, naročanje gradiva, dostop do javnega arhivskega gradiva, pogoje uporabe, reproduciranje in izposojanje gradiva. Uporaba filmskega arhivskega gradiva v čitalniškem redu je urejena od 26. do 28. člena, reproduciranje gradiva pa je urejeno od 29. do 33. člena.⁶

Krajši povzetek poteka dela v zvezi z uporabo in reproduciranjem filmskega arhivskega gradiva je na podlagi zgoraj omenjene zakonodaje in pravilnikov naslednji:

- uporabnik najprej naroči filmsko AG v čitalnici, po e-pošti, preko sistema VAČ ali po telefonu;
- pred prvo uporabo mora uporabnik izpolniti matični list;
- uporabnik si lahko ogleda največ pet tehničnih enot filmskega gradiva na dan, ki jih na podlagi naročila pripravi pristojni arhivist;
- sledita ogled in potencialni izbor filmskega arhivskega gradiva na montažni oziroma pregledni mizi ali video pregled v filmski čitalnici;
- če je interes za reproduciranje gradiva, lahko uporabnik to stori na podlagi naročilnice reprodukcij;
- pristojni arhivist pripravi filmsko arhivsko gradivo in pogodbo o uporabi reprodukcije.

Naročanje in uporaba

Arhiv je prejel prve filme v varstvo februarja 1968. Že v naslednjem letu, letu 1969, je bila zabeležena uporaba filmskega arhivskega gradiva, v vsem letu so bili izposojeni trije filmi Triglav filma. Prvi uporabnik je bil Dunav film iz Beograda, ki je naročil kopiranje insertov za njihov film Pivovare. Sledila je Jugoslovanska kinoteka, ki je vključila v svoj kinotečni program v Ljubljani kopije filmov Triglav filma. V tem času je bila še večina kopij na gorljivem nitratnem traku, zaradi uporabe se je zato začelo načrtno kopiranje na acetatni filmski trak. Že aprila 1970 je sledila prva uporaba za nacionalno televizijo. Za svoj novi film so iz filmske kopije kopirali na filmski trak film »Revolucionarni val 1917–1920«. Leta 1971 se je pojavil kot uporabnik Viba film, ki je za svoj film kopiral inserte iz filma »Revolucija še teče«. V letu 1971 je arhiv prevzel tudi veliko izvirnega filmskega arhivskega gradiva s strani Viba filma, ki ga je na osnovi pogodbe lahko izročitelj uporabljal brezplačno za svoje potrebe. S tem se je takrat vidno povečala uporaba filmskega arhivskega gradiva, hkrati pa se je pojavila prva večja težava. Viba film je na veliko kopirala in prodajala naprej kopije slovenskih celovečernih filmov. Pojavila se je problematika vračanja filmskega izvirnega materiala, originalnih negativov, saj je Viba film takrat o kopiranju vodila površne evidence in tako se je izgubila vsaka sled za nekaterimi originalni negativni – sliko in zvokom.⁷

Danes Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije v svojih depojih hrani 13.500 popisnih enot oziroma naslovov različnih vrst filmskega ar-

⁵ Tarifni pravilnik, 1. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV12756> (dostop: 18. 9. 2025).

⁶ Čitalniški red, 1. člen: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavu/Arhiv-RS/Zakonodaja-2019/Citalnica/Arhiv_RS_Citalniski_red_v-2019-.pdf (dostop: 11. 9. 2025).

⁷ Selič: Uporaba filmskega arhivskega gradiva v teoriji in praksi v letih 1968–2010, str. 296–297.

hivskega gradiva (v nadaljevanju gradivo). Te popisne enote obsegajo približno 37.000 tehničnih enot na analognih in elektronskih nosilcih slike in zvoka (filmski koluti, DVD-ploščki, beta kasete, HD, LTO). Gradivo je vpisano v evidenco fondov in zbirk (oznaka SI AS 1086, Zbirka filmov) z naslovom, s kratko vsebino, z ustvarjalci in s tehničnimi podatki (dolžina v metrih in minutah, format traku, ton, barva, število kopij, materialno stanje kopij, datum izročitve, ime izročitelja, povezava s prevzemno oziroma akcesijsko knjigo, leto produkcije). Uporabnikom je omogočen dostop do podatkov o gradivu tudi preko osmih inventarjev v knjižni obliki, v katerih je popisanih 3.770 filmov, opremljenih s krajevnim kazalom, kazalom pravnih oseb, z osebnim kazalom, s kazalom ustvarjalcev filma in kazalom stvarnih gesel. Prva izbira iskanja v digitalni dobi pa je seveda spletni iskalnik – Virtualna arhivska čitalnica (krajše VAC).⁸

Uporabnik lahko naroči gradivo ali v čitalnici arhiva ali po elektronski pošti z izpolnjeno naročilnico za uporabo arhivskega gradiva. Naročilnica mora vsebovati naslednje podatke: identifikacijsko oznako uporabnika; osebno ime; namen uporabe arhivskega gradiva; signaturo, naslov fonda ali zbirke, tehnično in/ali popisno enoto arhivskega gradiva; datum naročila; datum uporabe; podpis uporabnika in uslužbenca arhiva, ki je naročilo sprejel.⁹

Tako UVDAG (74. člen) kot tudi Čitalniški red (14. člen) določata, da mora uporabnik pred prvo uporabo arhivskega gradiva izpolniti matični list v fizični ali elektronski obliki na obrazcu, ki je objavljen na spletni strani arhiva. Čitalniški red določa tudi, da uporabnik lahko uporablja največ pet tehničnih enot arhivskega gradiva na dan. Praviloma lahko novo arhivsko gradivo naroči šele po pregledu že naročenega gradiva.

Filmsko arhivsko gradivo lahko uporabnik pregleduje v filmskih čitalnicah Arhiva RS, kjer je mogoč pregled na filmski montažni mizi ali na predvajalnikih za reprodukcijo elektronskih in digitalnih nosilcev AV-vsebin/DVD player, beta player.¹⁰

Filmsko arhivsko gradivo se daje v filmski čitalnici v uporabo vedno v obliki oglednih kopij.¹¹ Vsebine, posnete na filmskem traku, so bile v preteklosti dostopne na zvočnih ali nemih filmskih kopijah, ki so se zaradi lažjega rokovanja in širše dostopnosti že na začetku 80. let z uporabo postopka telekiniranja začele prepisovati v elektronsko obliko in so ohranjene povečini na beta kasetah ali na DVD-ploščkih. Če je gradivo ohranjeno samo v izvirniku, zaradi zagotavljanja materialnega varstva, ni dostopno za ogled do izdelave ogledne kopije.

Glavni analogni in elektronski nosilci, s katerimi se lahko uporabnik pri raziskovanju filmskega arhivskega gradiva v Arhivu Republike Slovenije sreča, so naslednji:

- **35 mm filmski trak:** »kraljevski format« za snemanje igrane in dokumentarne dolge in kratkometražne filmske produkcije;
- **16 mm filmski trak:** »ozki film« za snemanje predvsem igrane in dokumentarne produkcije manjših producentov, nacionalne televizije in ljubiteljskih ustvarjalcev;
- **8 mm filmski trak:** »ljubiteljski format«, namenjen predvsem snemalcem amaterjem;
- **S-8mm filmski trak:** nadgradnja 8 mm filma, boljša kakovost in enostavnejša uporaba. V primerjavi z 8 mm filmom ima večji zajem slike in različne perforacije;
- **magnetni nosilci AV-zapisov/VHS-kasete/beta kasete različnih ge-**

⁸ Slovenski filmski arhiv: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/arhiv/o-arhivu/slovenski-filmski-arhiv/> (dostop: 5. 9. 2025).

⁹ UVDAG, 75. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED6619> (dostop: 16. 9. 2025).

¹⁰ Čitalniški red, 26. člen: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Zakonodaja-2019/Citalnica/Arhiv_RS_Citalniski_red_v-2019-.pdf (dostop: 11. 9. 2025).

¹¹ UVDAG, 78. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED6619> (dostop: 16. 9. 2025).

neracij: uporabljeni tako v profesionalni kot amaterski avdiovizualni produkciji od 70. let dalje;

- **digitalni nosilci AV-zapisov:** pod to kategorijo spadajo CD-ji, DVD-ji, HD-ji (trdi diski).

Kopiranje/reprodukcija

Po ogledu in izboru filmskega arhivskega gradiva v filmski čitalnici sledi reproduciranje gradiva. Uporabnik naroči reprodukcije filmskega AG z naročilnico, ki je objavljena na spletni strani državnega arhiva. Naročilnica mora vsebovati najmanj te podatke: identifikacijsko oznako uporabnika; osebno ime; opredelitev načina reprodukcije; signaturo in naslov popisne enote ter oznako tehnične enote, v kateri so dokumenti za reproduciranje; datum naročila; podpis uporabnika arhivskega gradiva; podpis uporabnika arhivskega gradiva; datum reproduciranja; podpis uslužbenca, ki je opravil in število reprodukcije.¹²

Na tej točki je morda smotrno natančneje pojasniti dva pojma, ki sta precej podobna in se občasno tudi prepletata; »*Reproduciranje oziroma reprodukcija*« ter »*kopiranje oziroma kopija*«.

Spletni slovar Fran takole opredeljuje oba pojma:

- »*reprodukcija-e ž (ú)*«
 - 1) glagolnik od reproducirati: reprodukcija fotografije / naprave za stereofonsko reprodukcijo; mehanski način reprodukcije zvoka / razvoj glasbene reprodukcije /
 - 2) slika, fotografija, narejena s fotografsko-tiskarskim postopkom: obesiti reprodukcijo na steno; prelistaval je knjigo z reprodukcijami umetniških del.¹³
- »*kopirati*«
 - 1) povzročati, da se besedilo, slika s fotokemičnim, elektrostatičnim postopkom prenese na kaj: npr. kopirati dokumente, načrte; kopirati in razmnoževati
 - 2) fot. delati neposreden odtis negativa v pozitiv ali pozitiva v negativ; tisk s fotokemičnim postopkom neposredno prenašati negativ ali pozitiv na kovinsko ploščo.¹⁴

Če na kratko povzamemo, gre pri »*kopiranju*« za tehnični postopek ustvarjanja kopije s postopkom telekiniranja ali digitiziranja, katerega namen je ohranjanje oziroma zagotavljanje materialnega varstva.

»*Reproduciranje*« pa pomeni uporabo in izdelavo kopije za namen javnega predvajanja, distribucije ali vključitve v nova avdiovizualna dela. Oba pojma se razlikujeta po namenu, postopku in pravnem kontekstu.

S tehničnega vidika reproduciranja digitalnega filmskega arhivskega gradiva je pri zahtevah uporabnikov ter s tem povezane priprave in obdelave filmskega arhivskega gradiva treba izpostaviti naslednje:

1. Priprava digitalnega filmskega AG za uporabnike v ustreznih datotečnih formatih:
 - MP4: Eden izmed najpogostejših formatov, ki podpira visoko kakovost video in zvoka.

¹² UVDA, 81. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED6619> (dostop: 16. 9. 2025).

¹³ Fran SSKJ, samostojni izpis sestavka »reprodukcija«: <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4526669/reprodukcija?View=1&Query=reprodukcija> (dostop: 25. 9. 2025).

¹⁴ Fran SSKJ, samostojni izpis sestavka »kopirati«: <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4487635/kopirati?View=1&Query=kopirati> (dostop: 25. 9. 2025).

- AVI: Starejši format, ki je še vedno v uporabi, vendar lahko zaseda več prostora.
- MKV: Format, ki podpira visoko kakovost in več zvokovnih tirov ter podnapisov.
- MOV: Format, ki ga pogosto uporablja Apple in je primeren za profesionalno uporabo.

2. Kodeki:

- Kodeki so programi, ki kodirajo in dekodirajo digitalne datoteke. Pri reprodukciji filmskega arhivskega gradiva je treba uporabljati ustrezen kodek, skladno z namenom uporabe gradiva, kajti kodiranje (stiskanje) je običajno izgubno, kar pomeni, da v stisnjenem posnetku manjkajo nekatere informacije, ki so prisotne v izvirnem videoposnetku. Posledica tega je nižja kakovost digitalne reprodukcije filmskega AG. Za predvajanje digitalnega filmskega gradiva oziroma najširše uporabljena sta kodeka npr. H.264, H.265 (HEVC), ki sta primerna za večino uporabnikov in namenov.

3. Programska oprema za predvajanje AV-gradiva:

- VLC Media Player: Univerzalni predvajalnik, ki podpira večino formatov in kodekov.
- Windows Media Player: Vgrajen predvajalnik v operacijskem sistemu Windows.
- QuickTime Player: Predvajalnik za operacijske sisteme macOS.

4. Prenos filmskega AG uporabnikom:

- Uporabnik sam izrazi, na kakšen način bo prejel reprodukcije filmskega arhivskega gradiva. Možnosti prenašanja so preko internih spletišč (wettransfer, filemail, swisstransfer) ali preko odložišča SOVD. Prenos je seveda možen tudi preko fizičnih nosilcev, kot so npr. USB-ključi ali zunanji trdi diski.

SFA izvaja tudi digitizacijo filmskega arhivskega gradiva v okviru lastne dejavnosti. Odločitev za digitizacijo filmskega gradiva poteka na podlagi strokovne presoje (npr. materialna ohranjenost in stanje trakov, povpraševanje ipd.), na podlagi česar se potem gradivo uvrsti na prednostni seznam za digitizacijo. Rezultat zajema so tako arhivski formati (.dpx, .wav, .jsom, .xml) kot tudi ogledni formati (npr. MP4) filmskega gradiva. Zajeto gradivo v obliki digitalnih oglednih kopij je v MP4-formatu na voljo za ogled tako uporabnikom kot tudi arhivistom za popisovanje. V letih 2023 in 2024 je bilo na primer digitizirano skupaj 53 različnih vrst filmskega gradiva v skupni velikosti 30 TB.¹⁵

Glede na to, da gre pri reproduciranju za izdelavo in uporabo kopije za namen javnega predvajanja, distribucije ali vključitev v nova avdiovizualna, je treba pri tem opozoriti še na nekatere pravne, tehnične in etične vidike. Ključne točke so:

1. Avtorske pravice

- Večina filmskega gradiva je zavarovana z avtorskimi pravicami, ki veljajo do 70 let po smrti avtorja (v EU) ali podobno dolgo v drugih državah. Pravice filmskega producenta trajajo 50 let.
- Gradivo, starejše od 70 let (odvisno od države), in t. i. osirotela dela so lahko v javni domeni in jih je mogoče reproducirati brez dovoljenja.

¹⁵ Arhiv SFA: Letno poročilo SFA 2023 in 2024.

- Za uporabo reprodukcije gradiva je treba pridobiti dovoljenje pravnega lastnika (npr. Slovenskega filmskega centra, producenta, dedičev).

2. Tehnični vidiki

- Zahteve uporabnika glede reprodukcij filmskega AG so različne. Glede na namembnost uporabe je treba včasih digitizirati filmske trakove v visokokakovostne datoteke oziroma zajem. To predstavlja daljši in zahtevnejši postopek. Včasih pa za potrebe uporabnika zadostuje preprosta digitalna reprodukcija filmskega AG v MP4-formatu.

3. Etični vidiki

- Pri reproduciranju je pomembno upoštevati zgodovinski in kulturni kontekst gradiva.
- Pri vključitvi izbranega inserta v novo vsebino, ki je največkrat novo avtorsko delo, je pri tem treba obvezno upoštevati nekatere zakonitosti filmske in video montaže.
- Pri uporabi reprodukcij filmskega AG je obvezno navajanje avtorjev, če je to mogoče oziroma vsaj vir pridobitve filmskega arhivskega gradiva.

V letu 2024 smo v Slovenskem filmskem arhivu prejeli 43 zahtevkov uporabnikov za uporabo tako digitalnih reprodukcij filmskega arhivskega gradiva kot tudi reprodukcij fotogramov. Skupno je bilo v letu 2024 reproduciranih 68 filmov različnih vrst v obsegu 78 tehničnih enot. Reproduciranje se je nanašalo tako na zajem gradiva z DVD-jev, BETA-kaset kot tudi digitizacijo s filmskih trakov. Prav tako je bilo v tem letu 31 zahtevkov uporabnikov za uporabo reprodukcij (oziroma kopij) filmskega arhivskega gradiva na filmskem traku. Za namen projekcij je bilo tako izposojenih 83 filmov, ki so obsegali 190 tehničnih enot. V tem primeru gre večinoma za uporabo oziroma izposajo kopij filmskega AG s strani Slovenke kinoteke, Slovenskega filmskega centra in nekaterih drugih javnih institucij.

Do septembra letošnjega leta smo s strani uporabnikov prejeli že 36 zahtevkov za uporabo digitalnih reprodukcij filmskega gradiva. Skupno se je nanašalo na 77 filmov, kar je obsegalo 776 tehničnih enot na različnih nosilcih (BETA, filmski trak, DVD, trdi diski). Za namen projekcij je bilo do septembra 2025 prejetih 13 zahtevkov za 48 filmskih naslovov, ki so obsegali 87 tehničnih enot.

Število zahtevkov za reprodukcijo niha iz leta v leto. Potrebe po filmskem arhivskem gradivu so odvisne od določenih okoliščin: kot na primer od zaključevanja sofinanciranih filmskih projektov, praznovanja obletnic, svoj deleža pa je pri uporabi in reprodukciji pustila tudi epidemija virusa COVID-19.

Tabela 1: Reprodukije filmskega AG za potrebe uporabnikov

Leto	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Št. reprodukcij filmskega AG	354	186	110	81	49	138	169	49	58	74
Št. fotografij	/	/	/	92	42	55	4	32	4	116

(Vir: Letna poročila SFA od 2015–2024)

Uporabniki in namen

Uporabniki, ki zaprosijo tako za ogled in posledično reprodukcijo filmskega arhivskega gradiva tako kot tudi njihov namen uporabe, je različen. Največ-

krat so uporabniki javni zavodi, kot so na primer; RTV, Slovenska kinoteka, muzeji in zavodi. Hkrati so v precejšnjem številu zastopani tudi zasebni uporabniki, kot so na primer društva, fizične osebe, komercialne TV-postaje.

Namen uporabe se razlikuje od uporabnika do uporabnika. Večinoma se reprodukcije filmskega arhivskega gradiva uporabljajo v sklopu razstav, dokumentarnih filmov ali televizijskih prispevkov. Letos se je na primer ob obletnici konca druge svetovne vojne povečalo zanimanje za ogled in reprodukcijo filmskega arhivskega gradiva na temo druge svetovne vojne. V zadnjem času beležimo tudi porast zahtevkov za reprodukcijo filmskega arhivskega gradiva za namen zasebne lastne uporabe. Tukaj gre predvsem za posamezne fizične osebe, ki so na takšen ali drugačen način povezane s filmom (kot so npr. sodelovanje v filmu, snemanje na njihovi domačiji ipd.).

Tarifni pravilnik

Podlago za določanje stroškov, ki nastanejo pri uporabi in reproduciranju filmskega arhivskega gradiva, predstavlja Pravilnik o določitvi nadomestila stroškov uporabe, konserviranja in restavriranja arhivskega gradiva ter hrambe zasebnega arhivskega gradiva v arhivih, ki opravljajo arhivsko javno službo (krajše Tarifni pravilnik). Tarifni pravilnik določa nadomestila za naslednje storitve: uporabo in reproduciranje arhivskega gradiva; izposajo arhivskega gradiva za razstavne in podobne namene; konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva; hrambo zasebnega arhivskega gradiva pri javnem arhivu in njegovo uporabo.¹⁶ Zadnjo različico so leta 2018 potrdili na Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije. Arhiv tako za uporabo filmskega arhivskega gradiva zaračunava nadomestilo za uporabljeno filmsko arhivsko gradivo, kar se zapiše tudi v pogodbi o uporabi reprodukcij.¹⁷ Obračunska enota za avdiovizualno gradivo je *kos*, *minuta*, *meter* in *posnetek*, ko gre za uporabo filma za izdelavo fotografij.

Nekateri tuji filmski arhivi uporabljajo v svojem ceniku termin *Lizenzgebühr*, t. i. prispevek za licenco. Licenca je dovoljenje za javno predvajanje, ki vključuje tudi avtorske pravice. Arhiv RS licenčnega prispevka nima, saj za to nimamo pooblastila od upravičencev oziroma izročiteljev filmskega arhivskega gradiva.¹⁸

Za obračunavanje filmskih storitev se uporablja osem postavk:

1. uporaba filmskega arhivskega gradiva – filmskih kopij za predvajanje, prikazovanje ali telekiniranje;
2. uporaba filmskega arhivskega gradiva – filmskih kopij za presnetje za predvajanje na TV;
3. uporaba izvirnega filmskega AG za izdelavo filmske kopije in digitalizacijo (za filme pred letom 1953);
4. uporaba izvirnega filmskega AG za izdelavo filmske kopije in digitalizacijo (za filme po letu 1953);
5. kopiranje filmskega AG, ki je že presneto na nove nosilce (npr. VHS na DVD, DVD na druge nosilce ipd.);
6. uporaba montažne mize;
7. uporaba filma in tehnične opreme;
8. popravilo poškodb (strganine, poškodbe perforacije in druge mehanske poškodbe).

¹⁶ Tarifni pravilnik, 3. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV12756> (dostop: 18. 9. 2025).

¹⁷ Čitalniški red, 27. člen: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Zakonodaja-2019/Citalnica/Arhiv_RS_Citalniski_red_v.-2019-.pdf (dostop: 11. 9. 2025).

¹⁸ Selič: Uporaba filmskega arhivskega gradiva v teoriji in praksi v letih 1968–2010, str. 305.

V letu 2024 smo v Slovenskem filmskem arhivu osnovali delovno skupino za spremembo tarifnega pravilnika, saj smo pri svojem delu opazili, da bi bilo smiselno tarifni pravilnik v določenih delih dopolniti. Glavne ugotovitve, ki jih je delovna skupina pri tem zaznala, so naslednje:

- *Cenovni dvig postavk, saj se cene niso spremenile že vse od leta 2006 oziroma so se celo pri nekaterih postavkah znižale*
- *Ukrep:* Smiselno bi bilo premisliti o dvigu cen v razponu do 20 %; če vzamemo za primerjavo Hrvaško kinoteko, ki je del Hrvaškega državnega arhiva in ima podobno postavko kot SFA, in sicer računa za minuto AV-gradiva 66,36 evra, medtem kot je cena minute AV-gradiva v Arhivu RS 40,10 evra.
- *Prilagoditev ogleda uporabnikom glede pet tehničnih enot dnevno*
- *Ukrep:* V SFA lahko pet tehničnih enot pomeni 10 minut pregledovanja, lahko pa pomeni tudi 5 ur pregledovanja z uporabnikom. Skladno s pravilnikom bi bilo smiselno postaviti sistem obračunavanja, ali več kot pet tehničnih enot dnevno ali več kot dve/tri ure dnevno.
- *Sprememba in dopolnitve nekaterih postavk skladno z napredkom tehnike*
- *Ukrep:* Prepisovanje z DVD-ja na DVD še nekaj časa ni več praksa, kar bi lahko črtali iz pravilnika ali ga nadomestili z ustrezno terminologijo. Z razmahom digitalnih AV-platform bi bilo smiselno dodati postavko za objave na raznih digitalnih medijih (npr. YouTube, FB, Instagram ipd.). Prav tako ni možnosti razdelati obračunavanja zajema fotogramov iz filmskega gradiva, saj je npr. zajem DPX-slikovnih datotek drugačen in malo zahtevnejši postopek kot zaslonski zajem filma.

Ureditev pogodbenega razmerja

Uporaba reprodukcij filmskega arhivskega gradiva za namen javne rabe oziroma javnega predvajanja ali zasebno uporabo se ureja na podlagi pogodbe o uporabi reprodukcije. Poleg določil krovnega arhivskega zakona ZVDAGA in UV-DAG je pri urejanju pogodbenega razmerja treba upoštevati tudi avtorske pravice. V Sloveniji so avtorske pravice urejene z Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP), ki varuje avtorska dela in določa pravila za njihovo uporabo. Javno predvajanje filmskega gradiva spada pod materialne avtorske pravice, ki vključujejo pravico javnega izvajanja, predvajanja in dajanja na voljo javnosti.¹⁹

Pri uporabi filmskega arhivskega gradiva je tako treba zaradi specifičnosti upoštevati še določila Zakona o avtorski in sorodnih pravicah. V primerih, ko avtorske in sorodne pravice še niso potekle, kar velja za večino filmskega arhivskega gradiva, se uporabnik zaveže, da bo ob reprodukciji uredil avtorsko-pravna razmerja z avtorji, kot so na primer: producent, glavni režiser, pisec scenarija, glavni snemalec ali drugi imetniki pravic, in se obveže, da bo spoštoval tudi moralne avtorske pravice.²⁰ Ureditev pravnih razmerij z imetniki oziroma njihovimi pravnimi nasledniki v zvezi z uporabo filmskega arhivskega gradiva določa tudi 75. člen UV-DAG.

Po zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah je avtorska pravica opredeljena kot enovita pravica na avtorskem delu, iz katere izvirajo izključna osebna upravičenja (moralne avtorske pravice), izključna premoženjska upravičenja (materialne avtorske pravice) in druga upravičenja avtorja.²¹ Materialne

¹⁹ Avtorske pravice: <https://www.csh.si/si/avtorske-in-sorodne-pravice/avtorske-pravice> (dostop: 16. 9. 2025).

²⁰ Čitalniški red, 28. člen: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Zakonodaja-2019/Citalnica/Arhiv_RS_Citalniski_red_v-2019-.pdf (dostop: 11. 9. 2025).

²¹ ZASP, 15. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO403> (dostop: 24. 9. 2025).

avtorske pravice varujejo interese avtorja s tem, da lahko avtor izključno dovoljuje ali prepoveduje uporabo svojega dela. V sklop materialnih avtorskih pravic spada tudi pravica reproduciranja, ki jo ureja 23. člen ZASP.²²

Za javno predvajanje filmov je treba pridobiti dovoljenje avtorjev ali imetnikov avtorskih pravic. To velja za predvajanje v kinematografih, na televiziji, v javnih prostorih, kot so bari, trgovine, čakalnice, športni objekti in dvigala, ter na drugih prireditvah.²³ V primeru šol in izobraževalnih ustanov je treba tudi pridobiti dovoljenje za predvajanje filmov v razredih, saj to velja za javno predvajanje.²⁴

Avtorske pravice v Sloveniji varujejo avtorska dela na področju književnosti, znanosti in umetnosti, vključno s filmskimi deli. Materialne avtorske pravice dajo avtorju monopol nad posameznimi oblikami izkoriščanja avtorskega dela, kar pomeni, da lahko avtor sam izkorišča svoje delo ali dopusti izkoriščanje svojega dela komu drugemu proti plačilu.²⁵ V primeru kršitev avtorskih pravic lahko avtorji ali kolektivne organizacije, ki zastopajo avtorje, terjajo nadomestilo. ZASP določa tudi, da je lahko reproduciranje avtorskih del brez pravice nadomestila možno za zasebno lastno uporabo, ob upoštevanju, da fizična oseba nima namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi.²⁶

Leta 2012 je bila sprejeta Direktiva 2012/28/EU o nekaterih dovoljenih uporabah osirotelih del. Omenjena direktiva vzpostavlja pravni okvir, ki določenim javnim ustanovam omogoča digitalizacijo in spletno objavo osirotelih del. Direktiva je bila v slovenski pravni red prenesena 15. julija 2015 z novelo Zakona o avtorski in sorodnih pravicah. Zakon ureja, katera dela so osirotela, pogoje za njihovo uporabo, izvedbo skrbnega iskanja, dolžnost vodenja evidence skrbnih iskanj, možnost prekinitve osirotelega dela ter pravico avtorja osirotelega dela zahtevati pravično nadomestilo.²⁷

Temeljno načelo avtorskega prava je, da je za uporabo avtorskopравno varovanega dela treba vedno pridobiti predhodno dovoljenje imetnikov pravic. Zaradi čedalje daljšega trajanja avtorskopравnega varstva in opustitve obveznosti registracije avtorskih del se večkrat zgodi, da imetnikov pravic ni mogoče najti. K temu pripomore tudi ravnanje imetnikov pravic, ki ne poskrbijo za to, da bi bila povezava med njimi in varovanimi deli jasno razvidna. V tem primeru obstaja nevarnost, da bodo dela, ki so pomembna z vidika kulturne dediščine, odšla v pozabo. Na evropski ravni problematiko osirotelih del ureja Direktiva 2012/28/EU. Državam članicam pa je prepuščeno, da same odločijo, kdo bo podeljeval licence za uporabo osirotelih del ter komu in kdaj bo uporabnik moral plačati za njihovo uporabo.²⁸

Po tem zakonu so pri reproduciranju tudi izjeme glede t. i. osirotelih del. Za osirotela dela se štejejo dela, katerih avtorjev tudi po skrbnem iskanju ni bilo mogoče najti in je vključeno v zbirko javno dostopnih arhivov, knjižnic, muzejev, izobraževalnih ustanov ali ustanov filmske ali avdio dediščine in avdiovizualno delo, ki ga je ustvarila javna RTV-organizacija do vključno 31. decembra 2002 in se nahaja v njenih arhivih. Osirotela dela lahko javne institucije dajo na voljo javnosti in ga za njegovo digitalizacijo, razpolaganje, označevanje, katalogiziranje, ohranjanje ali obnavljanje prosto reproducirajo.²⁹

²² Avtorsko pravo: <https://www.ipi.si/podrocja-dela/avtorsko-pravo/> (dostop: 17. 9. 2025).

²³ Avtorske pravice: <https://www.csh.si/si/avtorske-in-sorodne-pravice/avtorske-pravice> (dostop: 16. 9. 2025).

²⁴ Pogosta vprašanja: <https://bsf.si/sl/pogosta-vprasanja/> (dostop: 16. 9. 2025).

²⁵ Q&A: <https://aas.si/en/qa-2/> (dostop: 16. 9. 2025).

²⁶ ZASP, 50. člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO403> (dostop: 24. 9. 2025).

²⁷ Teran: Varstvo avtorskih pravic pri uporabi fotografij v arhivu, str. 45.

²⁸ Drobež: Osirotela dela v primerjalnem in evropskem pravu, str. 27.

²⁹ ZASP, 50.a in 50.b člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO403> (dostop: 24. 9. 2025).

Primer osirotelega dela bi bilo lahko filmsko arhivsko gradivo pod signaturo SI AS 1086/2710 z naslovom »Postojnska jama« iz leta 1925. Gre za 4,5-minutni film, ki prikazuje vhod in notranjost Postojnske jame, vožnjo z jamskim vlakcem in obiskovalce z baklami. Arhiv Republike Slovenije je prevzel gradivo v hrambo leta 1997 s strani lastnika gradiva, in sicer Pokrajinskega muzeja Postojna. Avtor filmskega gradiva je neznan. Pogojno bi se lahko za osirotela dela dojemalo tudi filmsko arhivsko gradivo Marijana Foersterja, ki je nastalo pred drugo sv. vojno. Dediči namreč niso znani, vendar žal to ni potrjeno s sodno odločbo sodišča. Arhiv Republike Slovenije hrani v svojih depojih 35 teh predvojnih filmov Marijana Foersterja.³⁰

Izzivi

Uporaba in reprodukcija filmskega arhivskega gradiva se zdita kot skoraj »samoumevni« proces, vendar se pri svojem delu v Slovenskem filmskem arhivu srečujemo tudi z naslednjimi izzivi, ki jih bo treba na nekakšen način rešiti oziroma obravnavati v bližnji prihodnosti:

1. *Slabo poznavanje delovanja filmskega arhiva in pogojev uporabe gradiva.*
Marsikateri uporabnik pride z željo/idejo po pregledovanju več 10 enot filmskega gradiva dnevno, temu skladno sledijo tudi želje po reproduciranju gradiva. Temu običajno sledi kratek rok za pripravo gradiva. Producenti so eden od primerov, ki so vajeni sodelovati s televizijskimi arhivi, kjer je način dela drugačen.
2. *Tarifni pravilnik*
Kot sem že izpostavil, je treba tarifni pravilnik nujno dopolniti in uskladi-
ti, da bo zagotavljal obračunavanje filmskega arhivskega gradiva v koraku
s časom. Izkazala se je potreba, da se ustrezno preuredi za potrebe digiti-
zacije in digitalne reprodukcije.
3. *Avtorsko-pravna razmerja*
Uporabnik je dolžan urediti ustrezna dovoljenja za uporabo reprodukcij
filmskega gradiva. Pri tem je treba uporabnika usmeriti na ustrezne in-
stitucije. Za produkcijo nekdanjega Triglav filma in Viba filma ima pra-
vice za trženje in eksploatacijo Slovenski filmski center. Približno v letih
1990–2020 je bilo gradivo pogosto prevzeto na podlagi pogodb o hrambi
filmskega arhivskega gradiva. Ta praksa se je navezovala predvsem na za-
sebne ustvarjalce, ki tako ostajajo lastniki gradiva in ga v Arhivu RS samo
hranijo. Za tem pristopom je veljala neuradna doktrina v smislu, da ko bo
gradivo v arhivu, bo tukaj tudi ostalo. Do sedaj sta dva primera dviga gra-
diva iz Arhiva RS. Uporaba in reproduciranje tega filmskega arhivskega
gradiva teče skladno z arhivsko zakonodajo. Občasno pa pride do dilem,
kot na primer v primeru zavarovanja gradiva, če digitizacijo izvede lastnik
gradiva.
4. *Preverjanje/nespoštovanje pogodbenih določil*
Pri uporabi reprodukcij filmskega arhivskega gradiva prihaja občasno
tudi do nespoštovanja oziroma napačne rabe določb o citiranju vira ar-
hivskega gradiva. V teh primerih gre navadno za televizijske prispevke.
Reprodukcije so uporabljene brez pravilne navedbe odlomka, bodisi v sa-
mem prispevku ali v odjavni špici. ZVDAGA v 97. členu za tak prekršek
predvideva globo. V praksi bi to pomenilo za ARS dosledno pregledovanje
tako uporabljenega filmskega kot tudi arhivskega gradiva, kar pa je neiz-
vedljivo.

³⁰ SI AS 1086 Zbirka filmov: <https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=25366> (dostop: 30. 10. 2025).

5. Vodenje evidence skrbnega iskanja

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) v svojem 50.č členu določa javno pravnim osebam vodenje evidenc skrbnih iskanj. Institucije naj bi označile svoja t. i. osirotela dela in skrbno preverjala njihov dejanski status. Hkrati bi morali skrbeti za morebitne statusne spremembe teh del.³¹ V praksi bi takšno vodenje evidence terjalo od arhivskih uslužbencev ogromno časa, saj bi to pomenilo med drugim tudi sodno poizvedovanje glede zapuščinskih razprav.

Zaključek

Iz števila povpraševanj za znanstveno-raziskovalne, kulturno-publicistične ali izobraževalno-predstavitvene namene se lahko razbere priljubljenost filmskega arhivskega gradiva. Število uporabnikov, ki povprašujejo po filmskem gradivu, se iz leta v leto veča, seveda pa je včasih odvisno od okoliščin. Filmsko arhivsko gradivo je kot zgodovinski vir za raziskovalce neprecenljiv, saj predstavlja vpogled v duh časa, v katerem je nastal. Slovenski filmski arhiv nudi uporabniku pri njegovih raziskavah vpogled v skoraj vso filmsko zbirko. Pri izdelavi reprodukcij filmskega gradiva je nato treba v zakup vzeti določene vidike in okoliščine, kot npr. zakonodajne, tehnične, etične. Zakonodaja na tem področju je zgledno urejena, vendar se pri delu opazijo določena praktična odstopanja, ki jih bo treba v bližnji prihodnosti nasloviti.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Arhiv SFA – Slovenski filmski arhiv

- Letna poročila SFA 2015–2024.

SPLETNI VIRI

Avtorske pravice: <https://www.csh.si/si/avtorske-in-sorodne-pravice/avtorske-pravice> (dostop: 16. 9. 2025).

Avtorsko pravo: <https://www.ipi.si/podrocja-dela/avtorsko-pravo/> (dostop: 17. 9. 2025).

Fran SSKJ, samostojni izpis sestavka »kopirati«: <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4487635/kopirati?View=1&Query=kopirati> (dostop: 25. 9. 2025).

Fran SSKJ, samostojni izpis sestavka »reprodukcija«: <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4526669/reprodukcija?View=1&Query=reprodukcija> (dostop: 25. 9. 2025).

Navodila za uporabo arhivskega gradiva v čitalnici Arhiva Republike Slovenije (Čitalniški red): https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Zakonodaja-2019/Citalnica/Arhiv_RS_Citalniski_red_v-2019-.pdf (dostop: 11. 9. 2025).

Pogosta vprašanja: <https://bsf.si/sl/pogosta-vprasanja/> (dostop: 16. 9. 2025).

Pravilnik o določitvi nadomestila stroškov uporabe, konserviranja in restavriranja arhivskega gradiva in hrambe zasebnega arhivskega gradiva v arhivih, ki opravljajo arhi-

³¹ ZASP, 50.č člen: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO403> (dostop: 24. 9. 2025).

vske javno službo (Tarifni pravilnik): <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV12756> (dostop: 18. 9. 2025).

Q&A: <https://aas.si/en/qa-2/> (dostop: 16. 9. 2025).

Slovenski filmski arhiv: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/arhiv/o-arhivu/slovenski-filmski-arhiv/> (dostop: 5. 9. 2025).

Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (UVDAG): <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED6619> (dostop: 16. 9. 2025).

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP): <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO403> (dostop: 24. 9. 2025).

Zakon o varstvu dokumentarnega gradiva ter arhivih (ZVDAGA): <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4284> (dostop: 9. 9. 2025).

Zakonodaja Arhiva Republike Slovenije: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/arhiv/zakonodaja/> (dostop: 4. 9. 2025).

LITERATURA

Drobež, Eneja: Osiretela dela v primerjalnem in evropskem pravu. V: *Pravnik* 68 (2013), št. 9–10, str. 697–733.

Selič Rau, Marta: Uporaba filmskega arhivskega gradiva v teoriji in praksi v letih 1968–2010. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, 10. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področja arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih* (ur. Slavica Tovšak). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2011, str. 293–310.

Teran, Maša: *Varstvo avtorskih pravic pri uporabi fotografij v arhivu* (diplomsko delo). Maribor: Alma Mater Europaea, 2023.

SUMMARY

THE USE AND REPRODUCTION OF FILM ARCHIVAL MATERIALS IN THE SLOVENIAN FILM ARCHIVES

In the article, the author outlines the procedure for users who wish to access film archival materials for personal use or public screening. The process or procedure will be emphasised from the role of the user, viewing and arranging documentation (preparation of a contract, order, etc.) to the reproduction of film material, as well as highlighting challenges and possible solutions that could be introduced into the procedure.

Reproduction of film archival material in digital form is a process that includes playing digital films on various devices, such as computers, smartphones, televisions and projection systems. The most common file formats for storing digital films or reproductions of film archival material are MP4, AVI, MKV, MOV. This requires the use or installation of appropriate codecs that encode and decode digital files. The most widely used codecs are H.264 and H.265. Reproductions of film archival material are transmitted to users via the Internet, local networks or physical media.

In Slovenia, copyright is regulated by the Copyright and Related Rights Act, which protects copyrighted works and sets out rules for their use. Public screening of film material falls under material copyright, which includes the right to public performance, broadcasting and making it available to the public. For public screening of films, permission must be obtained from the authors or copyright holders. The user can obtain reproductions of film archival materials on the basis of a contract on the use of reproduction. The contract must include

a clear purpose of use and a provision that the Archives of the Republic of Slovenia is not the copyright holder of the material and that the transfer of copyright is not the subject of this contract. Users must usually arrange any permissions with the competent institutions or heirs themselves. When using film archive material for public screening or use, the issue of the expiration of copyright and producer rights and orphan works in copyright law must also be highlighted.

Reproductions of film archives are charged based on the Rules on determining the compensation for the costs of using, conserving and restoring archival materials and storing private archival materials in archives that perform an archival public service, which was adopted in December 2017. When working with users or film materials intended for reproduction, the Slovene Film Archives concluded that the tariff rules need to be updated with additional items (e.g., capturing film materials on an optical scanner to create a viewing copy of the film). It also makes sense to increase prices. In this article, the author presents a comparison of the much the same items in the tariff rules that similar institutions in the neighbouring countries have (e.g., Austria and Croatia). He will highlight some proposals formulated by the Slovene Film Archives working group to supplement and improve the tariff rules.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25(497.4Maribor):004.9:347.183

Prejeto: 7. 10. 2025

Spletna objava matičnih knjig – izzivi pri iskanju podatkov javnopravnih oseb in drugih strank

GREGOR ŠKAFAR

univ. dipl. zgodovinar, arhivist

Nadškofijski arhiv Maribor, Slomškov trg 20, SI-2000 Maribor

e-pošta: gregor.skafar@nadskofija-maribor.si

Izvleček

Prispevek opisuje aktualno stanje in izzive pri iskanju podatkov za javnopravne osebe v Nadškofijskem arhivu Maribor. V uvodu je predstavljena seznanjenost s spletno objavo matičnih knjig pri javnopravnih osebah. Nato je opisan razkorak med pričakovanji uporabnikov in arhivskimi viri. Članek prinaša opis dveh najpogostejših primerov iskanja podatkov s strani javnopravnih oseb, to sta iskanje dedičev zapustnika brez zakonitih dedičev v postopku dedovanja in izbris služnosti iz zemljiške knjige. Nato so predstavljene javnopravne osebe in vrste postopkov, v katerih iščejo podatke v arhivskem gradivu. Prikazane so tri možnosti iskanja podatkov na strani Matricula Online. To so iskanje po matičnih knjigah, iskanje po zemljevidu in iskanje po kraju. Zbrani in opisani so arhivski pripomočki in pomagala, ki so dostopna v čitalnici, ter tisti, ki so dostopni tudi po spletu. Prispevek se končuje z možnostmi iskanja arhivskega gradiva in podatkov izven Nadškofijskega arhiva Maribor.

Abstract

ONLINE PUBLICATION OF PARISH REGISTERS – CHALLENGES IN SEARCHING FOR INFORMATION FROM PUBLIC LEGAL ENTITIES AND OTHER PARTIES

The paper describes the current state and challenges in searching for information for public entities in the Archdiocesan Archives Maribor. The introduction presents the familiarity with the online publication of parish registers by public law entities. The discrepancy between archival sources and user expectations is then explained. The article provides a description of the two most common cases of searching for data by public entities, namely the search for heirs of a testator without legal heirs in the inheritance procedure and the deletion of easements from the land register. Then, public entities and the types of procedures in which they search for data in archival materials are presented. Three options for searching for data on the Matricula Online page are presented. These are the search through parish registers, the search within a map and the search for a location. The archival aids that are available in the reading room and those that are also available online are collected and described. The paper concludes with the options for searching for archival materials and data outside the Archdiocesan Archives Maribor.

Ključne besede:

nadškofijski arhiv, okrajno sodišče, upravna enota, iskanje podatkov, javnopravna oseba, Matricula Online, matične knjige

Keywords:

archdiocesan archive, district court, administrative unit, data search, public law body, Matricula Online, parish registers

Uvod

Med vlogami za pridobitev podatkov iz arhivskega gradiva, ki ga hrani Nadškofijski arhiv Maribor, so tudi vloge za pridobitev podatkov o posameznikih, ki so udeleženi v različnih upravnih postopkih, npr. dedovanje, izbris služnosti iz zemljiške knjige in pridobitev državljanstva. Vloge za te podatke prihajajo s strani javnopravnih oseb, to so upravne enote in okrajna sodišča, večkrat pa tudi s strani notarjev in odvetnikov, ki podatke pridobivajo za posamezne stranke. Spletna objava matičnih knjig na portalu Matricula Online je odprla še odprto vprašanje, v kolikšni meri in na kakšen način smo v arhivu obvezani do iskanja in posredovanja podatkov, ki jih javnopravne osebe potrebujejo v svojih postopkih. Javnopravne osebe v vlogah večkrat navedejo svojo področno pravno podlago in upravičenost do brezplačnega posredovanja podatkov. Ustaljena praksa je, da vloge vedno obravnavamo brezplačno in v sorazmernem obsegu, saj bi lahko določena iskanja podatkov trajala predolgo in bi zmanjkalo časa za drugo arhivsko delo.

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDA-GA) je glede postopka in načina posredovanja podatkov posameznim strankam iz arhivskega gradiva manj jassen, saj v prvi vrsti predvideva, da si bodo stranke arhivsko gradivo v izvorni obliki ogledale v čitalnici arhiva. Predvideva tudi možnost ogleda digitaliziranega arhivskega gradiva brezplačno preko spleta.

Spletni dostop do matičnih knjig preko portala Matricula Online omogoča, da bi marsikateri podatek lahko razmeroma hitro in preprosto preverili pred oddajo vloge ter s tem skrajšali in pohitrili reševanje postopkov.

Javna objava matičnih knjig na spletu in seznanjenost javnopravnih oseb

Nadškofijski arhiv Maribor je 20. oktobra 2020 na spletni strani Matricula Online objavil vse do takrat digitalizirane matične knjige. V skladu z veljavnimi predpisi smo objavili in omogočili dostop do tistih matičnih podatkov iz matičnih knjig, pri katerih je minilo sto let od njihovega nastanka.¹ Velja tudi pravilo, da je digitalizirano gradivo mogoče pregledovati le v elektronski obliki.² Kasneje smo dodajali nove matične knjige, ki smo jih prejeli s strani upravnih enot in posameznih župnij ter jih v arhivu digitalizirali po prvi objavi. Danes so vidni podatki za 256 župnij z ozemlja Škofije Celje, Nadškofije Maribor in Škofije Murska Sobota. Objavljenih in dostopnih je 5.413 enot matičnih knjig, ki so zajete v 620.000 digitalnih posnetkih.³

Največ vlog za pridobitev podatkov še vedno prejemamo s strani posameznikov, večinoma gre za rodoslovce. Med javnopravnimi osebami največ vlog prejmemo s strani upravnih enot in okrajnih sodišč. Na omenjenem področju našega arhiva deluje 28 upravnih enot in 20 okrajnih sodišč, medtem ko večkrat zaradi preteklih selitev prebivalstva v arhivu prejemamo prošnje tudi iz drugih upravnih enot in sodišč po vsej Sloveniji.

Seznanjenost z javno objavo matičnih knjig je pri iskalcih podatkov iz arhivskega gradiva različno razširjena in sprejeta. V skoraj petih letih od javne objave je velika večina upravnih enot seznanjena z javno objavo. Glede na rahlo zniževanje števila prejetih prošenj za izpiske ali podatke iz matičnih knjig z njihove strani sklepam, da za pridobivanje podatkov že redno uporabljajo stran Matricula Online, medtem ko se na nas obračajo skoraj vedno v upravičenih

¹ Pravilnik o uporabi gradiva škofijskih arhivov, 13. člen.

² Prav tam, 12. člen.

³ Filipič: Spletna objava, str. 71.

primerih. Slabše je stanje pri sodiščih, ki so navajena, da za podatke zaprosijo ali na upravnih enotah ali v (nad)škofijskih arhivih, včasih tudi na posameznih župnijah, medtem ko sami običajno ne raziskujejo. Podobno je pri notarjih in odvetnikih.

Dokaj dobro je stanje pri Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije, ki podatke preveri na strani Matricula Online. Na nas se obrne, ko imajo določene težave pri interpretaciji in branju zapisov, ko ne najdejo želenih podatkov in ko imajo premalo natančne vhodne podatke, posledično pa več možnih oseb med najdenimi rezultati našega raziskovanja. Podobno je tudi pri družbi DRI upravljanje investicij d. o. o., ki ga je ustanovila Republika Slovenija. Njihov zaposleni je večkrat pomagal z iskanjem lastnikov, dedičev in pri izbrisu služnosti iz zemljiške knjige, pri posameznih večjih infrastrukturnih projektih, npr. pri Tretji razvojni osi, ureditvi določenih avtocestnih in železniških odsekov ter pri izgradnji električnega daljnovoda Cirkovce-Pince. Zastopali so večja državna podjetja ali organe v sestavi, kot npr. DARS, ELES in Direkcijo Republike Slovenije za infrastrukturo. Zaposleni v DRI upravljanje investicij d. o. o. je bil daleč najdejavnejši, saj je za svoje raziskovanje običajno vedno uporabil stran Matricula Online, že pred javno objavo v letu 2020 pa je nekajkrat tudi samostojno raziskoval v arhivu. Danes običajno le še naroči določene listine ali išče manjšo pomoč pri razlagi ali branju najdenih podatkov. Občasno zaprosi, da preverimo dopisane podatke v rojstnih knjigah glede smrti posameznika in morebitne poroke.

Počasi se tako stanje pri obravnavanju vlog izboljšuje, vendar jih še vedno prejmemo kar nekaj takšnih, ki so nepopolne ali v njih podatki predhodno niso bili preverjeni. Dogaja se tudi, da so v vlogi navedli premalo podatkov ali so bili premalo natančni. Tako smo dobili vlogo za iskanje sorojencev določene osebe, za katero je sodišče navedlo samo datum rojstva, ne pa tudi kraja, brez česar vloge ne moremo uspešno rešiti. Še vedno se dogaja, da podatki, ki so relevantni in so bili predhodno pridobljeni, zaposlenim v arhivu pa bi lahko olajšali raziskovanje, v vlogah niso bili navedeni. To nam otežuje delo in podaljšuje čas iskanja informacij.

Razkorak med pričakovanji uporabnikov in arhivskimi viri

Javnopravne osebe in posamezni raziskovalci imajo razmeroma veliko pričakovanj glede količine, urejenosti, bogate vsebine ter relativno lahke in hitre dostopnosti podatkov za določene osebe in njihove podatke, ki jih želijo pridobiti iz matičnih knjig. Ker so bile matične knjige med župnijami različno natančno vodene in urejene, je težko podati zanesljive in splošno veljavne informacije. Stanje je torej precej različno.

Realnost je, da vsi iskani podatki niso zapisani v matičnih knjigah in ostalem gradivu, ki ga hrani naš arhiv. Hranimo le del podatkov za življenje posameznikov, ki so živeli na našem območju. Med uporabniki, ki se šele spoznavajo z matičnimi knjigami, je največja težava zmotno prepričanje, da imamo matične knjige digitalizirane do te mere, da je mogoče podatke najti po vzoru spletnega iskalnika Google. Predstavljajo si, da lahko iščejo samo po imenu in priimku posameznika, letnici rojstva, poroke ali smrti. Podobno menijo, da lahko podatke za posamezne družine ali prednike najdejo hitro in zanesljivo, saj naj bi bili podatki zaradi opravljene digitalizacije tudi urejeni in medsebojno povezani.

Na podlagi vpisov v matičnih knjigah ne izvemo točnih razlogov za selitev oseb, ne vemo, kdaj in kam so se odselili, kot to pričakujejo posamezniki. Ne vemo, kako so med seboj sorodstveno povezane osebe z istim priimkom ali iz istega kraja. Nimamo že narejenih družinskih dreves ali rodovnikov, kot pričakujejo naši uporabniki, ki se začnejo ukvarjati z rodoslovjem. Nimamo podatkov o lastništvu posameznih nepremičnin. Nimamo že zbranih podatkov

o dedičih in dedovanju po posameznikih, kot to pričakujejo okrajna sodišča ali upravne enote, ampak jih z raziskovanjem šele skušamo najti, če imamo že na voljo matične knjige za to časovno obdobje.

Zaradi narave pisanja in različnega časovnega obsega matičnih knjig težko rečemo, ali za določeno osebo ali družino podatke že hranimo ali ne. Prevladujoča misel je, da so vsi podatki, ki so starejši od stotih let, že v arhivu. Stanje se od posamezne župnije do župnije precej razlikuje. Obstajajo male in velike župnije, ki so glede na število in rast prebivalstva v preteklosti imele zato različno časovno obsežne matične knjige. Posamezne velike župnije so npr. ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja imele količinsko obsežne in debele matične knjige za majhno število let, npr. za pet do 10 let. Kar nekaj manjših podeželskih župnij je imelo posamezne knjige manj debele in vodene za daljša obdobja, saj tam število prebivalstva ni tako narastlo. Tako so lahko posamezne knjige obsegale v povprečju med 25 in 50 let, v redkih primerih pa celo več kot 100 let. Tako je treba za vsako posamezno župnijo in kraj preveriti, ali je določena knjiga že v arhivu ali pa se nahaja še na upravni enoti. Na spodnji sliki je primer krstnih knjig župnije Črneče, kjer se vidi, da se zadnja krstna knjiga konča leta 1906. Mlajša krstna knjiga Črneče 1907–1944 se nahaja še na Upravni enoti Dravograd, saj v njej zadnji vpis še ni star sto let.

Velja pravilo, da je v matičnih knjigah za vsakega posameznika ločen vpis za posamezen dogodek, to je za rojstvo, poroko in smrt. Sorodstvena povezava med osebami, ki so živele na istem naslovu, in njihovi osebni podatki, se lahko najdejo v drugih evidencah, kot so zapisniki duš, popisne pole prebivalstva, gospodinska in domovinska kartoteka.

Obstaja tudi razlika v načinu vodenja in urejenosti matičnih knjig. Najprej gre za različne dele Slovenije, ki so imeli različne predpise glede vodenja matičnih knjig (historične dežele Koroška, Kranjska in Štajerska, Prekmurje pod Ogrsko). Razlika je vidna tudi v jeziku, pisavi in količini podatkov za posameznika pri določenih vpisih v matičnih knjigah.

Nekatere župnije so imele narejene indekse, to so abecedna kazala po priimkih, ki so dober pripomoček za lažje in hitrejše raziskovanje. Če indeksa ni, je treba iskati posamezen vpis v knjigi glede na točen datum dogodka. Konec 19. stoletja in v 20. stoletju je predvsem v mestih in trgih lahko večdnevna razlika med dnevom rojstva in dnevom krsta, zato je priporočljivo, da se preveri kakšna stran v knjigi več.

Matricula Online: Arhivski fond / Zemljepisno / 027 Črneče

027 Črneče

arhivski fond / Slovenija / Matične knjige / 027 Črneče

Zavetnik / Pfarrpatron: Sv. Andrej in Jakob, apostola

Župnija ustanovljena 1893

Podružnice / Filialkirchen:

1. Sv. Križ, Dravograd, posvečena 1851

Historično matično območje / Historische Ortsteile:

Dravograd deloma, Brod, Črneče, Črneška gora, Dolbrava, Podklanc, Trbej, Guštanj deloma, Tolsti vrh, Ravne na Koroškem deloma

Staro ime / Ehemaliger Name:

Tischerberg

Matične knjige (1788 - 1906) 6 vse

Signature	Vista matične knjige	Datum (1788 - 1906)
00419	Krstna knjiga / Taufbuch	1788-1833
00420	Krstna knjiga / Taufbuch	1834-1865
00421	Krstna knjiga / Taufbuch	1865-1906
00422	Mrljska knjiga / Sterbebuch	1788-1843
00423	Mrljska knjiga / Sterbebuch	1844-1892
00424	Poročna knjiga / Trauungsbuch	1788-1867

Seznam krstnih knjig župnije Črneče

(Vir: Matricula Online: <https://data.matricula-online.eu/en/slovenia/> (dostop: 7. 10. 2025))

Naslednja razlika je v časovnem obsegu posameznih knjig. Praviloma so poročne in mrliške knjige časovno obsežnejše od krstnih oziroma rojstnih knjig. Podobno velja, da imajo župnije, ki so imele malo prebivalstva, tudi časovno obsežnejše knjige, medtem ko imajo župnije z veliko prebivalstva knjige za krajša časovna obdobja. Velja tudi, da imajo mlajše knjige več podatkov, ki so zanesljivejši, medtem ko so starejše običajno bolj skope ali so podatki posplošeni in zaokroženi, na primer pri starosti pri poroki ali smrti, vzroki smrti.

Iz vseh naštetih razlogov lahko vidimo, da imamo na razpolago precej različne matične knjige, ki pa prinašajo podobno vsebino podatkov. Arhivisti imamo nevhvaležno in težko nalogo pri podajanju odgovora na vprašanje, kaj lahko uporabniki pričakujejo pri posameznih zapisih v matičnih knjigah in česa ne, saj je to odvisno od zgoraj opisanih dejavnikov, torej starosti, načina zapisa, ohranjenosti in urejenosti matičnih knjig.

Iskanje dedičev zapustnika brez zakonitih dedičev za postopek dedovanja

Pri iskanju gre večkrat za težavno in nezanesljivo iskanje, saj oseb zaradi podanih podatkov v izpisku iz elektronske zemljiške knjige v določenem kraju ali ne najdemo ali pa najdemo več oseb z istim imenom in priimkom, ki bi lahko ustrezali izhodiščnim podatkom. Razlog za to je, da so se ljudje v preteklosti večkrat selili, predvsem nižji sloj kmečkega prebivalstva, to so bili najemniki, dninarji in viničarji, ki so iskali možnost boljšega življenja. Pri takih osebah je težava njihovo zanesljivo sledenje, saj so se otroci v rodni dobi, ki je v povprečju trajala približno 20 let, tako lahko rojevali v različnih krajih ali župnijah. Takšno iskanje je dolgotrajnejše, saj je zaradi selitev v okoliške kraje težko predvideti, kje točno so kasneje živeli.

Prošnje za podatke o dedičih s strani sodišč so zahtevna in odgovorna naloga za arhivista, saj sodišča pričakujejo točne in zanesljive podatke o dedičih. Morebitna napaka pri takem postopku pomeni dodelitev dediščine napačnim dedičem ali odvzem dediščine zakonitim upravičencem. Trenutno glede na veljavne predpise in utečeno prakso za iskanje podatkov za javnopravne osebe in pravne zadeve ne zaračunavamo opravljenega raziskovalnega dela. Opravljamo ga tudi v okviru svojih kadrovskih in časovnih zmožnosti zaposlenih v razumnem roku za posamezno iskanje.

V arhivu se pojavlja vprašanje, kako je glede iskanja podatkov po naročilu javnopravnih oseb. Na eni strani so matične knjige postale javno dosegljive na spletni strani Matricula Online in bi si njihovi uslužbenci, ob osnovnem znanju, podatke lahko pogosto ali preverili ali poiskali sami. Drugo vprašanje pa je, koliko podatkov in v kakšnem obsegu smo obvezani iskati v arhivu. Problematična sta predvsem iskanje podatkov o smrti oseb, ki imajo vpisano služnost stanovanja ali t. i. preužitek na določeni nepremičnini, in iskanje sorojencev po pokojnikih v postopku dedovanja. To sta dva postopka, ki običajno terjata precej časa in zbranosti pri delu, da dobimo točne in zanesljive rezultate, s katerimi se lahko nadaljujejo posamezni uradni postopki.

Iskanje podatkov o smrti za izbris služnosti iz zemljiške knjige

Drug pogost primer iskanja podatkov v matičnih knjigah je za potrebe izbrisa služnosti za določeno osebo. V večini primerov gre za služnost dosmrtnega stanovanja ali t. i. preužitka. Med strankami so v zadnjem času pogosto ljudje, ki imajo v lasti določeno nepremičnino in bi jo radi prodali ali pridobili posojilo za njeno obnovo. Ker se danes zemljiška knjiga vodi elektronsko, so se vse obstoječe lastninske pravice, služnosti in bremena prepisali iz fizične zemljiške knjige.

Pravice ne ugasnejo same od sebe, ampak je treba za vsako vložiti predlog za izbris. Če se to v preteklosti ni sproti uredilo in izbrisalo, lahko nastopijo težave. Tako se na nas večkrat obrnejo posamezniki, ki so presenečeni, ko ugotovijo, da imajo vpisano služnost stanovanja (t. i. preužitek) za osebo, ki njim, sorodnikom ali znancom ni poznana, in se zato za podatke obrnejo na naš arhiv. Ker nimajo niti okvirnega podatka o datumu in kraju smrti vpisane osebe, so na upravnih enotah običajno neuspešni z iskanjem teh podatkov in jim tam ne morejo izdati izpiska iz matičnega registra o smrti.

Podobno s strani javnopravnih oseb prejemamo vloge za podatke za izbris služnosti na določeni nepremičnini. Pošiljajo jih posamezne občine, Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS, odvetniki, notarji in npr. DRI upravljanje investicij, d. o. o., za posamezna državna podjetja pri večjih infrastrukturnih projektih.

Pri iskanju podatkov za izbris iz zemljiške knjige nastopi težava, saj so za starejše primere večkrat znani le zelo osnovni podatki, ki otežujejo uspešno in hitro iskanje. V večini primerov nam je sporočen le podatek o imenu in priimku osebe, datumu in pravni podlagi za vpis služnosti posameznika ter njihovem takratnem bivališču. Ker so se ljudje v preteklosti selili, ženske pa so s poroko spremenile priimek, je iskanje samo s temi podatki večinoma težko in dolgotrajno. Ker gre za osebe, ki so služnost dobile že pred drugo svetovno vojno, tako praviloma niso vpisane njihove EMŠO-številke in tudi ne datum in kraj rojstva.

Zato je treba podatke iskati v več župnijah in v širšem časovnem obdobju. Če so se ljudje selili, obstaja verjetnost, da pravih podatkov ne najdemo. Lahko pa dobimo v določenem obdobju podatke za rojstvo več oseb z istim imenom in priimkom. Nekatere osebe imajo dopisane podatke o poroki in smrti, nekatere pa ne, in jih samo zato še ne moremo izključiti iz kroga možnih oseb. Zato se mora v reševanje takšne vloge kasneje večkrat vključiti upravna enota, ki hrani mlajše mrliške in poročne matične knjige. Nekajkrat smo imeli primer, ko podatkov sploh nismo našli, ker se je imetnik pravice odselil v tujino, npr. ZDA in podatkov o smrti niso sporočili v Slovenijo, da bi jih lahko naknadno vpisali v rojstno knjigo. V tem primeru ostane stranki, ki ureja izbris služnosti iz zemljiške knjige, le še možnost, da sproži postopek o razglasitvi pogrešanca za mrtvega, pri čemer sodišče na koncu postopka določi datum, ki ga iskana oseba ni preživela. Ta postopek zaradi javne objave na oglasni deski sodišča traja veliko več časa kot s predložitvijo izpiska iz matičnega registra o smrti. Lastnik nepremičnine lahko s sklepom sodišča doseže izbris služnosti. Zaradi daljšega trajanja ga stranke običajno ne želijo, izberejo ga v primeru, ko ni možno najti nobenega podatka o usodi te osebe.

Iskanje podatkov o rojstvu, poroki in smrti

Prvi primer iskanja je iskanje podatkov o rojstvu, morebitni poroki in smrti za določeno osebo, ki se je rodila pred več kot sto leti. Zanje običajno zaprosijo matičarji na upravnih enotah za namen izdaje izpiskov iz matičnega registra ali za posredovanje podatkov drugim strankam v postopkih.

Pri prispelih vlogah je hitro razvidno, ali so javnopravne in druge osebe možnost pridobitve in preverjanja podatkov na spletni strani Matricula Online že opravile ali ne. Nekateri v vlogi tudi izrecno navedejo, da podatkov med javno objavljenimi matičnimi knjigami niso našli. Nekateri matičarji navedejo tudi, da so nam knjigo pred kratkim odstopili v hrambo in da še ni dostopna na spletu. V teh primerih se vloga obravnava brez posebnih težav. Preverimo podatke o poroki in smrti, ali so bili zapisani v rojstno knjigo, ter jih posredujemo stranki. Na željo stranke, predvsem upravnih enot, podatke posredujemo v obliki brezplačnega obrazca netaksirani krstni list. Za druge posameznike lahko izdelamo krstni list. V oba dokumenta prepišemo vse znane in naknadno dopisane podatke v rojstni knjigi. V primeru iskanja sorojencev v določeni družini podatke za-

pišemo v obrazec družinski list, kjer so vpisani rojstni podatki za vse sorojence iz družine ter podatki za poroke in smrti, če so bili naknadno pripisani v rojstno knjigo.

V primeru vloge, kjer je razvidno, da podatki predhodno niso bili preverjeni, najprej preverimo, ali je mogoče podatke sorazmerno hitro in zanesljivo poiskati. Če podatke najdemo, jih tudi lahko posredujemo. Če je vloga nepopolna in manjkajo bistveni podatki, takrat vlogo vrnemo v dopolnitev. Ko arhivskega gradiva za obravnavo prošnje še nimamo v arhivu, ker je še na upravni enoti, iskalce napotimo na ustrezno upravno enoto, ki hrani knjige in skrbi za matični register do predaje v ustrezni arhiv.

Javnopravne osebe, način sodelovanja in vrste postopkov

Upravne enote

Z upravnimi enotami je naše sodelovanje najbolj utečeno in tudi najpogostejše. V zadnjem času opažamo, da je zaposlenih vedno več mlajših matičarjev, ki delajo pretežno le še z elektronsko različico matičnega registra, vse manj pa so seznanjeni in usposobljeni za delo s starejšimi podatki, ki so zapisani v matičnih knjigah. Starejši matičarji, ki so nekdanje že delali s knjigami, pa so večinoma tudi večši iskanja po strani Matricula Online. Ti so seznanjeni s tem, kako te knjige izgledajo, kako so se vodile in kako je treba po njih iskati. Običajno težav z iskanjem na strani Matricula Online nimajo. Kakšen matičar prosi za pomoč pri branju, ko so zapisi v nemščini in v nemški kurenti, ki je pri posameznih zapisovalcih težko berljiva. Redki so primeri, ko zaradi objektivnih razlogov posamezni zapis ali naknadni pripis, ki ga lahko vidimo v javno objavljeni knjigi na spletu, ni dovolj berljiv zaradi opravljene digitalizacije. V takem primeru skušamo zapis še enkrat prebrati, če pa je prezahtevno, podatke preverimo še v originalni matični knjigi.

Najpogostejši postopki so pridobivanje določenih podatkov za rojstvo, poroko ali smrt posameznika. V določenih primerih matičarji želijo, da podatke posredujemo v obliki netaksiranega krstnega lista. Z objavo matičnih knjig na spletu je tega vse manj. 24. člen Zakona o matičnem registru med drugim pravi, da izpiske in potrdila iz matičnega registra in matičnih knjig, ki so bile izročene arhivom, izdaja matičar.⁴ Drugi postopek je iskanje dedičev za sodišča, ko na upravni enoti menijo, da podatkov pri njih več ni in so knjige že bile predane v arhiv. Tretji najpogostejši postopek je preverjanje rojstnih podatkov ali izpiskov v primeru pridobitve slovenskega državljanstva.

Za matičarje upravnih enot sva s sodelavcem Igorjem Filipičem junija 2025 v Nadškofijskem arhivu Maribor organizirala strokovno izobraževanje z naslovom Sodelovanje arhiva in upravnih enot pri upravljanju z matičnimi knjigami. Tam smo v prvem delu osvežili znanje o načinu vodenja matičnih knjig in matičnega registra v preteklosti, postopku odgovornosti hrambe in predaje matičnih knjig v arhiv. V drugem delu smo preverili postopek iskanja podatkov med arhivom in upravno enoto. Posvetili smo se izzivom hrambe matičnih knjig in podatkov pri obeh ustanovah ter pogledali dobre prakse in možnosti iskanja na strani Matricula Online ter na drugih spletnih mestih in bazah. Izobraževanje je bilo dobrodošlo in koristno za obe strani, saj smo na koncu tudi izmenjali izkušnje, izpostavili težave pri iskanju podatkov za okrajna sodišča in se pogovorili o dobrih praksah pri rednem sodelovanju.

⁴ Zakon o matičnem registru, 24. člen.

Okrajna sodišča

Kot je bilo že opisano, okrajna sodišča zaprošajo za podatke večinoma v primeru iskanja zakonitih dedičev zapustnika brez znanih dedičev in redko v primeru iskanja podatka o smrti za izbris služnosti iz zemljiške knjige. Njihove vloge, v primerjavi z upravnimi enotami, večkrat ne vsebujejo vseh podatkov, ki so že znani ali so bili že predhodno iskani in pridobljeni pri kakšni drugi ustanovi. Ti podatki so običajno zelo pomembni za nadaljnje iskanje v matičnih knjigah.

Za okrajna sodišča predvidevamo, da podatkov v javno objavljenih matičnih knjigah ne iščejo sama, ampak zaprošajo zanje na več ustanovah. Nekajkrat smo dobili vloge, iz katerih je že iz imena naslovnika bilo razvidno, da so vlogo poslali istočasno na več naslovov, npr. upravni enoti, (nad)škofijskemu arhivu in posamezni župniji. Pri zaposlenih na sodiščih načeloma razumemo, da sami ne raziskujejo po matičnih knjigah in ne iščejo vseh podatkov. To kaže tudi na zaupanje sodišča tako v arhiviste kot v matičarje na upravnih enotah. Pri teh raziskovanjih se večkrat pojavi primer, da bi sodišča podatke za sorojence zapustnika brez znanih dedičev lahko pridobila v lastnem arhivskem ali dokumentarnem gradivu, saj je dedovanje po pokojnikovih starših običajno že bilo opravljeno in bi tako morali pogledati vanj. Z informatizacijo, digitalizacijo in s popisovanjem arhivskega gradiva tako v regionalnih arhivih kot pri okrajnih sodiščih samih upamo, da bo tudi tukaj nastala možnost za hitro in učinkovito iskanje podatkov o dedičih. Podatki so nekoč na sodišču že bili pridobljeni in znani. Menim, da ponovno iskanje po matičnih knjigah ni potrebno ali prvo na vrsti.

Samostojno iskanje zaposlenih pri sodišču na strani Matricula Online ni nujno ali obvezujoče. V arhivu si želimo, da bi vloge sodišča naslavljala na prave in odgovorne ustanove. Tu bi jim podatki o krajih in župnijah, ki so zbrani na strani Matricula Online, lahko koristili. Ugotoviti je mogoče tudi, ali so knjige za določeno obdobje že v arhivu ali so predvidoma še na upravnih enotah. Pri iskanju podatkov za sodišča se žal tudi večkrat zgodi, da je del starejših podatkov o sorojencih v eni družini zapisan v knjigah, ki jih hranimo že mi, del pa se nahaja še na upravnih enotah.

Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS, občine, Dars d. d., DRI d. o. o. in drugi

Navedeni iščejo podatke predvsem za urejanje zemljiškoknjižnih zadev. Zaprošajo za podatke o smrti posameznika ali posameznikov, ki so imeli vpisano pravico do služnosti na določeni nepremičnini, s katero sedaj upravljajo, ali pa urejajo kakšno javno dobro (cesta, hitra cesta, kmetijsko zemljišče). Če urejajo vprašanje lastniške pravice, iščejo tudi podatke o njihovih zakonitih dedičih.

V obeh primerih se običajno pojavi težava, saj mlajših mrliških knjig v arhivu še nimamo, podatek o smrti pa bi lahko bil dopisan v rojstni oziroma krstni knjigi, če so ga seveda kasneje dopisali. Večino njihovih vlog skušamo rešiti, vendar so pogosto upravne enote tiste, ki hranijo matične knjige s podatki iz njihovih poizvedb.

Nekateri od navedenih so podatke že iskali in preverjali v javno objavljenih matičnih knjigah, nekateri še ne. V arhivu je med prispelimi vlogami opazen vsakoletni napredek, saj nekateri v vlogah že navajajo podatke, ki so jih sami predhodno pridobili na strani Matricula Online. Nekateri nam pošljejo tudi povezavo s spletne strani, da lahko vlogo hitreje obravnavamo.

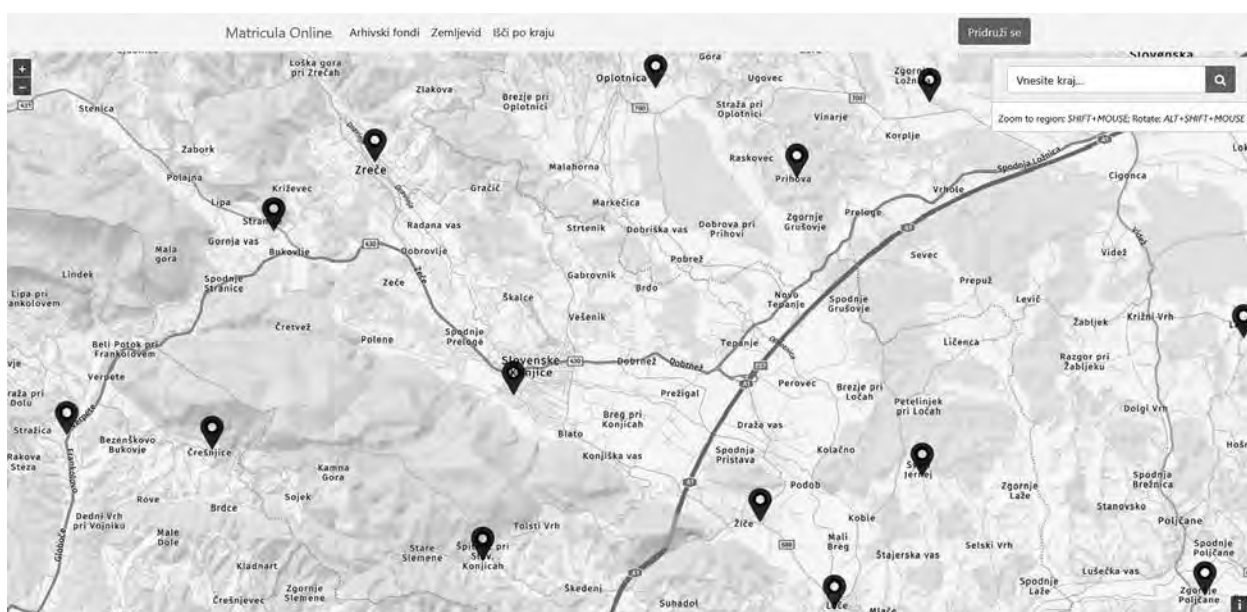
Odvetniki in notarji

Odvetnike in notarje za posredovanje podatkov iz arhivskega gradiva običajno pooblastijo posamezniki, da v njihovem imenu pridobijo iskane podatke ali uradne izpiske, in jih tudi zastopajo v vseh pravnih postopkih. Največkrat gre za postopke pri urejanju zemljiške knjige in s tem povezane postopke izbrisa služnosti iz zemljiške knjige. Drug pogost primer je postopek pridobitve slovenskega državljanstva, pri čemer podatke o rojstvu prednika že imajo in potrebujejo uraden izpisek za nadaljevanje postopka. Pri tem imajo včasih le okvirno letnico in kraj rojstva, zato točen datum in kraj rojstva še iščejo. Tukaj se pojavlja težava, ko naj bi njihov prednik bil rojen na primer v Mariboru, dejansko pa se je rodil v okolici Maribora, kjer je veliko številno župnij, ki bi jih morali preveriti. Običajno vpisa s podanimi podatki ni možno hitro najti.

Možnost iskanja na strani Matricula Online

Stran Matricula Online ponuja tri možnosti raziskovanja oziroma prikaza matičnih knjig. Najpogostejši način je iskanje po določeni matični knjigi ali indeksu (abecednem kazalu). Ko imamo podatek o kraju ali župniji dogodka, med arhivskimi fondi najprej izberemo sodelujočo državo, nato posamezen arhiv v tej državi. Nato so matične knjige razvrščene praviloma po abecednem vrstnem redu imena župnije. Ko pridemo na raven župnije, so knjige razdeljene na krstne, poročne in mrliške knjige z navedenim časovnim obsegom. Če so bili narejeni indeksi, to so abecedna kazala po priimkih, najdemo v seznamu župnije navedene tudi te s svojim časovnim obdobjem. To ni nujno enako obsegu posamične matične knjige, saj so določeni indeksi bili narejeni za daljše časovno obdobje. Če imamo pri iskanju na voljo točen datum in kraj ali župnijo posameznega dogodka in če je knjiga že objavljena na strani Matricula Online, ne bi smeli imeti prevelikih težav najti posameznega vpisa.

Druga možnost iskanja je iskanje po zemljevidu. Ta je omejeno uporabna, predvsem v primeru iskanja določenega vpisa, kjer nimamo točnega kraja dogodka. Nudi nam dober vpogled v to, katere so okoliške župnije, kjer bi se še

Matricula Online in prikaz župnijske mreže v okolici Slovenskih Konjic
(Vir: Matricula Online: <https://data.matricula-online.eu/en/slovenia/> (dostop: 7. 10. 2025))

splačalo iskati podatke. Ta način iskanja izberemo, če iščemo na primer rojstva otrok v posamezni družini, ki se je večkrat selila. Gre lahko za družine viničarjev, najemnikov, ki so iskali boljše pogoje za delo in življenje, večinoma pa so se selili po poznanih okoliških krajih. Ta metoda je lahko uporabna tudi v primeru, ko so nam znani le okvirni podatki dogodka, na primer, da se je določena oseba rodila v okolici Slovenskih Konjic. Z zemljevidom si lahko pomagamo ter najdemo ime in lokacije župnij, ki so bile v tej okolici, kot to prikazuje spodnji zemljevid. S klikom na posamezno župnijo lahko hitro dostopamo do njenih matičnih knjig.

Iskanje po kraju je tretja možnost iskanja podatkov. Ta ima po mojem mnenju največjo uporabno vrednost. Večkrat dobimo sporočen kraj rojstva, ki se lahko pojavlja v različnih župnijah, lahko pa se posamezno naselje deli med dve župniji, saj so nekdanje meje med župnijami lahko potekale tudi po geografskih ločnicah, to so reke, potoki, vrhovi gričev in hribov, ali po posameznih dolinah. Tako nastanejo težave pri določanju prave župnije ali t. i. historičnega matičnega območja. Če vzamemo za primer nekaj naselij, ki so med pogostejšimi, kot so Podgorje, Nova vas, Bistrica, Šmarje in Šentjanž, tako hitro ugotovimo, da obstaja kar nekaj možnih župnij, v katerih bi morali preveriti podatke. V arhivu smo ob objavi matičnih knjig na spletu dodali opise župnij, v katerih je navedeno tudi t. i. historično matično območje, ki vsebuje seznam vseh krajev, ki so spadali v določeno župnijo. Če pravilno vpišemo ime kraja, med rezultati najdemo tako župnije, ki nosijo takšno ime, kot tudi vse ostale župnije, pod katere iskani kraj spada. Iz tega lahko ugotovimo, da je treba določeno osebo iskati v več matičnih knjigah v različnih župnijah.

Za primer iskanja po imenu kraja sem vzel kraj Cirkovce, saj se je ta primer pojavil v eni od prispelih vlog. Obstaja župnija Cirkovce, obstajata pa še dva zadetka za kraj Cirkovce, ki sta razdeljena med dve drugi župniji. Tako sem v tem primeru podatek za iskanega posameznika moral preveriti v treh župnijah, da sem jih tudi dobil.

Pri krajih včasih nastopijo težave za tista današnja naselja, ki spadajo v

The screenshot shows the 'Matricula Online' website interface. At the top, there are navigation links: 'Matricula Online', 'Arhivski fond', 'Zemljevid', and 'Išči po kraju'. A 'Pridruži se' button is on the right. The main heading is 'Išči po kraju'. Below it, there is a search form with 'Kraj' (Location) set to 'CIRKOVCE' and 'Škofija' (Diocese) set to 'Katerikoli'. There is a checkbox for 'Časovni filter je omogočen' (Time filter is enabled) and a timeline slider from 1500 to 2000. A 'Išči' button is at the bottom of the form. Below the search results, it says '3 rezultati' (3 results) and '3 rezultati na zemljevidu' (3 results on map). The results are listed as follows:

1. 020 Cirkovce • Cirkovce, Dragonja vas, Spodnje Jablane, Gornje Jablane, Pongrce, Strgojnica, (Stražgonjca), Starošince, Škole, Gornja Gorica, Spodnja Slovenija • Nadškofija Maribor
2. 275 Velenje – Sv. Martin • Cirkovce: Historično matično območje / Historische Ortsteile: Velenje deloma, Bevče, Konovo, Paka, Šalek, Škale, Cirkovce. Št. Bric Slovenija • Nadškofija Maribor
3. 250 Škale • Cirkovce, Škalske: Cirkovce, Plešivec, Št. Bric, Šenbric, Velenje deloma, Kalče, Pesje, Podgorje, Podkraj, Preloge, Staravas Slovenija • Nadškofija Maribor

At the bottom, there are links for 'Splošne informacije' (General information) and 'Podrobnosti uporabe' (Usage details), and a language dropdown menu set to 'Slovenščina'.

Primer iskanja podatkov po kraju za Cirkovce

(Vir: Matricula Online: <https://data.matricula-online.eu/en/slovenia/> (dostop: 7. 10. 2025))

določeno občino, vendar ne spadajo tudi pod isto župnijo. Tako smo v arhiv dobili poizvedbo za iskanje v kraju Boštanj, ki spada pod občino Sevnica. Boštanj je naselje na desnem bregu reke Save, ki je hkrati tudi samostojna župnija in sodi pod Nadškofijo Ljubljana in tako vloga ni prispela v pravi arhiv. Težava je v tem, da se meje upravnih enot ne ujemajo vedno s škofijskimi ali z župnijskimi mejami. Ozemlje posamezne upravne enote, npr. Sevnica, tako spada pod dve škofiji in dva različna (nad)škofijska arhiva. Uporaba iskanja po kraju bi tako zaposlenim pri javnopravnih osebah hitro dala odgovor, v kateri arhiv je treba vlogo poslati.

Opis krajev ali historičnega matičnega območja nam nudi največjo možnost za dopolnjevanje na strani Matricula Online, saj imamo možnost dodati nova in stara slovenska in nemška krajevna imena, ki so se skozi zgodovino večkrat spreminjala. V prihodnosti bomo več pozornosti in časa namenili tem opisom in jih dodali.

Arhivski pripomočki in pomagala na spletu ter v čitalnici

Pred spletno objavo matičnih knjig oktobra 2020 so uporabniki Nadškofijskega arhiva Maribor v čitalnici lahko pridobili informacije glede tega, katere matične knjige arhiv že hrani, katere pa še niso dostopne v arhivu. Vodniki so se večkrat posodabljali in so vsebovali najnovejše podatke glede matičnih knjig, ki so bile nazadnje prevzete. Če je bila v določenem letu prevzeta le manjša količina matičnih knjig, je bil seznam teh knjig natisnjen in dostopen v čitalnici arhiva, na zahtevo posameznika pa tudi po elektronski pošti.

Ko so oktobra 2020 matične knjige postale spletno dostopne na strani Matricula Online, je večina uporabnikov začela matične knjige pregledovati po spletu in ne več v čitalnici arhiva. To je imelo za uporabnike tako pozitivne kot negativne posledice.

Med pozitivne posledice javne objave matičnih knjig štejemo, da je arhivsko gradivo postalo javno dostopno. Uporabnik lahko raziskuje neodvisno od delovnega časa čitalnice arhiva. Pred objavo so bile večtedenske čakalne vrste za prosto mesto v čitalnici. Pregleduje lahko večje število gradiva kot pred tem, ko je v čitalnici veljala omejitev na šest enot gradiva (knjig) na dan. Hkrati lahko določeno knjigo pregleduje več uporabnikov, pred tem jo je lahko pa le tisti, ki jo je prvi naročil za raziskovanje. Dostopne so postale tudi poškodovane knjige, ki so bile pred tem izvzete iz uporabe zaradi materialnega varstva arhivskega gradiva. Uporabniki lahko do knjig dostopajo hitreje, kot je bilo to mogoče pri klasični izdaji arhivskega gradiva iz skladišča v čitalnico. V spletnem brskalniku ni omejitve na dve enoti gradiva na uporabnika sočasno, ampak je omogočeno raziskovanje po večjem številu matičnih knjig.

Med negativne posledice spletne objave uvrščamo delno izgubo občutka za izvirno obliko matičnih knjig, saj ne moremo videti knjige v vseh njenih razsežnostih. Ne vidimo velikosti, debeline, njenega materiala, velikosti zapisov, ni vonja papirja ... Med raziskovanjem na spletu tudi ni mogoče dobiti pomoči arhivista, kot je to možno v čitalnici arhiva. Niso na voljo arhivski in drugi pripomočki za lažje, hitrejše in zanesljivo raziskovanje. Za matične knjige je kot arhivski pripomoček uporabnikom na voljo tematski vodnik po matičnih knjigah. Do leta 2020 sta bila ločena vodnik po matičnih knjigah in vodnik po zapisnikih duš (status animarum). Ker sta ti dve knjigi najbolj uporabni in iskani za raziskovanje določene osebe in njenih sorodnikov, je bil po spletni objavi matičnih knjig v novembru 2020 izdan prvi skupen *Vodnik po matičnem gradivu in zapisnikih duš v Nadškofijskem arhivu Maribor*. Urejen je po župnijah, na katere se gradivo nanaša. Vsebuje seznam vseh originalnih matičnih knjig, digitaliziranih matičnih knjig, dvojnikov matičnih knjig in zapisnikov duš. V njem sta tudi abecedno kazalo župnij in kazalo krajev za lažje iskanje. Ker gre za elektronsko izdajo,

je možno seznane hitreje posodobiti in objaviti nove vodnike. Zadnja različica skupnega vodnika iz leta 2024 je dostopna na spletni strani arhiva, kar uporabnikom omogoča, da se lahko samostojno seznani z natančnim seznamom prevzetih matičnih knjig. Veliko uporabnikov zanimajo podatki za najmlajše dosegljive knjige za posamezno župnijo ali kraj. Z vodnikom vidijo, katera je zadnja knjiga, ki jim je na razpolago za raziskovanje. Ne vidijo pa, katera je naslednja matična knjiga in katero obdobje obsega. Ta podatek lahko dobijo najlažje iz *Vodnika po matičnih knjigah za območje SR Slovenije* iz leta 1972, ki zajema popis vseh takrat razpoložljivih matičnih knjig. Urejen je po župnijah, nato vsebuje natančen seznam matičnih knjig in ime ustanove, kjer se je matična knjiga ob popisu nahajala. Še danes služi temu, da lahko vidimo časovni obseg knjig in potrditev, na kateri upravni enoti se originalna knjiga nahaja. Kljub starosti je še vedno uporaben pripomoček, ki pa ni spletno dostopen. Tako moramo arhivisti velikokrat pogledati vanj, ko dajemo informacije, kje se hranijo mlajše matične knjige in katero obdobje obsegajo. Enako velja tudi za dogovarjanje z upravnimi enotami za prevzeme knjig v arhiv.

Med pomagala uvrščamo slovarje, šematizme, specialne krajevne repertorije, tematske knjige o rodoslovju. Nekaj teh je dostopnih na spletu, nekaj v splošnih knjižnicah, nekaj jih je zaradi redkosti in starosti le v arhivu ali specializiranih knjižnicah. Uporabljamo jih za razlago informacij, ki so bile pridobljene iz matičnih knjig. Slovarji nam služijo za pravilne pomen določenih izrazov, ki jih najdemo pri raziskovanju. V specialnih krajevnih repertorijih ugotovimo dvojezično zapisana imena posameznih krajev v njihovi zgodovinski obliki. Veliko jih je danes že tudi digitaliziranih in so dosegljiva na spletni strani Dlib.si.

Med tematske knjige uvrščam tri knjige, ki so na voljo v čitalnici arhiva. Dve knjigi, ki sta uporabni tako za začetnike kot tudi za že izkušene rodoslovce, sta knjigi *Moj rodovnik* avtorja Vasje Butine in knjiga *Rodoslovje* avtorja Janeza Topliška. Nudita veliko različnih in podrobno razloženih informacij, ki so potrebne za raziskovanje. Tretja knjiga je *Rodoslovni priročnik Slovenskega rodoslovnega društva*, ki je manj obsežna in vsebuje slovarje, variacije krajevnih imen, spletno dostopne vire ter seznam virov in literature.

Na spletno stran Matricula Online arhivskih pripomočkov in pomagal ne moremo dodati. Delno pa lahko določene informacije dodamo v opise posamezne župnije. Posameznik tako lahko danes dobi vpogled v ime zavetnika župnije, podatek o ustanovitvi župnije, seznam podružničnih cerkva, historično matično območje, to pomeni slovenska imena krajev v župniji, in staro ime župnije. Na desni strani sta vidni današnja lokacija župnije na novem zemljevidu in prejšnja na starem zemljevidu. Iz seznama matičnih knjig lahko uporabnik razbere vrsto knjige in njen časovni obseg.

Zaradi lažjega raziskovanja predvidevamo, da bi bilo smiselno v opis župnije dodati dvojezična imena krajev, saj so se v zapisih v matičnih knjigah pojavljala do poznega 19. stoletja, ponekod pa vse do leta 1919. Prav tako želimo dodati današnja imena krajev, saj je ponekod prišlo do preimenovanja posameznih krajev in do združevanja manjših krajev ali zaselkov v večji kraj.

Za arhivsko spletno stran je letos sodelavec Igor Filipič za preizkusno uporabo pripravil in dodal sodoben tehnični pripomoček. Gre za asistenta umezne inteligence Hieronimusa. Predstavljen bo v ločenem prispevku. Glede na tehnični razvoj in nove digitalne možnosti je dobrodošel pripomoček, ki daje odgovore predvsem glede našega arhiva in matičnih knjig, ki jih hranimo, ter glede postopkov, povezanih s pridobivanjem in z uporabo arhivskih podatkov.

Drugi viri podatkov in ustanove, ki jih hranijo

Določene podatke za posameznike, ki jih uporabniki želijo iz matičnih knjig, je v posameznih primerih možno dobiti tudi iz nekaterih drugih arhivskih

ali spletnih virov. Za iskanje dedičev se v regionalnih arhivih praviloma hrani gradivo okrajnih sodišč, med katerimi so za naš primer najbolj iskane tako imenovane zapuščinske zadeve in listine iz zemljiške knjige, ki so bile podlaga za vpis določene pravice.

Pri zapuščinskih zadevah lahko zasledujemo pravni postopek po smrti posameznika, kjer se najdejo podatki o tem, kdaj in kje je posameznik umrl ter kdo so bili njegovi dediči. Gre torej za lastno gradivo okrajnih sodišč, pri katerih je ta postopek tekel, in bi lahko ta vir podatkov okrajna sodišča uporabila pogosteje. Tako bi v večini primerov prišla hitreje in zanesljiveje do podatkov o dedičih. Menim, da so takrat bili ugotovljeni vsi še živeči dediči, medtem ko arhivisti med raziskovanjem po rojstnih knjigah nimamo vedno na voljo podatkov o nadaljnji življenjski poti posameznikov. S tem ciljам predvsem na selitve, poroke in morebitne smrti pred smrtjo zapustnika, ki jih vedno iz matičnih knjig ne moremo pridobiti. S podatkom o kraju in datumu smrti pri zapuščinski zadevi bi lahko hitreje prišli do podatka tudi v primeru izbrisa služnosti, saj bi na podlagi pridobljenega brez večjih težav zahtevali izpisek o smrti.

Okrajna sodišča vodijo tudi zemljiško knjigo. Mlajši del gradiva je običajno še pri njih kot ustvarjalcu, medtem ko je starejši v regionalnem arhivu, zato je v določenih primerih dobro preveriti, pri kom se za posamezni primer želela dokumentacija še nahaja oziroma ali je sploh ohranjena. Nekajkrat se je pri preteklih prispelih zadevah zgodilo, da so bili podatki, ko so nam jih sporočili, žal napačni. Vzrok je bil običajno napaka pri prepisu imena imetnika določene pravice iz fizične v elektronsko zemljiško knjigo. Tako so se z napačnimi podatki tudi zaman iskali.

K zemljiški knjigi sodi tudi zbirka listin, na podlagi katerih so se opravili vpisi v zemljiško knjigo. V določenih primerih se iz teh listin, kot so izročilna ali nakupna pogodba, lažje razberejo sorodstvena razmerja, stan, starost in bivališče za posameznika, s tem pa zagotovo lažje iščemo želene podatke. Težava je pri ženskah, ki so se poročale in spreminjale priimke, ter pri ljudeh, ki so se v preteklosti selili in jih več ni mogoče najti v rojstnih župnijah.

Regionalni arhivi hranijo tudi druge evidence o prebivalstvu, kjer je mogoče pridobiti zanesljive in uporabne podatke v že opisanih postopkih. Za Pokrajinski arhiv Maribor sta tako zelo zanimivi t. i. domovinska in gospodinjstva kartoteka Mestne občine Maribor. Starejša, domovinska, je dosegljiva tudi preko Virtualne arhivske čitalnice in jo redno uporabljam za iskanje manjkajočih podatkov o posameznikih ali njihovih družinskih članih, saj podatki običajno vsebujejo podatke za vse osebe v enem gospodinjstvu.

Podobno ima Zgodovinski arhiv Ljubljana ohranjene popisne pole iz zbirke popisov prebivalstva, ki jih hranijo njihove enote arhiva. Za iskanje so običajno zanimivejši podatki za prebivalce Ljubljane in drugih večjih krajev. Popisi so dostopni na spletni strani www.sistory.si in so dober vir informacij.

Za iskanje podatkov o posameznikih je uporaben tudi Seznam žrtev prve in druge svetovne vojne, ki ga je koordiniral Inštitut za novejšo zgodovino in je dostopen na spletni strani www.sistory.si.

Ker je popisnega vedno več gradiva na ravni posameznih zadev in so te vnesene v Virtualno arhivsko čitalnico, je priporočljivo dokumente, ki se nanašajo na posameznike, iskati tudi tam.

Sklep

Javna objava matičnih knjig je zagotovo pomemben mejnik in pridobitev za lažje, hitrejše, javno in brezplačno dostopanje do osebnih podatkov za posameznike. Javnopravne osebe imajo možnost samostojno pridobiti veliko podatkov. V zadnjem času so se predvsem upravne enote že zelo navadile in podatke pogosto iščejo ali preverjajo na strani Matricula Online. Osebno menim, da je to

pomembno za dober javni servis vseh državljanov in državljanek, ne samo za rodoslovce, ki podatke iščejo bolj za lasten interes. Z javno objavo sta zagotovljena večja pravna varnost posameznikov in hitreje reševanje tako uradnih, pravnih kot tudi zasebnih poizvedb. Vsa odgovornost za pridobivanje podatkov tako ni več na ramenih arhivistov, ki nas ni tako veliko, kot je želja tako javnopravnih oseb kot posameznikov.

Nadškofijski arhiv Maribor si prizadeva za čim boljšo informiranost glede javne objave matičnih knjig na strani Matricula Online in za možnost samostojnega raziskovanja. Priporočamo tudi predhodne krajše telefonske pogovore, pri čemer lažje in hitreje razložimo vse značilnosti, posebnosti, pasti in dodatne možnosti pridobivanja podatkov za posameznike. Z našimi uporabniki tako večkrat ugotavljamo, da nismo edina ustanova, ki ima ali hrani želene podatke, kot jim je bilo to predstavljeno ali je bila takšna praksa, da so hitro bili napoteni v nadškofijski arhiv. Pokažemo jim, kje se nahajajo še drugi relevantni arhivski ali spletni viri.

Zaradi omejenih možnosti dodajanja podatkov na stran Matricula Online tam ne moremo objaviti vseh pripomočkov ali pomagala, ki so vsaj dobrodošla, če ne že obvezna za zanesljivo raziskovanje. Načrtujemo, da jih bomo za svoje uporabnike zbrali in objavili na enem mestu na spletni strani arhiva. Dodali bomo tudi krajše napotke za posamezne primere iskanja podatkov in kaj lahko uporabniki pričakujejo, da bodo našli v javno objavljenih matičnih knjigah, česa pa ne. Na spletni strani Matricula Online želimo dodati in urediti imena krajev, ki jih lahko vnesemo med opise župnij pod historično matično območje.

Če bomo skupaj in odgovorno sodelovali v postopkih ter pravilno obveščali stranke in uporabnike glede možnosti pridobivanja podatkov in o njihovi hrambi na spletu, v arhivu ali na upravnih enotah, bomo lahko nudili kakovostne informacije in storitve, ki jih od nas javnost pričakuje. Vloge bodo prihajale na pravi naslov in bodo lahko hitreje rešene. To je skupna naloga vseh ustanov, ki moramo pri tem dobro sodelovati. Ostali zainteresirani uporabniki arhivskega gradiva lahko samostojno pregledujejo obsežno količino gradiva, ki jim pred javno objavo ni bila tako dostopna in so se morali bolj prilagajati delovnemu času in delovnemu redu čitalnice. Sedaj te ovire več ni. Z javno objavo matičnih knjig na spletni strani Matricula Online imamo nove in velike možnosti za hitro in uspešno iskanje ter posredovanje podatkov. Izkoristimo jih.

VIRI IN LITERATURA

ZAKONODAJA

Pravilnik o uporabi gradiva škofijskih arhivov Katoliške cerkve: Slovenska škofovska konferenca, Pravilniki: <https://katoliska-cerkev.si/dokumenti-in-publikacije/pravilniki> (dostop: 6. 11. 2025).

Zakon o matičnem registru (ZMatR). V: *Uradni list RS*, št. 37/2003 in 11/2011.

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA). V: *Uradni list RS*, št. 30/2006, 24/2014 – odl. US in 51/2014.

LITERATURA

Filipič, Igor: Spletna objava: popularizacija ali razvrednotenje arhivskega gradiva? V: *Arhivi kot centri informacij: možnosti in priložnosti uporabe digitalnih tehnologij pri ohranjanju, uporabi in promociji arhivskega gradiva: zbornik referatov: zborovanje Arhivskega društva Slovenije* (ur. Marija Čipić Rehar). Bohinjska Bistrica: Arhivsko društvo Slovenije, 2023, str. 71–83.

SUMMARY

ONLINE PUBLICATION OF PARISH REGISTERS – CHALLENGES IN SEARCHING FOR INFORMATION FROM PUBLIC LEGAL ENTITIES AND OTHER PARTIES

In October 2020, the Archdiocesan Archives Maribor published digitised parish registers on the *Matricula Online* website. Access is public and free of charge for users of the archival materials. It is primarily intended for genealogists, who are our most numerous users of the archival materials. Before the public publication, genealogists conducted research on the archival materials in the archives reading room, where they had access to numerous printed archival aids (guides, dictionaries, manuals, literature). These aids are also accessible online to a certain extent, but not all. The article will show examples of what public publication means for certain aids, and will also explain where there are still opportunities for improvement. Our goal is a better understanding of where individual materials can be found, and consequently easier access to the information sought, both in terms of the materials we store, as well as where the remaining material is located and where researchers can search for the desired data.

The publication of parish registers online has raised the issue of changes in the way data is obtained by public entities. These are primarily district courts, administrative units, the Agricultural Land and Forest Fund of the Republic of Slovenia and various law firms. These parties always requested data in writing before the public publication, as they had no other options for obtaining data. Only exceptionally did one of the employees come to the archives to research.

In order to make the issue easier to understand, the article will present the two most common reasons for obtaining data from archival materials. The first is the search for possible heirs of a deceased person who had no descendants and it is necessary to search for their heirs of the second and third order of inheritance (aunts and uncles, then cousins). The second is the deletion of a certain easement from the land register, usually an easement for a dwelling. The description will show that searching for this kind of data is a complex, professional, demanding, time-consuming and, due to legal consequences, also responsible work.

The most difficult for archivists are inquiries in probate cases from district courts, which usually send inquiries that have not been previously checked on the *Matricula Online* website, are incomplete, refer to records that are not yet in the archive, but are rather still kept by administrative units or have information collected in records kept by them, in the probate files of the deceased's parents. In the applications they send, they also do not list all the information that was previously obtained and is usually important and crucial for the search. Certain administrative units are already successfully using the possibility of online access to parish registers and are successfully and independently performing their tasks without the help of the archive and archivists. These administrative units contact the archive only in cases where they have already searched for information themselves and were unsuccessful, or when they need additional professional assistance, or in cases where they have already submitted the original parish registers to the archive, but these have not yet been scanned and uploaded to the *Matricula Online* website.

The article will present short examples of the possibilities of data verification by individuals and public entities on the *Matricula Online* website, which would make the work of archivists, individuals and employees of public entities easier, if we want to work faster and more efficiently on both sides. The possibility of searching by certain parameters will be shown, by parish name, place, time period, type of book, indexes (alphabetical indexes of surnames).

The article will show the gap between the expectations of users regarding the information that they can find in online published archival sources, and the actual content, quantity, and organization. The situation here can be very different, since individual parish registers are very different in time, place, and in terms of the quality of the information found. Above all, it will show the difficulties in understanding what the archive stores. Many individuals are mistakenly convinced that the archive stores everything that individuals need, that everything is digitally organised in the form of an electronic database, where a quick and efficient search by keywords is possible, e.g. name, surname, year of birth, marriage or death of an individual.

The article will present the possibility of obtaining information in existing archival aids, which are available online, while some are still in paper form. We, the archive employees, would like our visitors to inquire before arriving or sending official applications whether the desired material is already available in our archive or is it somewhere else. The fastest access to this information is possible via telephone conversation. At the same time, the Guide to Parish Registers and Status Animarum Books from 2024 is available on the archival website, where users can obtain information on their own about which material is already kept in the archive. In the future, we plan to publish shorter research instructions on the archival website and supplement the data on parishes on the Matricula Online page.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25(497.4)"2000/2025":001.891

Prejeto: 10. 10. 2025

Arhivska komisija med arhivsko zakonodajo in prakso

TADEJ CANKAR

univ. dipl. zgodovinar, podsekretar

Arhiv Republike Slovenije, Poljanska cesta 40, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: tadej.cankar@gov.si

Izvleček

Avtor v članku prikaže naloge, okoliščine oblikovanja, spremembe v normativnem okviru in pristojnostih ter prakso delovanja Arhivske komisije, pri čemer je zgodovinski oris povezan tudi s petindvajseto obletnico delovanja omenjenega organa. V prikazu delovanja Arhivske komisije se avtor osredotoča predvsem na njeno delo v zadnjih treh imenovanjih, torej na čas po letu 2012. Razlog te časovne zamejitve je preprost: po navedenem letu se je delovanje Arhivske komisije izrazito okrepilo, sprva predvsem zaradi sprememb v načinu izvajanja obstoječe zakonodaje, kasneje pa tudi zaradi zakonskih sprememb. Omejitev podrobnejšega prikaza delovanja komisije na obdobje zadnjih treh sklicev je povezano tudi z dejstvom, da avtor v tem obdobju kot član Arhivske komisije deluje tudi sam.

Abstract

THE ARCHIVAL COMMISSION BETWEEN ARCHIVAL LEGISLATION AND PRACTICE

In the paper, the author presents the tasks, circumstances of its formation, changes in the normative framework and powers, and the practice of the Archival Commission, with the historical outline also being connected to the twenty-fifth anniversary of the aforementioned body. In presenting the work of the Archival Commission, the author focuses primarily on its work in the last three appointments, i.e. the period after 2012. The reason for this time limit is simple: after the aforementioned year, the work of the Archival Commission has significantly intensified, initially mainly due to changes in the way existing legislation is implemented, and later also due to legal changes. The emphasis on providing a more comprehensive account of the commission's activities over the course of the last three appointments is also due to the fact that the author himself has served as a member of the Archival Commission during this period.

Ključne besede:

Arhivska komisija, dostopnost arhivskega gradiva, izjemni dostop do arhivskega gradiva, skrajšanje rokov nedostopnosti, predpisi s področja arhivske dejavnosti

Keywords:

Archival Commission, accessibility of archival materials, exceptional access to archival material, shortening of periods of inaccessibility, regulations in the field of archival activity

Uvod

V letu, ki ga na področju slovenske arhivske dejavnosti zaznamujeta vsaj dve okrogli obletnici, velja spomniti tudi na manj opazen jubilej posebnega arhivskega organa, ki ima med posvetovalnimi in strokovnimi telesi znotraj slovenske arhivske mreže posebno vlogo prav v povezavi s temo 32. zborovanja Arhivskega društva Slovenije. Arhivska komisija je bila namreč prvič imenovana v oktobru leta 2000 in sodi po formalnem nastanku, še bolj pa po pojavu v področni zakonodaji,¹ med najstarejša delujoča medarhivska strokovna, posvetovalna in koordinacijska telesa.² Med posebnostmi Arhivske komisije *vis-a-vis* drugih omenjenih medarhivskih organov in teles velja najprej omeniti njene naloge oziroma predpisane pristojnosti: te so ves čas njenega obstoja izrazito povezane s področjem dostopa do arhivskega gradiva v slovenskih javnih arhivih. Nadalje se komisija od obeh svetov loči v organizacijskem smislu: gre za organ, ki ga imenuje vlada (in ne minister, pristojen za arhive), deluje pa pri državnem arhivu (in ne ministrstvu). Opazna razlika je tudi v njeni vlogi znotraj za arhivsko področje pristojnega dela izvršilne veje oblasti. Arhivska komisija je namreč, tako glede na normativni okvir kot glede na prakso delovanja, sčasoma v težišču svojega delovanja postala manj posvetovalni oziroma svetovalni organ vlade in bolj organ samostojnega odločanja v postopkih iz svoje pristojnosti. V četrstoletnem obdobju delovanja je komisija ob dejavnih, ki jih skuša na kratko predstaviti članek, postopoma postala razmeroma prepoznaven organ – seveda predvsem v tistem delu arhivske in raziskovalne javnosti, ki se ukvarja z upravljanjem in raziskovanjem arhivskega gradiva novejšega izvora.

Vloga Arhivske komisije v okviru arhivske dejavnosti

Vsak zapis o Arhivski komisiji se neizogibno navezuje na širše področje uporabe arhivskega gradiva v slovenskih javnih arhivih, znotraj tega pa na sklop dostopnosti tega. Arhivska komisija je namreč od svojega pojava v normativnem okviru slovenske arhivske dejavnosti leta 1997³ in dejanskega oblikovanja na začetku oktobra leta 2000⁴ poudarjeno povezana prav z omenjenim področjem. Še več: komisija pravzaprav sploh nima pristojnosti in nalog, ki bi ne sodile prav na področje dostopnosti arhivskega gradiva. Tako je od začetkov delovanja nabor njenih pristojnosti v pretežni meri vezan na vprašanja o tem, kdaj, komu in pod katerimi pogoji naj bo arhivsko gradivo, do katerega javnost po prevzemu v arhiv nima dostopa, dostopno. V njen predpisani delokrog tako od začetka na eni strani sodi sodelovanje pri odločanju v spornih primerih določitve rokov nedostopnosti gradivu, ki ob prevzemu v arhiv ni dostopno javnosti: torej gradivu z zakonsko varovanimi osebnimi podatki posameznikov, ter gradivu s podatki, katerih nedostopnost je v interesu države.⁵ Po drugi strani je med pristojnosti Arhivske komisije od začetka vklju-

¹ Gl. Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (ZAGA).

² Preostala medarhivska telesa (Arhivski svet, Svet direktorjev javnih arhivov in medarhivske delovne skupine) je v slovensko arhivsko zakonodajo uvedla novela Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih v letu 2014 (ZVDAGA-A). Medarhivske delovne skupine za posamezna področja so seveda delovale že pred letom 2014, s posebnimi sklepi so bile formalizirane v letu 2007. Predstojniki oziroma predstavniki javnih arhivov so delovanje arhivskih ustanov usklajevali tudi pred pojavom formalnega telesa z nazivom Svet direktorjev, denimo v okviru Koordinacijskega odbora slovenskih arhivov (od leta 1982) in na rednih sestankih direktorjev arhivov (po letu 1999). Gl. SI AS 2170, Arhiv Republike Slovenije, t.e. 30; Stalna zbirka Arhiva RS, Zadeva 678-05-4/99.

³ Gl. Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (ZAGA).

⁴ Gl. Sklep o ustanovitvi in načinu dela arhivske komisije, 6. 10. 2000.

⁵ V obeh primerih gre za znani kategoriji varovanih podatkov, ki ju kot izjemi od pravila splo-

čeno sodelovanje v postopkih skrajšanja in podaljšanja rokov nedostopnosti gradiva. Pri skrajšanju rokov nedostopnosti gre dejansko za odobritev predčasnega izjemnega dostopa uporabnikov do gradiva iz obeh omenjenih kategorij v raziskovalni namen; medtem ko gre pri podaljšanju predvidoma za zahtevo izročitelja arhivskega gradiva, ki izhaja iz ocene, da bi dostopnost gradiva v predvidenih rokih lahko škodovala interesom države.

Omenjene naloge predstavljajo splošen okvir delovanja Arhivske komisije v obdobju od njenega nastanka. Kljub temu je treba poudariti, da je v sorazmerno kratkem času njenega delovanja prišlo do več pomembnih modifikacij in dopolnitev tega splošnega okvira: spremembe v zakonskih aktih so komisiji dodale nekaj novih pristojnosti, deloma pa so obstoječe oblikovale drugače. V primerjavi s tem so bile spremembe v podzakonskih aktih, ki so se nanašale na način imenovanja, organizacijo dela, sprejemanje odločitev ipd., bistveno manj obsežne, zaradi česar je ureditev ob nekaj manjših dopolnitvah ves čas ostajala skoraj nespremenjena.

Za sedanjo ureditev področja izjemnega dostopa do nedostopnega arhivskega gradiva je značilna dvojnost oziroma dvotirnost. Kot je znano, je sistem odločanja o odobritvah izjemnega dostopa urejen ločeno glede na interes, ki ga izraža uporabnik arhivskega gradiva. V primeru sklicevanja na pravni interes je odločanje o odobritvi izjemnega dostopa po veljavni ureditvi (ZVDAGA-A, 68. člen) v pristojnosti arhivov, ki so odločbo (izda jo predstojnik arhiva ali druga posebej za to pooblaščen oseba⁶) glede na zakonsko določilo dolžni izdati le v primeru zavrnitve izjemnega dostopa.

Drugače je v primeru odločanja o odobritvi izjemnega dostopa v raziskovalni namen (66. člen ZVDAGA-A). Tu je za odločanje o izjemnem dostopu, ki pomeni skrajšanje roka nedostopnosti arhivskega gradiva, po prejemu mnenja Arhivske komisije pristojna bodisi vlada (za gradivo, ki vsebuje tajne podatke ali davčne skrivnosti) bodisi Arhivska komisija sama (za gradivo, ki vsebuje varovane osebne podatke).

Kratek zgodovinski oris nastanka in razvoja Arhivske komisije

Zaradi primerjalnega prikaza ureditve področja izjemnega dostopa do nedostopnega arhivskega gradiva skozi daljše časovno obdobje velja opozoriti, da je bil institut izjemnega dostopa poznan tudi v arhivski zakonodaji v času pred demokratizacijo in osamosvojitvijo Slovenije. Z njim se zadnji splošni zakon, ki je ob drugih urejal tudi področje arhivske dejavnosti (Zakon o naravni in kulturni dediščini⁷), ni ukvarjal, saj je področje uporabe arhivskega gradiva naknadno urejal Pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva.⁸ Podzakonski akt je sicer določal, da je arhivsko gradivo lahko nedostopno največ petdeset let po svojem nastanku, če ga je kot »zaupnega« določil izročitelj; vendar je za namen tega prikaza predvsem zanimivo določilo, da je pristojnost za odobritev predčasnega dostopa do takšnega gradiva v raziskovalni namen dodelil vodstvom samih arhivov. V 2. členu je namreč določal, da dovoljenje za uporabo »zaupnega arhivskega gradiva« izda »svet arhiva oziroma direktor, kadar gre za Arhiv SR Slovenije«. Vendar ker je dediščinski zakon preko 100. člena omogočal, da nekateri organi sami hranijo prav tisto arhivsko gradivo, ki je bilo po predvidevanjih najbolj problematično z vidika splošne dostopnosti (gradivo s po-

šnega dostopa do arhivskega gradiva navaja Priporočilo Sveta Evrope R (2000) 13 z dne 13. junija 2000.

⁶ Gl. Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP), 28. člen.

⁷ Gl. Zakon o naravni in kulturni dediščini.

⁸ Gl. Pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva.

dročja obrambe, notranjih zadev in gradivo Zveze komunistov Slovenije), se zdi verjetno, da določilo 2. člena pravilnika v splošnih arhivih ni bilo prav pogosto uporabljeno. Vendar velja poudariti, da je osnovni argument, na podlagi katerega je bila lahko sprejeta odločitev za predčasen dostop do gradiva, sumarno navedel že pravilnik: dostop se je dovolil, če je bilo predmetno gradivo »*potrebno za znanstvene raziskave*«.

Opisana ureditev področja izjemnega dostopa do nedostopnega arhivskega gradiva se je spremenila šele s sprejemom prvega splošnega zakona, ki je urejal področje arhivske dejavnosti v samostojni Sloveniji. Z ZAGA je bil uveden prej omenjeni dvojni sistem odločanja, ki je ob nekaterih spremembah ostal v veljavi do danes. V njem je, kot strokovno-posvetovalni organ vlade, dobila svojo vlogo tudi Arhivska komisija. Iz zakona izhaja, da je zakonodajalec v njem predpisal predvsem naloge oziroma pristojnosti komisije (44. člen ZAGA), ki so bile v podajanju obvezujočih mnenj v spornih primerih določitve roka nedostopnosti arhivskega gradiva, ter v podajanju mnenj o izjemnem skrajšanju in podaljšanju roka nedostopnosti. Oba sklopa nalog sta se, v bolj ali manj identični obliki zapisa, ob drugih določilih ponovila tako v leta 2006 sprejetem Zakonu o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih kot v njegovi noveli iz leta 2014;⁹ pri tem velja omeniti, da je bil v drugih zakonskih členih podrobneje pojasnjen le drugi od obeh sklopov. Ostala zakonska določila v zvezi s komisijo so bila skopa: ZAGA je okvirno določil le profil strokovnjakov, ki naj jo sestavljajo, ne pa tudi njene številčnosti: v komisiji naj bi torej delovali strokovnjaki »*s področja državne uprave, zgodovine in arhivistike*«. V 58. členu je predvidel, da vlada komisijo ustanovi v šestih mesecih po uveljavitvi zakona ter ji določi sestavo in način dela.

Glede na obrazložitev zakona je očitno, da je zakonodajalec pri formiranju nove zakonske ureditve in z njo povezane Arhivske komisije izhajal iz spremenjenih družbenih okoliščin. Zaradi tega je – ob upoštevanju praks v posameznih evropskih državah – številna določila v zakon vključil na novo: denimo tudi posebno določilo o varovanju tistega dela osebnih podatkov, ki jih je opredelil kot »*podatke o zasebnosti posameznika*«. Pri tem iz obrazložitve ni mogoče izrecno razbrati, ali je bil pojav Arhivske komisije v slovenski arhivski zakonodaji spodbujen oziroma oblikovan po vzoru na že uveljavljene rešitve v katerem od zakonov evropskih držav; zdi se, da vsaj v obrazložitvi naštetih primeri tega ne potrjujejo.¹⁰ Da je bil zakon sprejet v obdobju politične tranzicije, kaže naslednji zapis v obrazložitvi zakona:

»*Vlada Republike Slovenije ustanovi na podlagi tega zakona Arhivsko komisijo, kot svoj strokovno-posvetovalni organ. Naloge tega organa so izrecno strokovne narave, vendar vezane na uveljavljanje demokracije v naši družbi. Nedvomno sodi med take zadeve pristojnost določanja rokov nedostopnosti arhivskega gradiva ter dajanje strokovnih mnenj o izjemnem skrajšanju rokov nedostopnosti.*«¹¹

Čeprav se opazovalcu danes zdi, da bi morala biti deklarirana naloga »*uveljavljanja demokracije v naši družbi*« v času uveljavitve zakona precej pomembna, ustanovitev arhivske komisije pa zato hitra, je do izvršitve določbe 58. člena ZAGA prišlo z opaznim zamikom. Šele v oktobru 2000, torej s triletnim zamikom zakonsko določenega roka, sta bila namreč izdana vladna sklepa, s katerima je bil določen način dela komisije¹² in imenovana njena prva sestava.¹³ Razlogov

⁹ Gl. Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA).

¹⁰ Obrazložitev zakona, str. 25–30.

¹¹ Prav tam, str. 27.

¹² Gl. opombo 4.

¹³ Stalna zbirka Arhiva RS, Sklep št. 633-07/2000-2 z dne 6. 10. 2000 (Zadeva 677-01-3/99).

za ta občutni zamik avtorju članka ni uspelo ugotoviti. Ena od možnih razlag bi bila lahko v tem, da za dejansko oblikovanje komisije ni bilo praktične potrebe, saj ni bilo primerov (zlasti zahtev za skrajšanje rokov nedostopnosti), ki bi zahtevali njeno oblikovanje. V vsakem primeru je bilo arhivskega gradiva, ki bi bilo po prevzemu v pristojne arhive s strani izročiteljev določeno kot nedostopno, v času sprejema ZAGA še razmeroma malo. To se je spremenilo v drugi polovici leta 1998, ko je bilo Arhivu Republike Slovenije priključeno gradivo nekdanjega Arhiva ministrstva za notranje zadeve, kjer je bilo takšnega gradiva precej zlasti med gradivom nekdanje Službe državne varnosti.¹⁴ Da bi bil lahko to dejavnik, ki je pomembno spodbudil imenovanje komisije in določitev podrobnosti njenega delovanja, bi lahko sklepali iz dejstva, da je prva ohranjena korespondenca v zvezi z imenovanjem komisije iz prve polovice leta 1999.¹⁵ Prav tako so bile med sicer sorazmerno redkimi zadevami, s katerimi se je komisija srečevala v svojem prvem sklicu (v povprečju je med letoma 2000 in 2007 obravnavala manj kot eno zadevo letno), skoraj vse povezane s prošnjami za izjemno skrajšanje rokov nedostopnosti arhivskega gradiva nekdanje Službe državne varnosti.

Med zanimivostmi velja omeniti tudi to, da nobeden od obeh omenjenih vladnih sklepov trajanja imenovanja komisije ni omejeval. Predhodno stališče tedanjega vodstva Arhiva Republike Slovenije, ki je imelo pri oblikovanju komisije opazno vlogo, je bilo, da izrecna časovna omejitev mandata ni potrebna, saj naj bi bil ta vezan na mandat vlade oziroma ministra; prav tako je zagovarjalo primernost ureditve, po kateri bi razmeroma številno komisijo (sprva je bila predvidena devetčlanska zasedba) kot predsednik vodil direktor Arhiva Republike Slovenije, njegov namestnik pa bi bil hkrati namestnik predsednika komisije. Argument za to, da bi bila taka razdelitev vlog najprimernejša, je predstavljalo dejstvo, da se je največ z roki nedostopnosti opremljenega arhivskega gradiva nahajalo v Arhivu Republike Slovenije; poleg tega sta bili tu predvideni tudi sestajanje in delovanje komisije. Navedeni predlog je bil očitno sprejet, enako načelo se je ohranilo tudi v drugem imenovanju Arhivske komisije (2006–2012). Do spremembe je prišlo v tretjem mandatu (2012–2017), ko je namestnik direktorja Arhiva Republike Slovenije sicer ostal namestnik predsednice, ki pa je v komisiji zastopala zgodovinsko znanost. V zadnjih dveh sklicih (2017–2022 in 2022–) komisijo znova vodi predstojnik arhiva, tokrat Zgodovinskega arhiva Celje, medtem ko vodstvo Arhiva Republike Slovenije v komisiji ni več zastopano.

Značilnosti splošnega normativnega okvira delovanja komisije

V zvezi z vprašanji imenovanja, sedeža, trajanja mandata in načina dela Arhivske komisije – torej vprašanji, ki jih urejajo podzakonski akti – velja izpostaviti sorazmerno maloštevilnost sprememb. Ureditev, ki jo je ob nastanku določil že omenjeni Sklep o ustanovitvi in načinu dela arhivske komisije, je z nekaj manjšimi dopolnitvami in preoblikovanji ostala v veljavi do danes. Tako je bilo že v sklepu navedeno še vedno veljavno določilo, da komisijo, ki deluje pri Arhivu Republike Slovenije, sestavlja pet članov, po dva s področja arhivistike in uprave ter eden s področja zgodovine oziroma zgodovinopisja; vse imenuje vlada na predlog ministra za kulturo. Prav tako je določeno, da člani delujejo nepoklicno in da jim članstvo preneha v primeru odstopa ali odpoklica. Glede načina dela je sklep določil, da seje, na katerih se sprejemajo odločitve, sklicujeta predsednik ali namestnik; pri tem so odločitve sprejete, če zanje glasuje večina vseh članov. Predpisana je bila obveza, da Arhivska komisija za podrob-

¹⁴ Cankar: Upravljanje arhivskega gradiva nekdanjih tajnih služb v Republiki Sloveniji, str. 48.

¹⁵ Stalna zbirka Arhiva RS, Zadeva 677-01-3/99.

nejšo ureditev svojega dela sprejme poslovnik, ki ga potrdi vlada. Vsa navedena določila so v bolj ali manj enaki obliki zapisa vsebovana tudi v obeh kasnejših Uredbah o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (UVDAG, *Uradni list RS*, št. 30/2006¹⁶ in *Uradni list RS*, št. 42/2017¹⁷). Opaznejša sprememba oziroma dopolnitev je bila v prvi uredbi leta 2006 povezana z omejitvijo imenovanja članov komisije na dobo petih let, v drugi pa z nekoliko natančnejšo določitvijo sestave komisije (obstoječi razčlembi sestave po načelu dva člana (arhivistika), eden (zgodovinoписje), dva (državna uprava) je bil dodan dostavek, da mora biti med slednjima eden strokovnjak s področja pravnih zadev).

Več sprememb so v razmerju do prvotne ureditve področja v ZAGA prinesli zakoni, ki so od leta 2006 urejali področje arhivske dejavnosti. Spremembe so se nanašale zlasti na pristojnosti Arhivske komisije. Čeprav sta, kot je bilo omenjeno, oba krovna arhivska zakona (ZVDAGA in novela ZVDAGA-A) prevzela obe prvotno določeni nalogi Arhivske komisije (torej podajanje obvezujočih mnenj v spornih primerih določitve rokov nedostopnosti ter podajanje mnenj o izjemnem skrajšanju in podaljšanju roka nedostopnosti), so bile v obeh primerih dodane tudi nove pristojnosti. Pri tem je treba poudariti, da se Arhivska komisija s prvo od omenjenih nalog v celotnem dosedanjem poslovanju še ni srečala: primerov, ko bi morala podati obvezujoče mnenje v spornih primerih določitve rokov nedostopnosti, doslej pač ni bilo.¹⁸ Enako velja tudi za predvideno nalogo sodelovanja (dajanja mnenja) Arhivske komisije pri vladnem odločanju o podaljšanju rokov nedostopnosti – tudi takšnih primerov, kjer bi prišlo do zahteve za podaljšanje obstoječega roka nedostopnosti, doslej ni bilo. Ključno novost za delo Arhivske komisije pa sta v ZVDAGA (2006) predstavljali tretja in četrta alineja prvega odstavka 67. člena, s katerima je slednja postala organ samostojnega odločanja. Zakon, ki je v 65. členu uvedel različno raven varstva občutljivih osebnih podatkov v splošnem arhivskem gradivu ne eni in v arhivskem gradivu nekaterih ustvarjalcev (družbenopolitičnih organizacij, pravosodnih organov, organov za notranje zadeve in obveščevalno-varnostnih služb) na drugi strani, je pristojnosti odločanja komisije povezal samo z arhivskim gradivom teh specifičnih ustvarjalcev. Medtem ko je o skrajšanju rokov nedostopnosti pri splošnem arhivskem gradivu enako kot doslej odločala vlada (po pridobitvi mnenja komisije), je Arhivska komisija dobila pristojnost odločanja o skrajšanju roka nedostopnosti pri arhivskem gradivu omenjenih ustvarjalcev (četrta alineja prvega odstavka 67. člena). Prav tako je (v tretji alineji) dobila pristojnost odločanja v primeru dvoma o dostopu do tega specifičnega gradiva – s tem je postala tudi svojevrsten pritožbeni organ.

Ker so bile nekatere pristojnosti Arhivske komisije po noveli ZVDAGA-A (2014) že omenjene, velja na tem mestu zgolj spomniti, da je novela (spet ob ponovitvi obeh pristojnosti dajanja mnenj tako v spornih primerih določitve roka nedostopnosti arhivskega gradiva kot glede izjemnega skrajšanja in podaljšanja roka nedostopnosti) glede pristojnosti Arhivske komisije uvedla nekaj novosti. Najprej je pri varovanju osebnih podatkov odpravila različna režima varovanja slednjih v gradivu splošnih in v gradivu specifičnih ustvarjalcev oziroma uvedla enoten režim varovanja osebnih podatkov v vsem arhivskem gradivu. Ob tem je odpravila tudi dvojnost pri odločanju glede skrajšanja rokov nedostopnosti gradiva, ki vsebuje varovane osebne podatke. Tako je Arhivska komisija trenutno pristojna za odločanje o izjemnem dostopu do vsega gradiva z varovanimi oseb-

¹⁶ *Uradni list RS*, št. 30/06: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3721/> (dostop: 18. 8. 2025).

¹⁷ *Uradni list RS*, št. 42/17: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-2140/> (dostop: 18. 8. 2025).

¹⁸ V zvezi z zapisom omenjene pristojnosti v 67. členu ZVDAGA in ZVDAGA-A se zdi, da je v obeh primerih sklic v prvi alineji prvega odstavka omenjenih členov nenatančen, saj se napačno sklicuje na 66. namesto na 65. člen obeh zakonov.

nimi podatki v raziskovalni namen (vlada pa za odločanje o izjemnem dostopu do gradiva s tajnimi podatki in z davčnimi skrivnostmi, kjer Arhivska komisija podaja mnenja). Prav tako je pristojna za odločanje v primeru ugovorov uporabnikov zoper omejitve dostopa do arhivskega gradiva z varovanimi osebnimi podatki – gre torej za primere, ko uporabniki nasprotujejo omejitvi dostopa do konkretnega arhivskega gradiva ali načinu izvedbe tega.¹⁹

Pri odločanju Arhivske komisije glede odobritev izjemnega dostopa do gradiva z varovanimi osebnimi podatki je novela prinesla zlasti eno pomembno novost, namreč dopolnitev osnovnega merila v predmetnem odločanju. Po vseh predhodnih ureditvah področja izjemnega dostopa je morebitna izjemna odobritev slednjega lahko izhajala izključno iz presoje komisije, ali je konkretno arhivsko gradivo (in v njem vsebovani osebni podatki) *»neobhodno potrebno za dosego predvidenega znanstvenega cilja, ter javni interesi prevladujejo nad interesi, ki jih je treba varovati zlasti glede varstva osebnega in družinskega življenja posameznikov«*.²⁰ Po uveljavitvi novele ZVDAGA-A je bilo dodano dodatno merilo odobritve izjemnega dostopa. Odobritev je lahko odtlej tudi posledica izkazane dejstva, da bi bilo raziskovalne cilje nemogoče doseči brez nesorazmernih naporov in stroškov.

Vse pristojnosti arhivske komisije so strnjeno našteje v 67. členu ZVDAGA-A; ob že omenjeni izjemi dajanja obvezujočih mnenj v spornih primerih določitev roka nedostopnosti pa so vse bolj natančno opredeljene še v drugih členih zakona (peti odstavek 65. člena, prvi in drugi odstavek 66. člena, drugi odstavek 66.a člena ZVDAGA-A).

Arhivska komisija in posebna arhivska zakonodaja

Po pregledu pristojnosti, ki so jih od leta 1997 predpisali splošni zakoni s področja arhivske dejavnosti, je treba omeniti še določila posebnih zakonskih aktov. Od obeh specialnih arhivskih zakonov, ki med drugim vsak zase dodatno urejata vprašanja dostopnosti posebne skupine arhivskega gradiva (Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta,²¹ ter Zakon o dostopnosti in uporabi gradiva o osamosvojitvi, vojni za Slovenijo in trgovini z orožjem²²), ima neposreden vpliv na delovanje Arhivske komisije le prvi. ZAGOPP je ob koncu leta 2016 Arhivski komisiji namreč določil novo pristojnost, in sicer odločanje oziroma soodločanje o odobritvi izjemnega dostopa do specifičnega arhivskega gradiva s področja zdravstva v namen znanstvenega raziskovanja. V četrtem odstavku 6. člena navedeni zakon določa, da o odobritvi izjemnega dostopa tudi v teh primerih odloča Arhivska komisija, vendar tega ne počne samostojno, saj je pri odločanju vezana na soglasje Komisije Republike Slovenije za medicinsko etiko. Arhivska komisija je glede na zakonsko diktirano tudi tu tista, ki je pristojna za vodenje upravnega postopka, v katerem se odločitev sprejme in obrazloži v izdani odločbi. Pri tem lahko komisiji izjemni dostop do tiste zdravstvene dokumentacije posameznikov, ki se nahaja v arhivih, odobri le v primeru izpolnjenosti več pogojev:

- dostop se lahko odobri le raziskovalcem, ki so kot znanstveni raziskovalci registrirani pri Javni agenciji za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS);

¹⁹ Novela je v primerjavi z zakonom v četrtem odstavku 65. člena izrecno uvedla tudi možnost delnega dostopa do arhivskega gradiva z varovanimi osebnimi podatki.

²⁰ Prvi odstavek 66. člena ZVDAGA (2006). Zakonska dikcija predhodnega prvega odstavka 43. člena ZAGA je bila dokaj podobna.

²¹ Gl. Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta (ZAGOPP).

²² Gl. Zakon o dostopnosti in uporabi gradiva o osamosvojitvi, vojni za Slovenijo in trgovini z orožjem (ZDUGOTO).

- odobritev se lahko nanaša le na gradivo pokojnih pacientov (še živeči lahko sami podajo soglasje), ki za časa življenja dostopa do gradiva niso prepovedali; dodaten pogoj je, da tudi njihovi zakoniti dediči dostopu ne nasprotujejo;
- obe komisiji presodita, da je dostop utemeljen z vidika javnega interesa na področju napredka znanosti, ki prevladuje nad interesom za nedostopnost, in da predvidenega znanstvenega cilja ni mogoče doseči na drug način.

Delovanje Arhivske komisije v upravnih postopkih iz njene pristojnosti

Kot dodatek k navedenemu je treba izpostaviti ugotovitev, da predstavlja ne le odločanje, temveč tudi vodenje upravnega postopka ob tako široko določenem zapisu zakonskih zahtev določen izziv – vendar je vsekakor nekoliko zahtevnejše od vodenja in odločanja v tistih postopkih iz pristojnosti Arhivske komisije, s katerimi se slednja na podlagi 67. člena ZVDAGA najpogosteje srečuje. Kot bo kasneje razvidno iz statističnih prikazov, so to v prvi vrsti postopki odločanja o odobritvi izjemnega dostopa do arhivskega gradiva z varovanimi osebnimi podatki (določata jih drugi in tretji odstavek 66. člena ZVDAGA), redkeje pa postopki odločanja o ugovorih zoper omejitve dostopa (peti odstavek 65. člena) in podajanja mnenj v postopkih, pri katerih vlada odloča o izjemnem dostopu do nedostopnega arhivskega gradiva s tajnimi podatki in z davčnimi skrivnostmi (prvi odstavek 66. člena). Vse našteje naloge predstavljajo ob upoštevanju določil materialnih predpisov (ZVDAGA, ZAGOPP) samostojne upravne zadeve, v katerih je pristojnost komisije za odločanje oziroma vodenje postopkov izrecno določena v konkretnih zakonskih členih. Tako pri vodenju postopkov kot pri odločanju je komisija dolžna v vseh vprašanjih, ki jih arhivska zakonodaja sama posebej ne naslavlja, ravnati v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku (ZUP) oziroma slednjega uporabljati subsidiarno. To pomeni, da komisija, ki v upravnih postopkih pravzaprav odloča predvsem o pravicah in dolžnostih uporabnikov arhivskega gradiva, to počne ob upoštevanju vseh načel in večine določil omenjenega zakona.²³

Upravni postopki iz pristojnosti komisije se vedno začnejo z zahtevki uporabnikov oziroma vlogami. Medtem ko formalno ustreznost vlog določa ZUP, predstavlja vsebinsko izhodišče za pripravo vlog besedilo relevantnih zakonskih členov ZVDAGA in ZAGOPP. Zlasti to velja za odločanje o odobritvi izjemnega dostopa do arhivskega gradiva z varovanimi osebnimi podatki in odločanje o odobritvi izjemnega dostopa do gradiva s tajnimi podatki in z davčnimi skrivnostmi, kjer je sestava oziroma vsebina vloge zelo natančno predpisana v tretjem odstavku 66. člena ZVDAGA. Za lažjo pripravo vlog je na spletni strani Arhiva Republike Slovenije pripet tudi neobvezen obrazec vloge v najpogostejšem od postopkov iz pristojnosti Arhivske komisije (torej za odobritev izjemnega dostopa do arhivskega gradiva z varovanimi osebnimi podatki).²⁴ Vendar ker je obrazec neobvezen, lahko vložniki ob upoštevanju zakonskih napotkov tako omenjene vloge kot vloge v zvezi z vsemi ostalimi postopki pripravijo v obliki prostih dopisov.

²³ Kot primer izjeme, kjer posebni zakon določa drugačno procesno ravnanje od ZUP, lahko navedemo že omenjeno določilo četrtega odstavka 6. člena ZAGOPP. Glede na določila ZAGOPP je namreč postopek, v katerem Arhivska komisija odloča o odobritvi izjemnega dostopa do gradiva zdravstva v raziskovalni namen, lahko tudi daljši od siceršnjega dvomesečnega skrajnega roka za sprejem odločitve, ki ga določa 222. člen ZUP.

²⁴ Vloga na arhivsko komisijo za izjemni dostop do arhivskega gradiva v skladu s 66. členom ZVDAGA: <https://www.gov.si/zbirke/storitve/vloga-za-arhivsko-komisijo-za-izjemni-dostop-do-arhivskega-gradiva-v-skladu-s-66-clenom-zvdaga/> (dostop: 18. 8. 2025).

Ker je Arhivska komisija kolegijski organ, je v skladu z ZUP po prejemu vlog za vodenje upravnih postopkov s pooblastilom določen tisti od njenih članov, ki izpolnjuje zakonske pogoje za vodenje upravnega postopka (opravljen strokovni izpit iz upravnega postopka); v zadnjih treh imenovanjih komisije sem to avtor članka. Med naloge vodenja postopka sodi v nadaljevanju preverjanje formalne ustreznosti in vsebinske jasnosti zahtevka. Vodja postopka v primeru, da je to potrebno, vložnika pozove k dopolnitvi vloge, predvsem pa od pristojnih arhivov, drugih institucij in iz javno dostopnih evidenc zbere vse tiste podatke o dejanskem stanju, ki so nujni za sprejem odločitve v zadevi (zlasti podatke o značilnostih arhivskega gradiva, ki je predmet odločanja).

Način odločanja na sejah in izdajanje odločb (podpiše jih predsednik komisije) sta pri Arhivski komisiji kot kolegijskem organu zopet natančno opredeljena v ZUP, deloma pa celo v UVDA. Prav slednja namreč določa, da komisija na sejah odloča z večino vseh – in ne le navzočih – članov. Glede odločanja je Arhivska komisija v primerih iz svoje pristojnosti vezana na zakonito odločanje, ki izhaja predvsem iz preverjanja izpolnjenosti zakonskih meril za sprejem konkretne odločitve; pri odločanju o odobritvi izjemnega dostopa do arhivskega gradiva z varovanimi osebnimi podatki, torej pri svoji najpogostejši nalogi, ima sprejem njenih odločitev tudi elemente diskrecije oziroma odločanja po prostem preudarku. Komisija lahko v teh primerih namreč izjemni dostop odobri ali zavrne, pri čemer mora odločitev opreti na zakonska merila in jo v odločbi ustrezno utemeljiti. Gotovo je bistveni del njenega odločanja prav v presoji sorazmernosti: ali predstavlja posamezen vlogi opisan raziskovalni cilj dovolj velik javni interes oziroma predvideno javno korist, da upraviči predčasen dostop do nedostopnih osebnih podatkov posameznikov – in s tem poseg v njihovo pravico do varstva osebnih podatkov.

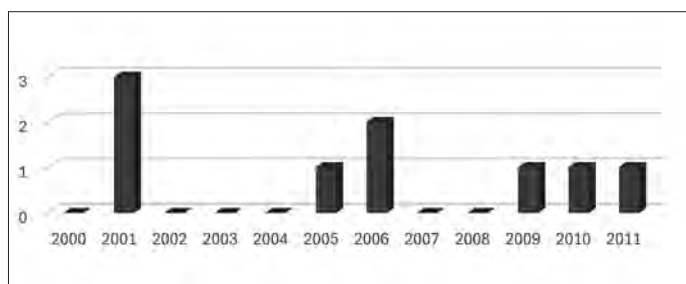
Ob tem je treba opozoriti še na eno podrobnost. Ker gre v primeru Arhivske komisije za organ, ki ga neposredno imenuje vlada, zoper njene odločbe ni možno vložiti rednih pravnih sredstev (pritožb). V primeru nestrinjanja lahko zato stranke zoper odločbe Arhivske komisije vlagajo le tožbe (sprožijo upravni spor).

Pregled delovanja Arhivske komisije v obdobju 2012–2024

Predhodno je že bilo omenjeno, da je bilo sestajanje komisije v obdobju njenega prvega imenovanja (2000–2007) povezano skoraj izključno s prošnjami za skrajšanje roka nedostopnosti arhivskemu gradivu, za katero so izročitelji določili nedostopnost;²⁵ od petih vlog so se štiri nanašale na nedostopno gradivo nekdanje Službe državne varnosti, ena pa na gradivo vlade. Komisija je pri vseh vlogah, ki so bile popolne, vladi predlagala odobritev izjemnega dostopa do arhivskega gradiva, kar je vlada s sklepi tudi storila.

Podobno stanje je bilo tudi v obdobju drugega imenovanja komisije, torej med letoma 2007 in 2012. Tedaj je komisija v petletnem mandatu obravnavala zgolj dve prošnji za skrajšanje roka nedostopnosti t. i. nedostopnemu gradivu; poleg teh je prejela le še obsežno vlogo, s katero je Arhiv Republike Slovenije zaradi dvoma glede (ne)dostopnosti posameznih občutljivih osebnih podatkov v gradivu nekdanje Službe državne varnosti za odločitev zaprosil komisijo. Komisija pa ne v prvem ne v drugem sklicu ni prejela vlog, ki bi se nanašale na odobritev izjemnega dostopa do nedostopnih osebnih podatkov. Takšnih vlog ni bilo predvsem zaradi načina izvajanja arhivske zakonodaje: arhivsko gradi-

²⁵ Izjema je bila le napačno naslovljena vloga za dostop do arhivskega gradiva enega od regionalnih arhivov, ki pa je bilo dostopno že po zakonu in komisija niti ni imela posebnih pristojnosti za njeno reševanje. Gl. Stalna zbirka Arhiva Republike Slovenije, Zadeva 677-01-3/99.

Graf 1: Število obravnavanih zadev po posameznih letih (2000–2011) – skupaj 9

vo s podatki o zasebnosti posameznika (dikcija iz ZAGA) oziroma z občutljivimi osebnimi podatki (dikcija iz ZVDAGA, 2006) je bilo namreč po uveljavljeni praksi uporabnikom najpogostejše dostopno ob podpisu izjave, s katero so se zavezali k njihovu varovanju. Tudi v primerih, ko ni bilo tako in je bil zaradi omenjenega razloga dostop do tovrstnega gradiva uporabnikom/raziskovalcem v celoti zavržen, slednji niso bili napoteni na zakonsko možnost vložitve vlog pri Arhivski komisiji – vsekakor vsaj komisija pred letom 2013 ni prejela nobenih tovrstnih vlog.

Prav omenjeno leto je v delo Arhivske komisije prineslo tako občutne spremembe, da bi celotno obdobje njenega delovanja lahko razdelili na čas pred in po njem. Ključni razlog za nagel porast števila vlog je bil povezan z odločitvami vodstev Arhiva Republike Slovenije, ki so se v letih 2011 do 2014 večkrat zamenjala. Stališča in z njimi povezane odločitve posameznih direktorjev glede načina izvajanja tistih določil področnega zakona, ki so se nanašala na varovanje občutljivih osebnih podatkov (ter način rednega in izrednega dostopa do njih), so si bili močno vsaksebi: nihali so med uvedbo t. i. anonimizacije (prekrivanja varovanih osebnih podatkov na kopijah dokumentov, 2011), njenim preklicem in ponovno uvedbo dostopa do gradiva ob podpisu izjave o varovanju osebnih podatkov drugih oseb (2012), uvedbo splošne nedostopnosti gradiva z varovanimi osebnimi podatki drugih oseb ob sočasnem napotovanju raziskovalcev na vložitev vlog za odobritev izjemnega dostopa pri Arhivski komisiji (začetek leta 2013).²⁶

Sprememba v načinu izvajanja obstoječe zakonodaje glede rednega in izjemnega dostopa do občutljivih osebnih podatkov je bila tisti dejavnik, ki je v celoti povzročil nenaden skok števila obravnavanih vlog po začetku leta 2013. Medtem ko je komisija v svojih prvih dveh sklicih (in prvem letu tretjega sklica) ob redkih izjemah na letni ravni obravnavala manj kot eno vlogo, je to število v nekaj naslednjih letih običajno preseglo število dvajset. Skupno število vlog je naraščalo do leta 2015, ko je z 29 primeri doseglo svoj višek, potem pa je začelo postopno upadati. Razlogov za upad števila vlog po letu 2020 je več. Med pomembnejše sodi gotovo ta, da je s potekom petinsedemdesetletnega roka nedostopnosti postopoma postalo dostopno tisto arhivsko gradivo z varovanimi osebnimi podatki, na katerega se je v predhodnih letih nanašalo precej vlog za odo-

²⁶ Jenuš: Varovanje občutljivih osebnih podatkov v arhivskem gradivu, str. 38–43.

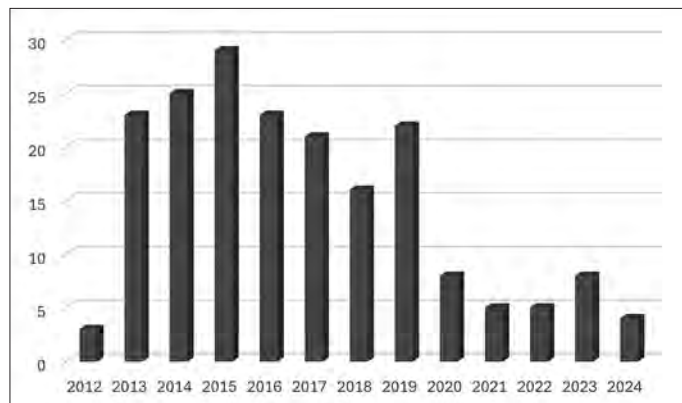
britev izjemnega dostopa – omeniti velja gradivo druge svetovne vojne in gradivo v zvezi s povojnim vzpostavljanjem nove oblasti.

Prevlada postopkov s področja odločanja o odobritvi izjemnega dostopa do varovanih osebnih podatkov je razvidna tudi v številčnem prikazu postopkov iz pristojnosti komisije v obdobju 2012–2024. V tem času je komisija obravnavala 176 primerov tovrstnih prošelj oziroma zadev. Vseh drugih postopkov je bilo bistveno manj: šest zadev se je nanašalo za skrajšanje rokov nedostopnosti gradivu s tajnimi podatki, za katero so nedostopnost zaradi varovanja državnih interesov zahtevali izročitelji, dve sta bili ugovora na omejitev dostopa s strani pristojnega arhiva, osem pa jih je bilo povezanih z opravljanjem raziskav, pri katerih so raziskovalci želeli dostopati do gradiva ZAGOPP (od konca leta 2016 dalje). Skupno je bilo tako delo komisije v obravnavanem obdobju povezano s 192 zadevami.

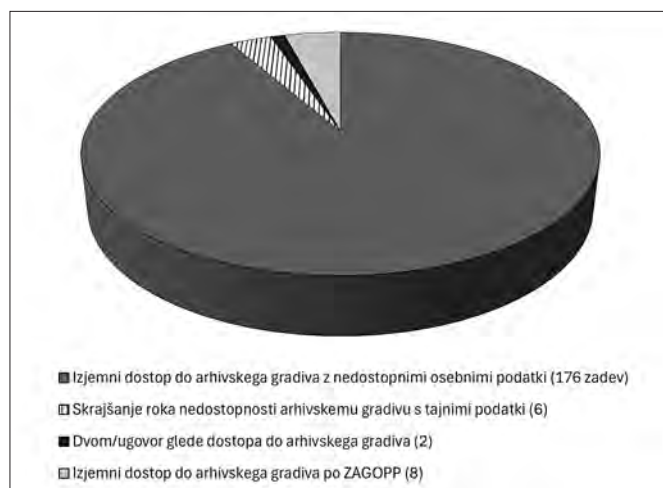
Vse postopke komisije lahko po letih in vrstah odločanja (ter ob okvirnem upoštevanju delovanja komisije v treh ločenih imenovanjih) razporedimo v spodnji prikaz.

V nadaljevanju lahko na kratko prikažemo, kakšne so bile v obravnavanem obdobju odločitve Arhivske komisije oziroma kako so se postopki iz njene pristojnosti zaključili. Komisija je v tem času v vseh zadevah skrajšanja roka nedostopnosti gradiva, za katero je izročitelj zahteval nedostopnost zaradi varovanja interesov države (bilo jih je šest), vladi predlagala skrajšanje obstoječih rokov in preko njega odobritev izjemnega dostopa do gradiva v raziskovalne namene.²⁷ Do konca leta 2024 je odločala o zgolj dveh primerih ugovora zoper omejitve dostopa; v obeh je vložnikoma delno pritrdila in odločila, da sta upravičena do širšega nabora osebnih podatkov od prvotno določenega.

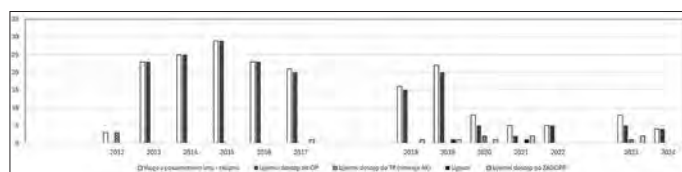
Zadeve, v katerih je Arhivska komisija odločala o odobritvi izjemnega dostopa do arhivskega gradiva z varovanimi osebnimi podatki, so med letoma 2012 in 2024 predstavljale več kot devetdeset odstotkov vseh zadev iz njene pristojnosti. V teh zadevah, skupaj jih je bilo že omenjenih 176, je komisija v 146 odločbah odobrila izjemni dostop. Podatek, da je zavrnilne odločbe izdala v zgolj štirinajstih primerih (torej več kot desetkrat redkeje od pozitivnih), kaže na načelno

Graf 2: Število obravnavanih zadev po posameznih letih (2012–2024) – skupaj 192

Graf 3: Delež zadev po posameznih področjih odločanja Arhivske komisije (2012–2024)

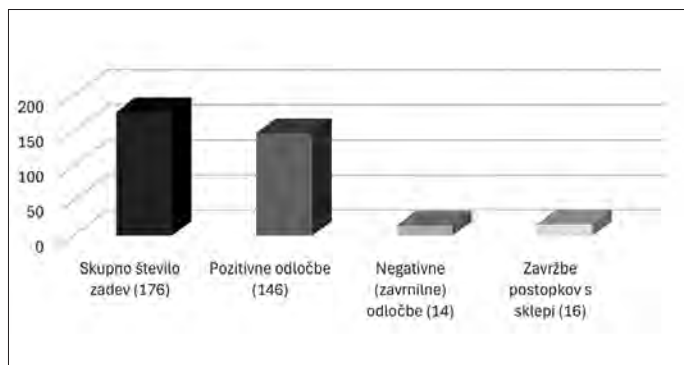

Graf 3a: Pregled zadev po letih in vrstah odločanja (2012–2024)

²⁷ Vlada je v petih primerih sledila mnenju Arhivske komisije in je izjemni dostop odobrila. Izjema je bil primer iz leta 2020, v katerem vlada po prejemu mnenja Arhivske komisije v zadevi ni sprejela odločitve in ga zato lahko opredelimo kot t. i. molk organa.

naklonjenost komisije raziskovalni uporabi arhivskega gradiva. Povedano drugače: v dosedanjem odločanju je komisija predvideni javni koristi, ki bi lahko izšla iz raziskovalne obravnave dotlej slabo raziskanih preteklih pojavov in procesov, praviloma dala prednost pred interesi posameznikov po zaščiti njihovih osebnih podatkov. Negativne odločbe je izdajala predvsem v primerih, ko je na podlagi pojasnil vložnikov ugotovila, da pri najavljenem namenu uporabe dejansko ni šlo za raziskovanje, temveč so bili nameni uporabe arhivskega gradiva drugačni (denimo zbiranje arhivskega gradiva brez namena njegove raziskovalne obravnave in ustreznega posredovanja izsledkov v javnost; usposabljanje študentov na področju strokovne obdelave – tehničnega urejanja in popisovanja – arhivskega gradiva s širokim naborom varovanih osebnih podatkov). Preostale zadeve, skupaj 16, pa so se končale s sklepi o zavržbah. Ti so bili skladno z ZUP izdani v tistih primerih, ko:

- so se zahtevki nanašali na že dostopno arhivsko gradivo (osebni podatki v gradivu so se nanašali na več kot deset let pokojne posameznike);
- arhivsko gradivo, ki je bilo predmet vlog, še ni bilo prevzeto v pristojne arhive;
- je bilo o zahtevkih predhodno že pravno-močno odločeno;
- vložniki niso dopolnili pomanjkljivih vlog.

Graf 4: Odločanje o izjemnem dostopu do gradiva z osebimi podatki po ZVDAGA (2012–2024)

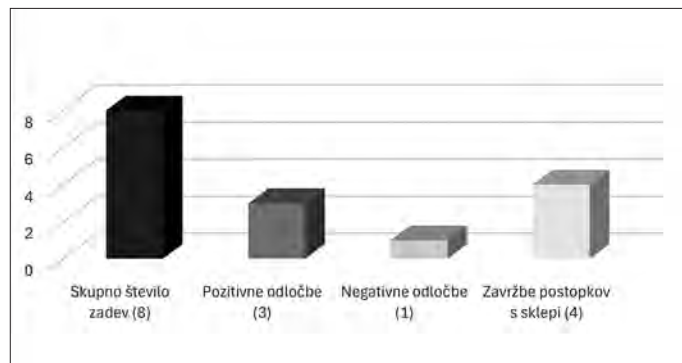
V statističnem prikazu zadev iz delokroga Arhivske komisije si velja ogledati še tiste, pri katerih je bila pristojnost komisije za odločanje določena najpozneje: torej postopke v zvezi z odločanjem o odobritvah izjemnega dostopa do arhivskega gradiva s področja zdravstva, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacientov, v raziskovalni namen. Po uveljavitvi ZAGOPP ob koncu leta 2016 je Arhivska komisija prvo vlogo za odločanje prejela spomladi 2017, od tedaj pa je skupno obravnavala le osem tovrstnih prošenj. Zaradi strogo postavljenih meril za odobritev izjemnega dostopa do gradiva iz ZAGOPP – med drugim so lahko vložniki oziroma prosilci v predmetnih postopkih le znanstveni raziskovalci, registrirani pri agenciji za raziskovalno dejavnost – je morala komisija skoraj polovico vseh prispelih vlog zavreči zaradi neizpolnjevanja navedenega pogoja (v enem primeru je bilo arhivsko gradivo vložnici/registrirani raziskovalci v skladu s tretjim odstavkom 6. člena ZAGOPP dostopno brez odločanja Arhivske komisije). V preostalih upravnih zadevah je komisija v enem primeru izdala zavrnilno odločbo, v treh pa odločila v korist odobritvi izjemnega dostopa.

Glede mesta hrambe arhivskega gradiva, ki je bilo predmet vseh zadev, s katerimi se je med letoma 2012 in 2024 ukvarjala Arhivska komisija (192), lahko ugotovimo naslednje. Vlog, ki so se – ne glede na vrsto postopka – nanašale samo na arhivsko gradivo, hranjeno v Arhivu Republike Slovenije, je bilo 133; takšnih, ki so bile povezane samo z gradivom regionalnih arhivov, je bilo 22. Precej zadev je bilo skupnih, hkrati vezanih na arhivsko gradivo v hrambi Arhiva Republike Slovenije in regionalnih arhivov. Takšnih je bilo 37 zadev.

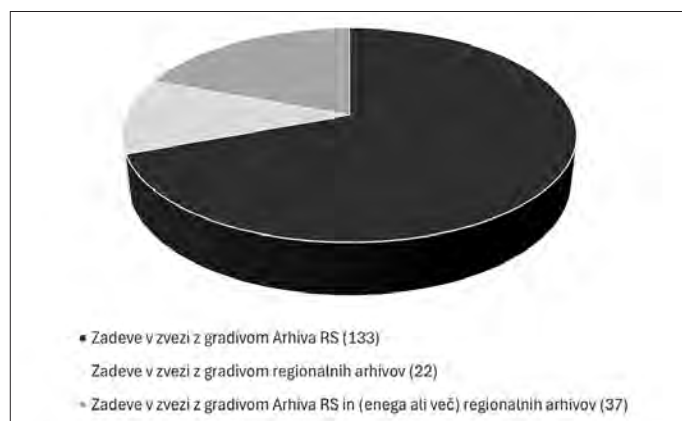
Za zaključek statističnega pregleda lahko omenimo še posamičen arhivski fond, s katerim so bile zadeve iz pristojnosti Arhivske komisije najpogostejše povezane. Med vsemi zadevami iz pristojnosti Arhivske komisije (že omenjenih 192) je bilo v obravnavanem obdobju 43 takšnih, ki so se nanašale samo na gradivo arhivskega fonda SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije (RSNZ SRS); takšnih zadev je bilo zlasti veliko v obdobju med letoma 2012 in 2017. Zelo številne so bile tudi zadeve, skupaj jih je bilo 81, ki so se nanašale na dva ali več arhivskih fondov, med katerimi je bil tudi navedeni. Zadev, ki so se nanašale na drugo arhivsko gradivo v Arhivu Republike Slovenije ali regionalnih arhivih ter s fondom SI AS 1931 niso imele nobene povezave, je bil 68.

Nekatere dileme in izzivi pri odločanju Arhivske komisije

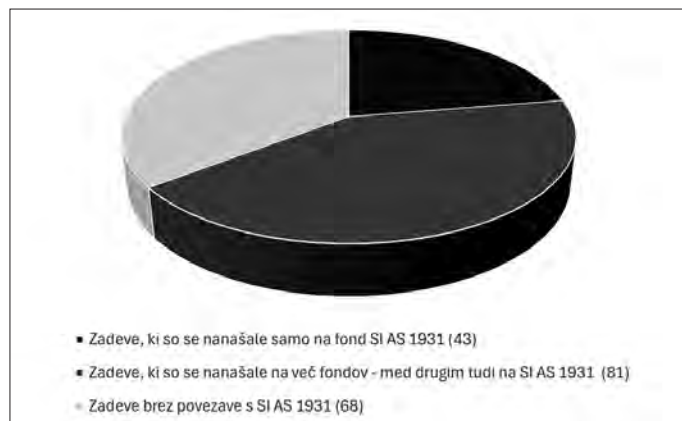
Po prikazu statističnih kazalcev dela Arhivske komisije lahko omenimo še katero od izrazitejših vsebinskih dilem in izzivov, ki so zaznamovali njeno delovanje v obdobju zadnjih treh imenovanj. Kot prvega velja izpostaviti nasprotje med zamišljeno pravno ureditvijo postopkov in prakso; tako pri ZVDAGA kot ZAGOPP se namreč zdi, da je imel zakonodajalec ob predpisovanju instituta izjemnega dostopa v mislih odločanje o količinsko zamejenih enotah gradiva. Za prva leta delovanja komisije – okvirno do uveljavitve ZVDAGA-A – so bili značilni prav takšni postopki, v katerih so se vloge uporabnikov oziroma prosilcev nanašale na posamezne enote arhivskega gradiva. Arhivsko gradivo, ki je bilo predmet vlog za odobritev izjemnega dostopa, je v tem obdobju običajno obsegalo eno ali nekaj enot združenih dokumentov. Pogosto je bilo povezano z raziskovanjem preteklosti določenega pojava oziroma procesa ali osebe; v prvem primeru so bile predmet prošnje posamezne zadeve, v drugem pa dosjeji. V teh primerih je bilo zbiranje

Graf 5: Odločanje o izjemnem dostopu do gradiva ZAGOPP (2016–2024)

Graf 6: Struktura zadev iz pristojnosti Arhivske komisije glede na hrambo gradiva

Graf 7: Arhivski fond SI AS 1931 RSNZ SRS in odločanje Arhivske komisije (2012–2024)

podatkov o gradivu, ki je bilo predmet vlog, obvladljivo oziroma preprosto. Komisija, ki je relevantne podatke, zlasti tiste o vrsti in količini varovanih osebnih podatkov v gradivu, najpogosteje pridobila neposredno od pristojnih arhivistov, je v teh primerih dejansko lahko tehtala med javnim interesom za dostopnost podatkov in interesi posameznikov za varovanje njihovih osebnih podatkov.

To se je spremenilo z novimi vlogami po letu 2014, ko prosilci tudi niso bili več le fizične osebe (po zakonski dikciji iz ZVDAGA 2006 »uporabniki«), temveč ob »raziskovalcih« in »novinarjih« zelo pogosto tudi »znanstveno-raziskovalne organizacije«. ²⁸ Na Arhivsko komisijo so poslej, tako s strani fizičnih kot pravnih oseb, vse pogosteje prihajale vloge, ki so bile povezane z izvedbo obsežnih raziskovalnih projektov in programov. ²⁹ V takšnih vlogah vložniki seveda niso več zaprošali za odobritev izjemnega dostopa do posameznih enot arhivskega gradiva (in tudi ne posameznih fondov), temveč so vlogam prilagali obsežne sezname arhivskih fondov. Za ilustracijo tega pojava lahko navedemo vlogo iz leta 2014, v kateri je vložnik na sedemindvajsetstranskem seznamu zaprosil za odobritev izjemnega dostopa do 989 arhivskih fondov iz vseh slovenskih javnih arhivov. ³⁰ Arhivska komisija v takšnih primerih ni imela pristojnosti vložniku določati, kateri od naštetih arhivskih fondov dejansko vsebujejo za njegovo raziskavo relevantne podatke in kateri ne – tega brez uporabe arhivskega gradiva večkrat niti ni bilo mogoče zanesljivo ugotoviti. Zato je v takšnih postopkih nato preko arhivskih podatkovnih zbirk in dopisov arhivom skušala zbrati podatke, ki jih je potrebovala za sprejem odločitve v posamezni zadevi: zlasti je preverjala, kateri od številnih fondov zares vsebujejo varovane osebne podatke in kateri ne; kateri predstavljajo javno in kateri zasebno arhivsko gradivo s posebnimi omejitvami dostopa; ali fondi vsebujejo tudi druge kategorije varovanih podatkov – zlasti pa gradivo, za katero je izročitelj določil nedostopnost zaradi vsebnosti tajnih podatkov. Razumljivo je, da se v teh primerih komisiji ni uspelo ukvarjati z značilnostmi osebnih podatkov v vsakem od posameznih arhivskih fondov, ki so bili predmet njenega odločanja. Odločitev je sprejela brez tega in jo obrazložila v odločbi, ki je zopet naštevala nepregledno število arhivskih fondov. Z izdajo odločb se stvari včasih tudi niso zaključile: ne glede na prvotno število fondov so vložniki ob raziskovanju večkrat naleteli na nove, dotlej neidentificirane fonde in ponovno zaprošali za dostop tudi do tega gradiva. Ker je šlo za nove zahtevke, medtem ko je o starih komisija v vsakem primeru že odločila, izdajanje dopolnilnih odločb ni bilo možno – komisija je vsako tovrstno vlogo zato znova obravnavala. To je za komisijo, katere člani navsezadnje glede na določilo UVDAG delujejo nepoklicno, predstavljalo določeno obremenitev.

Opisano situacijo je Arhivska komisija sčasoma razrešila na način, da je v zadevah, pri katerih je to glede na naslov posamezne raziskave in druga pojasnila vložnika ocenila za primerno, izdala splošne odločbe o odobritvi izjemnega dostopa. Te so se nanašale na javno arhivsko gradivo v enem ali več javnih arhivih. Odločitev za takšno prakso so sicer spremljali pomisleki; kljub slednjim jo je oprla na dejstvo, da ZVDAGA-A v tretjem odstavku 66. člena med obveznimi sestavnimi deli vloge ne vsebuje določbe, po kateri bi moral vložnik konkretno določiti arhivsko gradivo, do katerega želi dostopati. Podobno zakon ne vsebuje nobenega določila, ki bi kazalo na to, da mora vložnik svojo prošnjo glede izjemnega dostopa do nedostopnega arhivskega gradiva kakor koli količinsko omejiti. V dosednji praksi je bilo tako izdanih že precej odločb, ki so odobrile izjemen dostop do tistega arhivskega gradiva v posameznem ali več slovenskih

²⁸ Tako upravičene stranke v postopku iz drugega odstavka 66. člena določa ZVDAGA-A.

²⁹ Za primer navedimo samo nekatere: »Politična zgodovina«, »Ekonomska, socialna in okoljska zgodovina Slovenije«, »Zgodovinsko-pravni vidiki kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin na slovenskem ozemlju v 20. stoletju«.

³⁰ Stalna zbirka Arhiva Republike Slovenije, Zadeva 0120-25/2014-3341.

javnih arhivih, ki vsebuje nedostopne osebne podatke. Poudariti velja, da praksa izdajanja tovrstnih splošnih odločb v desetih letih ni bila problematizirana s strani deležnikov zunaj komisije.

Še izraziteje se je omenjeno nasprotje izrazilo v predpisu postopka v četrtem odstavku 6. člena ZAGOPP. Zakonodajalec je v postopek odločanja o izjemnem raziskovalnem dostopu do arhivskega gradiva izvajalcev zdravstvene dejavnosti, ki vsebuje podatke o zdravljenju pacientov, vgradil številne varovalke. Te naj bi načeloma omogočale, da bi bilo omenjeno gradivo dostopno izključno znanstvenim raziskovalcem v primerih, ko je to z vidika napredka znanosti zares neobhodno potrebno. Prav tako naj bi zagotovile najvišjo stopnjo upoštevanja volje samega pacienta in tudi njegovih zakonitih dedičev. Tudi pri tem ni težko razbrati predvidevanja zakonodajalca, ki je ob pripravi zakona očitno pričakoval vlaganje zaprosil za izjemni dostop do omejenih količin gradiva (denimo zdravstvenih kartonov posameznikov ali celo samo posamičnih dokumentov o zdravljenju posameznika). V praksi je bila večina dosedanjih vlog, povezanih z ZAGOPP, drugačna. Nanašala se je na izjemno obsežne sklope arhivskega gradiva, ki so nastali v različnih zdravstvenih ustanovah. Tako je gradivo, ki je bilo predmet vlog, praviloma vključevalo podatke o preteklem zdravljenju več tisoč pacientov. Vsa tista dejstva, ki jih kot nujna za odločanje v predmetnem postopku predpisuje ZAGOPP (torej podatke o tem, ali so nekdanji pacienti danes pokojni, ali so za časa življenja prepovedali dostop do podatkov o svojem zdravljenju, ali dostopu do teh podatkov danes nasprotujejo njihovi zakoniti dediči – in kdo to sploh so), je seveda razmeroma lahko zbrati v primeru, ko gre za zapis o posamezni osebi. V primerih raziskav, ki so bile doslej predmet odločanja Arhivske komisije,³¹ je zbiranje vseh zahtevanih podatkov o velikem številu nekdanjih pacientov – in njihovih zakonitih dedičev – v resnici skoraj nepredstavljivo. Arhivska komisija se zato v teh primerih zateka k zbiranju podatkov, zlasti tistih o morebitnem nasprotovanju dostopu do gradiva s strani zakonitih dedičev, preko javnih naznanil na spletni strani in oglasni deski Arhiva Republike Slovenije ter na enotnem državnem portalu e-uprava. Slednje lahko ocenimo tudi kot *pro forma* ravnanje, ki je izvedeno predvsem za zadostitev formalnim zakonskim in postopkovnim zahtevam. K večplastnosti praktičnih problematik odločanja o izjemnem znanstvenoraziskovalnem dostopu do arhivskega gradiva zdravstva pa prispeva tudi neodzivnost Komisije Republike Slovenije za medicinsko etiko v dosedanjih konkretnih postopkih. Potem ko je komisijama na začetku leta 2022 uspelo uskladiti stališča glede plačevanja pristojbin in taks v postopkih iz njune skupne pristojnosti, Arhivski komisiji doslej v predpisanih rokih (šestdeset dni) ni uspelo pridobiti soglasij oziroma mnenj medicinsko-etične komisije. Vse dosedanje pozitivne odločbe je tako izdala na podlagi petega odstavka 209. člena ZUP, ki predpisuje odločanje organa v soglasju z drugim organom. Pri tem določa, da organ v primerih, ko v predpisanem roku od drugega organa ne pridobi soglasja ali mnenja, odločbo izda ob predpostavki, da je bilo soglasje podano.

Med predstavljenimi dilemami velja omeniti še vprašanje časovne omejitve izjemnega dostopa do arhivskega gradiva z varovanimi osebnimi podatki. V tem pogledu je dilema še najmanj izrazita pri raziskovalnih programih in projektih, ki potekajo pod okriljem pristojne agencije za raziskovalno dejavnost – v tem primeru se časovna veljavnost odobritve izjemnega dostopa pač veže na odobreni čas trajanja projekta. V vseh ostalih primerih ima komisija na voljo dve možnosti: izjemni dostop do arhivskega gradiva lahko odobri bodisi do zaključka raziskave in predstavitve njenih deklariranih ciljev (denimo do izdelava-

³¹ Denimo: »Organizacija, razvoj in delovanje zdravstvene oskrbe odporniškega gibanja na Slovenskem med letoma 1941 in 1945«, »Pandemija španske gripe na slovenskem območju v letih 1918–1920«, »Javno zdravje v tranziciji: Zdravstveno skrbstvo ob koncu habsburškega cesarstva (1918–1924)«.

ve magistrske ali doktorske naloge, objave monografije ali članka) ali ga veže na natančno zamejeno časovno obdobje. V dosedanjih primerih se je komisija kljub občasnim pomislekom odločala predvsem za prvo možnost, in to predvsem iz enega razloga. Ob odsotnosti kakršnih koli normativnih meril in določil bi bilo časovno omejevanje veljavnosti odločb dejansko zelo blizu povsem arbitrarnemu odločanju članov komisije – torej ravnanju, ki se mu morajo organi v vsakem upravnem delovanju izogniti.

Namesto zaključka

Po zgoščenem pregledu delovanja Arhivske komisije v četrstoletnem obdobju njenega obstoja lahko zaključimo, da je kljub nihanjem v pogostosti srečevanja in obsegu delovnih nalog ves čas opravljala zanimivo in razgibano delo. Zagotovo je v odločanje o vprašanih izjemnega dostopa do nedostopnega arhivskega gradiva znotraj mreže slovenskih javnih arhivov prinesla določeno stopnjo poenotenja odločitev, ki bi v primeru drugačnega odločanja (denimo na ravni vodstev posameznih arhivov) morda umanjkala. Vendar je res, da se njena pluralna sestava, katere osnovni namen je bil nedvomno v osvetlitvi vsakokratnih odprtih vprašanj in nalog z različnih zornih kotov, doslej niti ni odrazila v zelo različnih pogledih in stališčih članov komisije. Komisija je odločitve, kar pravzaprav velja za vsa obdobja njenega delovanja, sprejemala soglasno; ločena mnenja, ki bi bila v delovanju kolektivnega organa heterogene sestave pričakovana v večji meri, se v bistvu niti niso pojavljala. Ta ugotovitev je lahko bodisi dokaz složnosti komisije pri njenem preteklem delu ali pa iztočnica za morebitni razmislek glede prilagoditev sicer že uveljavljenega sistema odločanja o izjemni dostopnosti nedostopnega arhivskega gradiva.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

SI AS – Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 2170, Arhiv Republike Slovenije.
- Stalna zbirka Arhiva Republike Slovenije.

SPLETNI VIRI

Obrazložitev zakona: V: *Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije*, št. 34 (1994): https://sistory.si/media/legacy/publikacije/36001-37000/36993/Porocevallec_1994-09-16_34.pdf (dostop: 18. 8. 2025).

Pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva. V: *Uradni list SRS*, št. 34/1981, <https://dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-EDWMUJKN/40ed8b4b-9f8a-4e7f-b831-3820f37c5851/PDF> (dostop: 18. 8. 2025).

Priporočilo Sveta Evrope R (2000) 13 z dne 13. 6. 2000: <https://rm.coe.int/16804cea4f> (dostop: 18. 8. 2025).

Sklep o ustanovitvi in načinu dela arhivske komisije, 6. 10. 2000. V: *Uradni list RS*, št. 97/2000, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2000-01-4073/sklep-o-ustanovitvi-in-nacinu-dela-arhivske-komisije> (dostop: 18. 8. 2025).

Vloga na arhivsko komisijo za izjemni dostop do arhivskega gradiva v skladu s 66. členom ZVDAGA: <https://www.gov.si/zbirke/storitve/vloga-za-arhivsko-komisijo-za-izjemni-dostop-do-arhivskega-gradiva-v-skladu-s-66-clenom-zvdaga/> (dostop: 18. 8. 2025).

Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (ZAGA). V: *Uradni list RS*, št. 51/2014, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/1997-01-1140> (dostop: 18. 8. 2025).

Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta (ZAGOPP). V: *Uradni list RS*, št. 85/2016, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2016-01-3688> (dostop: 18. 8. 2015).

Zakon o dostopnosti in uporabi gradiva o osamosvojitvi, vojni za Slovenijo in trgovini z orožjem (ZDUGOTO). V: *Uradni list RS*, št. 32/2025, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2025-01-1282> (dostop: 18. 8. 2025).

Zakon o naravni in kulturni dediščini. V: *Uradni list SRS*, št. 1/1981, <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-XVBH2YD8/4c991a38-2e0a-4f0c-94e0-5677e059d2f4/PDF> (dostop: 18. 8. 2025).

Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP). V: *Uradni list RS*, št. 24/2006 – UPB, 105/2006 – ZUS-1, 126/2007, 65/2008, 8/2010, 82/2013, 175/2020 – ZIUOPDVE in 3/2022 – ZDeb, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1603> (dostop: 18. 8. 2025).

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA). V: *Uradni list RS*, št. 30/2006, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-1229> (dostop: 18. 8. 2025).

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA-A). V: *Uradni list RS*, št. 51/2014, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2014-01-2170> (dostop: 18. 8. 2025).

LITERATURA

Cankar, Tadej: Upravljanje arhivskega gradiva nekdanjih tajnih služb v Republiki Sloveniji. V: *Arhivi* 36 (2013), št. 1, str. 45–55.

Jenuš, Gregor: Varovanje občutljivih osebnih podatkov v arhivskem gradivu jugoslovanske tajne politične policije. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Arhivi v globalni informacijski družbi [Elektronski vir] : zbornik mednarodne konference, [Radenci, 2. – 4. april 2014]*. Maribor: Pokrajinski arhiv, str. 31–45.

SUMMARY

THE ARCHIVAL COMMISSION BETWEEN ARCHIVAL LEGISLATION AND PRACTICE

The Archival Commission holds a special place among the special consultative and expert bodies defined by Slovenian archival legislation, particularly in relation to the theme of this year's convention of the Archival Society of Slovenia. Not only is the Archival Commission much older in its establishment than the Archival Council, the Council of Directors of Public Archives and inter-archival working groups - this October marks twenty-five years since its first appointment - but among the listed bodies it is the only one whose tasks or powers are directly related to the issue of accessibility of archival records in Slovenian public archives. The Archival Commission is not only a consultative body of other executive institutions, but in an important part of its activities - and this is its speciality - an independent decision-making body. Such a regulation was gradually formed over the quarter-century period of the commission's operation: with the general archives laws (ZAGA, 1997/ Archives and Archival Institutions Act/ and ZVDAGA, 2006/ Protection of Documents and Archives and Archival Institutions Act/), with the amendment of the law (ZVDAGA-A, 2014) and with the special archives law for the field of healthcare archives (ZA-

GOPP, 2016/ Act Regulating Archives Containing Personal Data from Medical Records/). The original powers of the aforementioned body were expanded on the one hand, while on the other hand, the original professional and advisory role of the commission was replaced with a decision-making role in the most noticeable part of its tasks.

The appearance of the Archival Commission in sectoral legislation (1997) and its actual appointment (2000) are closely connected with the period of Slovenian political and social transition, but also with the abolition and inclusion of former special archives in the Archives of the Republic of Slovenia. The previous system of decision-making on exceptional access to otherwise inaccessible archival materials, which was based more on the Rules on the Conditions for the Use of Archival Materials (1981) than on the Natural and Cultural Heritage Act (1980), was replaced by a different solution. A two-tier system was introduced, which, with some modifications, has remained in force to this day. While decision-making on exceptional access to inaccessible archival records for administrative and legal purposes has remained within the competence of the managements of individual public archives to this day, decision-making on the accessibility and use of such records for research purposes has since then been within the mixed competence of the government and the Archival Commission. Since the introduction of the Archival Commission into the legal order or rather into Slovenian archival legislation, there have been no major changes in the provisions relating to the composition of the commission and regulating the manner of its work (both are determined by implementing acts, i.e. regulations and rules). The situation was different when defining its powers, where the legal provisions were partly transferred from previous legal regulations, and partly transformed and newly added. In view of the above, we can conclude that the powers of the Archival Commission, which today are partly different from those at the time of its establishment, are not written in a very clear way in the relevant law. In the main part, the article focuses on a statistical overview of the work of the Archival Commission in the last three terms of its operation (2012–2014), while also presenting the main practical dilemmas in the commission's decision-making in specific administrative matters within its competence. The collected data show that the commission has not yet encountered individual tasks foreseen by law in its work so far, while it encounters others relatively rarely. A distinct focus of its work is thus deciding on exceptional research access to records containing personal data, which are defined as inaccessible by the second paragraph of Article 65 of the ZVDAGA - i.e. the tasks for which the Archival Commission is best known in the archival and research sphere.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25(439):004.738.5

Prejeto: 30. 10. 2025

Raziskovanje v madžarskih arhivih – dobre prakse pri sosedih

GORDANA ŠÖVEGEŠ LIPOVŠEK

prof. zgodovine in geografije, arhivska svetovalka
Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, SI-2000 Maribor
e-pošta: gordana.soeveges@pokarh-mb.si

Izvleček

V prispevku so predstavljeni trije osrednji madžarski spletni portali, ki zagotavljajo sodoben in enoten dostop do arhivskega gradiva: **Elektronski arhivski portal (ELP)**, **Podatkovna spletna baza (AOL)** in **Hungaricana**. Gre za medsebojno povezane informacijske sisteme, ki jih uporabljajo madžarski arhivi, muzeji in knjižnice za objavo, iskanje in upravljanje digitaliziranih vsebin. Portali omogočajo raziskovalcem, ustvarjalcem gradiva in širši javnosti preprosto iskanje, naročanje in uporabo arhivskega gradiva, obenem pa predstavljajo pomembno orodje za varovanje, dostopnost in promocijo kulturne dediščine v digitalnem okolju. Madžarski pristop na področju digitalizacije, enotnih iskalnih vmesnikov in povezovanja zbirk predstavlja dober primer razvojne prakse, po kateri bi se lahko zgledovali tudi v Sloveniji. Primerjava sistemov odpira priložnosti za nadgradnjo domačih platform, zlasti na področju enotnejšega iskalnega okolja, standardizacije metapodatkov in boljše uporabniške izkušnje pri dostopu do digitalnih vsebin.

Abstract

RESEARCH IN HUNGARIAN ARCHIVES – NEIGHBOURS' GOOD PRACTICES

The paper presents three central Hungarian web portals that provide modern and uniform access to archival materials: the Digital Archives Portal (ELP), the Online Database (AOL) and Hungaricana. These are interconnected information systems used by Hungarian archives, museums and libraries to publish, search and manage digitised content. The portals enable researchers, material creators and the general public to easily search, order and use archival materials, and at the same time represent an important tool for the protection, accessibility and promotion of cultural heritage in the digital environment. The Hungarian approach in the field of digitisation, uniform search interfaces and linking of collections represents a good example of development practice that could be followed in Slovenia. Comparing the systems opens up opportunities for upgrading domestic platforms, especially in the field of a more uniform search environment, metadata standardization and better user experience when accessing digital content.

Ključne besede:

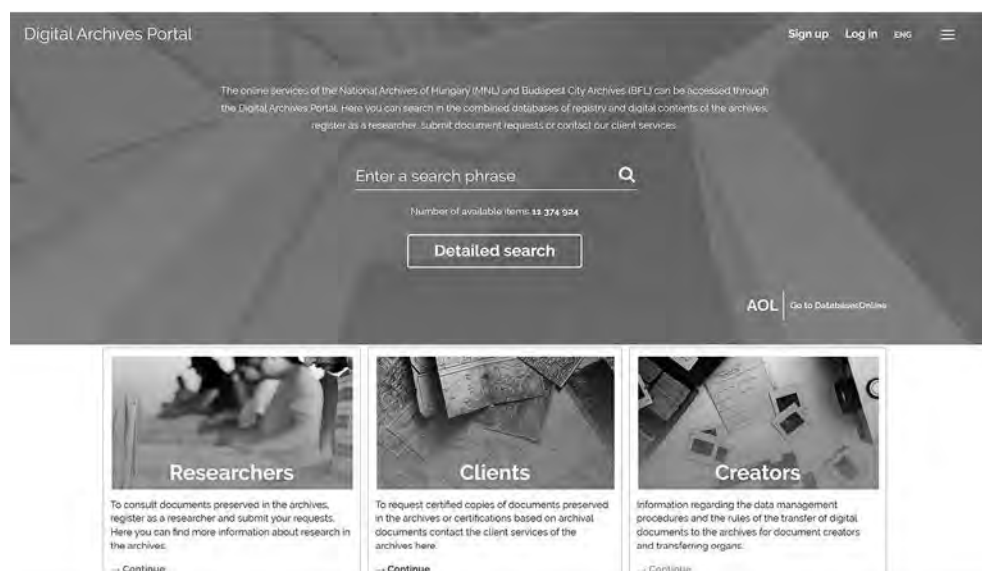
Elektronski
arhivski portal
(ELP),
Podatkovna
online baza
(AOL),
Hungaricana

Keywords:

Digital Archives
Portal (ELP),
Online Database
(AOL),
Hungaricana

Elektronski arhivski portal – Elektronikus Levéltári Portál – ELP¹

Elektronski arhivski portal je spletni vmesnik Madžarskega nacionalnega arhiva in Arhiva glavnega mesta Budimpešte. Preko njega je dostopen arhivski informacijski sistem scopeArchiv, ki ga za popisovanje uporabljajo v Madžarskem nacionalnem arhivu in Arhivu glavnega mesta Budimpešte.

Vstopna stran Elektronskega arhivskega portala (posnetek zaslona)

(Vir: Elektronikus Levéltári Portál (dostop: 16. 7. 2025))²

Storitve ELP so namenjene:

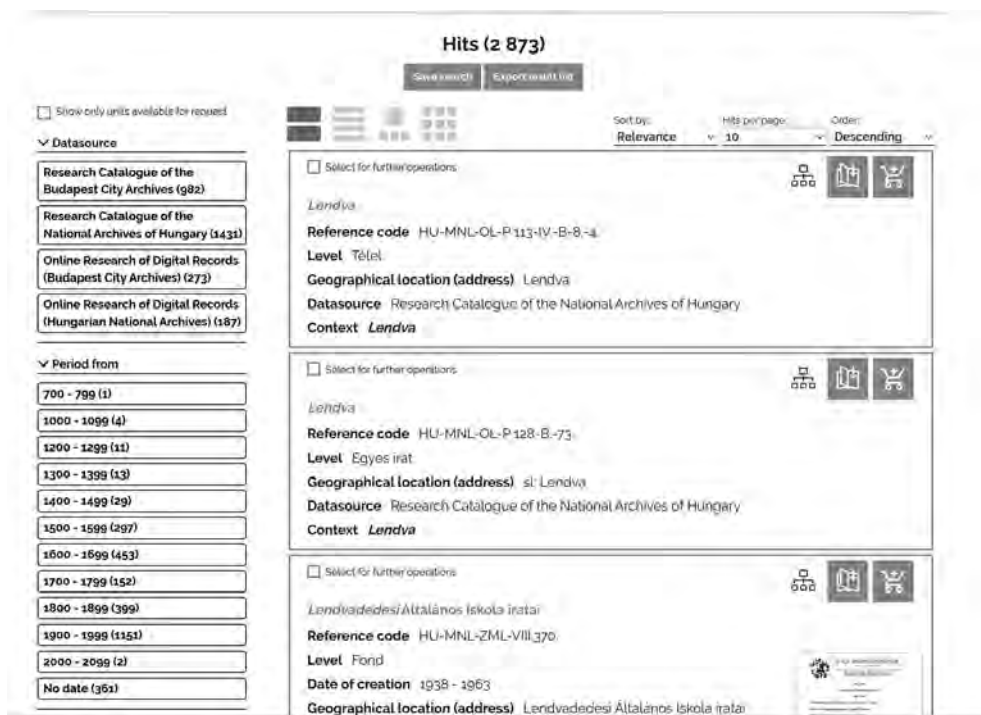
1. **Raziskovalcem** je portal namenjen za dostop, uporabo in brskanje po skupni podatkovni bazi. Naročilo arhivskega gradiva za vpogled v čitalnicah je mogoče izključno prek portala. Tako kot v Virtualni arhivski čitalnici je tudi tukaj potrebna registracija uporabnika, ki jo je treba vsako leto obnoviti. Uporabnikom je na voljo delovni zvezek, v katerega se shranjujejo naročila. Število hkratnih naročil je omejeno na pet enot; če uporabnik želi naročiti več gradiva ali če obstajajo podrobnejši popisi, ki na portalu niso dostopni, se nadaljnji dogovori opravijo neposredno s čitalnico. Pri naročilu je treba označiti tudi želeni datum vpogleda, pri čemer ima registrirani uporabnik vpogled v vsa svoja prejšnja in zaključena naročila. Iskanje je omogočeno v celotni podatkovni bazi, po drevesni strukturi ali z uporabo naprednega iskanja po različnih merilih. Rezultati so **obarvani z rumeno barvo** in jih je mogoče prikazati na več načinov – v obliki seznama, podrobnega pogleda ali mrežnega prikaza. Poleg tega je mogoče rezultate dodatno **filtrirati** po viru podatkov, časovnem obdobju, vrsti vsebine in ravni popisa.
2. **Ustvarjalcem oziroma JPO-jem** je portal v pomoč pri upravljanju z elektronskim arhivskim gradivom, urejanju elektronskih zapisov in njihovi

¹ Portal je zelo podoben in primerljiv s slovensko Virtualno arhivsko čitalnico, le da ni namenjen samo raziskovalcem, ampak tudi JPO-jem in strankam, ki se na arhiv obrnejo zaradi vpogleda ali pridobitve kopij dokumentov za potrebe uradnih postopkov.

² Spletna stran trenutno ni dostopna v tujini, zato povezav ne navajam. Posnetki zaslona so bili narejeni poleti med evidentiranjem na Madžarskem (op. a.).

predaji v pristojni arhiv, dostopni so zakonodaja, terminološki slovar in orodje SIP kreator.

3. **Strankam, ki nastopajo v uradnih postopkih**, je omogočeno oddajanje online vlog neposredno preko portala. Na portalu je tako dostopnih kar osem vlog: za gradnjo, vojno skrbstvo, dedovanje/zapuščino, nepremičnine, pravosodje/sodne postopke, zaposlitev/delovno razmerje, spremembo imena in izobraževanje/šolanje. JPO-osebe lahko tovrstne vloge oddajo izključno preko portala.

Rezultati za iskalni pojem »Lendva« (posnetek zaslona)
(Vir: Elektronikus Levéltári Portál (dostop: 16. 7. 2025))

Podatkovna online baza – Adatbázisok Online – AOL

Podatkovna online baza Madžarskega nacionalnega arhiva in njegovih 21 enot omogoča skupno iskanje po podatkovnih zbirkah, ki so nastale v desetle-

Naslovna stran AOL z enajstimi zbirkami (posnetek zaslona)
(Vir: Adatbázisok Online: <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/> (dostop: 21. 10. 2025))

tjih arhivskega dela in olajšujejo raziskovanje po arhivskem gradivu. Trenutno je v celotni bazi **68 podatkovnih baz**,³ tj. 5,9 mio. strani z besedili, s fotografijami in z zvočnimi zapisi, od srednjega veka pa vse do konca 20. stoletja. Da bi omogočili lažje in ciljno iskanje po temah, ki raziskovalca najbolj zanimajo, so posamezne podatkovne baze združene v **enajst zbirk**.

Tabela 1: Prikaz AOL-zbirk in podatkovnih baz

	ZBIRKE	PODATKOVNE BAZE ⁴
1.	DRUŽINSKA ZGODOVINA	Matične knjige; Plemiške diplome ; Registraturne knjige 1527–1918; Popisi prebivalstva 1715; Popisi prebivalstva 1720; Zbirka vojaških nabornih seznamov
2.	KRAJEVNA ZGODOVINA	Popisi prebivalstva 1715; Popisi prebivalstva 1720 ; Popisi prebivalstva v Transilvaniji 1750; Zbirka turških popisov; Cehovski kataster; Društva iz meščanskega obdobja; Zbirka urbarjev in popisi
3.	REFORMACIJA	Reformacija v Madžarskem državnem arhivu; Reformacija v županijskih arhivih; Reformatorska pravna akademija Kecskemét; Pisma Philippa Melanchthona Tamásu Nádasdyju; Spletna stran o reformaciji (povezava)
4.	SREDNJEVEŠKA ZBIRKA	Listine iz Košic; Oaza listin v Madžarskem državnem arhivu (blog); Zbirka listin; Plemiške diplome
5.	PARTIJSKI ARHIV	Zvočni posnetki; Zapisniki sej Madžarske delavske stranke; Zapisniki sej Madžarske socialistične delavske stranke
6.	PRVA SVETOVNA VOJNA	Zbirka vojaških nabornih seznamov ; Žrtve prve svetovne vojne iz mrliških matičnih knjig; Žrtve prve svetovne vojne iz seznamov izgub; Madžarski vojni ujetniki v Sovjetski zvezi 1920–1938; Vojna oskrba v Veszprému
7.	DIGITALNI ROMSKI ARHIV	Zgodovina Romov na Madžarskem skozi stoletja
8.	ODPELJANI V SOVJETSKO ZVEZO	Podatkovna zbirka madžarskih ujetnikov v sovjetskih taboriščih
9.	MENJAVA SISTEMA/REŽIMA NA PODEŽELJU	Fotografije s podeželja; Zemljevid
10.	ZEMLJEVIDI	Kod je hodil kralj Matjaž?; Itinerarij – potovanja madžarskih vladarjev; Katastrske izmere; Društva iz meščanskega obdobja; Spominski park v Ukrajini; Zemljevidi Veszpréma; Virtualni spominski park; Petőfi zemljevid
11.	ZUNANJA POLITIKA 1945–1990	Ministrstvo za zunanje zadeve; Ministrstvo za zunanje zadeve – Koreja; Oddelek za vojne ujetnike Ministrstva za zunanje zadeve 1945–1949

Vir: Adatbázisok Online

Vsaka zbirka raziskovalcu najprej ponudi osnovne informacije o tem, kakšni podatki so v njej dostopni oziroma katere posamezne baze vključuje. Poleg tega vsebuje tudi številne dodatne informacije, koristne za raziskovalce ter povezave do drugih spletnih strani in podatkovnih baz, ki ponuja gradivo za tovrstno raziskovanje. Npr. v **zbirki Družinska zgodovina** najdemo tudi podroben vodič za začetnike v družinskem raziskovanju, razlago nemških in latinskih iz-

³ Tudi povezave na druge spletne strani z dodatnimi bazami, blogi, zemljevide ipd. V tabeli so naštet samo baze Madžarskega nacionalnega arhiva.

⁴ Nekatere podatkovne baze se pojavljajo v več zbirkah, npr. Plemiške diplome so v zbirki Družinska zgodovina in tudi v Srednjeveški zbirki. Podvojene podatkovne baze so napisane z odebeljeno pisavo.

razov, s katerimi se srečujejo rodoslovci, seznam osebnih imen ter njihovih zgodovinskih različic, pregled merskih enot in njihove pretvorbe v sodobni sistem ter povezave, med drugim na podatkovno bazo judovskega pokopališča v mestu Gyula, več baz deportirancev ipd.

Podrobneje si bomo ogledali bazo **Popis prebivalstva iz leta 1720**. Na takšen (ali zelo podoben) način so urejene in opisane tudi preostale baze:

- ❖ **Informacije;** Poleg signaturne oznake in naslova fonda so navedene tudi informacije o številu digitalizacij, arhivistih, ki so sodelovali pri oblikovanju baze, in o vrsti gradiva, ki ga baza zajema (npr. fotografije, dokumenti, načrti ipd.). Dodani so tudi vsebinski podatki o fondu oziroma podatki o tem, do katerih informacij je mogoče dostopati, podatki o izdanih pripomočkih in informacije o izdelavi digitalizacij, kadar so te pomembne za raziskovalce.
- ❖ **Hierarhija;** Iskanje po bazi je zasnovano pregledno in poteka po hierarhični strukturi, v kateri lahko uporabnik poišče posamezno naselje. Najprej je treba vedeti, v katero županijo je naselje nekoč spadalo, nato znotraj županije poiskati okraj ali gosposčino in znotraj tega posamezno naselje. Pri vsakem naselju je na voljo digitalizat, navedeni so seznam prebivalcev, ki so bili davčni zavezanci, ter metapodatki, ki vključujejo: tehnične podatke o originalu, zgodovinsko in sodobno ime naselja, županijo, v katero je naselje spadalo nekoč in danes, podatke o rodovitnosti polj, informacije o pridelovalnih površinah.
- ❖ **Iskanje;** V podzavihku Iskanje so na voljo tri možnosti iskanja po bazi: *enostavno iskanje*, *napredno iskanje* in *iskanje po pojmu*. Ne glede na izbrano možnost je pri prikazu rezultatov omogočeno filtriranje zadetkov, kar raziskovalcu omogoča hitro in učinkovito iskanje podatkov, ki ga zanimajo. Veliko preglednost prinaša tudi obarvana iskana beseda oziroma pojem.

Davčni zavezanci v naselju Mostje v dolnjelendavski gosposčini (posnetek zaslona)
(Vir: Popis prebivalstva 1720: https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagosszeiras (dostop: 22. 10. 2025))

Hungaricana

Hungaricana je osrednji spletni portal, ki povezuje madžarske arhive, muzeje in knjižnice ter na enem mestu združuje digitalizirano kulturno dediščino Madžarske. Sistem upravlja Knjižnica madžarskega parlamenta (Országgyűlési

Könyvtár), digitalizacijo gradiva pa že vrsto let podpira Nacionalni kulturni sklad Madžarske (Nemzeti Kulturális Alap – NKA). Glavni namen projekta je omogočiti, da bi bili zgodovinski viri, dokumenti, slike, zemljevidi, publikacije in druge zbirke dostopni širši javnosti na enotni, pregledni in strokovno urejeni platformi.

Portal Hungaricana je bil zasnovan z dvojno vlogo: po eni strani kot informacijski center o javnih razpisih in rezultatih digitalizacij, po drugi strani pa kot publikacijska platforma za nastale podatkovne baze. Poleg tega ima portal pomembno vlogo pri spodbujanju dobrih praks na področju digitalizacije, pri predstavljanju novih tehnoloških pristopov in pri razvoju sodelovanja med različnimi kulturnimi ustanovami.

Čeprav sistem temelji predvsem na projektih, ki jih podpira NKA, vključuje tudi številne druge zbirke, ki jih ustanove financirajo iz lastnih ali drugih virov. S tem Hungaricana izraža svoj temeljni cilj – omogočiti čim širši dostop do kulturne dediščine in vzpostaviti enotno orodje za iskanje po različnih vrstah gradiva.

Vzpostavitev Hungaricane je pomenila pomemben korak v smeri **poenotenja digitalizacijskih projektov**, ki so pred tem potekali v okviru posameznih strokovnih odborov NKA. Današnji sistem se je razvil iz projekta Muzejska knjižnica (Múzeumi Könyvtár), ki ga je vrsto let podpiral Muzejski odbor (Múzeumi Kollégium) in ki je že na začetku vseboval publikacije približno petdesetih muzejev in sorodnih institucij. Kasneje so se projektu pridružili zbirka Madžarske arhivske publikacije in številni digitalizirani materiali, ki so jih prispevale knjižnice – lokalni časopisi, šolski letopisi, različni imeniki, cerkvene in evangeličanske publikacije ter druga gradiva. Tako je nastala t. i. **Knjižnica javnih zbirk (Közgyűjteményi Könyvtár)**, v kateri je trenutno dostopnih 21 mio. strani in ki omogoča dostop do raznovrstnih vsebin na enotni uporabniški platformi, ne glede na vrsto ali ustanovitelja posamezne institucije.

Odličen primer uspešne integracije predstavlja **Zbirka razglednic (Képeslap adatbázis)**, ki jo je podprl Muzejski odbor. Z ustanovitvijo novega Odbora za javne zbirke (Közgyűjteményi Kollégium) je zbirka presegla ožji muzejski okvir in se razširila z dragocenimi fondi **Narodne knjižnice Széchényi (Országos Széchényi Könyvtár)**. S tem se je odprla pot za še širše sodelovanje med institucijami, saj se razglednice v velikem številu hranijo ne le v muzejih, temveč tudi v arhivih, knjižnicah in celo v zasebnih zbirkah – tako na Madžarskem kot tudi zunaj njenih meja. **Hungaricana s tem spodbuja idejo, da bi bila madžarska kulturna dediščina dostopna vsakomur, kjer koli in kadar koli.**

Druga pomembna in hkrati edinstvena značilnost portala je njegova znanstveno utemeljena, sodobna in vizualno privlačna predstavitev zgodovinskih zemljevidov, ki temelji na uporabi geoinformacijskih tehnologij (GIS). Sistem vključuje 1. in 2. vojaško izmero habsburškega cesarstva (merilo 1 : 28.800), ki jo hrani Avstrijski državni arhiv, ter katastrske zemljevide iz madžarskih, slovenskih in hrvaških arhivov (merilo 1 : 2.880). Ti zemljevidi so georeferencirani, kar pomeni, da jih je mogoče prikazovati v 2D- in 3D-načinu, jih primerjati s sodobnimi zemljevidi, kot sta Google Maps in OpenStreetMap, ter jih sinhronizirano prekrivati in analizirati. Uporabniki lahko tako natančno spremljajo razvoj naselij, spremembe rabe prostora ali urbanistični razvoj – na primer skozi stare zemljevide Budima in Pešte, ki razkrivajo preobrazbo madžarske prestolnice od konca 18. do sredine 20. stoletja.

Pomemben del portala Hungaricana predstavljajo tudi metapodatkovne zbirke in slikovni materiali, ki izvirajo iz Madžarskega arhivskega portala (Magyar Levéltári Portál – MLP).⁵ Ti vključujejo listine, urbarje, notarske zapise,

⁵ Madžarski arhivski portal je nastal leta 2009 z namenom, da bi ponudil celovit pregled madžarskih arhivov ter njihove strokovne in izobraževalno-kulturne dejavnosti. Portal finanč-

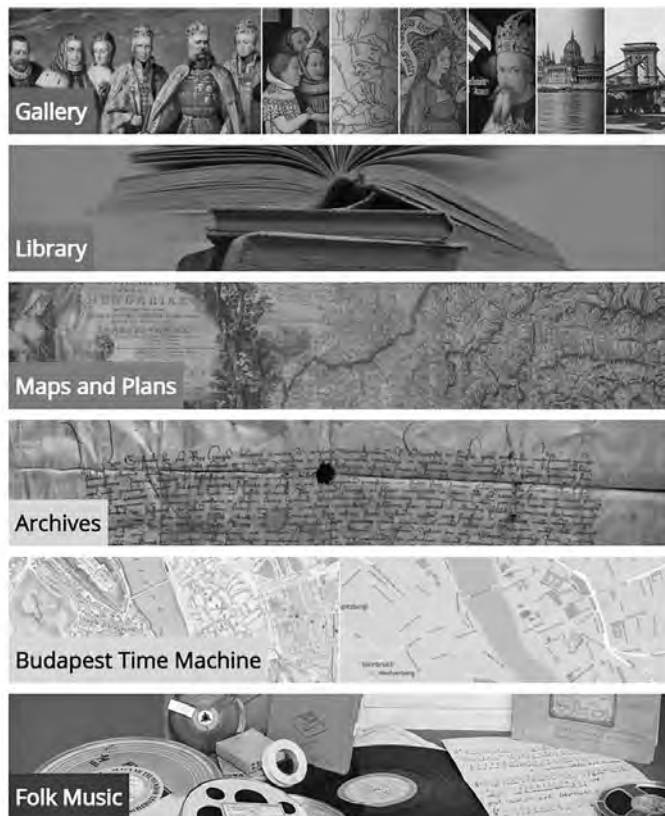
oporoke, zemljevide in drugo arhivsko gradivo, zdaj pa so združeni in sočasno dostopni skupaj z drugimi muzejskimi ter knjižničnimi zbirkami.

Portal Hungaricana je zasnovan kot uporabniku prijazen, hkrati pa visoko strokoven raziskovalni sistem, ki omogoča inteligentno, napredno in sočasno iskanje po vseh vključenih podatkovnih bazah. Uporabnik lahko z enim iskalnim poizvedovanjem pregleduje vse vsebine, kar močno prihrani čas in pogosto razkrije tudi tiste rezultate, ki bi jih sicer morda spregledal. Zelo pomembno je filtriranje zadetkov glede na to, kdo hrani dokument (fotografijo ...).

Hungaricana danes predstavlja eno izmed najpomembnejših digitalnih orodij za raziskovanje madžarske zgodovine in kulturne dediščine. Portal ne omogoča le dostopa do razpršenih virov in redkih dokumentov, temveč tudi spodbuja sodelovanje med institucijami, izmenjavo znanja in nove načine raziskovanja preteklosti. Tako postaja prostor, kjer se tradicija in sodobna tehnologija srečujeta v službi ohranjanja skupnega spomina.

Zaključek

Madžarski arhivi opravljajo podobne naloge kot slovenski, vendar veliko več pozornosti namenjajo digitalizaciji in objavljanju gradiva na spletu. **Podatkovna spletna baza (Adatbázisok Online – AOL)** je skupni raziskovalni portal Madžarskega nacionalnega arhiva in njegovih 21 enot, ki omogoča sočasno iskanje po številnih podatkovnih zbirkah, nastalih v desetletjih arhivskega dela. Trenutno obsega **68 baz z več kot 5,9 milijona strani** besedil, fotografij in zvočnih zapisov, od srednjega veka do konca 20. stoletja. Za lažje tematsko raziskovanje so baze združene v enajst vsebinskih zbirk, ki ponujajo osnovne informacije o dostopnih podatkih, povezave na sorodne vire in praktične pripomočke za raziskovalce. Tako na primer zbirka *Družinska zgodovina* poleg podatkov vključuje vodič za začetnike, razlage nemških in latinskih izrazov, sezname osebnih imen, pretvorbe merskih enot ter povezave na zunanje baze, kot so evidence judovskih pokopališč ali deportirancev. Vsaka baza je ure-

Podatkovne baze na Hungaricana (posnetek zaslona)

(Vir: Hungaricana: <https://www.hungaricana.hu/en/> (dostop: 27. 10. 2025))

no podpira madžarsko Ministrstvo za človeške vire. Na portalu so v devetih zavirkih dostopne najrazličnejše informacije za arhiviste, pa tudi za raziskovalce: Novice, Podatkovne baze, Arhivi, Publikacije, Za arhiviste, Nagrajenci, Arhivsko društvo, Odprti arhivi in Arhivski piknik. Vir: Magyar Levéltári Portál: <https://archivportal.hu/> (dostop: 27. 10. 2025).

jena pregledno in hierarhično. Npr. v bazi Popis prebivalstva iz leta 1720 lahko uporabnik znotraj županije poišče posamezno naselje, kjer so dostopni digitalizati popisov in metapodatki o prebivalcih, davčnih zavezancih, zgodovinskih imenih naselij ter gospodarskih značilnostih območja. Iskanje je omogočeno na tri načine – preprosto, napredno ali po pojmu, rezultati pa se lahko filtrirajo in prikažejo v različnih oblikah, pri čemer barvno označevanje pojmov omogoča hitro in pregledno orientacijo po vsebini.

Elektronski arhivski portal (Elektronikus Levéltári Portál – ELP) je skupni spletni vmesnik Madžarskega nacionalnega arhiva in Arhiva glavnega mesta Budimpešte, prek katerega je dostopen arhivski informacijski sistem scopeArchiv. Portal omogoča raziskovalcem dostop, uporabo in brskanje po skupni podatkovni bazi ter naročanje arhivskega gradiva za vpogled v čitalnicah. Uporabniki se morajo registrirati, medtem ko lahko naročila spremljajo in urejajo v svojem delovnem zvezku. Iskanje je mogoče v celotni bazi, po drevesni strukturi ali z uporabo naprednega iskanja, pri čemer so rezultati prikazani na več načinov in jih je mogoče dodatno filtrirati po različnih merilih. Ustvarjalcem gradiva oziroma JPO-jem portal nudi podporo pri upravljanju elektronskih zapisov, njihovi predaji pristojnemu arhivu ter dostop do zakonodaje, terminološkega slovarja in orodja SIP kreator. Strankam, ki nastopajo v uradnih postopkih, omogoča oddajo elektronskih vlog neposredno prek portala.

Med raziskovalci, tudi tujimi, je zelo priljubljena **Hungaricana**, spletna platforma, ki združuje digitalizirano gradivo več kot sto madžarskih in tujih ustanov – od arhivov do knjižnic, muzejev in univerz, inštitutov in izobraževalnih ustanov. Portal omogoča enoten dostop do zgodovinskih virov, dokumentov, slik, zemljevidov in publikacij ter spodbuja sodelovanjem med kulturnimi ustanovami in razvoj digitalizacije. Na portalu je dostopnih več kot 21 milijonov strani gradiva. Med najzanimivejšimi vsebinami so zgodovinski zemljevidi, predstavljeni s pomočjo GIS-tehnologije, ki omogoča 2D- in 3D-prikaz ter primerjavo s sodnimi zemljevidi. Danes velja za eno izmed najpomembnejših digitalnih orodij za raziskovanje madžarske zgodovine in kulturne dediščine.

Madžarski arhivi s svojimi digitalnimi portali – **AOL, ELP in Hungaricana** – ponujajo izjemno širok in uporabniku prijazen dostop do arhivskega gradiva. Njihova praksa kaže, kako lahko digitalizacija in povezovanje baz bistveno izboljšata raziskovalne možnosti. Slovenski javni arhivi lahko te izkušnje uporabijo kot zgled za nadaljnji razvoj in nadgradnjo svojih spletnih orodij.

VIRI IN LITERATURA

SPLETNI VIRI

Adatbázisok Online: <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/> (dostop: 21. 10. 2025).

Elektronikus Levéltári Portál: <https://www.eleveltar.hu> (dostop: 16. 7. 2025).

Hungaricana: <https://www.hungaricana.hu/en/> (dostop: 27. 10. 2025).

Magyar Levéltári Portál: <https://archivportal.hu/> (dostop: 27. 10. 2025).

SUMMARY

RESEARCH IN HUNGARIAN ARCHIVES – NEIGHBOURS' GOOD PRACTICES

One of the key tasks of Slovenian public archives, defined in Article 53 of the Act on the Protection of Documentary and Archival Material and Archives, is the documenting of archival materials located abroad and around the world and related to the history of Slovenia and Slovenians. With this aim in mind, in October 2002, just a year after starting work at the Regional Archives Maribor, I embarked on the first such research or documenting. Within the framework of more than twenty-three years of research activity in Hungarian public and private archives, I have become acquainted with the operations of these institutions in detail. At the same time, I have monitored the development of Slovenian and Hungarian archival practices, especially in the field of search systems for digitised material, its publication on the Internet, and procedures for ordering material in archive reading rooms. This is exactly what I will present in detail in my paper.

The archival service in Hungary has been regulated by law since 1723, when the then 45th article of the law stipulated that public state records must be kept in the state archives (*archivum regni*). The law stipulated, among other things, that a general state archive should be established in the free royal city of Bratislava, in which parliamentary and other political and judicial documents, documents kept in chapters and monasteries, and documents kept by individual families and relating to public affairs of the state should be kept. On the basis of this article of the law, the predecessor of today's Hungarian State Archives was established in 1756. Today, 350 years later, there are 88 archives operating in Hungary: four professional archives, 37 church archives (Baptist, Evangelical, Catholic, Orthodox, Reformed, Unitarian and Jewish), 20 university archives, four city archives, two general public state archives and 21 state archive units.

Within the framework of their service, Hungarian archives perform the same tasks as Slovenian archives. With the difference that they pay much more attention to digitising archival material and publishing it online. The Hungarian National Archives, which includes 21 units, currently has almost 5.5 million pages of texts, photographs and audio recordings online in its Online Database (*Adatbázisok Online*). This is 68 databases, through which documents from the Middle Ages to the end of the 20th century are available. In order to enable easier and targeted searching for topics that interest researchers the most, individual databases are combined into collections. For example, one of the collections is the Party Archives, within which there are three databases:

- Audio recordings,
- Minutes of meetings of the Hungarian Workers' Party, and
- Minutes of meetings of the Hungarian Socialist Workers' Party.

Each database is described in detail, information is also provided on the possibilities of publishing this data, and metadata is also described. There are various search options within the databases (full text or in hierarchy). Individual databases contain information and links to informative indexes, archive inventories, possible editions, etc. In order for the researcher to understand the structure and functioning of the Hungarian Communist Party, the Workers' Party and the Socialist Workers' Party, their functioning with all leaderships, secretariats, committees, cells, etc. is also illustrated. If necessary, individual collections provide information and links to material in other public or private institutions in Hungary and abroad.

All 68 databases are organized in this way. The Online Database is extremely transparent, user-friendly and accessible to both beginners in research

and experienced researchers, as well as those who wish to study a specific topic in more detail.

For materials that are not digitised and that researchers use in archive reading rooms, Hungarian archives use the so-called Digital Archives Portal (Elektronikus Levéltári Portál – ELP), which can be compared to the Slovenian Virtual Archives Reading Room. The portal is a joint database of the Hungarian National Archives and the Archives of the Capital City of Budapest and is connected to scopeArchive, which Hungarian public archives use for the register of fonds and collections.

In addition to these two portals, Hungaricana is also well-known among researchers, especially those from abroad, which publishes a wide variety of digitised archives, libraries, museums, galleries, societies, institutes, universities, ministries, etc. (a total of 50 different institutions from Hungary and abroad). Hungaricana is interesting for researchers mainly because users can obtain data from various institutions with a single search. For example, a simple search for Lendava yields 1,338 hits, which can then be limited according to the institution where the material is located, or according to the type of material (record, photograph, map, postcard, book, article, etc.).

The next big step undertaken by the Hungarian National Archives is the connection between the previously presented portals. The connections are currently only partial, especially the connection between the Online Database and the Digital Archives Portal is missing.

Hungarian archives, with their digital solutions such as Hungaricana, Database Online and Digital Archives Portal, offer users wide accessibility and easy search of archival materials. Their approach demonstrates how data centralisation and digitisation might enhance research opportunities. These examples can serve as guidance for Slovenian public archives looking to enhance and expand their portals.

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25(497.4):316.344.7-056.26

Prejeto: 6. 11. 2025

Dostopnost arhivske dediščine za vse: izzivi in rešitve

ANTUN SMERDEL

univ. dipl. inž. ekon., magistrski študent na Univerzi Alma Mater
Arhiv Republike Slovenije, Poljanska cesta 40, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: antun.smerdel@gov.si

NINA GORŠIČ

univ. dipl. inž. arh.
Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Trnovski pristan 2, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: ninag@uirs.si

Izvleček

Dostopnost arhivske dediščine je ključna za enakopravno vključevanje vseh, tudi ranljivih skupin. V projektu e-ARH.si: ESS 2016–2020/2021 so bile v prilagoditve vključene osebe z oviranostmi, kar je omogočilo boljše razumevanje njihovih potreb. Cilj je bil prilagoditi 1.000 enot arhivskega gradiva, vendar jih je dejansko bilo več kot 2.100. Poleg tega so bile prilagojene spletne strani šestih pokrajinskih arhivov in vzpostavljena Virtualna arhivska čitalnica po standardih dostopnosti. Sodelovali smo tudi pri prilagoditvah portala gov.si in usposabljanju njegovih oblikovalcev vsebin.

Nadaljevanje projekta e-ARH.si: NOO 2022–2025/2026 se osredotoča na ohranjanje dostopnosti in vključuje zaposleno slepo osebo. Čeprav projekt nima sredstev za nove prilagoditve, zagotavlja dostopnost novih storitev in orodij. Prispevek analizira izzive, kot so omejeni viri, tehnične ovire in potreba po trajnostnih rešitvah, ter izpostavlja zakonodajne zahteve, standarde in možnosti izboljšav z naprednimi tehnologijami in s sodelovanjem uporabnikov.

Prispevek v zaključnem delu obravnava tudi zakonodajni okvir na področju univerzalne graditve javnih objektov ter dostopnosti proizvodov in storitev za invalide. Sprejem navedenih predpisov predstavlja pomemben sistemski premik k večji družbeni inkluzivnosti, saj bo omogočil enakopraven dostop do arhivske infrastrukture v fizičnem prostoru in izboljšal dostopnost arhivskega gradiva v digitalnem okolju.

Ključne besede:

arhivsko gradivo,
dostopnost,
e-arhiv, ranljive
skupine, inkluzija,
prilagoditve,
tehnologija,
fizična
dostopnost,
grajeno okolje,
univerzalna
dostopnost

Abstract

ACCESSIBILITY OF ARCHIVAL HERITAGE FOR ALL:
CHALLENGES AND SOLUTIONS

Accessibility of archival heritage is key to the equal inclusion of all, including vulnerable groups. In the e-ARH.si: ESS 2016–2020/2021 project, people with disabilities were included in the adaptations, which enabled a better understanding of their needs. The goal was to adapt 1,000 units of archival materials, but in reality, there were more than 2,100. In addition, the web-

Keywords:

archival
materials,
accessibility,
e-archives,
vulnerable
groups, inclusion,
adaptations,

technology,
physical
accessibility, built
environment,
universal
accessibility

sites of six regional archives were adapted and the Virtual Archival Reading Room website was established according to accessibility standards. We also participated in the adaptations of the gov.si portal and the training of its content designers.

The continuation of the e-ARH.si: NOO 2022–2025/2026 project focuses on maintaining accessibility and includes an employed blind person. Although the project does not have funds for new adaptations, it ensures the accessibility of new services and tools. The paper analyses challenges such as limited resources, technical barriers and the need for sustainable solutions, and highlights legislative requirements, standards and opportunities for improvement with advanced technologies and user participation.

The paper concludes by discussing the legislative framework in the field of universal construction of public buildings and accessibility of products and services for people with disabilities. The adoption of the aforementioned regulations represents an important systemic shift towards greater social inclusion, as it will enable equal access to archival infrastructure in physical space and improve the accessibility of archival material in the digital environment.

1. UVOD

Arhivi so neprecenljivi viri informacij o preteklosti, ki služijo tako raziskovalcem kot posameznikom, ki iščejo podatke o svojih prednikih ali osebnih zadevah. Zagotavljanje dostopa do arhivskega gradiva vsem, ne glede na njihove posebne potrebe, je ena izmed ključnih nalog sodobnih arhivov. Poseben izziv predstavlja dostopnost za ranljive skupine, kot so osebe z oviranostmi, saj so lahko informacije v arhivih ključne za različne življenjske situacije – od raziskav do uradnih postopkov. Če posameznik zaradi nedostopnosti arhivskega gradiva ne more uveljavljati svojih pravic, lahko utrpí resne posledice, kot sta izguba pravnih upravičenj ali celo nepravilna obravnava v sodnih postopkih.

V okviru projekta e-ARH.si: ESS 2016–2020/2021 smo v Arhivu Republike Slovenije namenili veliko pozornosti tej problematiki. Da bi prilagoditve čim bolj ustrezale dejanskim potrebam uporabnikov, smo v projektno ekipo vključili tudi osebe z oviranostmi. To je omogočilo razvoj rešitev v neposrednem sodelovanju s tistimi, ki jih najbolj potrebujejo. Naš cilj je bil vzpostaviti digitalno okolje, ki je dostopno vsem – ne glede na njihove tehnične zmožnosti ali fizične omejitve – ter s tem prispevati k enakopravnemu dostopu do arhivske dediščine.

2. PROJEKT e-ARH.si ESS 2016 2020/2021

Poslanstvo slovenske javne arhivske službe in sistema e-ARH.si, kot njenega integralnega dela, je vrednotenje, pridobivanje, obdelava, ohranjanje in omogočanje uporabe nacionalne arhivske kulturne dediščine Republike Slovenije v elektronski obliki. Vizija projekta e-ARH.si ESS 2016 – 2020/2021 je bila zagotoviti dostop do najboljših e-rešitev za dolgoročno hrambo in uporabo elektronskega arhivskega gradiva (v nadaljevanju: eAG) vsem uporabnikom, ne glede na njihovo lokacijo ali morebitne ovire. S tem smo želeli postati ena izmed vodilnih institucij na področju inovacij e-arhiviranja v Sloveniji, Evropski uniji in širši regiji Jugovzhodne Evrope.¹

¹ Poslanstvo in organizacija.

Projekt je postavil temelje za dolgoročno ohranjanje in dostopnost digitalne kulturne dediščine. Ključne dejavnosti so vključevale:

- razvoj orodij in postopkov za strokovno obdelavo eAG,
- zagotavljanje dolgoročne hrambe digitalnih dokumentov,
- omogočanje oddaljenega dostopa do arhivskega gradiva.

Posebno pozornost smo namenili dostopnosti za vse uporabnike, vključno z ranljivimi skupinami. Na podlagi analize njihovih potreb smo razvili rešitve za enakovreden dostop do arhivskega gradiva. Vodilo pri tem je bilo: *»Invalidnost posameznika ne sme ovirati pri spoznavanju svoje preteklosti ali slovenske kulturne dediščine.«*

Projekt je temeljil na zakonodaji, kot so:

- Konvencija o pravicah invalidov, <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Zakonodaja-ki-ni-na-PISRS/Kulturna-raznolikost/1c24133420/Konvencija-o-pravicah-invalidov.pdf>;
- Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4342>;
- Akcijski program za invalide 2014–2021, https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Invalidi/API-2014-2021/API_2014_2021.pdf;
- Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7718>.

Želeli smo utrditi položaj Slovenije kot vodilne države na področju e-arhiviranja v regiji in prispevati k ohranjanju svoje kulturne dediščine za prihodnje rodove.

Več o projektu si preberite na naslovu <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/projekt-e-arh-si/projekt-e-arh-si-ess-2016-2020-poslanstvo-in-organizacija/>.

3. KDO SO RANLJIVE SKUPINE?

V preteklosti se je za opis skupine ljudi z različnimi oviranostmi uporabljal izraz »invalidi«. Danes se zavedamo, da je ta izraz neustrezen in zastarel. V strokovnih in laičnih krogih se uporabljajo različni izrazi, kot so »ljudje z oviranostmi«, »ljudje s posebnimi potrebami«, »ljudje z manj priložnostmi«, »ranljive skupine« itd. Čeprav nobeden od teh izrazov ni popoln, smo se za enkrat odločili za uporabo izraza »ranljive skupine«, saj je v širši javnosti najbolj razširjen. Pojem »ranljive skupine« je zelo širok in vključuje številne posameznike z različnimi oviranostmi. Statistični podatki kažejo, da je približno tretjina prebivalstva Slovenije soočena z različnimi oviranostmi, ki lahko otežijo njihovo vsakdanje življenje in jim omogočajo, da se identificirajo kot pripadniki ranljivih skupin.

Naša vizija je omogočiti dostop do arhivskega gradiva čim širšemu krogu uporabnikov. Zavedamo se, da so nekateri posamezniki, kot so osebe z okvarami vida, sluha ali gibanja, pri dostopu do arhivskega gradiva ovirani. Zato smo se osredotočili na izboljšanje dostopnosti za te skupine. S selitvijo v novo stavbo smo naredili pomemben korak k temu, da arhiv postane bolj vključujoč prostor. Nova infrastruktura je prilagojena potrebam oseb z gibalnimi omejitvami, kar jim omogoča enakovreden dostop do arhivskega gradiva.

V prihodnje bomo nadaljevali z razvojem rešitev, ki bodo arhiv še bolj približale vsem uporabnikom in zagotavljele enake možnosti dostopa do informacij.

4. OPREMLJENOST SLOVENSКИH JAVNIH ARHIVOV

Vsak posameznik ima pravico do dostopa do kulturne dediščine, zato smo v čitalnice vseh sedmih javnih arhivov uvedli številne prilagoditve, ki omogočajo enakovreden dostop tudi osebam z različnimi oviranostmi. Pogosto so že majhne prilagoditve dovolj, da lahko tudi osebe z oviranostmi samostojno raziskujejo arhivsko gradivo. V okviru projekta e-ARH.si 2016–2020/2021 smo vse čitalnice opremili s sodobnimi tehnološkimi rešitvami:

- **za slepe uporabnike:** brajeve vrstice, bralniki zaslona, optični bralniki, orodja za strojno prepoznavo besedila, slušalke;
- **za slabovidne uporabnike:** veliki računalniški zasloni, programski povečevalniki zaslona, namizne in prenosne elektronske lupe, različne ročne lupe, namizne LED-svetilke;
- **za gluhe in naglušne uporabnike:** prenosni FM-sistemi z indukcijskimi zankami, orodje Text-to-Top za sprotno transkripcijo besedila.

Poleg tega smo za slepega uslužbenca uredili posebej prilagojeno delovno mesto, ki mu omogoča učinkovito in samostojno delo z arhivskim gradivom. S temi prilagoditvami zagotavljamo bolj vključujoče in dostopno arhivsko okolje.

5. PRILAGAJANJE ARHIVSKEGA GRADIVA

V projektu e-ARH.si ESS 2016–2020/2021 smo si zadali cilj prilagoditi 1.000 enot arhivskega gradiva tako, da bo dostopno ranljivim skupinam, ki jim je bilo najmanj dostopno. S tem smo želeli dokazati, da je kulturna dediščina lahko dosegljiva za vsakogar, hkrati pa se sami naučiti, kako posamezne vrste gradiva lahko prilagodimo. Izkazalo se je, da vsaka vrsta gradiva predstavlja unikaten izziv. Fotografije, dokumente in zvočne posnetke smo lahko prilagodili sami, medtem ko smo za zahtevnejše projekte, kot so **srednjeveške listine, filmi in 3D-makete**, potrebovali pomoč strokovnjakov z različnih področij.

Ključno vlogo je imel slep sodelavec z bogatimi izkušnjami s področja spletne dostopnosti, ki nam je pomagal razviti resnično uporabne rešitve. Prilaganje arhivskega gradiva ni le tehnični izziv, temveč tudi zaveza k bolj vključujoči družbi. S svojim delom želimo zagotoviti, da ima vsakdo možnost spoznati arhivsko kulturno dediščino.

S projektom e-ARH.si 2016–2020/2021 smo naredili prvi korak k temu, da arhivi postanejo dostopnejši vsem.

5.1 Srednjeveška listina s pečatom

Izdelali smo kopijo *Ustanovne listine cistercijanskega samostana Kostanjevica*.² Ker so originalne pergamentne listine izjemno dragocene in se jih ni mogoče neposredno dotikati, smo želeli ustvariti čim bolj verodostojno repliko. S pomočjo **3D-skeniranja in tiskanja** smo ustvarili natančno digitalno kopijo originalnega pečata, nato pa s kovinskim pečatnikom vtisnili identičen pečat na ročno izdelano kopijo pergamenta. Besedilo je ročno prepisala priznana slovenska kaligrafinja.

Kopija listine je na voljo vsem obiskovalcem, slepi in slabovidni pa lahko s tipanjem raziskujejo strukturo pergamenta, občutijo težo in obliko originalnega pečata ter tako dobijo popolno predstavo o srednjeveških listinah.

² SI AS 1063/7.

Izdelava kopije listine s pečatom je zahtevala sodelovanje različnih strokovnjakov – **restavradorjev, strokovnjakov za 3D-skeniranje in tiskanje, izdelovalcev pergamenta in kaligrafijo**. Vsak korak je bil izveden z največjo natančnostjo, da bi kopija čim bolj odražala original.

5.2 3D-maketa avtomobila

Izdelali smo 3D-maketo avtomobila Buick Master 6 iz kultnega slovenskega filma *Naš avto* iz leta 1962, ki je del arhivskega gradiva.³ Film prikazuje starodobnik, ki je bil že v tistem času redkost, zato je bila njegova rekonstrukcija zahteven izziv. Najprej smo morali natančno identificirati model avtomobila. Po preiskavi arhivskih virov smo ugotovili, da gre za Buick Master 6 iz leta 1927. Naslednja uganka je bila njegova barva, saj črno-beli film tega ni razkrival. S pomočjo sodobnih analiz in pogovorov z nekdanjimi lastniki smo ugotovili, da je bil avto črn.

Na podlagi starih filmskih posnetkov je izkušen načrtovalec narisal vse komponente avtomobila, ki smo jih nato **3D-natisnili in sestavili**. Vsaka podrobnost – od žarometov, koles, rež na hladilniku do ogledal – je bila izdelana z največjo natančnostjo. Maketa ni le vizualno pristna, ampak tudi taktilno bogata, kar omogoča slepim in slabovidnim obiskovalcem, da si ustvarijo jasno predstav o tem ikoničnem avtomobilu. Seveda pa je dostopna tudi vsem drugim obiskovalcem.

5.3 Film *To so gadi*

Slovenski filmski klasik *To so gadi* je dobil novo dimenzijo.⁴ S pomočjo sodobne tehnologije in strokovnega sodelovanja je postal dostopen tudi **slepemu, slabovidnemu, gluhemu in naglušnemu občinstvu**.

Izbira tega filma ni bila naključna – zaradi njegove priljubljenosti in tehnične primernosti je bil idealen za prilagoditve. Pri tem so sodelovali strokovnjaki za zvočni opis, podnapise, video tolmačenje ter zvok in sliko. Poseben izziv je predstavljala izdelava zvočnega opisa, kjer je opisovalka z natančnimi besednimi slikami predstavila vizualne elemente filma, da bi slepi in slabovidni gledalci lahko v celoti doživeli zgodbo.

Prilagojeni film ponuja več možnosti dostopa:

- **zvočni opis** – za slepe in slabovidne gledalce;
- **podnapisi** – za gluhe in naglušne gledalce;
- **video tolmač** – za gluhe in naglušne osebe, ki potrebujejo tolmačenje v znakovni jezik.

Premiera prilagojenega filma je bila velik uspeh, gledalci pa so bili navdušeni nad tem, da lahko brez ovir uživajo v enem izmed najbolj priljubljenih slovenskih filmov.

5.4 Prilagajanje fotografij

Fotografije so dragocena okna v preteklost, a za slepe in slabovidne osebe žal pogosto nedostopne. Da bi to spremenili, smo se lotili ambicioznega projekta, in sicer opisa več kot 1.800 zgodovinskih fotografij iz fonda SI AS 1460/1, Fo-

³ SI AS 1086/552.

⁴ SI AS 1086/1219.

tografsko gradivo Zavoda za slepo in slabovidno mladino v Kočevju in Ljubljani (1919–1984).⁵ Vse fotografije smo digitizirali in jih objavili v Virtualni arhivski čitalnici. Preden smo fotografije digitizirali in opisali, jih je bilo treba očistiti in razvrstiti.

Čeprav umetna inteligenca lahko pomaga pri opisovanju, je lahko pri starih fotografijah, kjer se pojavljajo predmeti in situacije iz preteklosti, nezanesljiva. Zato smo se odločili za **ročno opisovanje** po metodi zvočnega opisa.

Pri tem smo upoštevali lastna priporočila:

- Opisovanje fotografij naj bo skupinsko delo vsaj dveh oseb.
- Vsaj eden v skupini naj bo slepa oseba, ki bo pomagala preveriti uporabnost opisa.
- Fotografije je treba opisovati objektivno in brez osebnih interpretacij.
- Opisovalec ne sme izražati svojih čustev ali osebnega mnenja, ki temelji na ugibanjih.
- Opis mora biti tehničen, jasen in nedvoumen. Uporabljati je treba natančne besede in fraze.
- Opis je dolg dva do tri stavke, pri podrobnih fotografijah pa izpostavimo bistvene informacije.
- Če so na voljo podatki o lokaciji, času, imenih ali funkcijah oseb, jih lahko vključimo v opis.
- Ljudje morajo biti opisani brez osebnega pridiha.
- Za težko določljive podatke, kot je starost, uporabimo izraze, kot so: srednjih let, starejši, najstnik, sredi dvajsetih itd.
- Predmete, ki so jasno razpoznavni, je treba poimenovati pravilno, tudi če gre za strokovne izraze.
- Pri sklopih fotografij lahko ljudi, ki se pogosto pojavljajo, opišemo enkrat in jih kasneje omenjamo z imeni.
- Opisi morajo biti slovnično pravilni in strukturirani.
- Namen opisa je uporabniku kar se da kratko in jedrnato predstaviti vsebino fotografije. Prednost naj ima tehnična pravilnost pred lepoto izražanja.
- Namen opisa je uporabniku ponuditi jasne in praktične informacije, podobno kot pri navodilih za uporabo naprave.

Zaradi tega truda lahko slepi in slabovidni uporabniki zdaj samostojno raziskujejo bogato zbirko zgodovinskih fotografij ter spoznavajo ljudi, kraje in dogodke, ki so zaznamovali preteklost.

5.5 Prilagajanje spisovnega arhivskega gradiva

Velik del arhivskega gradiva obstaja le v papirnati obliki, kar slepim in slabovidnim osebam otežuje dostop. Da bi to spremenili, smo izvedli *digitizacijo in prilagajanje spisovnega gradiva*.

Digitizacija sama po sebi ne zagotavlja dostopnosti, saj mora biti besedilo strojno berljivo. Zato smo uporabili optično prepoznavanje znakov (OCR), ki omogoča pretvorbo skeniranega besedila v digitalno obliko. Vendar OCR ni vedno popoln – deluje dobro pri tiskanih dokumentih, medtem ko ročno pisano besedilo in kombinacije obeh predstavljajo večji izziv.

Za zagotavljanje najvišje kakovosti smo združili tehnologijo in človeški pregled. Po OCR-prepoznavanju je sodelavka ročno preverila in popravila znake, ki jih je sistem zaznal nepravilno. Tako smo prilagodili več kot 120 dokumentov iz fonda SI AS 1460, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

⁵ SI AS 1460/1.

(1919–1984).⁶ S tem smo naredili pomemben korak k dostopnejšemu arhivskemu gradivu, ki slepim in slabovidnim omogoča samostojno branje zgodovinskih dokumentov.

5.6 Prilagajanje zvočnih posnetkov

Zvočni posnetki so dragocen vir informacij, vendar so gluhi in naglušnim pogosto nedostopni. Da bi to spremenili, smo jih pretvorili v besedilo s postopkom transkripcije.

Samodejna transkripcija s sodobnimi orodji omogoča hiter prepis, vendar je občutljiva na kakovost posnetka in izgovarjavo govorca. Pri slabšem zvoku ali nejasnem govoru sistemi pogosto naredijo napake. Zato smo uporabili kombinacijo avtomatske transkripcije in ročnega pregleda, kjer so sodelavci ročno popravili napake in zagotovili natančnost zapisa.

Na ta način smo prilagodili več kot 210 avdio kaset iz fonda SI AS 2057, Urad Vlade Republike Slovenije za informiranje (1972–2001).⁷ S tem smo naredili pomemben korak k dostopnosti arhivskih zvočnih posnetkov za vse uporabnike.

6. Spletna dostopnost

Arhiv Republike Slovenije je že pred uveljavitvijo **Zakona o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij (ZDSMA)** dejavno izboljševal dostopnost svojih spletnih vsebin. Poseben poudarek smo namenili **portalu GOV.SI**, saj je ključnega pomena za dostopnost arhivskih informacij. S svojim sodelovanjem smo zagotovili, da so vsebine čim dostopnejše ranljivim skupinam.

Portal gov.si (<https://www.gov.si/>) je bil sprva zasnovan brez upoštevanja zahtev dostopnosti, zato je po uveljavitvi ZDSMA potreboval obsežne prilagoditve. V sodelovanju z Beletrino⁸ smo izvajali testiranja, svetovanja in usposabljanja za oblikovalce vsebin. Zahvaljujoč skupnim prizadevanjem je portal gov.si danes primer dobre prakse, saj omogoča enakovreden dostop do informacij vsem uporabnikom, ne glede na njihove posebne potrebe. Ta primer jasno kaže, kako pomembno je načela dostopnosti vključiti že v začetne faze razvoja spletnih rešitev, saj naknadne prilagoditve predstavljajo večji finančni in časovni izziv.

6.1 Izjeme pri dostopnosti vsebin

ZDSMA predvideva tudi nekatere izjeme, pri katerih vsebin ni treba prilagoditi WCAG-standardom. Med njimi so:

- **pisarniške datoteke**, objavljene pred **23. septembrom 2018**, razen če so potrebne za upravne postopke;
- **predhodno posnete medijske vsebine**, objavljene pred **23. septembrom 2020**;
- **vsebine v živo predvajanih medijskih dogodkov**;
- **spletni zemljevidi in kartografske storitve**, če so ključne informacije na voljo na dostopen način;

⁶ SI AS 1460.

⁷ SI AS 2057.

⁸ O Beletrini.

- **vsebine, ki jih dodajo tretje osebe**, če niso pod nadzorom ali financiranjem zavezanca;
- **reprodukcije del kulturne dediščine**, ki jih zaradi tehničnih omejitev ali zahteve po ohranjanju avtentičnosti ni mogoče v celoti prilagoditi;
- **arhivirane spletne vsebine**, ki niso bile posodobljene po **23. septembru 2019** in niso potrebne za upravne postopke.

6.2 Predlogi za izboljšave

Da bi zagotovili **trajno dostopnost**, bi bilo smiselno:

- **vzpostaviti sistem rednega testiranja** dostopnosti spletnih vsebin s pomočjo uporabnikov iz ranljivih skupin;
- **oblikovati interne smernice** za razvoj dostopnih vsebin in jih integrirati v vse faze spletnega razvoja;
- **izboljšati avtomatizirana orodja** za preverjanje dostopnosti, ki bi olajšala sprotno prilagajanje vsebin;
- **spodbujati sodelovanje z invalidskimi organizacijami**, ki bi lahko prispevale dragocene povratne informacije o uporabniški izkušnji.

S tem bi zagotovili, da dostopnost spletnih vsebin ne bi bila zgolj formalna zahteva, temveč **trajnostna praksa**, ki vsem omogoča enakovreden dostop do arhivskih informacij.

6.3 Register ustvarjalcev arhivskega gradiva

Register ustvarjalcev arhivskega gradiva – REGUST (<https://rega.ars.gov.si/rega/r/regust/index.htm>) je specializirano spletno orodje, ki omogoča dostop do osnovnih informacij o ustvarjalcih arhivskega gradiva. Kljub njegovi manjši obsežnosti je njegova vloga ključna pri zagotavljanju celovite arhivske infrastrukture.

V skladu z ZDSMA smo izvedli temeljito prenovno registra, da bi zagotovili dostopnost za vse uporabnike. Z uporabo kombinacije ročne analize in avtomatiziranih orodij smo identificirali in odpravili vse ovire ter prilagodili portal najvišjim standardom dostopnosti.

S tem smo dokazali, da je mogoče tudi manjše spletne rešitve prilagoditi zahtevam dostopnosti, ne da bi pri tem ogrozili njihovo kakovost in uporabnost. REGUST danes služi kot primer dobre prakse, ki nas spodbuja k nadaljnjemu izboljševanju dostopnosti vseh naših spletnih storitev.

6.4 Spletne strani regionalnih arhivov

V obdobju 2019–2021 smo prilagodili spletne strani vseh šestih regionalnih arhivov, ki so del slovenske javne arhivske službe:

- Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, <https://www.pa-ng.si/>;
- Pokrajinski arhiv Koper, <https://arhiv-koper.si/>;
- Zgodovinski arhiv Ljubljana, <https://www.zal-lj.si/>;
- Zgodovinski arhiv Celje, <https://zac.si/>;
- Pokrajinski arhiv Maribor, <https://www.pokarh-mb.si/>;
- Zgodovinski arhiv na Ptuj, <https://www.arhiv-ptuj.si/>.

Vsak arhiv ima svojo edinstveno spletno stran, kar je zahtevalo individualen pristop k zagotavljanju dostopnosti. Po začetnem usposabljanju in ročni analizi smo skupaj z razvijalci odpravljali pomanjkljivosti. Pri nekaterih arhivih

je bil proces hiter, medtem ko so se pri drugih pojavile zamude, predvsem zaradi tehničnih omejitev in virov.

Čeprav regionalni arhivi niso neposredno zavezani ZDSMA, so se večinoma zavedali pomena dostopnosti in dejavno sodelovali pri prilagoditvah. Vendar kljub tem prizadevanjem dostopnost ni enkratno opravilo, temveč neprekinjen proces, ki zahteva stalno pozornost in redno vzdrževanje.

Zato je ključno, da regionalni arhivi sami prevzamejo odgovornost za zagotavljanje dolgoročne dostopnosti svojih spletnih strani. Mi smo pripravljeni nuditi strokovno podporo, vendar lahko le sistematičen pristop zagotovi, da bodo spletne strani ostale dostopne vsem uporabnikom tudi v prihodnje.

6.5 Virtualna arhivska čitalnica

Virtualna arhivska čitalnica – VAČ (<https://vac.sjas.gov.si/vac>)⁹ je rezultat večletnih prizadevanj slovenske javne arhivske službe (SJAS) v okviru projekta vzpostavitve slovenskega javnega elektronskega arhiva e-ARH.si.

Nosilec projekta je bil Arhiv Republike Slovenije, pri razvoju pa je sodelovalo vseh šest regionalnih arhivov iz Ljubljane, Maribora, Celja, Ptuja, Kopra in Nove Gorice.

VAČ je sodobna, centralizirana platforma, ki omogoča preprost in pregleden dostop do arhivskega gradiva vseh slovenskih javnih arhivov. Kot prvi tovrstni portal v Sloveniji je bil že od začetka zasnovan z mislijo na dostopnost za vse uporabnike, ne glede na njihove posebne potrebe. S tem smo postavili visoke standarde dostopnosti za spletne storitve v javnem sektorju.

V okviru nadaljnjega razvoja e-ARH.si bomo še naprej izboljševali dostopnost VAČ-a, pri čemer bomo:

- odpravili obstoječe ovire in optimizirali uporabniško izkušnjo za ranljive skupine;
- vse nove funkcionalnosti in vsebine prilagodili najnovejšim standardom dostopnosti (WCAG 2.1 ali novejšim);
- širili digitalno vključenost in omogočili še lažji dostop do slovenskega arhivskega gradiva.

S temi izboljšavami bomo nadaljevali vizijo odprtega, digitalno dostopnega arhivskega prostora, ki omogoča enakopraven dostop do kulturne dediščine vsem uporabnikom.

7. Izvirno elektronsko arhivsko gradivo

Večina arhivskega gradiva, ki ga arhivi prevzemajo od ustvarjalcev, je v papirnati obliki, vendar vedno več ustvarjalcev želi arhivom izročiti arhivsko gradivo v elektronski obliki in si s tem sprostiti prostor na diskih. To gradivo je v različnih formatih. Besedilni formati, kot so na primer .DOC in .TXT, so načeloma dostopni ranljivim skupinam, dokler ne vsebujejo nedostopnih elementov, kot so slike ali grafike brez alternativnih opisov. Medtem ko PDF-dokumenti pogosto predstavljajo večji izziv – če so shranjeni kot slikovni PDF, jih slepi uporabniki ne morejo prebrati brez dodatnega optičnega prepoznavanja znakov (OCR). Ta postopek zahteva specializirana (in pogosto draga) orodja, ki niso vedno dostopna in zahtevajo specifično znanje uporabnika. Ko govorimo o enakih možnostih, mislimo na to, da imajo vsi uporabniki dostop do vsebine

⁹ O VAČ.

dokumenta z enakimi orodji, brez dodatnih stroškov in brez potrebe po specializiranem znanju.

7.1 Dostopnost od začetka – ključ do rešitev

Večina elektronskega arhivskega gradiva danes nastaja v dokumentnih sistemih, kar pomeni, da že pred nastankom dokumenta vemo, da bo arhivsko gradivo. Zato bi bilo smiselno vnaprej določiti pravila oblikovanja, ki bi dokumente naredila dostopne ranljivim skupinam že v izvorni obliki. Takšna dostopnost ne bi koristila le uporabnikom z oviranostmi, temveč tudi orodjem umetne inteligence, saj bi bila besedila in grafike strukturirani in neposredno berljivi. S tem bi lahko umetna inteligenca hitreje in z manj resursi obdelovala arhivsko gradivo.

Čeprav se zdi zagotavljanje dostopnosti zahtevno, tehnične rešitve že obstajajo – le začeti jih moramo sistematično uporabljati. Ključni korak ni več razvoj novih orodij, temveč sprejetje ustreznih zakonskih aktov, ki bi določali obvezno uporabo dostopnih formatov.

7.2 Dostopnost kot standard – rešitve, ki jih že imamo

Velike tehnološke korporacije, kot so Microsoft, Google, Adobe, IBM, so v svoja orodja že vgradile funkcije za dostopnost dokumentov. Njihov glavni motiv je sicer dobiček, vendar je njihova vključenost v dostopnost jasen znak, da gre za realne potrebe človeštva, ne le za dejanja sočutja.

Javna uprava, katere večji del so ustvarjalci arhivskega gradiva, ki ga prevzema Arhiv Republike Slovenije, večinoma uporablja Microsoft Office 365, ki vsebuje vgrajeno orodje za preverjanje dostopnosti. S tem lahko preprosto ustvarjamo dostopne Wordove, Excelove, PowerPointove dokumente in e-pošto v Outlooku.¹⁰ Podobno lahko v Adobe Acrobat PRO ustvarimo dostopne PDF-dokumente.¹¹

7.3 Sistemska rešitev – preprosta implementacija

Za zagotovitev splošne dostopnosti elektronskega arhivskega gradiva bi lahko uvedli naslednje sistemske rešitve:

1. *Samodejna vključitev pomočnika za dostopnost v Microsoft Office 365*, ki bi jo izvedlo Ministrstvo za digitalno preobrazbo Republike Slovenije. S tem bi dosegli več ključnih prednosti:
 - uporabniki bi že pri ustvarjanju dokumentov zagotavljali dostopnost, ne da bi jih bilo treba naknadno prilagajati;
 - po kratkem uvajalnem obdobju bi večina uporabnikov hitro osvojila nov način dela;
 - dostopni Wordovi dokumenti bi se lahko pretvorili v dostopne PDF-je, kar bi odpravilo težave s slikovnimi PDF-ji.
2. *Samodejen vklop OCR-funkcije v dokumentnih sistemih javne uprave* (npr. Krpan).
Trenutno se namreč dokumenti digitizirajo brez OCR-ja, kar pomeni, da besedilo ni strojno berljivo ter ni dostopno slepim in slabovidnim upo-

¹⁰ S Preverjevalnikom dostopnosti izboljšajte dostopnost.

¹¹ Ustvarjanje in preverjanje dostopnosti PDF-jev.

rabnikom. Preprosta sistemska nastavitve bi lahko omogočila, da bi bili vsi skenirani dokumenti takoj dostopni, brez dodatnih ročnih posegov.

Z uvedbo teh dveh ukrepov bi dostopnost elektronskega arhivskega gradiva postala samoumevna in sistemsko urejena, namesto da bi bila prepuščena posameznim uporabnikom ali organizacijam.

Zagotavljanje dostopnosti **ni vprašanje tehnične izvedljivosti**, saj so **rešitve že na voljo**.

8. Univerzalna dostopnost grajenega okolja in storitev – obveza tudi za arhive

S sprejetjem Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) leta 2010 smo dobili pravni temelj za enakopravno vključevanje oseb z invalidnostmi v vse vidike družbenega življenja. Zakon je posegel na številna področja, med drugim tudi na področje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij, tudi na področje enakovrednega dostopa do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti. Opredelil je petnajstletni rok za prilagoditev in odpravo ovir v obstoječih objektih v javni rabi po načelih univerzalne graditve, določenih z Gradbenim zakonom (ZG-1), ki se izteče konec decembra 2025. Hkrati je postavil tudi rok za prilagoditev dostopnosti do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, in zato je konec junija 2025 začel veljati nov Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide (ZDPSI).

Kljub obstoječi zakonodaji stanje glede dostopnosti do javnih ustanov, storitev in vključujočih praks za uporabnike z invalidnostjo v Sloveniji še vedno ni zadovoljivo.

Vzroki za to so številni:

- pomanjkljivo poznavanje dobrih praks;
- nepoznavanje zakonodaje na tem področju;
- nezadostno razumevanje potreb oseb z oviranostjo in možnih prilagoditev;
- omejena finančna podpora s strani države in občin;
- dejstvo, da so številne javne institucije nameščene v objektih kulturne dediščine, kjer je za zagotovitev univerzalne dostopnosti potrebna obsežna prenova ali selitev v drugo stavbo ipd.

V Sloveniji delujeta dve pravni obliki javnih arhivov: Arhiv Republike Slovenije kot organ državne uprave in regionalni arhivi, organizirani kot javni zavodi. Obe vrsti institucij, ki delujeta v javnem interesu, sta zavezani k zagotavljanju univerzalne dostopnosti svojih objektov ter k prilagajanju storitev in gradiva tudi osebam z invalidnostjo.

Pri zagotavljanju dostopnosti grajenega prostora v arhivskih objektih je bistvenega pomena, da je vsem skupinam invalidov (gibalno oviranim, slepim, slabovidnim, gluhih, naglušnim itd.) omogočen fizičen dostop do parkirišča, vhoda, informacijskega pulta, čitalnic, sanitarij, predavalnic in drugih javnih prostorov. Le tako je mogoče vsem uporabnikom zagotoviti enakovreden dostop do arhivskega gradiva in drugih storitev.

Za samostojen dostop oseb z invalidnostjo je bistveno, da so poleg objekta ustrezno urejene tudi zunanje dostopne poti in druge odprte površine, vsaj od najbližjega javnega postajališča ali dostopnega parkirnega prostora do vhoda v objekt. Naloga občine je, da ustrezno uredi prometne prehode čez ceste in poti označi z ustreznimi oznakami. Za samostojno gibanje slepih in slabovidnih oseb je treba semaforje opremiti zvočno, prometne prehode in nevarna mesta pa označiti s talnimi taktilnimi oznakami. Za gibanje oseb na invalidskih vozičkih so ključni znižani robniki in utrjena podlaga.

V neposredni bližini objekta je treba zagotoviti ustrezno označena in

rezervirana parkirna mesta za invalide ter dovolj široke in označene poti do vhoda. Na tej poti je treba za gibalno ovirane premostiti vse višinske razlike (z znižanimi robniki, s klančinami), za senzorno ovirane pa kontrastno in taktilno talno označiti nevarna mesta ter odseke, kjer ni opornih elementov, da jih osebe z belo palico lahko prepoznajo.

Glavni vhod mora biti dovolj širok, brez višinskih razlik, in opremljen z vrati, ki omogočajo prehod tudi uporabnikom invalidskih vozičkov. Če glavni vhod zaradi arhitekturnih ovir ni dostopen, je treba urediti dostopen stranski vhod in ga jasno označiti. Če dostopnosti ni mogoče zagotoviti niti s prenovo, je gibalno oviranim treba omogočiti izvedbo storitve v drugem dostopnem prostoru, lahko tudi v sosednji stavbi, oziroma omogočiti dostop do storitve na daljavo, na primer preko interneta ali z drugim primernim sredstvom. V objektu je za osebe na invalidskem vozičku treba zagotoviti dovolj široke poti in prehode ter vse višinske razlike v tlakih in nivojih premostiti s klančinami, z dvžnimi ploščadmi ali dvigali, medtem ko morajo biti steklene površine in stopnice za slepe in slabovidne osebe kontrastno označene. V notranjosti objekta je nujno zagotoviti dovolj manevrskega prostora za invalidske vozičke ter ustrezne višine miz, pultov, naprav in druge opreme. Pomembna je tudi prilagoditev prostorov, kjer se uporabniki z invalidnostjo znajdejo sami, kot so sanitarije, kabine dvigal, dvžne ploščadi, klančine. Za njihovo samostojno uporabo je treba zagotoviti primerne višine opreme, kljuk, gumbov ter zagotoviti dovolj velik manevrski prostor in naklone.

Posebno pozornost je treba posvetiti informacijskemu ali sprejemnemu pultu na vhodu objekta ali pred čitalnico, da sta začetna komunikacija z uporabniki in podaja informacij sploh mogoči. Za osebe na vozičku mora biti pult znižan, za slepe osebe mora biti pot do pulta označena s taktilnimi oznakami, okenca na stekleni površini pa kontrastno označena. Za nemoteno komuniciranje z naglušno osebo mora biti na pultu nameščena indukcijska zanka, medtem ko so za gluhe osebe potrebne prisotnost tolmača za znakovni jezik ali nebleščeče steklene površine, če gluha oseba bere z ustnic. Pomembno je tudi, da zaposleni, ki komunicirajo z javnostjo, poznajo potrebe oseb z invalidnostjo, znajo primerno komunicirati in poiskati rešitve, s katerimi se uporabnikom prepreči občutek zavrženosti ali nerazumevanja.

V čitalnicah mora biti dovolj prostora med mizami za manevriranje z vozičkom, višine miz in druge opreme pa morajo omogočati dostop z vozičkom. Za senzorno ovirane uporabnike so zaželeni pripomočki, kot so lupe, povečevalniki ipd.

Prav tako je treba prilagoditi tudi druge javne prostore (npr. sanitarije, dvorane, razstavne prostore), zaželeno pa je tudi upoštevanje potreb invalidov v prostorih za zaposlene.

Za nemoteno orientacijo je treba zagotoviti ustrezne usmerjevalne in informacijske (taktilne) table na primernih višinah ter z velikimi, kontrastnimi napismi.

Če zaradi kulturno-varstvene zaščite objekta ali nesorazmerno visokih stroškov ni mogoče zagotoviti dostopnosti, je treba razmisliti o selitvi v drug objekt ali poiskati rešitve za enakovredno zagotavljanje storitev vsem.

Več o zakonodajnih zahtevah univerzalne dostopnosti objektov v javni rabi si lahko preberete v *Pravilniku o univerzalni graditvi in uporabi objektov*, medtem ko so pri zagotovitvi dostopnosti stavb in zunanjih javnih površin ključni naslednji standardi:

- SIST ISO 21542: Gradnja stavb – Dostopnost in uporabnost grajenega okolja,
- SIST 1186: Talni taktilni vodilni sistem za osebe z okvarami vida,
- SIST EN 60118-4: Elektro akustika – Slušni pripomočki – Sistemi z indukcijsko zanko.

Tako Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) kot tudi Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide (ZDPSI) sta pomembno prispevala k odpravi diskriminacije in k vzpostavitvi vključujoče družbe. Vendar določitev roka za odpravo grajenih in komunikacijskih ovir ter za zagotavljanje dostopa do storitev ne zadostuje. Kot družba namreč še vedno nismo dovolj ozaveščeni o tem, kaj pomeni nedostopnost prostora in storitev za posameznika z invalidnostjo. Žal se velika večina lastnikov stavb, upravnikov in odločevalcev ne zna postaviti v njihovo vlogo – tudi tistih, ki so ključni pri zagotavljanju enakih storitev za vse. Zato je že v pripravi novela zakona ZIMI, ki bo določila tudi globe za kršitve zahtev.

9. Zaključek

Dostopnost kot sistemska zaveza: Izvedene prilagoditve arhivskega gradiva in spletišč so dokazale, da je mogoče doseči visoko stopnjo dostopnosti, tudi pri kompleksnih vsebinah. Ključ do uspeha je kombinacija sodobnih tehnologij, strokovnega znanja in tesnega sodelovanja s pripadniki ranljivih skupin. Vendar naša izkušnja kaže, da je uspešnost prilagoditev neposredno odvisna od sodelovanja s ciljnim uporabniki in celostnega načrtovanja, še posebej pri obsežnih projektih.

Vloga zakonodaje in zgodnjega načrtovanja: Zakonodaja o dostopnosti, kot sta ZDSMA ter Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide (ZDPSI),¹² predstavlja pomemben pobudnik za izboljšanje dostopnosti. Čeprav so zakonske zahteve jasne, je njihova uspešna implementacija odvisna od zgodnjega vključevanja načel dostopnosti v razvojne procese. Naknadne prilagoditve so dražje, bolj zamudne in pogosto manj učinkovite.

Naša praksa je pokazala, da so pri uspešnih prilagoditvah ključni trije elementi:

1. sodelovanje z uporabniki, ki zagotavlja, da so prilagoditve resnično uporabne;
2. uporaba inovativnih tehnologij, ki omogočajo učinkovite rešitve za dostopnost;
3. dosledno upoštevanje zakonskih zahtev, da dostopnost postane standard, ne izjema.

Izzivi in potreba po strateškem pristopu: Kljub doseženim izboljšavam ostajajo izzivi, kot so finančne omejitve, pomanjkanje kadrov in hitre tehnološke spremembe. Zato je nujno, da se osredotočimo na dolgoročno vzdrževanje dostopnosti in okrepimo sodelovanje različnih deležnikov, vključno z arhivi, državnimi organi, s tehnološkimi podjetji in z invalidskimi organizacijami.

Ključne ugotovitve:

- **Pomen sodelovanja:** Uspešne prilagoditve so rezultat tesnega sodelovanja z uporabniki in s strokovnjaki z različnih področij.
- **Vloga tehnologije:** Sodobne tehnologije omogočajo inovativne rešitve za prilagajanje arhivskega gradiva.
- **Pomen zakonodaje:** Zakoni o dostopnosti so ključni za napredek, vendar morajo biti upoštevani že v začetnih fazah projektov.
- **Izzivi vzdrževanja:** Dostopnost ni enkratna naloga, temveč neprekinjen proces, ki zahteva stalno skrb in investicije.

Od izgovorov k rešitvam: Živimo v času, ko imamo na voljo zakonodajo, ki zahteva dostopnost, in tehnološke rešitve, ki to omogočajo. Kljub temu jih

¹² Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide.

še vedno premalo izkoriščamo. Ozaveščenost, motivacija in volja so tisto, kar manjka, da bi digitalne vsebine in grajeno okolje postali sistemsko dostopnejši. Pri tem je ključnega pomena medresorsko sodelovanje, saj lahko le s skupnimi prizadevanji zagotovimo celovito in trajnostno dostopnost.

Dostopna arhivska dediščina za vključujočo družbo: Dostopnost arhivskega gradiva je temelj pravične in vključujoče družbe, kjer ima vsak posameznik, ne glede na svoje posebne potrebe, enake možnosti za dostop do informacij in znanja. To je naša odgovornost in priložnost, da zgodovino ohranimo in jo naredimo dostopno vsem generacijam, brez izjem.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

SI AS – Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 1063/7, Koroški vojvoda Bernard Spanheimski obnavlja ustanovno listino cistercijskega samostana v Kostanjevici (B) (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=139285>).
- SI AS 1086/1219, To so gadi (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=389406>).
- SI AS 1086/552, Naš avto (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=388739>).
- SI AS 1460, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=26218>).
- SI AS 1460/1, Fotografsko gradivo Zavoda za slepo in slabovidno mladino v Kočevju in Ljubljani (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=626079>).
- SI AS 2057, Urad Vlade Republike Slovenije za informiranje (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=264259>).

SPLETNI VIRI

O Beletrini: <https://beletrina.si/s/o-beletrini> (dostop: 20. 2. 2025).

O VAČ: <https://vac.sjas.gov.si/vac/userhelp/aboutVAC> (dostop: 24. 1. 2025).

Poslanstvo in organizacija: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/projekt-e-arh-si/projekt-e-arh-si-ess-2016-2020-poslanstvo-in-organizacija/> (dostop: 24. 1. 2025).

S Preverjevalnikom dostopnosti izboljšajte dostopnost: <https://support.microsoft.com/sl-si/office/s-preverjevalnikom-dostopnosti-izbolj%C5%A1ajte-dostopnost-a16f6de0-2f39-4a2b-8bd8-5ad801426c7f> (dostop: 27. 1. 2025).

Ustvarjanje in preverjanje dostopnosti PDF-jev: <https://helpx.adobe.com/si/acrobat/using/create-verify-pdf-accessibility.html> (dostop: 27. 1. 2025).

ZAKONODAJA

Gradbeni zakon: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO8244> (dostop: 9. 7. 2025).

Zakon o dostopnosti do proizvodov in storitev za invalide: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO8537> (dostop: 9. 7. 2025).

Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7718> (dostop: 9. 7. 2025).

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4342> (dostop: 9. 7. 2025).

SUMMARY

ACCESSIBILITY OF ARCHIVAL HERITAGE FOR ALL: CHALLENGES AND SOLUTIONS

Accessibility of archival heritage is crucial for the equal inclusion of all users, especially vulnerable groups. The e-ARH.si project has proven through various adaptations of archival materials, websites and online services that a high level of accessibility can be achieved if users with disabilities, modern technologies and clearly set goals are included in the development.

Key challenges we faced include technical limitations, financial and human resources and the need to sustainably maintain accessibility. Legislation such as the Mobile Applications and Websites Accessibility Act and Accessibility of Products and Services for Disabled Persons Act play an important role in promoting accessibility, but successful implementation depends on the early integration of accessibility into development processes. Subsequent adaptations are more expensive and less effective, so it is essential that accessibility becomes standard practice.

Within the framework of the e-ARH.si project: ESS 2016–2020/2021, numerous adaptations were made, including:

- adaptation of medieval charters, photographs, films and 3D models for the blind and visually impaired;
- conversion of audio recordings into text for the deaf and hard of hearing;
- ensuring online accessibility of archive portals and other digital services;
- implementation of OCR technology for converting scanned documents into machine-readable format;
- emphasis on originally accessible electronic archival materials, which is key to the future of digital archives.

Since Gruber Palace [former location of the Archives of the Republic of Slovenia] has the status of a cultural monument and also due to the planned relocation, we did not carry out interventions to improve physical accessibility in this project. Nevertheless, we built an elevator and purchased portable ramps.

Suggestions for improvements:

- automatic inclusion of the Accessibility Assistant in Microsoft Office 365, at least in public administration, which would enable documents to be accessible from the moment they are created;
- enabling the OCR function in document systems, which would ensure that all digitised documents are immediately machine-readable and accessible;
- strengthening cooperation between archives, state bodies, technology companies and disability organisations to make accessibility a sustainable practice;
- more consistent compliance with legislation in the field of the built environment.

The e-ARH.si project: ESS 2016–2020/2021 has proven that accessibility solutions are already available, we just need to start using them systematically. With legislative support, technological innovations and inter-institutional cooperation, we can ensure that archival materials become accessible to everyone, without exception. This will contribute to a more inclusive and just society, where every individual has equal opportunities to access information and knowledge.

O DELU ARHIVSKEGA DRUŠTVA IN ARHIVOV SLOVENIJE ACTIVITIES OF THE ARCHIVAL SOCIETY AND ARCHIVES OF SLOVENIA

Od skromnih začetkov do zlatega reda za zasluge: 80 let slovenskega državnega arhiva

Arhiv Republike Slovenije je v letu 2025 praznoval 80. obletnico delovanja kot samostojna ustanova. Z uredbo Narodne vlade Slovenije, sprejeto 31. oktobra in uveljavljeno 7. novembra 1945, je bil ustanovljen kot Osrednji državni arhiv Slovenije. Zaradi upravnopolitičnih sprememb se je skozi desetletja večkrat preimenoval: leta 1953 v Državni arhiv Ljudske republike Slovenije, aprila 1963 v Državni arhiv Socialistične republike Slovenije, tri leta pozneje v Arhiv Slovenije, februarja 1975 v Arhiv Socialistične republike Slovenije in junija 1990 v Arhiv Republike Slovenije.

Obletnica je bila po preselitvi v nove prostore na Poljanski cesti 40 jeseni 2024 priložnost za niz promocijskih dogodkov in projektov, s katerimi se je arhiv predstavil strokovni in širši zainteresirani javnosti. Na naslednjih straneh podajamo povzetek jubilejnega leta.

Dejavnosti, povezane z obeleževanjem okrogle obletnice, je koordinirala in večinoma tudi po vsebinski plati pripravila delovna skupina, ki se je začela sestajati konec januarja 2025. Člani skupine so bili dr. Gregor Jenuš, Borut Jurca, Jernej Komac, Jernej Križaj, dr. Andrej Nared, Anja Props, Vanja Rupnik, mag. Alenka Starman Alič, dr. Jure Volčjak in Tanja Žohar. Za cilj smo si postavili, da simbolično pripravimo (vsaj) osem dogodkov oziroma projektov, pri čemer smo začeli z iskanjem primernih sloganov obletnice, s celostno grafično podobo in z logotipom.

Priložnostni logotip

Logotip osemdesetletnice, ki smo ga pripravili skupaj z oblikovalcem Gregorjem Ivanušičem, je povezan z našim poslanstvom. Stilizirana osmica je sestavljena iz dveh upognjenih listov papirja, dveh dokumentov, ki simbolizirata arhivsko dejavnost, informacije, zgodovino in skrb za pisno kulturno dediščino. Lista nista sklenjena, zato obljubljata odprtost arhiva in dostopnost gradiva uporabnikom. V ničlo je položena še ena osmica, ki predstavlja neskončnost, našo zavezo k trajni hrambi arhivskega gradiva ter trajen pomen ohranjenih informacij za zgodovino, druge znanosti in kulturo ter za pravno varnost posameznikov in skupnosti.

Dogodke in projekte, nad katerimi je častno pokroviteljstvo prevzela predsednica republike dr. Nataša Pirc Musar, smo sicer »dozirali« od konca maja. Takrat smo gostili **redno mesečno predavanje** zgodovinarja dr. Marika Štepca, ki je spregovoril o cesarsko-kraljevem 27. domobranskem pehotnem polku, s tem pa tudi o »domobranski kasarni«, ki je bila za polk zgrajena na prehodu iz 19. v 20. stoletje in je zdaj v prenovljeni podobi namenjena (tudi) državnemu arhivu.

V letu 2025 smo se spominjali tudi ljutomerskega odvetnika Karola Grossmanna, ki je leta 1905 posnel prve metre filmskega traku na Slovenskem. 3. junija smo v hišnem razstavišču odprli razstavo z naslovom ***Od filma do arhiva: 120 let slovenskega filma***. Osrednji del razstave je bil izbor filmov, ki predstavljajo del ohranjene filmske dediščine, nastale na Slovenskem med letoma 1905 in 1945. Za simpatično kombinacijo filmskih projekcij, panojskih vsebin in eksponatov v vitrinah, ki so nam skozi deset zgodb predstavili prva štiri desetletja filmske ustvarjalnosti na naših tleh, so poskrbeli Primož Frajle, mag. Tatjana Rezec Stibilj in Primož Tanko, za pripravo filmskih projekcij in reprodukcij gradiva Borut Jurca. Grafično podobo panojev je zasnoval Gregor Ivanušič. Razstavo, ki je bila na ogled do konca septembra, je že dan po odprtju dopolnil Večer Slovenskega filmskega arhiva v dvorani Slovenske kinoteke s projekcijo izbranih filmov na velikem platnu. Organiziranih je bilo tudi nekaj javnih vodstev.

*Utrinek z razstave Od filma do arhiva
(Foto: Borut Jurca/Arhiv Republike Slovenije)*

Obletnici smo posvetili **Mednarodni dan arhivov** 9. junija, ki je sledil pobudi Mednarodnega arhivskega sveta in pod geslom *#arhivizavse* poudaril pomen digitalizacije, inkluzivnosti in dostopnosti javnih arhivov. Pripravili smo dve javni vodstvi po novi arhivski stavbi, ogled digitizirane in ranljivim skupinam prilagojene (z zvočnim opisom, s tolmačenjem v slovenski znakovni jezik in podnapisi) kulture slovenske komedije *To so gadi* (1977) režiserja Jožeta Bevca ter ogled razstave, posvečene 120. obletnici slovenskega filma.

Prvi »polčas« praznovanja je 9. julija sklenil **obisk predsednice republike** dr. Nataše Pirc Musar. Gospa predsednica si je ogledala naše prostore, se seznanila z organiziranostjo, raznolikimi dejavnostmi in izzivi, spoznala je nekaj vizualno zanimivejših in vsebinsko pomembnejših dokumentov ter se sprehodila po razstavi. Obisk smo sklenili s sproščenim srečanjem z vsemi uslužbenci.

*Predsednico republike je zanimalo, kako poteka delo v filmski pregledovalnici
(Foto: Rene Sebastijan Knapič/Arhiv Republike Slovenije)*

Od 6. oktobra 2025, ko smo jo odprli, pa vsaj do konca marca 2026 si bo mogoče ogledati osrednjo razstavo ob naši osemdesetletnici, ki arhiv slika kot most med preteklostjo in prihodnostjo. To je bil eden od sloganov naše obletnice, ki se je na razstavi naslonil na panoramski načrt borovniškega viadukta iz leta 1850. Razstava **Most med preteklostjo in prihodnostjo** poudarja ključno, a pogosto prezrto vlogo državnega arhiva v sodobni družbi. V osmih desetletjih se je razvil v osrednjega in nepogrešljivega varuha slovenske arhivske dediščine in kolektivnega spomina. Razstava želi preseči stereotipno predstavo, da je arhiv zgolj tehnično skladišče gradiva. Predstavlja se kot vitalna ustanova, ki z raznolikimi nalogami ohranja zgodovinski spomin in dejavno (so)oblikuje našo nacionalno identiteto. Skozi časovni trak delovanja ter predstavitve organizacijskih in zakonskih sprememb razkriva razvoj arhiva v sodobno ustanovo, ki združuje strokovnjake najrazličnejših profilov.

Avtorji Jernej Komac, Jernej Križaj, mag. Alenka Starman Alič in Vanja Rupnik so ob pomoči še nekaterih sodelavk in sodelavcev (Stanka Grkman, Mateja Kotar, mag. Tatjana Rahovsky Šuligoj, Borut Jurca, Rene Sebastijan Knapič, Roman Marinko, Lucija Planinc) ter vizualnem komuniciranju Gregorja Ivanušiča razstavo ustvarili z razmislekom o vlogi arhiva in njegovih zaposlenih v družbi. V središče so postavili strokovno delo arhivistov, strokovnjakov, ki skrbijo za arhivsko gradivo, ga ne le urejajo in shranjujejo, temveč tudi dejavno raziskujejo, interpretirajo in posredujejo javnosti. Poleg večjega števila panojev smo v vitrinah predstavili zanimivo gradivo iz naše hiše, poseben draž pa prinašajo dokumentarni prispevki o arhivu iz oddaj TV Ljubljana/Slovenija v obdobju 1965–2000.

8. in 9. oktobra 2025 je Arhiv Republike Slovenije v sodelovanju za Arhivskim društvom Slovenije gostil **bienalno zborovanje slovenskih arhivistov**, posvečeno arhivom in njihovim uporabnikom ter dostopu do arhivskega gradi-

*Ustvarjalci razstave Most med preteklostjo in prihodnostjo. Od leve: Borut Jurca, Jernej Komac, Alenka Starman Alič, oblikovalec Gregor Ivanušič, Vanja Rupnik, Jernej Križaj
(Foto: Rene Sebastijan Knapič/Arhiv Republike Slovenije)*

va. Dvodnevni dogodek je bil odlično obiskan, zgledno organiziran in vsebinsko sporočilen.

Najtrajnejši spomin na praznovanje 80. obletnice delovanja Arhiva Republike Slovenije je bržčas **zbornik z naslovom *Pogled v preteklost, korak v prihodnost***. Ker gre pravzaprav za prvo večjo publikacijo, posvečeno državnemu arhivu, smo želeli pripraviti vsebinsko bogato, poljudno informativno, pregledno in vizualno privlačno knjigo. Lepo, a ne luksuzno; priročno, a ne banalno.

Zbornik na 262 straneh smo uredili dr. Gregor Jenuš, dr. Andrej Nared in dr. Jure Volčjak, za svojstven, navdihujoč izdelek je poskrbel oblikovalec Luka Pajntar (kaloop.si), svoj kamenček v skupni mozaik pa je poleg tistih, ki so poskrbeli za fotografije oziroma reprodukcije (Borut Jurca, Rene Sebastijan Knapič, Jernej Komac, Katarina Osredkar, Izak Špajzer), položilo kar 22 (so)avtorjev ali okrogla tretjina vseh zdajšnjih uslužbencev.

Predgovoru resorne ministrice Aste Vrečko in uvodniku direktorja arhiva sledi prvi daljši vsebinski sklop z naslovom *Zgodovinski pregled delovanja slovenskega državnega arhiva*. Ta je razdeljen na več podpoglavij, ki so pretežno kronološko zastavljena, znotraj njih pa so predstavljene glavne značilnosti posameznega obdobja, pri čemer so upoštevani zakonodajni okvir, notranja organizacija in kadrovska zasedba, poudarki strokovnega dela, zunanje službe in prevzemov gradiva, uporaba gradiva v čitalnici, izstopajoče publikacije, razstave in drugi projekti. Prispevek ima naslednja podpoglavja: *Raztegnjen prolog (1821–1945); Ustanovitev Osrednjega državnega arhiva Slovenije in njegovi začetni izzivi; Zakonodajni, organizacijski in strokovni okvirji delovanja arhiva v petdesetih in šestdesetih letih; Razmah v sedemdesetih in osemdesetih letih; Arhiv samostojne slovenske države; Pred današnjimi in jutrišnjimi izzivi – uvod v naslednji, ključni in najobsežnejši vsebinski sklop.*

Ta nosi naslov *Naše poslanstvo*. V osmih poglavjih se avtorji posvečajo temeljnemu poslanstvu državnega arhiva, kot ga določata arhivska zakonodaja in

dolgoletna arhivska praksa. Rdeča nit je skrb za arhivsko gradivo skozi njegov celoten življenjski cikel: od nastanka pri ustvarjalcih do prevzema in hrambe v arhivu ter njegove strokovne obdelave in uporabe v arhivski čitalnici. Pozornost namenjamo obravnavi tako fizičnega kot digitalnega arhivskega gradiva. Sklop prav tako obravnava problematiko materialnega varstva pisne dediščine in poseže na področje raziskovalne in založniške dejavnosti, sklene pa se z umestitvijo arhiva v mednarodni prostor.

Ta vsebinski sklop podrobno razčlenjuje in dokumentira bistvo naših pristojnosti in vloge v družbi. V besedi in sliki predstavlja prvo tovrstno celotno obravnavo tako zgodovinskega kot strokovnega razvoja osrednje slovenske arhivske institucije, kar je velik prispevek k stroki, h kulturi in tudi k znanosti. Vsak prispevek je zaokrožena vsebinska celota obravnavanega strokovnega področja ter je opremljen s temeljnimi viri in z literaturo, ki bralcu ponudijo izhodišča za nadaljnja raziskovanja.

Prispevke je v soavtorstvu napisalo kar 18 avtorjev in avtoric. Po abecednem redu priimkov so to bili: mag. Natalija Glažar, Vesna Gotovina, dr. Tatjana Hajtnik, dr. Gregor Jenuš, mag. Danijela Juričič Čargo, Andreja Klasinc Škofljanec, Jernej Komac, dr. Matevž Košir, dr. Andrej Nared, Anja Paulič, Lucija Planinc, Anja Props, mag. Tatjana Rezec Stibilj, Vanja Rupnik, dr. Jože Škofljanec, Primož Tanko, dr. Jure Volčjak in dr. Lilijana Žnidaršič Golec.

Vsebinski sklop je razdeljen na osem poglavij.

Prvo poglavje, ki obravnava varstvo arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv, to opredeljuje kot eno od najpomembnejših strokovnih nalog sodobnih arhivov. Avtorji poudarjajo ključno spremembo pri razumevanju vloge sodobne arhivistike, in sicer miselni premik od zbiranja gradiva, ki je bilo v 19. in prvi polovici 20. stoletja usmerjeno predvsem v zadovoljevanje potreb zgodovinarjev, k dejavnemu sodelovanju z ustvarjalci gradiva pri njegovem nastajanju. Arhivsko gradivo je danes predstavljeno kot kulturni spomenik, ki je bistven za znanost in kulturo, in, kar je še posebej pomembno, za pravno varnost pravnih in fizičnih oseb. Avtorji v tem kontekstu vlogo arhivista predstavijo kot izjemno strokovno zahtevno in ključno za delovanje pravne države.

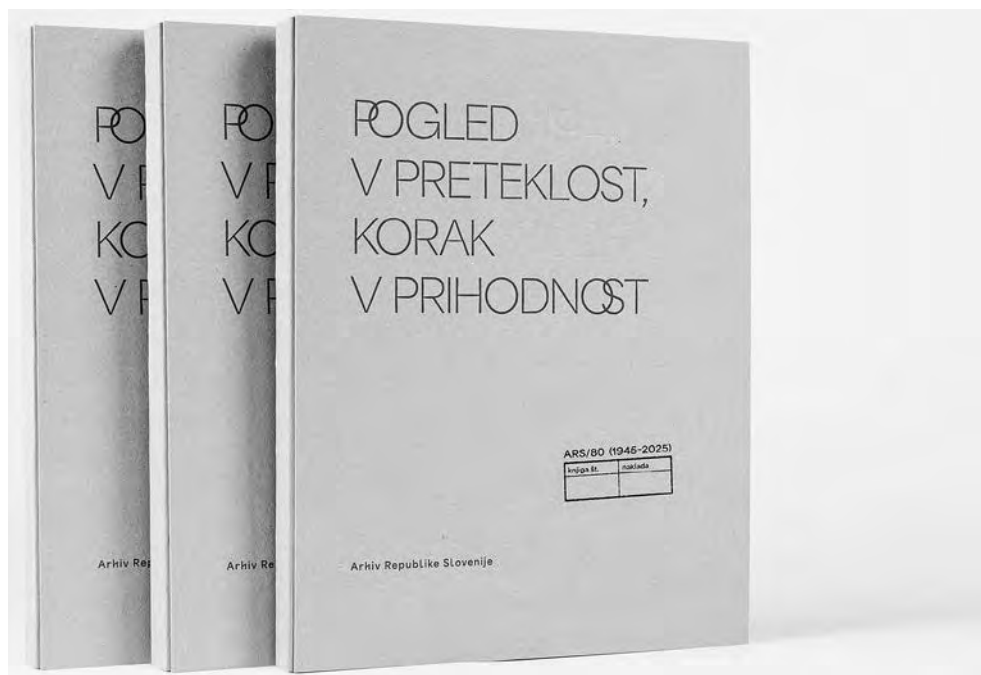
Drugo poglavje predstavlja strokovno obdelavo arhivskega gradiva, njegovo urejanje in popisovanje, kar je bistveno za zagotavljanje njegove dostopnosti. Arhivisti to dosegajo z izdelavo temeljnih arhivskih pomagala – popisov, inventarjev in vodnikov. Avtorici poudarjata kontinuiteto arhivske dejavnosti od prvih prizadevanj v 19. stoletju do danes in izpostavljata, da se nekatera načela tudi po več kot sto letih niso spremenila. Spet druga pa zaradi digitalizacije družbe v ospredje postavljajo dostopnost gradiva, po možnosti s klikom iz domačega naslanjača.

Tretje poglavje naslavlja prizadevanja, ki naj bi služila dosegu tega cilja. Predstavlja namreč slovenski model varstva digitalnega arhivskega gradiva, ki združuje tradicionalna arhivska načela z modernimi tehnološkimi rešitvami. Avtorji se ozrejo na prehojeno pot informatizacije arhivov in opozorijo na izzive prihodnosti, ki jih med drugim prinašata tudi umetna inteligenca in vedno večja potreba po interdisciplinarnosti v naših vrstah.

Četrto poglavje se vrača v analogni svet. Obravnava konserviranje in restavriranje ter preventivno materialno varovanje pisne dediščine. Avtorici opozorita, da je temeljna odgovornost arhiva zagotavljanje dolgotrajne obstojnosti in celovitosti fizičnega gradiva ter predstavita vlogo Centra za konserviranje in restavriranje kot osrednje slovenske delavnice pri tem prizadevanju.

Peto poglavje predstavlja še eno našo posebnost – Slovenski filmski arhiv kot ključnega varuha filmske arhivske dediščine in eno od najstarejših tovrstnih organizacij v regiji. V duhu 120. obletnice slovenskega filmskega ustvarjanja, ki smo jo obeležili v letu 2025, avtorja predstavita razloge, zakaj se je vredno truditi za ohranitev avdiovizualnega gradiva.

Šesto poglavje obravnava vedno aktualno vprašanje uporabe gradiva.

Jubilejni zbornik

(Foto: Rene Sebastijan Knapič/Arhiv Republike Slovenije)

Avtorja povzameta, kako se je uporaba razvijala skozi leta in kako se zahvaljujoč tehnološkemu napredku spreminjajo navade naših uporabnikov.

Sedmo poglavje obravnava založniško, razstavno in pedagoško dejavnost ter poudarja pomembno poslanstvo državnega arhiva pri popularizaciji in posredovanju arhivske dediščine širši javnosti. Avtorji prikažejo zavidljivo bero najpomembnejših publikacij (do danes več kot 210) in razstav, ki so zaznamovale naših osem desetletij.

Zadnje poglavje tega sklopa povzema mednarodno sodelovanje in predstavlja Arhiv Republike Slovenije kot uveljavljenega mednarodnega partnerja v regiji.

V sklopu, ki smo ga poimenovali *Zrcala časa*, predstavljamo najpomembnejše fonde in zbirke slovenskega državnega arhiva. Sklop smo razdelili v deset prispevkov, tako, kakor imamo fonde in zbirke razporejene v arhivski drevesni strukturi oziroma tektoniki arhiva. Gre za avtorske ali soavtorske prispevke sedmih zaposlenih, in sicer dr. Gregorja Jenuša, dr. Alenke Kačičnik Gabrič, Andreje Klasinc Škofljanec, mag. Alenke Starman Alič, dr. Jureta Volčjaka, dr. Lilijane Žnidaršič Golec in Tanje Žohar.

Vsak prispevek prinaša kratko informacijo o najpomembnejših fondih in zbirkah obravnavanega področja, njihovem nastanku, razvoju oziroma delovanju, medtem ko pisano besedo krasijo tudi kakovostne reprodukcije pomembnega ali vizualno zanimivega gradiva.

Najobsežnejši je prvi prispevek z naslovom *Vojna in mir*, ki predstavlja gradivo upravnih organov. Gre za najobsežnejše gradivo, ki ga danes hranimo v državnem arhivu, dotika pa se najrazličnejših področij, kot npr. delovanja različnih uradov, trgovine, prometa, šolstva in zdravstva, skrbi za uboge itd. Vsebinsko je razdeljen na tri dele: na upravo do leta 1941, na upravo v času med letoma 1941 in 1945 ter na upravo po letu 1945. Avtorice so skušale plastično prikazati oblikovanje in razvoj različnih institucij za čas od sredine 15. stoletja do danes.

V soavtorstvu je nastalo tudi naslednje poglavje, ki obravnava pravosodje. Poimenovali smo ga *Pravo in pravica*. Prispevek je razdeljen na dva dela, na čas do leta 1945 in na čas po tem letu. Arhiv Republike Slovenije hrani različno pravosodno gradivo za čas od srede 16. stoletja pa vse do 21. stoletja.

Tretje poglavje obravnava vojaštvo, javno varnost ter zaščito in reševanje. Naslov prispevka je sicer *Vpogled v oboroženo preteklost*, razdeljen pa je na dve podpoglavji: na vojaštvo ter na orožništvo in policijo. Večina gradiva tega področja se nanaša na 20. stoletje.

Naslednje poglavje z naslovom *Peruti znanja* je nekoliko krajše, govori o gradivu vzgoje in izobraževanja na štirih ravneh: predšolski vzgoji in osnovnem šolstvu; srednjem šolstvu; višjem in visokem šolstvu; ter dopolnilnem izobraževanju in usposabljanju. Gradiva vzgoje in izobraževanja sicer v arhivu ni prav veliko (33 fondov), vendar kljub vsemu ni nepomembno, sploh če iščemo denimo podatke o zaključnih izpitih študentov, nas zanimajo šolski dnevniki, šolske kronike ipd.

Sledi poglavje o znanosti, kulturi, rekreaciji in informiranju. Poimenovali smo ga *Svet idej, informacij in sprostitve* ter razdelili na štiri podpoglavja: znanost; kultura; rekreacija in razvedrilo; informiranje in mediji. Arhivsko gradivo z navedenega področja je razporejeno v 39 fondov, ki pokrivajo širok nabor dejavnosti in ustvarjalcev. Uporabniki lahko pričakujejo izjemno bogato in raznoliko gradivo, ki odseva delovanje številnih ključnih ustanov, ki s svojo dejavnostjo vplivajo na razvoj znanosti in znanstvene misli, kulture ter oblikovanje slovenskega medijskega prostora.

Državni arhiv hrani tudi gradivo s področja zdravstva in socialnega varstva. Najdemo ga v 48 različnih fondih, ki so tematsko razporejeni v tri glavne vsebinske sklope: zdravstvo; socialno varstvo; zdravstveno in socialno zavarovanje. Raziskovalcem odpirajo vrata v najrazličnejše raziskave, saj nudijo dober vpogled v organizacijski ustroj in delovanje zdravstvenih ustanov ter zavodov s področja socialnega varstva. V zadnjih letih, delno kot posledica pandemije med letoma 2020 in 2022, se je zanimanje za to področje bistveno povečalo, vendar je dostop do gradiva zaradi zakonske omejitve v številnih pogledih otežen.

Naslednje poglavje s pomenljivim naslovom *Premog, kovina, kovanci* je posvečeno gospodarstvu in bančništvu. Arhiv Republike Slovenije s teh področij hrani kar 88 fondov, osvetljujejo pa razvoj gospodarske zgodovine na Slovenskem od 14. stoletja do danes. Poglavje je razdeljeno na sedem podpoglavij, ki obravnavajo: cehe in zadruge; kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo in veterinarstvo; rudarstvo in energetiko; proizvodne in predelovalne dejavnosti; storitvene dejavnosti; finančne in zavarovalniške dejavnosti; banke, hranilnice in posojilnice.

Sledi poglavje o članskih organizacijah z naslovom *Skupaj močnejši in povezani*. V 258 fondih je mogoče najti arhivsko gradivo članskih organizacij, ki so v veliki meri oblikovale slovensko družbo v 20. stoletju. Pogosto so bile povezane s politiko, z ideologijo, gospodarskimi dejavnostmi, s socialnimi vprašanji ali kulturnimi dejavnostmi. Prispevek je razdeljen na tri dele, in sicer na družbeno-politične organizacije, politične stranke in društva.

Predzadnje poglavje obravnava gradivo, ki mu v arhivu rečemo tudi private. Arhivi namreč že od nekdaj zbirajo in skrbijo tudi za zasebno arhivsko gradivo, ki dopolnjuje javno arhivsko gradivo, dokumentira pojave in dogodke, o katerih v javnem gradivu ne zasledimo podatkov, nemalokrat je tudi edino ohranjeno pričevanje o dogodkih iz preteklosti, zlasti takrat, kadar je drugo gradivo nepopolno ali izgubljeno. Poglavje je razdeljeno na dva dela. V prvem avtorica obravnava gradivo zemljiških gospodstev, v drugem rodbine in osebno gradivo.

Zadnje poglavje v tem tematskem sklopu obravnava arhivske zbirke, ki so v državnem arhivu razdeljene na štiri sklope: na zbirke posameznih zvrsti arhivskega gradiva, tematske zbirke, zbirke zasebnih zbirateljev in zbirke reprodukcij. Arhiv trenutno hrani 207 različnih zbirk arhivskega gradiva, ki se stalno dopolnjuje z nakupi in daritvami. Večina glavnih in najpomembnejših zbirk, kot npr. Zbirka listin, Zbirka urbarjev ali Zbirka rokopisov, je digitizirana in uporabnikom za raziskave na voljo tudi na spletu.

V članku *Prostori osrednjega državnega arhiva nekoč in danes* dr. Andrej Nared poudarja, da so ustrezni prostori osnovni pogoj za zakonsko skladno in

kakovostno izvajanje arhivske javne službe. Sem spadajo depoji za arhivsko gradivo, delovni prostori za arhiviste in druge uslužbence, laboratoriji in delavnice za konservatorsko-restavratorsko dejavnost ter obdelavo filmskega gradiva, čitalnica, predavalnica, razstavnici in drugi prostori za obiskovalce.

Kljub temu imamo pogosto občutek, velikokrat tudi upravičeno, da naj bi bila po mnenju številnih za arhiv dobra vsaka klet ali podstrešje. Dejstvo pač je, da se žal številni arhivi, in osrednji državni pri tem niso nikakršna izjema, ukvarjajo s prostorsko stisko, ki je tako rekoč sinonim za arhive. Prispevek govori o skoraj osemdesetletni odisejadi gradiva, zaposlenih in uporabnikov po številnih lokacijah v Ljubljani in okolici. V zadnjem obdobju (po letu 2007 za gradivo, za zaposlene od leta 2024) so se pogoji za delo in hrambo gradiva vendarle znatno izboljšali. Z novimi prostori na Poljanski cesti 40 je Arhiv Republike Slovenije optimiziral svoje delovanje z organizacijskega, s funkcionalnega in strokovnega vidika, hkrati pa zagotovil ustrežnejše varstvo in večjo dostopnost arhivskega gradiva ter bistveno boljše delovne pogoje za zaposlene in obiskovalce oziroma uporabnike.

Zadnji vsebinski sklop, brez katerega si takega zbornika niti ne predstavljamo, nosi naslov *Arhiv smo ljudje*. Seznam vseh uslužbencev arhiva v letih 1945–2025 je z veliko truda in skrbnosti sestavila Tanja Planinšek.

Prispevki jubilejnega zbornika so zanimivi in informativni, pisani v poljudnem tonu in le v slovenskem jeziku, brez tujejezičnih povzetkov. Nadejamo se, da bomo knjigo izdali tudi v angleškem jeziku.

Visoko državno odlikovanje – zlati red za zasluge
(Foto: Borut Jurca/Arhiv Republike Slovenije)

Jubilejni zbornik smo javnosti predstavili v četrtek, 6. novembra 2025, opoldne. Zvečer istega dne je v Slavnostni dvorani Narodne galerije sledila še **slavnostna akademija**, ki je bila simbolični vrhunec praznovanja naše osem-desetletnice. Na slovesnosti so o okrogli obletnici in vlogi slovenskega državnega arhiva spregovorili direktor arhiva dr. Andrej Nared, generalna direktorica Direktorata za kulturno dediščino na ministrstvu za kulturo Špela Spanžel in kot slavnostni govorec akad. prof. dr. Peter Štih, ugledni zgodovinar in predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Vse tri nagovore objavljamo ob koncu tega poročila. Dogodek, ki ga je povezovala Carmen L. Oven in z živahno glasbeno spremljavo obogatil Trio Firšt, je poudaril osem desetletij predanega dela državnega arhiva pri varovanju in dostopnosti slovenske arhivske kulturne dediščine.

Naslednji dan, v petek, 7. novembra 2025, torej prav na 80. rojstni dan, je bil v arhivu **dan odprtih vrat**, ki je obiskovalcem ponudil pogled v zakulisje našega dela. Pripravili smo dve vodstvi po novi stavbi, dve vodstvi po razstavi *Most med preteklostjo in prihodnostjo* ter projekcijo izbora amaterskih filmov z začetkov slovenske kinematografije režiserjev Karola Grossmana, Veličana Beštra, Alojzija Kunsta in Janeza Kosmača.

Ob koncu omenimo še, da smo naši obletnici posvetili novembrsko **arhivalijo meseca**, pripravili smo raznoliko **promocijsko gradivo** in javni del arhiva popestrili s »**stalno**« **razstavo** z 22 panoji, na katerih lahko obiskovalci in zaposleni občudujemo jagodni izbor arhivskega gradiva osrednje slovenske arhivske ustanove.

Vse dogodke in projekte smo sproti predstavljali na posebni projektni spletni strani (<https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/80-let-arhiva-republike-slovenije/>) in na družbenih omrežjih, jubilej je dosegel dober medijski odmev in precejšnje zanimanje javnosti.

Največje simbolno priznanje so generacije predanih arhivistk in arhivistov dobile 17. decembra 2025, ko je predsednica Republike Slovenije dr. Nataša Pirc Musar Arhivu Republike Slovenije »za izjemni pomen pri ohranjanju pisne kulturne dediščine in za koordinacijo državne arhivske javne službe« podelila visoko državno odlikovanje – zlati red za zasluge.

Gregor Jenuš
Andrej Nared
Jure Volčjak

Nagovor direktorja Arhiva Republike Slovenije

Spoštovani gospe in gospodje, cenjeni visoki gostje, dragi sodelavke in sodelavci, kolegice in kolegi!

Skrb za arhivsko gradivo na Slovenskem ima dolgo zgodovino in se je od začetka 19. stoletja razvijala podobno kot v ostalih deželah Avstrijske monarhije. Zlasti dragocene listine in rokopise so zbirali in popisovali različne ustanove, društva in ozaveščeni posamezniki. Tradicija arhivske dejavnosti na ravni dežele Kranjske in po letu 1918 jugoslovanskega dela slovenskega ozemlja je bila tesno povezana s Kranjskim deželnim muzejem, saj so v njem od vsega začetka zbirali tudi arhivsko gradivo, in nato z Narodnim muzejem v Ljubljani, iz katerega je izšel slovenski državni arhiv.

Pogoji za delo so bili dolgo ali kar večino časa neustrezni. Anton Koblar, duhovnik, zgodovinar, urednik in politik, v zadnjem desetletju 19. stoletja pa tudi »deželni« arhivar oziroma vodja arhiva v Kranjskem deželnem muzeju, je pred 130 leti v pisanju kranjskemu deželnemu zboru tožil, da njegovo delo ni dovolj cenjeno, da je »najceneji deželni arhivar v Avstriji ... ki vse svoje proste ure, svojo obleko in svojo zdravje žrtvuje v prašnem in nezakurjenem arhivu ... Pri

mučnem delu v arhivu se pa ne praši samo obleka in pljuča, ampak trpé pri čitanju stare pisave tudi oči. Gotova usoda vseh arhivarjev je, da jim prezgodaj opeša vid. ... Res je, da ima podpisani veselje do arhiva in da se je tudi iz ljubezni do stvari lotil dela, toda, delati pol dneva puste kataloge za druge in, kar za-se potrebuje, ponoči, to ne napravi nikomur zabave ...»

Korenine državnega arhiva segajo torej precej globlje v preteklost, a Arhiv Republike Slovenije kot samostojna ustanova v teh dneh obeležuje osemdesetletnico svojega delovanja. Z uredbo Narodne vlade Slovenije, sprejeto 31. oktobra in uveljavljeno 7. novembra 1945, je bil ustanovljen kot Osrednji državni arhiv Slovenije.

Novi arhiv je deloval za območje celotne Slovenije, saj arhivska mreža na ravni republike do sredine šestdesetih let 20. stoletja še ni bila dokončno oblikovana. Zaradi upravno-političnih sprememb se je petkrat preimenoval, nazadnje leta 1990, a njegovo poslanstvo je ostalo nespremenjeno oziroma se je skozi desetletja le nadgrajevalo.

Arhiv Republike Slovenije je danes osrednja in največja arhivska ustanova, ki opravlja strokovne, upravne in skupne naloge varstva arhivskega gradiva. Kot organ v sestavi ministrstva za kulturo skrbi za enotno strokovno izvajanje javne arhivske dejavnosti, prav tako je sedež Arhivske komisije, medarhivskih delovnih skupin kot strokovnih posvetovalnih teles ter komisij za strokovne izpite in strokovne nazive na področju varstva arhivskega gradiva. Že desetletja plodno sodeluje z regionalnimi in s cerkvenimi arhivi, kulturnimi, z dediščinskimi in znanstveno-raziskovalnimi ustanovami v Sloveniji, vpet je v mednarodne projekte na področju arhivistike in ima zgledne stike z državnimi arhivi številnih držav.

Na nacionalni ravni skrbi za celoten življenjski cikel arhivskega gradiva – od nastanka pri ustvarjalcih do uporabe v arhivu in njegove predstavitve v javnosti. S tem prispeva k popularizaciji arhivskega gradiva in zgodovine, a tudi skupne kulturne dediščine slovenskega prostora, ki je DNK nacionalne identitete in samozvesti.

Okrogla obletnica sovпада s pridobitvijo novih prostorov, ki so postali spodoben sedež državnega arhiva. Ta ima zdaj osem sektorjev, zaposluje 64 strokovnjakov, skrbi pa za dragoceno arhivsko gradivo, ki obsega približno 30.000 tekočih metrov in je razvrščeno v skoraj 2.000 fondov in zbirk.

Hranjeno gradivo – od pergamentnih listin do sodobnih digitalnih zapisov – ne priča zgolj o preteklih dogodkih, temveč je ključen vir za razumevanje sedanjosti in verodostojna podlaga

Direktor Arhiva Republike Slovenije

dr. Andrej Nared

(Foto: Rene Sebastijan Knapič/Arhiv Republike Slovenije)

za oblikovanje prihodnjih odločitev. V digitalni dobi se arhiv uspešno prilagaja novim izzivom. Digitalizacija, e-arhiviranje in spletna dostopnost širijo meje arhivistike ter omogočajo sodoben, globalen dostop do naše dediščine, s čimer arhiv krepi svojo vlogo mostu med preteklostjo in prihodnostjo.

V jubilejnem zborniku, ki smo ga predstavili danes opoldne, smo se v pretežni meri ozrli v preteklost in si nastavili ogledalo sedanjosti, a se hkrati zavedamo pomembnosti smelih načrtov in optimističnih korakov v prihodnost. Arhiv je po mojem mnenju sam po sebi prihodnost naše preteklosti.

Za uspešno delovanje arhiva bo treba povečati število zaposlenih. Leta 2000 nas je bilo 78, leta 2012 še 71. Različni varčevalni ukrepi so dodobra oklestili število uslužbencev, čeprav arhiv hrani vsako leto več gradiva, arhivska zakonodaja pa je tudi bistveno razširila njegov delokrog, zlasti v smislu še dejavnejšega sodelovanja z ustvarjalci in skrbi za arhivsko gradivo v digitalni obliki. Občasne projektne zaposlitve ne predstavljajo dolgoročne rešitve. Da bomo lahko opravljali vse s predpisi naložene naloge v predvidenem obsegu, pravočasno in kakovostno, bo treba povečati število redno zaposlenih vsaj za pet do šest, pri čemer je manko zlasti pri IT-strokovnjakih in arhivistih, specializiranih za nove tipe gradiva v digitalni obliki.

To je jasno potrdila pred kratkim opravljena analiza stanja oziroma delovanja arhiva v zadnjem desetletju, ki je podlaga za pripravo srednjeročne strategije. Ta je v sklepni fazi in bo morda odgovorila tudi na vprašanje, ali je arhiv ustrezno organiziran ali pa lahko z določenimi organizacijskimi spremembami racionaliziramo delovanje in dosežemo še boljše rezultate.

Nemoteno delovanje in nadgrajevanje sistema slovenskega elektronskega arhiva (e-ARH.si) bosta tudi v prihodnje ena od ključnih izzivov. Zaposlitev dodatnih kadrov, zagotovitev zadostnih sredstev za redno vzdrževanje in nadaljnji razvoj, skrb za stalno izobraževanje ter diseminacijo novih orodij in znanj, integracija rezultatov različnih projektov ter iskanje možnosti sodelovanja v prihodnjih projektih so težišča, na katerih moramo v praksi graditi moderno arhivsko javno službo.

Ob tem moramo zagotoviti stabilno infrastrukturno okolje, s poudarkom na zadostnih depojskih kapacitetah. V naslednjih nekaj letih nas namreč čakajo obsežni prevzemi arhivskega gradiva ministrstev, vladnih služb in drugih najpomembnejših državnih organov iz devetdesetih let prejšnjega stoletja. Dovolj veliki in sodobno opremljeni depoji ostajajo *conditio sine qua non* vsakega arhiva.

Omenil sem že, da so nam arhivski in drugi predpisi v zadnjih dveh desetletjih naložili kopico nalog, ki na prvi pogled niso posebej tesno povezane s skrbjo za arhivsko gradivo. A zavedati se moramo, da se je vloga arhiva in arhivistov v zadnjih desetletjih bistveno nadgradila; postala je mnogo bolj proaktivna. »Delati puste kataloge za druge«, kot se je izrazil Koblar, že dolgo ni več glavna skrb arhivistov. Nadalje se kaže potreba po spremembah arhivskega zakona, povezanih s tehnološkim napredkom, z razvojem e-storitev in njihovo regulacijo na ravni Evropske unije. Pripraviti bo treba strokovna izhodišča za nov arhivski zakon, saj zdajšnji v marsičem zamuja duh časa in je v koliziji s posameznimi določili nekaterih drugih sistemskih predpisov. Sprememb arhivskega zakona se bomo lotili premišljeno in z vključitvijo vseh bistvenih deležnikov.

Arhiv Republike Slovenije je svojo osemdesetletnico dočakal v obnovljeni stavbi nekdanje vojašnice ob Roški in Poljanski cesti, ki mu je bila namenjena že pred 30 leti. Zasluge za to imajo nekateri vztrajni sodelavci in matično ministrstvo, ki je zagotovilo potrebna sredstva. Ministrstvu za kulturo se lepo zahvaljujem tudi za podporo ob praznovanju našega jubileja in pri vsakodnevnem premagovanju ovir, ki jih nikoli ne zmanjka.

Dragi sodelavke in sodelavci, tako sedanji kot nekdanji! Ob koncu čestitam in se iz srca zahvaljujem vsem vam – 255 nas je bilo v osmih desetletjih –, ki ste s svojim delom, znanjem in z dobro voljo zgradili osrednji slovenski arhiv. Arhiv smo, to vedno znova ponavljam, predvsem ljudje. Ljudje, ki smo lahko po-

nosni, da so prepišna stoletja tako globoke in dragocene sledi naše nacionalne, kulturne in bivanjske identitete pustila prav med našimi zidovi.

Hvala lepa in prijeten večer!

Andrej Nared

Nagovor generalne direktorice Direktorata za kulturno dediščino na Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije

Spoštovani direktor in sodelavci Arhiva Republike Slovenije, spoštovane slovenske arhivistke in arhivisti, zbrani iz šestih slovenskih regionalnih arhivov, visoki gostje, dame in gospodje, zahvaljujem se za povabilo na vaše praznovanje. V veliko veselje mi je, da vas lahko nagovorim v imenu ministrstva za kulturo – in vam v imenu ministrice dr. Aste Vrečko in državnega sekretarja Matevža Čelika Vidmarja čestitam k obletnici vašega dela.

80 let je in ni dolga doba: osem desetletij ni dolgih recimo skozi prizmo zgodovine dolgega trajanja, niti ne v luči historične distance presojanja dosežkov, kulturnih pojavov ali grajenja narodove identitete, kolektivnega spomina. Je pa dovolj dolga doba, v kateri se lahko zgradijo trdni temelji strokovnega dela, povezovanja in medsebojne izmenjave ter tudi ustvarjanja pogojev za delo. Omenjena doba je še mnogo daljša, če se prej navedeno ne zgodi. Z današnjega vidika tehnološkega, informacijskega, znanstvenega razvoja ali pač družbenega, političnega, okoljskega (raz)kroja pa se zdi ta doba skoraj predolga, da bi lahko vnaprej predvideli, kakšno bo čez 80 let takšno praznovanje dela osrednje slovenske arhivske institucije. A saj v tem je tudi izziv!

Ker je moj kratki nagovor umeščen med dva sijajna zgodovinarja, ki sta zadolžena za zgodovinski oris in kontekst, mi dovolite, da bolj kot o preteklosti ali prihodnosti govorim o sedanjosti. Nisem spregledala niti novega prilo-

*Generalna direktorica Direktorata za kulturno dediščino Špela Spanžel
(Foto: Rene Sebastijan Knapič/Arhiv Republike Slovenije)*

žnostnega logotipa, ki povezuje simbol neskončnosti s poslanstvom arhiva in z gradivom, ki ga ta hrani, predstavlja, interpretira. A za javnost, ki se prepogosto spomni na arhive ob spremembi zakonodaje, ko je povečan obisk posameznikov zaradi pridobivanja uradnih listin in opravljanja postopkov, ali ko arhivi nastopajo v kontekstu spolitiziranih polemik o manj oddaljenih zgodovinskih obdobjih, je treba reči: arhivi opravljajo pogosto skrita in na videz enolična opravila zato, da zagotovijo kontinuiteto zgodovine in spomina, ki je v našem javnem interesu. Skrbijo za našo skupno dediščino in še mnogo več. Tudi zato so vsi slovenski arhivi po statusu državni javni zavodi. Njihov pomen pa enaindvajseto stoletje, čeprav se zdi protislovno, še poudarja.

V tem sijajnem muzejskem okolju, iz katerega je Arhiv Republike Slovenije pravzaprav izšel, in v tej odlični intelektualni družbi lahko morda najbolj odkrito razmislimo o izzivih arhivov kot kulturnih institucij in javnih družbenih prostorov, o njihovi manj vidni ali prepoznani vlogi pri spodbujanju kulturnega, raziskovalnega in kritičnega udejstvovanja posameznika ter zagotavljanju dobrobiti skupnosti – in s tem o ključnem prispevku pri grajenju demokratičnih, vključujočih in povezanih, vsem dostopnih in za vse odprtih družb. Družb, ki cenijo moč jezika in podobe, vrednost besede, predmeta, prostora in zgodbe, ki razumejo nujnost dostopa do temeljnih virov in raznovrstnega gradiva, družb, ki spodbujajo znanje, vedenje, kritično mišljenje in angažma, ki razumejo, da je trajnostno in zdržno delovanje temelj za prihodnje generacije in planet.

Na ministrstvu za kulturo se zavedamo poslanstva, vloge in potenciala arhivov, hkrati z razumevanjem ovir, izzivov in okoliščin, v katerih arhivi delujete; ali drugače: spodbudno pogledamo na realno, pretekle zamujene priložnosti presojava z novim posluhom, neuresničene želje zamenjamo s snovanjem priložnosti za uresničitev. A tudi tu je skupni imenovalec sodelovanje in dialog, izmenjava in razmislek.

Nekatere izmed omenjenih izzivov, ki jih je nanizal direktor Arhiva Republike Slovenije, smo prioriteto vključili v naše dejavnosti – z mislijo na arhivske prostore in programe smo recimo spodbudili investicijske projekte, ki jih vodi ministrstvo za zagotovitev izvajanja arhivske javne službe. Zaključili smo celostno prenovo stavbe Arhiva Republike Slovenije na Poljanski cesti v Ljubljani, s čimer je nocojšnji slavjenec končno dobil državnemu arhivu primerne pogoje, in izgradnjo Enote za Prekmurje Pokrajinskega arhiva Maribor, kjer je nedavno Vlada Republike Slovenije tudi opravila svojo sejo v okviru regijskega obiska. V okviru sanacije in razvoja po poplavih 2023 smo zasnovali izhodišča za pet regijskih depojev za varno hrambo premične kulturne dediščine, tudi za arhivsko gradivo. Stalno si prizadevamo za reševanje številnih prostorskih stisk slovenskih arhivov; izzivi so ogromni, odsotnost pretekle skrbi za osnovno infrastrukturo, prostore in opremo pa je močno zarezala tudi v vsakdanje delovanje slovenskih arhivov, da kdaj hromi vizijo in razvojni pogled naprej. Tega se zavedamo in z delom nadaljujemo – seveda v sodelovanju direktoric, direktorjev in vodij enot, ki opravljajo izjemno odgovorno delo.

Kadrovsko podhranjenim arhivom smo zagotovili tudi prenekatera nova delovna mesta, s tem zapolnili nekatere vrzeli in tudi krivična zmanjševanja na podlagi preteklih odločitev. Skladno z razpoložljivimi proračunskimi sredstvi bomo tudi v prihodnjem letu zagotovili nove zaposlitve. Postopoma, a vztrajno na ta način krepimo javno službo in se odzivamo na potrebe, s tem gradimo tudi boljše sodelovanje z lokalnimi skupnostmi. Ne pozabimo, kako so arhivi povezani s svojim okoljem – z državnim, regijskim, lokalnim ali drugače – z ustvarjalci arhivskega gradiva, upravnimi enotami, s sodišči, podjetji ter tudi posamezniki in z družinami, ki v arhivih prepoznajo verodostojne in zanesljive institucije.

Šele v tem večkotniku imamo *conditio sine qua non* za delovanje. Utemeljilo bo tudi sistemsko posodobitev arhivske službe, z napovedanimi zakonodajnimi spremembami in s še kakšno spodbudo od spodaj in od zgoraj navzdol.

Spoštovane kolegice in kolegi, dovolite še nekaj osebnih misli.

Ko pomislim na slovenske arhive, pomislim na projekte, ki jih delamo skupaj, in teme, ki jih naslavljamo nacionalno in mednarodno. Denimo na prizadevanja v okviru nasledstvenih vprašanj po nekdanji skupni državi ali vračanja dragocenega gradiva na izvirne lokacije, na predloge za mednarodno uveljavitev in prepoznavo slovenske dediščine v sklopu Unescovih programov, še bolj pa na strokovno konsolidirano delo na področju digitalizacije, standardov, umetne inteligence ... Ko pomislim na slovenske arhivske strokovnjake, pomislim na povezano strokovno skupnost, ki se podpira in si pomaga, drži skupaj in se kdaj tudi ne jemlje preveč resno. Še več, s samozavestjo tke sodelovanja, ki tudi prestopajo meje arhivov in povezujejo institucije, ki skrbijo za našo dediščino – pisno, materialno, vizualno, nesnovno.

Če so sodelovanje, povezovanje, spoštovanje lastni kulturi, so vanjo tako rekoč vpisani, potem naj bo takšno tudi vaše in naše delovanje. Bodite solidarni med seboj, povezujoči med matičnimi strokami in kulturnimi, izobraževalnimi in znanstvenimi institucijami, vključujoči do ustvarjalcev, posameznikov in skupin, odprti do svojega okolja in razumevajoči do različnih skupin obiskovalcev. Tudi to je vaš DNK in dopolnjuje etični pristop do dela – zavedanje in ponos, da soustvarjamo takšno družbo, kot si jo želimo.

Na koncu še enkrat čestitke k jubileju Arhiva Republike Slovenije, ki je ne le osrednji slovenski arhiv, ampak v mnogočem tudi naš zgled!

Špela Spanžel

Slavnostni nagovor predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Spoštovani gospod Andrej Nared, direktor Arhiva Republike Slovenije, spoštovani visoki gostje, spoštovane sodelavke in sodelavci Arhiva Republike Slovenije, spoštovane gospe in spoštovani gospodje.

Z današnjo slovesnostjo obeležujemo osemdeset let Arhiva Republike Slovenije, za katerega lahko rečemo, da spada med tiste ustanove, ki so nas naredile in oblikovale kot narodno skupnost. S svojim kilometre dolgim in do tisočletje in več starim arhivskim gradivom je eden od temeljnih stebrov slovenske kulture in zgodovine, ki sta neločljivo povezani z zapisano besedo. Arhiv Republike Slovenije je tako s svojimi arhivalijami ena od najpomembnejših zakladnic našega zgodovinskega spomina in varuh številnih, na pergamentu, papirju ali kako drugače zapisanih cimelij naše preteklosti – ena med njimi, film *V kraljestvu Zlatoroga* iz leta 1931, je bila pravkar vpisana v Nacionalno listo Spomin sveta, ki deluje pod okriljem Unesca.

Skozi čas se je v Arhivu Republike Slovenije, ki je naša največja in najpomembnejša arhivska ustanova, oblikovala verjetno najpomembnejša zbirka pisne dediščine Slovencev in na Slovenskem – seveda poleg tiste, ki jo hrani Narodna in univerzitetna knjižnica. Pri tem Arhiv razumljivo ne hrani samo slovenske pisne dediščine ter najbolj dragocenih in edinstvenih dokumentov slovenstva, ampak tudi gradivo, ki priča o ustvarjalnosti, radovednosti in duhovnih obzorjih naših prednikov in predhodnikov različnih jezikov, identitet in pripadnosti iz časov, preden smo postali Slovenci. V prisposobi zato lahko upravičeno rečemo, da je Arhiv Republike Slovenije most med našo preteklostjo in sedanostjo oziroma celo prihodnostjo, kot je naslovljena priložnostna razstava ob njegovem letošnjem jubileju.

Začetek Arhiva Republike Slovenije kot samostojne državne ustanove sega v jesen leta 1945, v čas velikih sprememb, povezanih s koncem druge svetovne vojne ter z novo družbeno, državno in politično ureditvijo. To so bili v marsikaterem oziru tudi pionirski časi skromnih začetkov, ki jih v primeru

takrat ustanovljenega Osrednjega državnega arhiva Slovenije, kot se je sprva imenoval današnji jubilar, ilustrira dejstvo, da je imel arhiv, ki je podedoval prostore v Narodnem muzeju, v katerem je deloval do leta 1953, sprva na razpolago zelo skromne administrativne in skladiščne prostore v skupni izmeri manj kot 250 m². Zaradi tega so tam in drugod po ljubljanskih podstrešjih in kletah nagrmadeno arhivsko gradivo merili kar v kubičnih in ne tekočih metrih.

Toda veliko bolje ni bilo niti na drugih področjih: v približno istem času ustanovljeni Kemijski inštitut, ki je danes poleg Inštituta Jožefa Stefana najpomembnejša raziskovalna organizacija na področju naravoslovnih ved v Sloveniji, je na primer svojo pot leta 1945 začel na še bolj skromnih 67 m² v prostorih Narodne in univerzitetne knjižnice. A tako kot zgolj za primerjavo omenjeni Kemijski inštitut je tudi Arhiv Republike Slovenije premeril v minulih osmih desetletjih dolgo in predvsem uspešno pot razvoja, kronano pred slabim letom z vselitvijo v nove več kot 6.000 m² velike sodobne, za gradivo, zaposlene in uporabnike ustrezno opremljene prostore na Poljanski cesti. To je bil verjetno najpomembnejši mejnik v dosednji zgodovini arhiva, s katerim si je, upam vsaj, za najmanj enako časovno obdobje zagotovil tudi svojo prihodnost.

*Slavnostni govornik, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, akad. prof. dr. Peter Štih
(Foto: Rene Sebastijan Knapič/Arhiv Republike Slovenije)*

Ob povedanem pa želim kot zgodovinar vendarle spomniti, da leta 1945 ustanovljeni Osrednji državni arhiv Slovenije, ki je današnje ime dobil šele leta 1990, seveda ni nastal iz nič in tudi povsem na novo ne. Ima kar precej dolgo predzgodovino, povezano s Kranjskim deželnim, kasnejšim Narodnim muzejem, ustanovljenim leta 1821, v katerega novi, leta 1888 sezidani stavbi, je nato gostoval kar 65 let. Zgodba o Arhivu Republike Slovenije sega tako pravzaprav že v prvo polovico 19. stoletja, ko so začeli na ravni dežel ustanavljati prve muzeje in zgodovinska društva. Oboje je bilo ob sirenah romantizma zvezano tudi z

zmagovitim pohodom historizma, ki je v središče zgodovinskih raziskav postavil kritiko virov, kar je pripeljalo tudi do sistematičnega zbiranja in objavljanja arhivskega gradiva. Iz domoljubnih in domoznanskih nagibov so začele tako nastajati prve, tudi javnosti dostopne arhivske zbirke.

Težave, ki so spremljale pionirsko obdobje načrtnega zbiranja in hranjenja arhivskega gradiva ter obenem tudi duh tedanjega časa, nam dobro ilustrira poziv, ki ga je v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* leta 1854 objavil Vinko Ferreri Klun. Klun, ki je doktoriral v Padovi in je bil v petdesetih letih 19. stoletja osrednja osebnost Historičnega društva za Kranjsko, je tedaj zapisal: *»Skušnje nas učijo, da pri nas na Kranjskem – pa ravno tako tudi drugod – ljudje starih pisem, naj so na navadnem papirju ali na pergamenu pisane, nič ne porajajo, jih zametujejo in kot staro šaro tergajo. In vendar so take starine dostikrat za deželno zgodovino zelo važne. Koliko taci pisem, ki so za povestnico domačo zlatga dnarja vredne, je prišlo že tabakarjem ali štacunarjem v roke, ki so ih raztergali – za zavitke! Memo grede le omenim, da je lani blizo 50 izvirnih pisem, ki so jih frajzinški škofi v 16. stoletju nekemu vradniku na Kranjskem pisali, še čisto celih prišlo v neko štacuno v Ljubljani za zavitke – v drugo nekoliko starih pisem na pergamenu, in pri nekem rokodelcu sem našel cel kup izvirnih spisov in popisov iz francozovskih časov, med katerimi so nekateri posebno važni bili za Kranjsko, drugi za Dalmacijo. Serce boli človeka, ako pomisli, koliko tacega imenitnega papirja so že bukvovezi, orglarji in drugi pokončali iz gole nevednosti. Kakor so za povestnico vsake dežele stari kamni z napisi in drugi spominki važni, tako imajo tudi stare pisma, ..., svojo veliko vrednost v zgodovinskem obziru, če tudi sicer po blagu niso krajcarja vredne. Lepo tedaj prosim vse tiste, ki star papir za zavitke ali kakšno drugo rabo kupujejo, naj mi domoljubno dajo vedeti, če kaj takega starega najdejo, kar bi utegnilo kako zgodovinsko vrednost imeti. Zgodovinsko društvo bo jim rado poverilo stroške za kupljen papir ali ga jim bo izmenjalo z drugim še boljšim. Škoda je za vsako tako stvarco, če pod zlo gre. Iz malega raste veliko! Kakor kamenček h kamenču naredi poslopje in kapljica h kapljici reko, tako iz malih zgodovinskih poberkov naraša povestnica.«*

Potrebno je bilo sicer še kar nekaj časa, da se je zavest o pomenu arhivskega gradiva zares razširila in prijela. Franc Kos, vodilni slovenski zgodovinar v zadnjih desetletjih Habsburške monarhije, je npr. še leta 1887 odkupil več kot 60 kilogramov novoveških arhivalij iz loškega graščinskega arhiva z listinami, urbarji in obračuni, ki jih je neki trgovec leta dolgo uporabljal za ovojni papir in jih seveda nič koliko uničil. Toda skromni začetki, o katerih je govoril Klun, so vendarle obrodili bogate sadove in postopoma so bili pridobljeni številni arhivski fondi in arhivalije.

Hkrati z večanjem pridobljenega arhivskega gradiva so bili vedno glasnejši tudi glasovi, ki so pozivali k ustanovitvi samostojnega deželnega arhiva. Etbin Henrik Costa, naslednik Kluna na mestu tajnika Historičnega društva za Kranjsko, je tako npr. že leta 1859 oblikoval spomenico, s katero je društvo apeliralo na deželne in državne organe, da se ustanovi kranjski deželni arhiv, saj je *»skrajni čas, da vlada tudi temu za znanost in prakso tako pomembnem predmetu, kot eni veji notranje državne uprave, posveti svojo pozornost, ker vsako zavlačevanje prinaša nove in nenadomestljive izgube«*. Kljub prizadevanjem Coste in njegovih naslednikov Kranjska v stari monarhiji ni dobila samostojnega arhivskega zavoda in veliko se ni spremenilo niti v medvojni kraljevski Jugoslaviji, čeprav so začeli za nekdanji deželni arhiv v nekdanjem Deželnem in od leta 1921 Narodnem muzeju tudi uporabljati novo ime – Državni arhiv, ki pa je ostal le arhivski oddelek pri muzeju. Šele z uredbo Narodne vlade Slovenije, ki je bila v Uradnem listu objavljena pred tako rekoč natančno osemdesetimi leti, 7. novembra 1945, smo Slovenci prvič dobili lasten državni arhiv – pa še ta še kar nekaj let ni dobil lastnih prostorov.

Spoštovane gospe in spoštovani gospodje, ko danes praznujemo osemdesetletnico Arhiva Republike Slovenije, se v veliki meri oziramo v njegovo pre-

teklost, ki se nam kaže kot zgodba rasti in številnih preobrazb; obenem pa tudi kot dolga pot od skromnih začetkov, ko je bil glavni cilj zbiranje razpršenega gradiva, do današnje moderne ustanove, ki povezuje tradicijo in digitalno prihodnost in ki je hkrati eden od najpomembnejših varuhov naše kulturne in narodne identitete.

Častitljivi jubilej, ki ga praznuje naš osrednji arhiv, ponuja veliko razlogov za zadovoljstvo, ponos, pa tudi hvaležnost. Ob njem se želim zato spoštljivo pokloniti vsem, ki so soustvarjali to enkratno zgodbo, se obenem zahvaliti vsem, ki jo nadaljujete, in izraziti čisto za konec željo, za katero ne dvomim, da jo delim z vsemi vami: da se ta lepa zgodba uspešno nadaljuje tudi naprej. Hvala lepa.

Peter Štih

a

PRIDOBITVE ARHIVOV
ACQUISITIONS OF ARCHIVES

Pridobitve javnega arhivskega gradiva

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

- SI AS 590, Slovensko zdravniško društvo, 1959–2010, 21 škatel, 2,2 tm, izročitelj: neznan.
- SI AS 1138, Geodetska uprava RS, serija Historične aerofotografije, 1969–1972, 9.759 negativov in 9.439 fotografij, izročitelj: Geodetska uprava RS.
- SI AS 1138, Geodetska uprava RS, serija Temeljni topografski načrti, 1961–2002, 15.571 map, 267,6 tm, izročitelj: Geodetska uprava RS.
- SI AS 1235, Republiška skupnost za ceste Slovenije, 1969–1994, 66 škatel, 7,3 tm, izročitelj: Direkcija RS za infrastrukturo.
- SI AS 1268, Narodna banka Slovenije, 1970–1991, 192 škatel, 21,3 tm, izročitelj: Banka Slovenije.
- SI AS 1460, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana, 1916–2023, 130 škatel, 16 tm; izročitelj: Center IRIS.
- SI AS 1599, Agencija RS za javnopravne evidence in storitve, 2002–2008, 732 škatel, 81,3 tm, izročitelj: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.
- SI AS 1787, Slovenska policija, 1931–2011, 64 škatel, 7,1 tm, izročitelj: Ministrstvo za notranje zadeve.
- SI AS 2026, Ministrstvo za šolstvo in šport, 1994–2020, 11 škatel, 1,2 tm, izročitelj: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.
- SI AS 2109, Carinska služba Slovenije, 1999–2015, 28 škatel, 2,8 tm, izročitelj: Finančni urad Murska Sobota.
- SI AS 2109, Carinska služba Slovenije, 2000–2015, 17 škatel, 2 tm, izročitelj: Finančni urad Maribor.
- SI AS 2119, Ministrstvo za notranje zadeve, serija Register društev, 1995–2008, 32 datotek 14.024.941 B, izročitelj: Ministrstvo za notranje zadeve.
- SI AS 2128, Zveza vodnih skupnosti Slovenije, 1979–1999, 26 škatel, 2,9 tm, izročitelj: Direkcija RS za vode.
- SI AS 2132, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, 1914–1993, 82 mikrofilmskih kolotov, izročitelj: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.
- SI AS 2206, Inštitut za vode RS, 1953–1994, 49 škatel, 5,4 tm, izročitelj: Direkcija RS za vode.
- SI AS 2216, Ministrstvo za gospodarske dejavnosti, 1990–2007, 152 škatel, 16,9 tm, izročitelj: Ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport.
- SI AS 2217, Informacijski pooblaščenec RS, 1999–2023, 13 datotek, 188.838.320 B, izročitelj: Informacijski pooblaščenec RS.
- SI AS 2231, Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS, 1997–2008, 69 škatel, 7,7 tm, izročitelj: Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.
- SI AS 2236, Agencija za učinkovito rabo energije, serija Javni razpisi za spodbujanje učinkovite rabe energije in obnovljivih virov energije, 1990–2008, 151 škatel, 16,8 tm, izročitelj: Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo.
- SI AS 2237, Javni sklad RS za regionalni razvoj in razvoj podeželja, 1996–2012, 83 škatel, 9,2 tm, izročitelj: Javni sklad RS za regionalni razvoj in razvoj podeželja.
- SI AS 2238, Uprava RS za varstvo narave, 1986–2011, 196 škatel, 21,8 tm, izročitelj: Agencija RS za okolje.
- SI AS 2240, Center Vlade RS za informatiko, 1993–2005, 83 škatel, 9,2 tm, izročitelj: Ministrstvo za javno upravo.

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

- SI_PAM/0019, Občina Mežica, 1920–1941, 1 ovoj, 0,1 tm, izročitelj: Župnija Mežica.
- SI_PAM/0039, Zbirka gradiva za Prekmurje, 18. st.–1993, 5 škatel, 0,5 tm, izročitelj: Elizabeta Zadavec.
- SI_PAM/0114, Rudnik svinca in cinka Mežica, 1946–2001, 580 ovojev, 4 tm, izročitelj: Gradbeni materiali d.o.o.
- SI_PAM/0114, Rudnik svinca in cinka Mežica, 1946–2004, 82 škatel, 47 knjig, 9 tm, izročitelj: Gradbeni materiali d.o.o.
- SI_PAM/0114, Rudnik svinca in cinka Mežica, 1946–2004, 82 škatel, 8,2 tm, izročitelj: Finančni urad Dravograd.
- SI_PAM/0459, Skupščina občine Ravne na Koroškem, 1964–1997, 4 škatle, 0,4 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/0601, Skupščina občine Dravograd, 1989–1990, 1 knjiga, 0,1 tm, izročitelj: Finančni urad Dravograd.
- SI_PAM/0625, Trg Guštanj, 1571–1870, 2 škatli, 0,2 tm, izročitelj: Koroška osrednja knjižnica Ravne na Koroškem.
- SI_PAM/0713, Temeljno sodišče Murska Sobota, 1979–1994, 140 škatel, 1 knjiga, 14 tm, izročitelj: Okrožno sodišče Murska Sobota.
- SI_PAM/0723, Okrajno sodišče Maribor, 1945–1978, 32 spisov, izročitelj: Okrožno sodišče Murska Sobota.
- SI_PAM/0724, Okrajno sodišče Maribor okolica, 1949–1955, 3 spisi, izročitelj: Okrožno sodišče Murska Sobota.
- SI_PAM/0759, Osnovna šola Malečnik, 1818–1990, 4 knjige, 0,1 tm, izročitelj: Osnovna šola Malečnik.
- SI_PAM/0784, Osnovna šola Zgornja Kungota, 1879–1996, 5 škatel, 0,5 tm, izročitelj: Osnovna šola Kungota.
- SI_PAM/0924, Zbirka gradiva rodbinskih in osebnih fondov (Valpet Ivan), 1907–1940. 1 mapa, 0,1 tm, izročitelj: Bojan Bračič.
- SI_PAM/0924, Zbirka gradiva rodbinskih in osebnih fondov, 18. st.–20. st., 2 medalji, izročitelj: Sonja Vowinkel.
- SI_PAM/1306, Občinski odbor Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Ravne na Koroškem, 1975–1984, 2 škatli, 6 knjig, 0,2 tm, izročitelj: Gradbeni materiali d.o.o.
- SI_PAM/1693, Zbirka fotografij in razglednic, 1900–1958, 9 razglednic, 0,1 tm, izročitelj: Mišo Gorič.
- SI_PAM/1693, Zbirka fotografij in razglednic, 1900–1996, 27 razglednic, 0,1 tm, izročitelj: Jana Peserl.
- SI_PAM/1693, Zbirka fotografij in razglednic, 48 fotografij, 2 razglednici, 0,1 tm, izročitelj: Zlatka Korbun Koželj.
- SI_PAM/1700, Zbirka varia, 1962–1972, tiski, 0,1 tm, izročitelj: Zlatka Korbun Koželj.
- SI_PAM/1926, Osnovna šola Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem, 1920–2006, 30 škatel, 3 tm, izročitelj: Osnovna šola Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem.
- SI_PAM/1936, Krajevna skupnost Holmec, 1982–2000, 2 škatli, 0,2 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/1964, Okrajno sodišče Murska Sobota, 1995–2004, 71 škatel, 7,1 tm, izročitelj: Okrožno sodišče Murska Sobota.
- SI_PAM/2021, Železarna Prevalje, 1838–1854, 1 knjiga, 0,1 tm, izročitelj: Koroška osrednja knjižnica Ravne na Koroškem.
- SI_PAM/2037, Temeljno sodišče Maribor, 1979–1994, 492 škatel, 49,2 tm, izročitelj: Okrožno sodišče Murska Sobota.
- SI_PAM/2037, Temeljno sodišče Maribor, 1979–1994, 68 spisov, izročitelj: Okrožno sodišče Murska Sobota.
- SI_PAM/2065, Okrajno sodišče Maribor, 1995–2000, 48 spisov, izročitelj: Okrožno sodišče Murska Sobota.

- SI_PAM/2077, Zbirka gradiva za Koroško, 1920–1940, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Župnija Mežica.
- SI_PAM/2077, Zbirka gradiva za Koroško, 1920–1946, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Simona Vončina.
- SI_PAM/2083, Carinski urad Dravograd, 1954–2009, 37 škatel, 14 knjig, 5 tm, izročitelj: Finančni urad Dravograd.
- SI_PAM/2084, Hranilnica in posojilnica Mežica, 1910–1940, 3 škatle, 0,3 tm, izročitelj: Župnija Mežica.
- SI_PAM/2085, Nationalsocialistična nemška delavska stranka (NSDAP), Krajevna organizacija Mežica, 1941–1945, 2 škatli, 6 knjig, 0,2 tm, izročitelj: Župnija Mežica.
- SI_PAM/2088, Filatelistično društvo Murska Sobota, 2006–2017, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Nemec Jože.
- SI_PAM/2090, Republiška uprava za javne prihodke–Izpostava Dravograd, 1991–1993, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Finančni urad Dravograd.
- SI_PAM/2091, Koroška turistična zveza, 1984–1995, 2 škatli, 0,2 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2092, Geodetska uprava Slovenj Gradec, 1880–1960, 177 škatel, 25 tm, izročitelj: Geodetska uprava republike Slovenije Slovenj Gradec.
- SI_PAM/2092, Geodetska uprava Slovenj Gradec, 1977–1988, 71 škatel, 7 tm, izročitelj: Območna geodetska uprava v Slovenj Gradcu.
- SI_PAM/2093, Krajevna skupnost Dobja vas, 1988–1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2094, Krajevna skupnost Čečovje (Ravne na Koroškem), 1988–1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2095, Krajevna skupnost Strojnska reka (Ravne na Koroškem), 1988–1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2096, Krajevna skupnost Javornik – Šance, 1988–1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2097, Krajevna skupnost Trg (Ravne na Koroškem), 1988–1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2098, Krajevna skupnost Kotlje, 1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2099, Krajevna skupnost Črna na Koroškem, 1989–1994, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2100, Krajevna skupnost Žerjav, 1989–1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2101, Krajevna skupnost Leše pri Prevaljah, 1979–1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2102, Krajevna skupnost Šentanel pri Prevaljah, 1979–1992, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2103, Krajevna skupnost Prevalje, 1964–1997, 16 škatel, 1,6 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2104, Občina Prevalje, 1994–1998, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Občina Prevalje.
- SI_PAM/2105, Okrožno sodišče Murska Sobota, 1995–2004, 494 škatel, 1 knjiga, 49,4 tm, izročitelj: Okrožno sodišče Murska Sobota.
- SI_PAM/2107, Pomurska založba, 1974–1990, 2 škatli, 0,2 tm, izročitelj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.
- SI_PAM/2108, Gasilska zveza Gornja Radgona, 1955–2022, 34 škatel, 3,4 tm, izročitelj: Cvetkovič Vladimir.
- SI_PAM/2109, Temeljno sodišče Maribor – enota Slovenska Bistrica, 1979–1994, 40 škatel, 4,0 tm, izročitelj: Okrajno sodišče v Slovenski Bistrici.
- SI_PAM/2110, Temeljno javno tožilstvo Maribor – enota Slovenj Gradec, 1974–1994, 223 škatel, 14 knjig, 22,3 tm, izročitelj: Okrožno državno tožilstvo Slovenj Gradec.
- SI_PAM/2112, Socialno varstveni zavod Hrastovec 1948–2022, 50 škatel, 5 tm, izročitelj: Socialno varstveni zavod Hrastovec.

SI_PAM/631, Okrajno sodišče Gornja Radgona, 1931–1978, 70 škatel, 7 tm, izročitelj: Okrajno sodišče Gornja Radgona.

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI

SI_PANG/0381, Temeljno sodišče v Novi Gorici, 1988–1994, 163 škatel, 16,3 tm, izročitelj: Okrajno sodišče v Novi Gorici.

SI_PANG/0385, Osnovna šola Vipava, 1979–2023, 527 dig. fotografij, 5 dig. zvočnih zapisov, 40 dig. video zapisov, --- B, izročitelj: OŠ Draga Bajca Vipava.

SI_PANG/0527, Okrajno sodišče Ajdovščina, 1956–1995, 7 škatel, 2 knjigi, 0,8 tm, izročitelj: Okrajno sodišče v Ajdovščini.

SI_PANG/0559, Osnovna šola Solkan, 1956–1971, 5 zvezkov, 0,01 tm, izročitelj: Krajevna skupnost Banjšice.

SI_PANG/0593, Soške elektrarne Nova Gorica, 1972–1995, 1 škatla, 3 mape, 0,1 tm, izročitelj: Soške elektrarne Nova Gorica.

SI_PANG/0733, Slovensko narodno gledališče Nova Gorica, 2023–2024, 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: SNG Nova Gorica.

SI_PANG/0835, Varia – gospodarstvo, 1946–1956, 3 škatle, 2 knjigi, 0,4 tm, izročitelj: Krajevna skupnost Banjšice.

SI_PANG/0836, Varia – društva, 1959–2003, 1 škatla, 1 mapa, 3 ovoji, 0,1 tm, izročitelj: Krajevna skupnost Banjšice.

SI_PANG/0918, Sodnik za prekrške Ajdovščina, 1992–2004, 84 škatel, 3 knjige, 10 tm, izročitelj: Okrajno sodišče v Ajdovščini.

SI_PANG/1262, Goriški muzej Nova Gorica, 1966–1975, 4 škatle, 0,4 tm, izročitelj: Goriški muzej.

SI_PANG/1272, Temeljno sodišče v Novi Gorici, enota v Ajdovščini, 1979–1994, 66 škatel, 7,9 tm, izročitelj: Okrajno sodišče v Ajdovščini.

SI_PANG/1300, Sklad dela Posočje, 1998–2017, 3 škatle, 0,3 tm, izročitelj: Posoški razvojni center.

SI_PANG/1303, Dom upokojencev Nova Gorica, 1976–2011, 29 škatel, 3,45 tm, izročitelj: Dom upokojencev Nova Gorica.

SI_PANG/1304, Krajevna skupnost Banjšice, 1967–1988, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Krajevna skupnost Banjšice.

SI_PANG/1307, Društvo za kadrovske dejavnosti Severnoprimske regije, 1985–2001, 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: Soške elektrarne Nova Gorica.

SI_PANG/1314, Okrajno sodišče v Ajdovščini, 1995–2019, 192 škatel, 22 tm, izročitelj: Okrajno sodišče v Ajdovščini.

SI_PANG/1317, Komunala Tolmin, 1975–1985, 7 škatel, 0,7 tm, izročitelj: Komunala Tolmin d. o. o.

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

SI_ZAC/0132, Občinski ljudski odbor Kostanjevica – Podbočje, do l. 1958, matična knjiga uslužbencev, 0,1 tm, izročitelj: Upravna enota Krško.

SI_ZAC/0135, Skupščina občine Krško, nevidenčno gradivo (kartografsko gradivo, celostno urejanje vasi KS Zdole, gradnja vodovoda Rore Krško, gradnja telefonskega omrežja), 1,1 tm, izročitelj: Upravna enota Krško.

SI_ZAC/0166, Občinski ljudski odbor Senovo, do l. 1958, matična knjiga uslužbencev, 0,1 tm, izročitelj: Upravna enota Krško.

SI_ZAC/0796, Zbirka registrov in kartotek obrtnih, trgovskih in gostinskih obratov ter državnih gospodarskih podjetij lokalnega pomena, 1912–1993, 0,4 tm, izročitelj: Območna obrtno-podjetniška zbornica Trbovlje.

SI_ZAC/0835, Termoelektrarna Šoštanj, 1949–1992, 0,4 tm, izročitelj: Termoelektrarna Šoštanj d.o.o.

- SI_ZAC/0966, Okrajna zveza prijateljev mladine, 1963–1963, 0,1 tm.
- SI_ZAC/1038, Občinski ljudski odbor Videm – Krško, 1952–1958, matične knjige uslužbencev in evidence prisotnosti, 0,2 tm, izročitelj: Upravna enota Krško.
- SI_ZAC/1111, Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, OI Velenje, 1997–2010, 0,1 tm.
- SI_ZAC/1114, Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec, 1981–2014, 3,5 tm.
- SI_ZAC/1123, Medobčinski inšpektorat občin Brežice, Krško, Sevnica, 1983–1986, 0,1 tm, izročitelj: Upravna enota Krško.
- SI_ZAC/1385, Pivovarna Laško, 1973–1998, 1,3 tm, izročitelj: Pivovarna Laško Union d.o.o.
- SI_ZAC/1436, Rudnik Trbovlje–Hrastnik, 1857–2024, 34,3 tm, izročitelj: RTH, Rudnik Trbovlje–Hrastnik d.o.o. – v likvidaciji.
- SI_ZAC/1620, Vrtec Mavrica Brežice, 1974–2010, 0,8 tm.
- SI_ZAC/1649, Osnovna šola Ivana Cankarja Trbovlje, 1992–2000, 0,7 tm.
- SI_ZAC/1759, Mladinski center Celje, 1995–2012, 1,3 tm.
- SI_ZAC/1768, Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije Slovenske Kojnice, 1980–1989, 0,1 tm.
- SI_ZAC/1770, Vrtec Šmarje pri Jelšah, 1972–2008, 0,9 tm.
- SI_ZAC/1772, Osnovna šola Trbovlje, 1961–2000, 1,1 tm.
- SI_ZAC/1776, Temeljno sodišče v Celju, enota Celje, 1979–1994. 88 tm, izročitelj: Okrožno sodišče v Celju.
- SI_ZAC/1777, Zadruga Resa Krško, 1974–2002, 0,5 tm. izročitelj: Območna obrtno podjetniška zbornica Krško.
- SI_ZAC/1778, Vrtec Hrastnik, 1960–2000, 1,1 tm.
- SI_ZAC/1782, IV. osnovna šola Celje, 1954–2001, 4,5 tm.
- SI_ZAC/1788, Kmetijska zadruga Celje, 1979–2008, 0,4 tm, izročitelj: Kmetijska zadruga Celje z.o.o.
- SI_ZAC/1789, Osnovna šola Kompole, 1880–1977, 0,9 tm, izročitelj: Osnovna šola Štore.

Gradivo, ki še ni bilo vpisano v evidenco fondov in zbirk:

- Center za socialno delo Žalec, 1955–1994, 2,9 tm, izročitelj: CSD Savinjsko–Šaleška, Enota Žalec.
- Krajevna skupnost Vransko, 1946–1998, 1,2 tm.
- Okrajno sodišče v Žalcu, 1961–1978, zapuščinski spisi, 8 tm.
- Okrožno državno tožilstvo Krško, 1987–2005, 30 tm.

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

Enota Ljubljana

- SI_ZAL_CER/0086, Skupščina občine Cerknica, 1962–1994, 84 škatel, izročitelj: Upravna enota Cerknica.
- SI_ZAL_KAM/0038, Občinski ljudski odbor Kamnik, 1945–1963, 3 škatle, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0078, Stanovanjska skupnost Kamnik, 1977–1991, 1 škatla, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0137, Skupščina občine Kamnik, 1921–2004, 316 škatel, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0144, Delovna skupnost strokovnih služb samoupravnih interesnih skupnosti Kamnik, 1985–1990, 1 knjiga, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0145, Občinska izobraževalna skupnost Kamnik, 1982–1989, 1 škatla, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0146, Občinska raziskovalna skupnost Kamnik, 1984–1990, 1 knjiga, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0147, Občinska skupnost otroškega varstva Kamnik, 1978–1984, 1 knjiga, izročitelj: Upravna enota Kamnik.

- SI_ZAL_KAM/0148, Občinska skupnost socialnega skrbstva Kamnik, 1988–1989, 1 knjiga, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0149, Samoupravna interesna telesnokulturna skupnost, 1980–1989, 1 knjiga, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0152, Kulturna skupnost občine Kamnik, 1984–1989, 1 škatla, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KAM/0153, Občinska skupnost socialnega varstva Kamnik, 1979–1989, 1 škatla, izročitelj: Upravna enota Kamnik.
- SI_ZAL_KOČ/0100, Matični urad Kočevska Reka, 1947–1962, 3 škatle, izročitelj: Upravna enota Kočevje.
- SI_ZAL_KOČ/0101, Krajevni urad Predgrad, 1957–2006, 12 škatel, izročitelj: Upravna enota Kočevje.
- SI_ZAL_LJU/0070, Skupščina mesta Ljubljane, 1964–1994, 102 škatli, izročitelj: Mestna občina Ljubljana.
- SI_ZAL_LJU/0134, Osnovna šola Toma Brejca, Kamnik, 1931–1995, 11 škatel, izročitelj: Osnovna šola Toma Brejca Kamnik.
- SI_ZAL_LJU/0334, Zbirka načrtov, 1909–1909, 1 mapa, izročitelj: Upravna enota Trbovlje.
- SI_ZAL_LJU/0590, Srednja trgovska šola Ljubljana, 1938–1994, 13 škatel, izročitelj: Srednja trgovska in aranžerska šola Ljubljana.
- SI_ZAL_LJU/0677, Sodišče združenega dela v Ljubljani, 1975–1994, 1 knjiga, 1 spis, izročitelj: Delovno in socialno sodišče v Ljubljani.
- SI_ZAL_LJU/0805, Delovno in socialno sodišče v Ljubljani, 1994–2001, 1 škatla, izročitelj: Delovno in socialno sodišče v Ljubljani.
- SI_ZAL_LJU/0821, Mestna občina Ljubljana, 1995–1997, 1 škatla, izročitelj: Mestna občina Ljubljana.
- SI_ZAL_LJU/0861, Davčni urad Ljubljana, 2004–2010, 128 škatel, izročitelj: Finančna uprava Republike Slovenije.
- SI_ZAL_LJU/0914, Vrtec Ledina, Ljubljana, 1959–1975, 1 škatla, izročitelj: Vrtec Ledina.

Enota za Gorenjsko Kranj

- SI_ZAL_JES/0081, Gimnazija Jesenice, 1966–2021, 7 škatel, izročitelj: Gimnazija Jesenice.
- SI_ZAL_JES/0087, Srednja šola Jesenice, 1930–2016, 82 škatel, izročitelj: Srednja šola Jesenice.
- SI_ZAL_KRA/0202, Gorenjski muzej Kranj, 1955–2014, 37 škatel, izročitelj: Gorenjski muzej.
- SI_ZAL_KRA/0228, Mlekarski šolski center Kranj, 1927–2011, 163 škatel, izročitelj: Biotehniški center Naklo.
- SI_ZAL_KRA/0307, Vzgojni zavod Kranj, 1967–1993, 27 škatel, izročitelj: Vzgojni zavod Kranj.
- SI_ZAL_KRA/0308, Osnovna šola Predoslje Kranj, 1860–2010, 22 škatel, izročitelj: Osnovna šola Predoslje Kranj.

Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto

- SI_ZAL_ČRN/0016, Občinski ljudski odbor Semič, 1948–1958, 19 škatel, izročitelj: Upravna enota Črnomelj.
- SI_ZAL_ČRN/0089, Krajevni ljudski odbor Semič, 1946–1952, 11 škatel, izročitelj: Upravna enota Črnomelj.
- SI_ZAL_ČRN/0090, Krajevni ljudski odbor Rožni Dol, 1947–1952, 4 škatle, izročitelj: Upravna enota Črnomelj.

- SI_ZAL_ČRN/0091, Krajevni ljudski odbor Stranska vas, 1944–1952, 4 škatle, izročitelj: Upravna enota Črnomelj.
- SI_ZAL_ČRN/0092, Krajevni ljudski odbor Črmošnjice, 1944–1952, 4 škatle, izročitelj: Upravna enota Črnomelj.
- SI_ZAL_ČRN/0093, Krajevni ljudski odbor Štrekljevec, 1944–1952, 4 škatle, izročitelj: Upravna enota Črnomelj.
- SI_ZAL_ČRN/0094, Krajevni ljudski odbor Črešnjevce, 1946–1952, 2 škatli, izročitelj: Upravna enota Črnomelj.
- SI_ZAL_ČRN/0095, Krajevni ljudski odbor Kot pri Semiču, 1946–1947, 1 škatla, izročitelj: Upravna enota Črnomelj.
- SI_ZAL_NME/0154, Gimnazija Novo mesto, 1974–1991, 13 albumov fotografij, izročitelj: Gimnazija Novo mesto.
- SI_ZAL_NME/0276, Osnovna šola Brusnice, 1946–1965, 1 škatla, izročitelj: Brez imenika.

Enota v Škofji Loki

- SI_ZAL_SI_ŠKL/0284, Zbirka plakatov, 2019–2023, 71 kosov, izročitelj: Zavod 973, Škofja Loka.
- SI_ZAL_SI_ŠKL/0474, Krajevna skupnost Gorenja vas, 1975–1995, 3 škatle, izročitelj: Krajevna skupnost Gorenja vas.
- SI_ZAL_SI_ŠKL/0490, Turistično društvo Gorenja vas, 1970–1978, 1 škatla, izročitelj: Krajevna skupnost Gorenja vas.
- SI_ZAL_ŠKL/0141, Skupščina občine Škofja Loka, gradivo Sekretariata za družbeni razvoj, 1978–1990, 3 škatle, izročitelj: Upravna enota Škofja Loka.
- SI_ZAL_ŠKL/0141, Skupščina občine Škofja Loka, serija: Obrtne zadeve, 1969–1994, 56 škatel, izročitelj: Upravna enota Škofja Loka.
- SI_ZAL_ŠKL/0141, Skupščina občine Škofja Loka, serija: Prostorska in urbanistična dokumentacija, 1958–2000, 13 škatel, 73 knjig, izročitelj: Upravna enota Škofja Loka.
- SI_ZAL_ŠKL/0281, Zbirka drobnih tiskov, 2024–2024, 1 škatla, izročitelj: Zgodovinski arhiv Ljubljana.
- SI_ZAL_ŠKL/0284, Zbirka plakatov, 1938–2021, 13 kosov, izročitelj: Zgodovinski arhiv Ljubljana.
- SI_ZAL_ŠKL/0305, Zbirka katastrskih map, 1955–1992, 10 ovojev, izročitelj: Upravna enota Škofja Loka.
- SI_ZAL_ŠKL/0359, Zdravstveni dom Škofja Loka, 1947–1969, 5 škatel, izročitelj: Osnovno zdravstvo Gorenjske, Zdravstveni dom Škofja Loka.
- SI_ZAL_ŠKL/0435, Kmetijska zemljiška skupnost Škofja Loka, 1982–1982, 1 škatla, izročitelj: Upravna enota Škofja Loka.
- SI_ZAL_ŠKL/0446, SGP Tehnik v stečaju Škofja Loka, 2001–2024, 3 škatle, 7 map, izročitelj: SGP Tehnik v stečaju Škofja Loka.
- SI_ZAL_ŠKL/0487, Javni sklad za kulturne dejavnosti RS, izpostava Škofja Loka, 1969–1987, 1 škatla, izročitelj: Javni sklad za kulturne dejavnosti RS, izpostava Škofja Loka.

Enota v Idriji

- SI_ZAL_IDR/0270, Normalnotirna železnica Logatec in vojaška železnica Logatec–Črni vrh, Idrija, 1905–1944, 1 škatla, izročitelj: Osnovna šola 8 talcev Logatec.

ZGODOVINSKI AHIV NA PTUJU

- SI_ZAP/0069/037, Skupščina občine Ptuj, Invalidninske zadeve vojnih in mirnodobnih vojaških veteranov ter žrtev fašističnega nasilja, 1962–1992, 91 škatel, 9,1 tm.
- SI_ZAP/0092/002, Okrožno državno tožilstvo na Ptuj, 1960–2010, 230 škatel, 3 datoteke, 23 tm, 4.617 KB.
- SI_ZAP/0115, Osnovna šola Markovci, 1924–2014, 26 škatel, 2,6 tm.
- SI_ZAP/0159/026, Skupščina občina Ormož, 1989, 42 škatel, 4,2 tm.
- SI_ZAP/0240, Komunalno podjetje Ormož, 1964–2001, 60 škatel, 6,0 tm.
- SI_ZAP/0603, Psihiatrična bolnišnica Ormož, 1974–2013, 10 škatel, 1 tm.
- SI_ZAP/0652, Komunalno podjetje Ptuj, 1975–2008, 18 škatel, 1,8 tm.
- SI_ZAP/0664, Osnovna šola Središče ob Dravi, 1884–2006, 44 škatel, 4, 4 tm.
- SI_ZAP/0665, Osnovna šola Kidričevo, 1878–2009, 5 škatel, 0,5 tm.

Pridobitve zasebnega arhivskega gradiva

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

- SI AS 188, Direkcija državnih železnic v Ljubljani, 1891–1892, 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: Walter Heimerl–Lesnik, darilo.
- SI AS 721, Gospostvo Bled, 1668–1749, 1 srajčka, 0,01 tm, izročitelj: Žiga Kafol, darilo.
- SI AS 2221, Zbirka Zmaga Jelinčiča Plemenitega, 1879–1973, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Zmago Jelinčič Plemeniti, darilo.
- SI AS 2233, Jereb Marjan, 1930–2011, 1 mapa, 0,05 tm, izročiteljica Breda Jamnik, darilo.
- SI AS 2234, Mednarodno združenje umetnostnih kritikov, 1992–2003, 3 škatle, 0,3 tm, izročitelj: Društvo umetnostnih kritikov – Slovenska sekcija AICA, darilo.
- SI AS 2235, Smolle Karel, 1924–2024, 111 škatel, 13 tm, izročitelj: Karel Smolle, darilo.

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

- SI_PAK/0357, Heraldčna zbirka, 1903–1910, reprodukciji Grbov plemiških družin v Kopru in bakroreza sv. Nazarij, 1 mapa, izročitelj: Paolo Grio in Pier Sardos Albertini.
- SI_PAK/0560, Občinski odbor ZZB NOV Koper, 1967–1971, 1 mapa, izročitelj: Mateja Rokvič.
- SI_PAK/0783/003, Zbirka osebnega gradiva dijakov, Stana Turk, 1948–1952, 1 škatla, 0,1 tm, 8 fotografij, izročitelj: Robert Turk, darilo.
- SI_PAK/1046/001/002, TOMOS Koper, reprodukcije foto gradiva iz zasebnih zbirk, 56 datotek, 1 USB, izročitelj: Josip Krajnc, darilo.
- SI_PAK/1056, Zbirka Zmago Jelinčič Plemeniti, 1800–1973, 3 škatle, 0,3 tm, 5 fotografij, izročitelj: Zmago Jelinčič Plemeniti, darilo.
- SI_PAK/1062, Okretič Slamič Eda, 1996–2000, 15 škatel, 1,5 tm, izročitelj: Eda Okretič–Salmič, darilo.

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

- SI_PAM/1857, Gospoščina Bistriški grad, 1705–1708, 1 knjiga, 0,1 tm, izročitelj: Branko Petan, darilo.
- SI_PAM/2001, Sapač Irena, po l. 1959, 5 škatel, 0,5 tm, izročitelj: Irena Sapač, darilo.
- SI_PAM/2080, Gospoščina Javornik pri Ravnah na Koroškem, 1754–1819, 1 knjiga, 0,1 tm, izročitelj: Koroška osrednja knjižnica Ravne na Koroškem, darilo.
- SI_PAM/2081, Družina Majcen Šolar, 1945–, 6 škatel, 0,6 tm, izročitelj: Vili Rezman, darilo.

- SI_PAM/2086, Družina Osterc, 1956–1985, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Elizabeta Zadavec, darilo.
- SI_PAM/2087, Družina Lutar, 1861–2002, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Elizabeta Zadavec, darilo.
- SI_PAM/2089, Družina Zrinski, 1896–2024, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Peter Zrinski, darilo.
- SI_PAM/2106, Družina Obal, 20. st., 2 škatli, 0,2 tm, izročitelj: Družina Obal, darilo.
- SI_PAM/2111, Pečan Jožef, 20. st., 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Zmago Jelinčič Plemeniti, darilo.

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI

- SI_PANG/0061, Zbirka gradiva o gradnji Nove Gorice, 1948, 1 knjiga, 0,01 tm, izročitelj: Nada Prešeren, darilo.
- SI_PANG/0281, Varia – zbirka dokumentov iz osebnih zapuščin, s. d., 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: Milan Čotar, darilo.
- SI_PANG/0407, Primorska srečanja, revija za družboslovje in kulturo, Nova Gorica, 1999–2014, 3 škatle, 0,3 tm, izročitelj: Borut Koloini, darilo.
- SI_PANG/0667, Zbirka razglednic krajev, 1912–1964, 12 kosov, izročitelj: Mišo Gorič, odkup.
- SI_PANG/0701, Avčin France, 1931–1974, 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: Olga Mihelič, darilo.
- SI_PANG/0856, Zapuščina družin Pahor, Zupan, Tušar, 1934–2014, 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: Marijan Vetrih, darilo.
- SI_PANG/0896, Andlovic Justin, 1959–1989, 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: Tatjana Renner, darilo.
- SI_PANG/1201, Družina Gerbec, 1915–1922, 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: Goriški muzej, darilo.
- SI_PANG/1264, Družina Bratuž Šorli, 1913–2019, 1 škatla, 1 mapa, 0,1 tm, izročitelj: Vera Tuta Ban, darilo.
- SI_PANG/1297, Jelaska Tatjana, 1928–2007, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Anuška Jelaska Ložič, darilo.
- SI_PANG/1299, VI-TEL, 1991–2011, 500 VHS kaset, izročitelj: Greta Fegic, odkup.
- SI_PANG/1301, Glešič Ivan, 1859–1934, 1 mapa, 0,01 tm, izročitelj: Franjo Pavšič, darilo.
- SI_PANG/1302, Marušič Franc, dr. med., 1892–1971, 4 škatle, 0,45 tm, izročitelj: Zbirka arhivskega in dokumentarnega gradiva ter dr. Branko Marušič, darilo.
- SI_PANG/1306, Društvo mladih »Jutro« Ajdovščina, 1994–2003, 1 mapa, 0,001 tm, izročitelj: Marijo Biluš, darilo.
- SI_PANG/1308, Klanjšček Viktor, 1952–1993, 20 škatel, 2,2 tm, izročitelj: Borut Klanjšček, darilo.
- SI_PANG/1309, Gregorič Tatjana, 1977–2023, 35 škatel, 3,9 tm, izročitelj: Tatjana Gregorič, darilo.
- SI_PANG/1310, Družina Podgornik, Grudnica, 1922–1988, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Marjeta Manfreda Vakar, darilo.
- SI_PANG/1311, Žnidarčič Joško, 1935–1936, 1 zvezek, 0,01 tm, izročitelj: Sanda Žnidarčič, darilo.
- SI_PANG/1312, Društvo inženirjev in tehnikov Nova Gorica, 1959–1963, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Soške elektrarne Nova Gorica, darilo.
- SI_PANG/1316, Marušič Franjo, 1926–2000, 1 škatla, 0,1 tm, izročitelj: Nataša Fabjan, depozit.

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

- SI_ZAC/0235, Strašek Milenko, 1940–2019, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/0507, Zbirka turističnih izdaj, 1968–1985, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/0524, Zbirka fotografij in slik, 1960, 34 kosov, darilo.
- SI_ZAC/1015, Rodbina Orožen–Kmecl, 1907–1987, 1,2 tm, darilo.
- SI_ZAC/1030, Varia, 1932, 1 kos, darilo.
- SI_ZAC/1115, Zveza kulturnih društev Šaleške doline, 1958–1997, 1,2 tm, darilo.
- SI_ZAC/1145, Rdeči križ Slovenije – OZ Trbovlje, 1999–2013, 0,2 tm, darilo.
- SI_ZAC/1173, Gradišnik Fedor ml., 1946–1980, 2,2 tm, darilo.
- SI_ZAC/1183, Šrot Martin, 2008, 1 kos, darilo.
- SI_ZAC/1224, Zbirka gradiva političnih strank in sindikatov ter volitev, 2024, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/1264, Mihelčič Alojzij, 1905–2020, 0,2 tm, darilo.
- SI_ZAC/1313, Zbirka voščilnic, 2023, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/1395, Zbirka fotografij Sherpa (2024), 5 digitalnih fotografij – prevzem fotografij otvoritve razstave Dekade: štirideseta 1940–1949 @Celje, odkup.
- SI_ZAC/1406, Zbirka gradiva različnih društev in zvez, 1985, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/1475, Društvo ekonomistov Celje, 1962–2023, 0,2 tm, darilo.
- SI_ZAC/1484, Grdina Igor, 1907–2024, 0,2 tm, darilo.
- SI_ZAC/1573, Zbirka gradiva filatelije in numizmatike, 1992–2024, 0,4 tm, darilo.
- SI_ZAC/1628, Odbor Mednarodnih iger šolarjev, 1968–2023, 0,9 tm, darilo.
- SI_ZAC/1739, Fototeka Masnec Edi, 1976–1996, 0,1 tm, odkup.
- SI_ZAC/1762, Fototeka Purg Andraž (2024), 307 digitalnih fotografij, odkup.
- SI_ZAC/1769, Zupanc Albin, 1948–1956, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/1773, Sadar Jurij, 1933–1985, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/1774, Goršič Tone, 1950–2023, 1,2 tm, darilo.
- SI_ZAC/1775, Alašević Milan, 1970–2023, 0,7 tm, darilo.
- SI_ZAC/1779, Gasilska zveza Šentjur, 1955–2024, 0,8 tm, darilo.
- SI_ZAC/1780, Trebičnik Ciril, 1946–1962, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/1781, Društvo učiteljev podružničnih šol, 1999–2024, 1,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/1784, Čajavec Rudi, 1955–2024, 0,1 tm, darilo.
- SI_ZAC/1789, Gasilska zveza Šmarje pri Jelšah, 1947–2009, 2,6 tm, darilo.

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

Enota Ljubljana

- SI_ZAL_LJU/0359, Zbirni fond Ljubljana, 1700–1999, 1 mapa, izročitelj: Mirjan Hren.
- SI_ZAL_LJU/0913, Družina Lešnjak, Ljubljana, 1897–1990, 5 škatel, 1 mapa, izročitelj: Družina Lešnjak, darilo.

Enota za Gorenjsko Kranj

- SI_ZAL_JES/0069, Zbirni fond Jesenice, 1929–1957, 1 škatla, izročitelj: Darja Sedej, darilo.
- SI_ZAL_KRA/0137, Zveza lovskih družin Gorenjske Kranj, 1978–2003, 1 škatla, izročitelj: Viljem Tomat, darilo.
- SI_ZAL_KRA/0306, Lovska družina Udenboršt, 1958–2023, 2 škatli, izročitelj: Viljem Tomat, darilo.

Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto

- SI_ZAL_NME/0096, Nogometni klub Mirna, 1978–1996, 3 škatle, izročitelj: Nogometni klub Mirna, darilo.
- SI_ZAL_NME/0195, Kronist Novega mesta, 2024–2024, 200 kosov, izročitelj: Iztok Hotko, darilo.
- SI_ZAL_NME/0249, Zbirka razglednic, ok. 1900–ok. 1960, 91 kosov, izročitelj: Mišo Gorič, odkup.
- SI_ZAL_NME/0328, Cibic Gorazd, 1965–2015, 7 škatel, izročitelj: Tamara Juvan, darilo.

Enota v Škofji Loki

- SI_ZAL_ŠKL/0138, Občinska konferenca ZSMS Škofja Loka, 1980–1985, 3 kosi, izročitelj: Viko Oblak, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0142, Josip in Zvezdana Zadnik, Škofja Loka, 1886–1943, 1 mapa, izročitelj: Ana Florjančič, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0279, Zbirka fotografij in razglednic, 1953–1960, 4 kosi, izročitelj: Zdenka Primožič, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0279, Zbirka fotografij in razglednic, 1988–1999, 10 kosov, izročitelj: Ana Florjančič, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0283, Zbirka zemljevidov, 1917–1917, 5 kosov, izročitelj: Mitja Valič, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0284, Zbirka plakatov, 1999–2016, 61 kosov, izročitelj: Muzejsko društvo Železniki, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0291, Zbirni fond, 1946–1977, 7 kosov, izročitelj: Zdenka Primožič, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0291, Zbirni fond, 1947–1947, 1 kos, izročitelj: Nevenka Mandić Orehek, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0291, Zbirni fond, 1949–1949, 1 kos, izročitelj: Rudolf Zadnik, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0293, Rodbina Heinrihar, Škofja Loka, 2024–2024, 1 mapa, izročitelj: Margareta Mlinar, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0319, Družina Perko, Poljane, 1900–1970, 1 škatla, izročitelj: Frenk Tavčar, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0329, Elektrarniška strojna zadruga Poljane, 1925–1949, 1 mapa, izročitelj: Frenk Tavčar, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0342, Zbirka lokalnega časopisja, 2008–2013, 9 kosov, izročitelj: Muzejsko društvo Železniki, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0382, Zbirka podobic, 1886–1943, 173 kosov, izročitelj: Ana Florjančič, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0466, Ivan Dolenc, Sopotnica, 1875–2015, 4 škatle, izročitelj: mag. Gregor Dolenc, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0488, Društvo ljudske tehnike Škofja Loka, 1970–1975, 1 škatla, izročitelj: Rudolf Zadnik, darilo.
- SI_ZAL_ŠKL/0489, Društvo upokojencev za Poljansko dolino Gorenja vas, 1964–2023, 8 škatel, izročitelj: Društvo upokojencev za Poljansko dolino Gorenja vas, darilo.

Enota v Idriji

- SI_ZAL_IDR/0222, Srečko Logar, Idrija, 1947–1960, 1 škatla, izročitelj: Zmago Logar, darilo.
- SI_ZAL_IDR/0292, Klub idrijskih študentov, Idrija, 1972–1974, 1 škatla, izročitelj: Vladimir Sedej, darilo.
- SI_ZAL_IDR/0293, Združenje slovenskih klekljaric in vseh, ki imajo radi čipko, Idrija, 1991–2005, 5 škatel, izročitelj: Tonka Černilogar, darilo.
- SI_ZAL_IDR/0293, Združenje slovenskih klekljaric in vseh, ki imajo radi čipko, Idrija, 1993–2009, 3 škatle, izročitelj: Marija Osredkar, darilo.

ZGODOVINSKI ARHIV NA PTUJU

SI_ZAP/0095, Varia, 1634–1992, posamezni dokumenti in razglednice, 0,2 tm, izročitelj: Franc Golob, darilo.

SI_ZAP/0095, Varia, 1914–1929, Poverilni zapisniki ptujskih notarjev K. Bratković in Viktor Skrabar, 3 dokumenti, 0,1 tm, izročitelj: Vilijem Podgoršek, darilo.

SI_ZAP/0428, Zbirka Franc Golob, 1764–2024, posamezni dokumenti in razglednice, 0,2 tm, izročitelj: Franc Golob, darilo.

SI_ZAP/0428, Zbirka Franc Golob, 1891–2023, zbirka razglednic s tematiko Ptuja, 18 albumov (1507 kosov), izročitelj: Franc Golob, odkup.

Gradivo, ki še ni bilo vpisano v evidenco fondov in zbirk:

Tinček Ivanuša, ptujski filmski ustvarjalec, scenarist, zasebno avdiovizualno gradivo, količina: M321 SP 90 ml kaseta, 624 kosov; KSP 60 kaseta, 70 kosov, KSC 20 kaseta, 314 kosov, VHS kaseta, 45 kosov, DV CAM DV 131 184/124 kaseta, 57 kosov, BETACAM 30 BTC–30, M 321 30M kaseta, 835 kosov, CD, 315 kosov, depozit.

Srdan Mohorič, okoli 2007–2020, digitalne fotografije, 65.053 datotek, 612 GB, darilo.

Društvo računovodskih in finančnih delavcev Ptuj–Ormož, 1958–2017, 3 škatle, darilo.

Franc Fras, 1958–1960, 1 škatla, 0,1 tm, darilo.

Pridobitve filmskega arhivskega gradiva

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

SI AS 1086, Zbirka filmov, 1905–2024:

Javno filmsko arhivsko gradivo

- Astral: 1 film, 54 datotek, 240.166.207.720 B.
- Bela film: 1 film, 106 datotek, 442.345.158.771 B.
- Casablanca: 1 film, 21 datotek, 29.386.096.557 B.
- Cvinger film: 3 filmi, 132.396 datotek, 1.795.247.116.593 B.
- Fabula: 2 filma, 19.249 datotek, 481.014.150.645 B.
- Film Factory: 1 film, 36 datotek, 232.425.490.451 B.
- Finta Film: 1 film, 14.473 datotek, 822.148.965.873 B.
- Fix media: 10 epizod, 25 datotek, 555.049.488.709 B.
- Fotokom, Matej Vranič: 1 film, 21 datotek, 110.717.517.717 B.
- Inštitut za transmedijski dizajn: 7 filmov, 7 datotek, 6.248.530.419 B.
- KSZ Sagar: 1 film, 42 datotek, 82.694.105.921 B.
- Mitja Manček: 1 film, 30 datotek, 4658302099 B.
- Mono o: 1 film, 147 datotek, 660.422.783.616 B.
- Rusaalka: 1 film, 13 datotek, 71.109.774.604 B.
- Solsticij: 2 filma, 45 datotek, 141.099.480.364 B.
- Studio Virc: 1 film, 43 datotek, 180.385.428.608 B.
- Temporama: 3 filmi, 142.497 datotek, 1.874.337.438.451 B.
- Tramal films: 2 filma, 108 datotek, 172.735.594.897 B.
- Zavod Zank: 1 film, 173 datotek, 123.850.431.636 B.
- Zavod Nosorogi: 2 filma, 43.723 datotek, 622.978.269.552 B.
- Zavod Spok: 1 film, 61 datotek, 82.897.080.593 B.
- ZVVIKS: 1 film, 15.785 datotek, 274.611.115.076 B.
- 666 Productions: 1 film, 57 datotek, 106.810.761.439 B.

Zasebno filmsko arhivsko gradivo

- Zoran Klemen, 14 kolutov, darilo.
- Maja Turnher Miklavc, 47 kolutov, 50 naslovov, odkup.
- Roman Šturm, Smučarska zveza Slovenije, VHS, 1 kos, darilo.

Pridobitve arhivskega gradiva cerkvenih arhivov

ŠKOFIJSKI ARHIV KOPER

ŠAK/D/Kom, Dekanija Komen, 0,3 tm.
ŠAK/OA/Požar, Gradivo iz zapuščine Antona Požarja, 0,3 tm.
ŠAK/OA/Sorč, Gradivo iz zapuščine Cirila Sorča, 0,1 tm.
ŠAK/Ž/Avč, Župnija Avče, 1984–2010, 0,3 tm.
ŠAK/Ž/Ban, Župnija Banjšice, 1820–2007, 0,8 tm.
ŠAK/Ž/Bat, Župnija Bate, 1907–2006, 0,7 tm.
ŠAK/Ž/Brs, Župnija Brestovica, 1781–2017, 0,7 tm.
ŠAK/Ž/Col, Župnija Col, 1743–2013, 1,7 tm.
ŠAK/Ž/Crk, Župnija Cerkno, 1721–2009, 7,7 tm.
ŠAK/Ž/Čep, Župnija Čepovan, 1738–2018, 1,3 tm.
ŠAK/Ž/Gab, Župnija Gaberje, 1901–2007, 0,4 tm.
ŠAK/Ž/Grj, Župnija Gorjansko, 1900–2017, 1,2 tm.
ŠAK/Ž/Hru, Župnija Hrušica, 1783–2005, 6,7 tm.
ŠAK/Ž/Kom, Župnija Komen, 1750–2024, 2,9 tm.
ŠAK/Ž/Kos, Župnija Kostanjevica na Krasu, 1870–2010, 1,5 tm.
ŠAK/Ž/Pdd, Župnija Podgrad, 1802–2010, 1,6 tm.
ŠAK/Ž/Pdk, Župnija Podkraj, 1825–2011, 2,1 tm.
ŠAK/Ž/Rav, Vikariat Ravnica, 1778–2004, 1,3 tm.
ŠAK/Ž/Roč, Župnija Ročinj, 1820–2017, 0,9 tm.
ŠAK/Ž/Sre, Vikariat Srednje, 0,2 tm.
ŠAK/Ž/Škr, Župnija Škrbina, 1788–2017, 0,4 tm.
ŠAK/Ž/Šta, Župnija Štanjel, 1624–2021, 2,0 tm.
ŠAK/Ž/Vrh, Župnija Vrhpolje, 1776–2020, 1,7 tm.

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA

NŠAL 1000, Slovenska škofovska konferenca, 20. st., 0,4 tm.
NŠAL 107, Fotografska zbirka, 20. st., 150 kosov.
NŠAL 1211, Slovenska katoliška župnija München, 20. st., 4,5 tm.
NŠAL 659, Zapuščina Edo Škulj, 20.–21. st., 0,1 tm.
ŽA Bela Cerkev, 1867–1923, 0,1 tm.
ŽA Borovnica, 1882–1923, 0,1 tm.
ŽA Cerknica, 1876–1923, 0,1 tm.
ŽA Črnomelj, 1920–1923, 0,1 tm.
ŽA Dol pri Ljubljani, 1868–1923, 0,1 tm.
ŽA Dole pri Litiji, 1858–1923, 0,1 tm.
ŽA Fara pri Kočevju, 1884–1923, 0,1 tm.
ŽA Javorje pri Litiji, 1847–1923, 0,1 tm.
ŽA Javorje pri Litiji, 19.–20. st., 0,3 tm.
ŽA Koroška Bela, 19.–20. st., 1,5 tm.
ŽA Kostanjevica na Krki, 1867–1923, 0,1 tm.
ŽA Kranj – Šmartin, 18.–20. st., 3,5 tm.
ŽA Krašnja, 19.–20. st., 0,6 tm.
ŽA Kroška Bela, 1902–1923, 0,1 tm.
ŽA Ljubljana – Marijino Oznanjenje, 1910–1923, 0,1 tm.
ŽA Ljubljana – Sv. Peter, 19.–20. st., 6 tm.
ŽA Ljubljana – Šentvid, 1910–1923, 0,1 tm.
ŽA Ljubljana – Vič, 1908–1923, 0,1 tm.
ŽA Ljubno, 1890–1923, 0,1 tm.
ŽA Lučine, 1875–1923, 0,1 tm.
ŽA Mošnje, 1899–1923, 0,1 tm.

ŽA Primskovo na Dolenjskem, 19.–20. st., 0,7 tm.
ŽA Sela pri Kamniku, 19.–20. st., 0,3 tm.
ŽA Škocjan pri Novem mestu, 1887–1923, 0,1 tm.
ŽA Šmartno pri Litiji, 19.–20. st., 1,3 tm.
ŽA Žalna, 1880–1923, 0,1 tm.
ŽA Žužemberk, 1892–1923, 0,1 tm.

NADŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR

Bogoslovno semenišče Maribor, 3,3 tm.
Zbirka prepisov matičnih knjig, 1945–, 0,3 tm.
ŽA Celje – Sv. Danijel, 2 knjigi.
ŽA Dobrna, 1 knjiga.
ŽA Dol pri Hrastniku, 1 knjiga, 0,4 tm.
ŽA Galicija, 1 knjiga.
ŽA Gomilsko, 1 knjiga.
ŽA Gornja Ponikva, 1 knjiga.
ŽA Hajdina, 2 knjigi.
ŽA Hoče, 1 knjiga.
ŽA Laško, 1 knjiga.
ŽA Lenart v Slov. goricah, 1 knjiga.
ŽA Ljubno ob Savinji, 1 knjiga.
ŽA Lovrenc na Dravskem polju, 1 knjiga.
ŽA Luče ob Savinji, 1 knjiga.
ŽA Maribor – Sv. Janez Krstnik, 1 knjiga.
ŽA Maribor – Sv. Magdalena, 1 knjiga.
ŽA Maribor – Sv. Marija, 2 knjigi.
ŽA Marija Reka, 1 knjiga.
ŽA Nova Cerkev, 1 knjiga.
ŽA Polenšak, 2 knjigi.
ŽA Poljčane, 2 knjigi.
ŽA Polzela, 3 knjige.
ŽA Prebold, 1 knjiga.
ŽA Rečica ob Savinji, 1 knjiga.
ŽA Ruše, 1 knjiga.
ŽA Skomarje, 1 knjiga.
ŽA Slivnica pri Mariboru, 1 knjiga.
ŽA Slovenske Konjice, 1 knjiga.
ŽA Solčava, 1 knjiga.
ŽA Sv. Barbara v Haložah - Cirkulane, 2 knjigi.
ŽA Sv. Jošt na Kozjaku, 1 knjiga.
ŽA Sv. Jurij v Slov. goricah, 1 knjiga, 0,5 tm.
ŽA Sv. Kunigunda na Pohorju, 2 knjigi.
ŽA Sv. Lovrenc – Juršinci, 1 knjiga.
ŽA Sv. Marjeta niže Ptuja, 1 knjiga.
ŽA Sv. Martin pri Vurberku, 1 knjiga.
ŽA Sv. Miklavž pri Ormožu, 2 knjigi.
ŽA Sv. Trojica v Slov. goricah, 1 knjiga.
ŽA Sv. Urban – Destrnik (prepis), 1 knjiga.
ŽA Sv. Vid pri Ptuj, 2 knjigi.
ŽA Svečina, 1 knjiga.
ŽA Šempeter v Sav. dolini, 1 knjiga.
ŽA Škale, 1 knjiga.
ŽA Šmartno ob Dreti, 1 knjiga.
ŽA Šoštanj, 1 knjiga.

ŽA Št. Ilj v Slov. goricah, 1 knjiga.
ŽA Št. Janž na Vinski Gori, 1 knjiga.
ŽA Trbovlje, 1 knjiga, 0,6 tm.
ŽA Velenje – Sv. Martin, 1 knjiga.
ŽA Vitanje, 1 knjiga.
ŽA Vurberk, 1 knjiga.
ŽA Zavrč, 2 knjigi.
ŽA Žetale, 1 knjiga.

BIBLIOGRAFIJA ARHIVSKIH DELAVCEV V LETU 2024 BIBLIOGRAPHY OF ARCHIVISTS IN 2024

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

CANKAR, Tadej

»Odločnejši protivniki semitstva«: o antisemitizmu in slovenskih liberalcih na Kranjskem: predavanje v sklopu rednih mesečnih predavanj v Arhivu Republike Slovenije: 30. maj 2024, Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije.

FRAJLE, Primož

»Misel pesnika in klic vojakaž« [Elektronski vir]: dokumentarni film »Podoba vojaka: Rudolf Maister, general in pesnik«. V: *Arhivalija meseca*, apr. 2024. (Soavtor)

Drobec samega sebe: literarna dediščina Franceta Kozarja. Hrastnik: Društvo za družbene aktivnosti Rast, 2024. (Zbiratelj, urednik)

Gladovna stavka rudarjev 1934: dan, ko so obstali Revirji. Trbovlje: Zasavski muzej, 2024.

HAJTNIK, Tatjana

Informacijska sigurnost i procesi arhivskog profesionalnog rada [Elektronski vir]. V: *Arhivski pogledi (Online)* 5 (2024), št. 5, str. 19–56. (Soavtorica)

Kako sta povezana informacijska varnost in dolgoročna hramba zapisov v digitalni obliki: predavanje na konferenci Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Radenci, 17. maj 2024.

Kako sta povezani informacijska varnost in dolgoročna hramba zapisov v digitalni obliki. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 70–71.

Presoja izvajanja notranjih pravil: pravne podlage in izvedba: predavanje v okviru dodatnega usposabljanja za notranje presojevalce, ki preverjajo izvajanje notranjih pravil, 19. november 2024.

Preverjanje in zagotavljanje uspešnosti postopka digitizacije s primerom iz prakse. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 66–67.

Preverjanje in zagotavljanje uspešnosti postopka digitizacije s primerom iz prakse: delavnica na konferenci Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Radenci, 16. maj 2024.

Prihodnost e-arhiviranja: implementacija naprednih tehnologij v sistem e-ARH.si: predavanje na 15. konferenci ZAUH – Konferenca o zajemu, arhiviranju, upravljanju in hrambi podatkov ter digitalizaciji, 11. april 2024.

Primer uspešne prakse: predavanje v okviru Sophos Forum 2024, 23. april 2024. (Soavtorica)

JENUŠ, Gregor

»Maribor včeraj še morda nemški – in nikdar več!«: Maister in prevrat v Mariboru. V: *SLO, slovenski zgodovinski magazin* (april 2024), posebna št., str. 14–19.

Historical opportunity: France Bučar. Slovenian Pan-European Movement's position on Slovenia's EU accession. V: *Europe: forging a union of peace*. Budapest: National Archives of Hungary, 2024, str. 191–195. (Soavtor)

JERAJ, Mateja

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja [Elektronski vir]: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Sourednica)

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Sourednica)

Pisne sledi o pogledih, premislekih in odločitvah Albina Šmajda ter katoliškega tabora (1941–1946). V: *Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024, str. 10–17. (Soavtorica)

Zgodovinski oris obdobja 1918–1946. V: *Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024, str. 21–93.

KAČIČNIK GABRIČ, Alenka

Arhivska zapuščina Karla Smolleja [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, okt. 2024.

KLASINC ŠKOFLJANEC, Andreja

Letos o koroškem begunskem šolstvu V: *Novi glas* 29 (5. september 2024), št. 33, str. 13. (Soavtorica)

KOMAC, Jernej

Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije 46 (2024), št. 1–2. (Glavni in odgovorni urednik)

O odgonu Wilhelma Palza iz Ljubljane [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, avg. 2024.

KONCILIJA, Žiga

Varstvo arhivskega gradiva v digitalni obliki pred naravnimi nesrečami. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 2, str. 273–286.

KOŠIR, Matevž

»Hudiči so usmrtili čarovnico Marino« [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, jul. 2024.

Čarovnica [Elektronski vir]: Anica Gorjup. V: *Zgodbe s prepriha*, scenaristka Iza Strehar. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2024. Predvajano dne 28. 5. 2024, TV SLO 1. (Intervjuvanec)

Demonški ples na Kleku: ribniški čarovniški proces v zgodovinskem okviru. Ribnica: Javni zavod Rokodelski center Ribnica – zavod za rokodelsko, muzejsko in galerijsko dejavnost, 2024.

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja [Elektronski vir]: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Sourednik)

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Sourednik)

Exhibition on Ferdinand Augustin Hallerstein and his monument [Elektronski vir]: on the 30th anniversary of the establishment of diplomatic relations between China and Slovenia and the 320th anniversary of the birth of Ferdinand Augustin Hallerstein. Ljubljana: Archives of the Republic of Slovenia, 2024. (Sourednik)

Exhibition on Ferdinand Augustin Hallerstein and his monument: on the 30th anniversary of the establishment of diplomatic relations between China and Slovenia and the 320th anniversary of the birth of Ferdinand Augustin Hallerstein. Ljubljana: Archives of the Republic of Slovenia, 2024. (Sourednik)

Kranjski deželnoztanovski odbor v 16. in 17. stoletju. V: *Od deželnega do državnega zbora: razvoj parlamentarizma na Slovenskem*. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo: Družina, 2024, str. 149–169.

Mojster [Elektronski vir] V: *Zgodbe s prepriha*, scenarij Iza Strehar. Ljubljana: Invida, 2024. Predvajano na RTV SLO 1, 4. junij 2024. (Intervjuvanec)

Najlepša leta življenja Marka Rosnerja v Mariboru in razburkano 20. stoletje. V: *SLO, slovenski zgodovinski magazin* (februar 2024), št. 41, str. 47–51.

Poročilo o delu medarhivskih delovnih skupin (MDS) v letu 2023. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 189–205. (Urednik, soavtor)

Veliki pregon. V: *Prispevki za novejšo zgodovino* 64 (2024), št. 1, str. 88–111.

KRIŽAJ, Jernej

Obnova prostorov nekdanje kasarne na Roški oziroma Poljanski cesti za Arhiv Republike Slovenije [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, nov. 2024.

MATIČ, Dragan

Alkohol in kri v Miličih jeseni 1914. V: *Prispevki za novejšo zgodovino* 64 (2024), št. 1, str. 351–371.

Antisemitizem v upravi Moške kaznilnice na Ljubljanskem gradu [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, jun. 2024.

Junaka [Elektronski vir]. V: *Zgodbe s prepiha*, scenarij Iza Strehar. Ljubljana: Invida, 2024. Predvajano na RTV SLO 1, 25. junij 2024. (Intervjuvanec)

Maistrova vloga na Koroškem pred plebiscitom 10. 10. 1920. V: *SLO, slovenski zgodovinski magazin* (april 2024), posebna št., str. 20–23.

MRDAVŠIČ, Aleksandra

Varčevanje, glavno načelo dobre gospodinje [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, jan. 2024.

NARED, Andrej

95 let dr. Eme Umek. V: *Zgodovinski časopis* 78 (2024), št. 3/4, str. 480–483.

Arhivalija meseca [Elektronski vir]. (Urednik)

Arhivske »časte nesmrtnosti«: Aškerčeve nagrade in Aškerčeva priznanja 2002–2024. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 89–102.

Aškerčeva nagrada in Aškerčevi priznanji v letu 2024. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 2, str. 347–353.

Deželni zbor kot stičišče deželnoknežje in stanovske sfere: kratek oris začetkov deželnih stanov in zborov na Kranjskem. V: *Od deželnega do državnega zbora: razvoj parlamentarizma na Slovenskem*. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo: Družina, 2024, str. 47–71.

Historical opportunity: France Bučar. Slovenian Pan-European Movement's position on Slovenia's EU accession. V: *Europe: forging a union of peace*. Budapest: National Archives of Hungary, 2024, str. 191–195. (Soavtor)

Žiga Herberstein se odpove kranjskemu deželanstvu [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, feb. 2024.

PIVK, Olga

Stoletne vode in druge naravne nesreče od 1923–1926 v gradivu Arhiva Republike Slovenije. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 2, str. 323–333.

POVALEJ, Maja

Volitve v Evropski parlament 2004 [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, maj 2024.

PROPS, Anja

Predstavitev novo imenovanih častnih članic in članov Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 27–55. (Soavtorica)

REZEC STIBILJ, Tatjana

»Misel pesnika in klic vojaka« [Elektronski vir]: dokumentarni film »Podoba vojaka: Rudolf Maister, general in pesnik«. V: *Arhivalija meseca*, apr. 2024. (Soavtorica)

Festival nemega filma. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 2, str. 418–420.

V spomin Marti Rau-Selič (1952–2023). V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 2, str. 399.

RUPNIK, Vanja

Velika požara v Ljubljani 1774. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 2, str. 287–303.

ŠKOFLJANEC, Jože

Brat minister in samostanska skupnost: redovne pokrajine manjših bratov na Slovenskem v prvih stoletjih mariborskega samostana: predavanje na simpoziju 750 let od omembe minoritskega samostana v Mariboru: Maribor, Sodni stolp, 16. okt. 2024.

ŠKORO BABIĆ, Aida

Archival supervision of managing records at record creator activities before giving instructions for preparing records for transfer: predavanje na konferenci Society and archives: a matter of trust, the National Archives of Romania, Braşov, 31. 10. 2024.

Basics about intellectual control in archives: predavanje na International training forum for records and archives management, 4. 2. 2024, Muscat, Oman.

Harmonizacija postupaka i zahtjeva za predaju elektronske građe javnom arhivu u Sloveniji i Evropskoj uniji: predavanje na kongresu Četvrti kongres arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, Babanovac (Travnik), 20. 6. 2024.

Introducing the electronic records and documents management system: digitization of documents: delavnica praktičnega usposabljanja na International training forum for records and archives management, 6. 2. 2024, Muscat, Oman. (Soavtorica)

Issue of confidential records and personal data in archives and at records creators: predavanje na International training forum for records and archives management, 5. 2. 2024, Muscat, Oman.

Med klasično in digitalno arhivsko teorijo in prakso v arhivskih službah pri ustvarjalcih: predavanje na konferenci ZAUH 2024, 11. 4. 2024. (Soavtorica)

Personal data protection: okrogla miza na International training forum for records and archives management, 7. 2. 2024, Muscat, Oman. (Soavtorica)

Poročilo o delu medarhivskih delovnih skupin (MDS) v letu 2023. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 189–205. (Soavtorica)

Presentation of an experience in the field of judicial control: okrogla miza na International training forum for records and archives management, 7. 2. 2024, Muscat, Oman. (Soavtorica)

Technologies for long-term preservation and security of documents: delavnica praktičnega usposabljanja na International training forum for records and archives management, 6. 2. 2024, Muscat, Oman. (Soavtorica)

TOMINŠEK ČEHULIČ, Tadeja

»Slovenci so med Jugoslovani zagotovo presenečenje ...«: delovni obisk predstavnic Arhiva Republike Slovenije v češkem Narodnem arhivu. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 205–213. (Soavtorica)

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja [Elektronski vir]: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Soavtorica)

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Soavtorica)

Pisne sledi o pogledih, premislekih in odločitvah Albina Šmajda ter katoliškega tabora (1941–1946). V: *Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024, str. 10–17. (Soavtorica)

TROBEC MLAKAR, Polona

»Slovinci so med Jugoslovani zagotovo presenečenje ...«: delovni obisk predstavnic Arhiva Republike Slovenije v češkem Narodnem arhivu. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 205–213. (Soavtorica)

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja [Elektronski vir]: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Soavtorica)

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Soavtorica)

Komandant Stane: od hlapca do poveljnika Glavnega štaba slovenske narodnoosvobodilne vojske [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, dec. 2024.

TUŠAR, Mojca

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja [Elektronski vir]: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Soavtorica)

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Soavtorica)

VOLČJAK, Jure

»... mit meinem Berichte allerhöchst ihrem Trone zu nähern«: poročilo avstrijskemu cesarju Francu I. o opravljenih vizitacijah v župnijah v dolinah rek Soča, Bača in Idrija v letih 1805, 1823 in 1828. V: *Miscellanea: Acta ecclesiastica Sloveniae* 46. Ljubljana: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2024, str. 121–145.

»Najstarejša pergamentna listina v Arhivu Republike Slovenije izhaja iz Šentruperta ...«. V: *Zapisi iz Šentruperta*. Šentrupert: Občina, 2024, str. 183–185.

Potrditve privilegijev samostanu klaris Mekinje [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, sept. 2024.

Z opravljanjem »koristnih dejavnosti« do plemiškega naziva [Elektronski vir]: plemiške diplome 17. stoletja v Arhivu Republike Slovenije. V: Spletna stran Arhiv Republike Slovenije.

Z opravljanjem »koristnih dejavnosti« do plemiškega naziva: plemiške diplome 17. stoletja v Arhivu Republike Slovenije: razstava v parku pred Gruberjevo palačo v Ljubljani in v prostorih Arhiva Republike Slovenije, od sredine oktobra do konca decembra 2024.

Zgodovina župnije Gorenji Mokronog do prenosa župnijskega sedeža na Trebelno. V: *Od sv. Petra do sv. Križa*. Ljubljana: Reitenburg, 2024, str. 49–131.

ŽNIDARŠIČ GOLEC, Lilijana

Barbara Žabota: Matična knjiga prve ljubljanske protestantske občine iz zadnje četrtine 16. stoletja. Ljubljana: Založba ZRC, 2022, 228 strani. Thesaurus memoriae. Fontes 16. V: *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 72 (2024), št. 1, str. 182–185.

Ob 500. obletnici smrti šentruperskega župnika Jurija Slatkonje. V: *Zapisi iz Šentruperta*. Šentrupert: Občina, 2024, str. 285–288.

ŽOHAR, Tanja

»Slovinci so med Jugoslovani zagotovo presenečenje ...«: delovni obisk predstavnic Arhiva Republike Slovenije v češkem Narodnem arhivu. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 205–213. (Soavtorica)

Arhivski Wanderlust ali strokovne ekskurzije Arhivskega društva Slovenije 2004–2024. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 79–87.

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja [Elektronski vir]: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Soavtorica)

Dr. Albin Šmajd, Slovenska ljudska stranka – povezave in nasprotja: 1918–1946. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2024. (Soavtorica)

Sledi nacističnega vojnega zločinca Johanna Mechelsa na slovenskih tleh [Elektronski vir]. V: *Arhivalija meseca*, mar. 2024.

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

COTIČ, Jan

»Nagrado za najboljšo filmsko nagrado dobi... Piran!« V: *Primorske novice* 78 (22. maj 2024), št. 116, str. 30.

»Parenzana« – zgodbe različnih kulturnih poti, povezane v eno. V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake* 18 (2024), št. 1, str. 12–13.

70 let od ustanovitve Tomosa: poslednja dirka mimo, šole, muzeja in arhiva. V: *Primorske novice* 78 (10. april 2024), št. 83, str. 22. (Soavtor)

Čas zapisanih voščilnic in razglednic. V: *Primorske novice* 78 (13. november 2024), št. 262, str. 29.

Dacarji so jim grenili življenje. V: *Primorske novice* 78 (12. junij 2024), št. 134, str. 28.

Detektivsko delo v arhivu. V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake* 17 (2024), št. 4, str. 12–13. (Soavtor)

Od Frankov do Fiorinov iz istrskih »takquinov«. V: *Primorske novice* 78 (9. oktober 2024), št. 234, str. 28.

Predstavitve novo imenovanih častnih članic in članov Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 27–55. (Soavtor)

S to voščilnico Vam želimo srečno ... V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake* 17 (2024), št. 2, str. 12–13. (Soavtor)

To so potovanja trgovske ladje N.N., ladijski dnevnik št. 19 – 17. junij 1980: Ob 70. obletnici ustanovitve Splošne plovbe: »Morje... poslednja meja«. V: *Primorske novice* 78 (14. 2. 2024), št. 36, str. 29.

ČIBEJ, Nada

Arhivsko društvo Slovenije – 70 let. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 15–25.

Detektivsko delo v arhivu. V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake* 17 (2024), št. 4, str. 12–13. (Soavtorica)

Koper Capodistria 1500 – Mesto in otok. V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake* 17 (2024), št. 3, str. 12–13.

S to voščilnico Vam želimo srečno ... V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake* 17 (2024), št. 2, str. 12–13. (Soavtorica)

KONTESTABILE ROVIS, Mirjana

Izjemna vloga koprskih bratovščin. V: *Primorske novice* 78 (11. september 2024), str. 20–21. (Soavtorica)

Mariegoles, sveti Nazarij in koprskih bratovščin / Mariegoles, San Nazario e le confraternite di Capodistria (Razstavni katalog/ Catalogo della mostra). Koper–Capodistria: Pokrajinski arhiv Koper/ Archivio regionale di Capodistria, 2024. (Soavtorica)

Nekdanje Učiteljišče Portorož – Koper. V: *50 let Pedagoške fakultete v Kopru: Pro-učevanje preteklosti, razumevanje sedanjosti, oblikovanje prihodnosti vzgoje in izobraževanja*. Koper: Pedagoška fakulteta Koper, 2024, str.131–148.

MUŽENIČ, Matej

70 let od ustanovitve Tomosa: poslednja dirka mimo, šole, muzeja in arhiva. V: *Primorske novice* 78 (10. april 2024), št. 83, str. 22. (Soavtor)

850. obletnica najstarejše ohranjene listine v Sloveniji. V: *Primorske novice* 78 (13. marec 2024), št. 60, str. 20.

Časi, ko je bil častni meščan Pirana Benito Mussolini. V: *Primorske novice* 78 (9. oktober 2024), št. 234, str. 21.

Podelitev častnega meščanstva občine Piran: Ideološki vrtinec kratkega 20. stoletja. V: *Piran: Solni cvet – lokalno glasilo Občine Piran* (oktober 2024), str. 21.

ROGOZNICA, Deborah

Izjemna vloga koprskih bratovščin. V: *Primorske novice* 78 (11. september 2024), str. 20–21. (Soavtorica)

Mariegole, sveti Nazarij in koprskje bratovščine/ Mariegole, San Nazario e le confraternite di Capodistria (Razstavni katalog/ Catalogo della mostra). Koper–Capodistria: Pokrajinski arhiv Koper/ Archivio regionale di Capodistria, 2024. (Soavtorica)

SABADIN, Ivančica

Poročilo o delu medarhivskih delovnih skupin (MDS) v letu 2023. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 189–205. (Soavtorica)

The process of transforming archival data into a multidimensional format. V: *Atlanti* 34 (2024), št. 2, str. 7–24.

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

GOSTENČNIK, Nina

Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024. (Urednica, prevajalka, lektorica)

Arhiviranje in digitalno poslovanje z dokumenti: sodobno upravljanje in hramba informacij, podatkov in gradiva [Elektronski vir]. Maribor: Forum Media, 2018–. (Soavtorica)

Arhiviranje in digitalno poslovanje z dokumenti: sodobno upravljanje in hramba informacij, podatkov in gradiva. Maribor: Forum Media, 2018–. (Soavtorica)

Gradivo za zgodovino Maribora. Maribor: Pokrajinski arhiv, 1975–. (Glavna in odgovorna urednica)

Mednarodna znanstvena konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Radenci, 15.–17. maj 2024. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 233–236.

Moderna arhivistika [Elektronski vir]: časopis arhivske teorije in prakse, letnik 6, 2023. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 219–224.

Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir] 7 (2024), št. 1 in 2. (Glavna in odgovorna urednica)

Od urbarjev do fotografij: arhivsko gradivo gospostva Fala s širšega območja Ruš, Lovrenca na Pohorju in Selnice ob Dravi. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024. (Glavna in odgovorna urednica)

Spoštovane udeleženke, spoštovani udeleženci!. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 3–4.

Srednje- in novoveške listine kolegiatnega kapitlja in proštije Dravograd. Gradivo za zgodovino Koroške, zv. 3. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024. (Prevajalka)

HORVAT, Mojca

Festival Kurirček, Festival otrok in umetnosti 1963–1992: razstava Pokrajinskega arhiva Maribor in Mariborske knjižnice, 15. 12. 2023–31. 6. 2024. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 225–226.

Knjige v arhivu – v službi človeka. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 231–232.

Matjaž Grahornik in Tina Košak: Zapuščinski spisi po Henriku Adamu grofu Brandisu (1715–1790): Gradivo za zgodovino Maribora XLIX. zvezek, Pokrajinski arhiv Maribor, 2022, 152 strani. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 219–220.

Od urbarjev do fotografij: arhivsko gradivo gospodstva Fala s širšega območja Ruš, Lovrenca na Pohorju in Selnice ob Dravi. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024.

Od urbarjev do fotografij: arhivsko gradivo gospodstva Fala s širšega območja Ruš, Lovrenca na Pohorju in Selnice ob Dravi: razstava v razstavišču Archivum, v Pokrajinskem arhivu Maribor od 25. 4.–30. 12. 2024.

The effects of emotions on certain segments of work in archives. V: *Atlanti +: international scientific review for contemporary archival theory and practice* 34 (2024), št. 2, str. 97–109. DOI: 10.33700/2670–4579.34.2(2024).

Učinek čustev na pripravo in percepcijo arhivskih razstav. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija.* Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 54–55.

Učinek čustev na pripravo in percepcijo arhivskih razstav. V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 1, str. 83–95. DOI: 10.54356/MA/2024/LATY9297.

Uvodnik = Editorial. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 9–14.

KOSI, Mojca

Strokovno usposabljanje za delo z dokumentarnim gradivom. . V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 2, str. 12–22. DOI: 10.54356/MA/2024/EEKJ9462.

LANŠČAK, Iva Lana

Spisi oddelka za prosveto v fondu Sresko načelstvo Murska Sobota: Okrajni šolski svet za Prekmurje v Kraljevini SHS v času od 1920 do 1929: diplomsko delo visokošolskega strokovnega študijskega programa prve bolonjske stopnje Arhivistika. Maribor: [I. L. Lanščak], 2024.

LEŠNIK, Sabina

Dediščina Ruškega iz gradiva Pokrajinskega arhiva Maribor: razstava v Knjižnici Selnica, 1. januar do 26. februarja 2024.

Grad Viltuš iz gradiva Pokrajinskega arhiva Maribor: razstava v Knjižnici Selnica, 26. februar do 8. maja 2024.

Razstava fotografij Doma upokojencev v gradu Viltuš iz gradiva Pokrajinskega arhiva Maribor – 1. del: razstava v Knjižnici Selnica, 8. maj do 31. julija 2024.

Razstava fotografij Doma upokojencev v gradu Viltuš iz gradiva Pokrajinskega arhiva Maribor – 2. del: razstava v Knjižnici Selnica, 2. avgust do 31. oktobra 2024.

Razstava starih fotografij Selnice ob Dravi: razstava v Knjižnici Selnica, 31. oktober do 31. decembra 2024.

MAČEK, Jure

Fijavž, Franjo [Elektronski vir]: (1914–1982). V: *Slovenska biografija, Novi Slovenski biografski leksikon.* Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2024.

Florjančič, Peter [Elektronski vir]: (1919–2020). V: *Slovenska biografija, Novi Slovenski biografski leksikon.* Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2024.

Frlec, Boris [Elektronski vir]: (1936–). V: *Slovenska biografija, Novi Slovenski biografski leksikon.* Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2024.

Glaserjev festival v Malečniku z razstavami Pokrajinskega arhiva Maribor in Nadškofijskega arhiva Maribor (2022–2024). V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 226–230.

Mavricij Zgonik: Zgonik, Mavricij, geograf, zgodovinar: (* Tinjan, Hrvaška, 10. marec 1910 – + Maribor, 28. oktober 2002). V: *Osebnosti slovenske humanistike in družboslovja* (ur. Mateja Ratej), 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, 2024, str. 255–276.

NOVAK, Miroslav

Digit(al)izacija: reševanje terminološkega izziva po metodi pro et contra. V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 2, str. 84–104. DOI: 10.54356/MA/2024/LQAZ8156. (Soavtor)

Digit(al)izacija: reševanje terminološkega izziva po metodi pro et contra. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 27–28. (Soavtor)

Digital formats and long-term preservation of records: predavanje na International training forum for records and archives management, 5. 2. 2024, Muscat, Oman.

Electronic archiving and reliability of digital documents: predavanje na International training forum for records and archives management, 4. 2. 2024, Muscat, Oman.

Exploring artificial intelligence challenges in the digitization of technical documentation: a preliminary study. V: *Atlanti +: international scientific review for contemporary archival theory and practice* 34 (2024), št. 1, str. 75–96. (Soavtor)

Guzelj, Tilen: *Digitalna pismenost v mikro, malih in srednje velikih podjetjih: magistrsko delo študijskega programa druge bolonjske stopnje Arhivistika in dokumentologija*. Maribor: [T. Guzelj], 2024. (Mentor)

Introducing the electronic records and documents management system: digitization of documents: delavnica praktičnega usposabljanja na International training forum for records and archives management, 6. 2. 2024, Muscat, Oman. (Soavtor)

Milovanović, Miroslav: *Model urejanja in popisovanja nestrukturiranih besedil z uporabo strojnega učenja: doktorska disertacija študijskega programa tretje bolonjske stopnje Arhivske znanosti*. Maribor: [M. Milovanović], 2024. (Mentor)

Risk of the records integrity in the era of AI and deep fake for the future: okrogla miza na International training forum for records and archives management, 7. 2. 2024, Muscat, Oman. (Diskutant)

Technologies for long-term preservation and security of documents: delavnica praktičnega usposabljanja na International training forum for records and archives management, 6. 2. 2024, Muscat, Oman. (Soavtor)

The general model for preparing digital documents for archiving according to the Open Archival Information System standard (OAIS): predavanje na International training forum for records and archives management, 5. 2. 2024, Muscat, Oman.

The mechanism of preventing the leak of electronic documents: okrogla miza na International training forum for records and archives management, 7. 2. 2024, Muscat, Oman. (Diskutant)

Using modern technologies in data/document management: predavanje na International training forum for records and archives management, 5. 2. 2024, Muscat, Oman.

SKITEK, Vinko

Dolina jekla in jeklarsko mesto. V: *Sijaj jekla: 400 let jeklarstva v Mežiški dolini: napredek, krožno gospodarstvo, posluš za okolje* (ur. Karla Oder). Ravne na Koroškem: Koroški pokrajinski muzej, 2024, str. 92–132. (Soavtor)

Kmetije na območju Črne in okolice po urbarjih iz let 1505, 1524, 1571 in 1605: iz zakladnice arhivskega gradiva. V: *Viharnik: glasilo delovne organizacije Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec* 56 (2024), št. 2, str. 31–33.

Kruh v zgodnjih historičnih virih 16. stoletja. V: Brigita Rajšter: *Koroški rženi kruh*. Slovenj Gradec: Koroški pokrajinski muzej, 2024, str. 12–15.

Potoki in mlini v Guštanju in okolici pred letom 1650: iz zakladnice arhivskega gradiva. V: *Viharnik: glasilo delovne organizacije Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec* 56 (2024), št. 5, str. 31–33.

Srednje- in novoveške listine kolegiatnega kapitlja in proštije Dravograd. Gradivo za zgodovino Koroške, zv. 3. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024.

Varstvo dokumentarnega in arhivskega gradiva v luči poplav na Koroškem v letu 2023. V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 2, str. 158–173. DOI: 10.54356/MA/2024/KYMO2115.

Varstvo dokumentarnega in arhivskega gradiva v luči poplav na Koroškem v letu 2023. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 19–20.

Začetki lekarništva v nekdanjem samostanu dominikank v Radljah. V: *Novičke Občine Radlje ob Dravi* 14 (2024), št. 1, str. 2.

Začetki rudarstva v Mežiški dolini. V: *Sijaj jekla: 400 let jeklarstva v Mežiški dolini: napredek, krožno gospodarstvo, posluš za okolje* (ur. Karla Oder). Ravne na Koroškem: Koroški pokrajinski muzej, 2024, str. 58–91.

ŠELA, Ana

Tržaški »Separatist« in münchenski »Delovodja«: podrobnosti in razhajanja vpogledih Franca Jeze in sodobnikma Branka Pistavška na idejo o slovenski državi: znanstveni posvet Franc Jeza (1916–1984): pisatelj, publicist in borec za samostojno in demokratično Slovenijo, ob 40-letnici smrti, v Peterlinovi dovrani Društva slovenskih izobražencev, Ulica Donizetti 3, Trst, v petek, 20. septembra 2024. Trst: Študijski center za narodno spravo, Društvo slovenskih izobražencev, 2024. (Soavtorica)

ŠÖVEGEŠ LIPOVŠEK, Gordana

Mojca Horvat: Od urbarjev do fotografij. Arhivsko gradivo gospodstva Fala s širšega območja Ruš, Lovrenca na Pohorju in Selnice ob Dravi: Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2024, 100 strani. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 216–218.

VALADŽIJA, Špela

MB zgodbe: skrivnosti Narodnega doma. V: *Dobro Jutro*. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2024. Predvajano dne 25. 4. 2024, TV SLO 1. (Intervjuvanka)

Razstava kot medij za predstavitev arhivskega gradiva. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 52–53.

Razstava kot medij za predstavitev arhivskega gradiva. V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 2, str. 128–143. DOI: 10.54356/MA/2024/IBVJ8527.

ZAJŠEK, Boštjan

Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024. (Prevajalec in lektor)

Deutschsprachige Archivbestände und -sammlungen des Regionalarchivs Maribor. Archive in Slowenien. V: *Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas* 19 (2024), zv. 2, str. 13–24.

Die evangelische Kirchengemeinde Marburg im Zeichen der Los-von-Rom-Bewegung und der Nationalitätenfrage – predavanje na 51. internationales kulturhistorisches Symposium Mogersdorf, 2.–5. julij 2024, Murska Sobota, Slovenija.

Gregor Antoličič: Avtobiografski spomini dr. Ivana Jurečka (1884–1964): Gradivo za zgodovino Maribora, L. zvezek. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2023, 206 strani. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 218–219.

Horvat, Mojca: *Od urbarjev do fotografij: arhivsko gradivo gospodstva Fala s širšega območja Ruš, Lovrenca na Pohorju in Selnice ob Dravi*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024. (Lektor)

Predstavitev novo imenovanih častnih članic in članov Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 27–55. (Soavtor)

Skitek, Vinko: *Srednje- in novoveške listine kolegialnega kapitlja in proštije Dravograd*. Gradivo za zgodovino Koroške, zv. 3. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024. (Prevajalec)

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI

ČERNE, Milena

Šola na Kobariškem v času Italije 1918–1943. V: *Kobariška skozi čas, zbornik ob 30. obletnici delovanja Občine Kobarid*. [Kobarid, 2024 – v tisku.]

URŠIČ, Ivanka

Sprehod med spomeniki goriških piscev – obisk Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. V: *Literarna pokrajina Goriške: Sobivanje in ustvarjanje. 5. literarni sprehod*. Nova Gorica: Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Nova Gorica, 2024, str. 59–65.

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

BATAGELJ, Borut

Smučanje in podobe spola v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja. V: *Prispevki za novejšo zgodovino* 64 (2024), št. 1, str. 422–432.

HIMMELREICH, Bojan

Gospodarstvo v Kozjem. V: *Pod Bredičem in Kozjakom: zgodovina Kozjega 2*. Kozje: Občina: Muzejsko društvo; Celje: Muzej novejša zgodovine, 2024, str. 25–44.

Poročilo o delu Medarhivske delovne skupine za gradivo s področja kulture in znanosti. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 199–200.

Upravni razvoj občine Kozje in Krajevne skupnosti Kozje. V: *Pod Bredičem in Kozjakom: zgodovina Kozjega 2*. Kozje: Občina: Muzejsko društvo; Celje: Muzej novejša zgodovine, 2024, str. 7–23.

KOČEVAR, Vesna

Digitalizacija šolskih kronik v Zgodovinskem arhivu Celje. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 29–30.

Šolstvo v Kozjem po letu 1945. V: *Pod Bredičem in Kozjakom: zgodovina Kozjega 2*. Kozje: Občina: Muzejsko društvo; Celje: Muzej novejša zgodovine, 2024, str. 45–59.

ZDOVC, Hedvika

Hramba dokumentarnega in arhivskega gradiva v stalni zbirki na upravnih enotah na območju Zgodovinskega arhiva Celje. V: *Arhivi v primežu narave in tehnologije: knjiga povzetkov: Mednarodna konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 15.–17. maj 2024, Radenci, Slovenija*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2024, str. 76–77.

Hramba dokumentarnega in arhivskega gradiva v stalni zbirki na upravnih enotah na območju Zgodovinskega arhiva Celje. V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 2, str. 105–117.

ŽIŽEK, Aleksander

»Kakošen mojster bo enkrat tak fant!« Iz naše obrtne zgodovine: Začne se z vaje-ništvom. V: *Družina: slovenski katoliški tednik* 73 (21. januar 2024), št. 3, str. 23.

Archivquellen in deutscher Sprache im Historischen Archiv Celje. V: *Spiegelun-gen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas* 19 (2024), št. 2, str. 43–54.

Boj za obstanek in novega človeka. V: *Dekade. Štirideseta: 1940–1949 @Celje* (ur. Borut Batagelj in Aleksander Žižek). Celje: Zgodovinski arhiv, 2024, str. 11–17.

Boris Golec: Družinsko in gensko ozadje škofa Slomška. Od Hudiča do časti oltar-ja. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2023, 254 strani. V: *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 72 (2024), št. 2, str. 376–377.

Na »kselu« vse stoji in pade. Iz naše obrtne zgodovine: Obrtni pomočniki – »kse-li«. V: *Družina: slovenski katoliški tednik* 73 (28. januar 2024) št. 4, str. 23.

Sam svoj mojster. Iz naše obrtne zgodovine: Mojstri na vrhu piramide. V: *Družina: slovenski katoliški tednik* 73 (4. februar 2024), št. 5, str. 23.

Ustaviti šušmarstvo, narediti red. Iz naše obrtne zgodovine: Cehi, skladnice in združenja. V: *Družina: slovenski katoliški tednik* 73 (14. januar 2024), št. 2, str. 23.

Z Isolanthis in Hunki malo naokrog Alma M. Karlin: Peš po domačih krajih: po-potni dnevniki 1934–1936 (prevedla Jerneja Jezernik). Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2023. 421 strani. V: *Zgodovina za vse: vse za zgodovino* 31 (2024), št. 1, str. 111–112.

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA**BREGAR, Janez**

Avtomobili. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovin-skega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Lju-bljana, 2024, str. 49–52.

Delavski sveti. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodo-vinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 24–25.

Dizelski motorji. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgo-dovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 47–48.

Industrijska talna transportna vozila. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljublja-na: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 44–46.

Obiski podjetja. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgo-dovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 26–28.

Organizacija podjetja. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski ar-hiv Ljubljana, 2024, str. 19–23.

Proizvodnja ulitkov. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 41–43.

Zobniški reduktorji in prenosi. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodo-vinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 39–40.

ČIPIĆ REHAR, Marija

Črpalke in črpalke oprema. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog raz-stave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovin-ski arhiv Ljubljana, 2024, str. 31–32.

Gradnja stanovanj za delavce. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 16–18.

Izgradnja Litostroja. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 13–15.

Izobraževalni center Litostroj. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 56–57.

Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2024. (Urednica)

Nastanek Titovih zavodov Litostroj. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 11–12.

Revija Arhivi: njen nastanek, razvoj in težave od začetka do današnjih dni. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 103–119.

Vodne turbine in njihova oprema. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 29–30.

ERŽEN PODLIPNIK, Elizabeta

Škofja Loka 1050: zbornik prispevkov z znanstvenega posveta Škofja Loka 1050. Škofja Loka: Občina, 2024. (Sourednica)

GLAVIČ, Jože

The Correspondence of Josephine and Fidelis Terpinc (1823–1875): Digital Letter Edition from the Historical Archives Ljubljana. Magistrska naloga. Graz: [J. Glavič], 2024.

HOTKO, Iztok

Filmska glasba Marjana Kozine: naša kulturna dediščina. V: *Dolenjski list* 75 (11. julij 2024), št. 28, str. 15.

Veno Pilon: Prizor iz pariške kavarne. V: *Dolenjski list* 75 (16. avgust 2024), št. 33, str. 15.

HVALA, Dejan

Uvod. V: *Berilo Marije Verbič: zbornik člankov o idrijskem rudniku in Idriji*. Idrija: Center za upravljanje z dediščino rudnika živega srebra Idrija, 2024, str. 4–7.

MAJERIČ BOLKA, Branislava

Litostroj: Nekdanji industrijski velikan, Razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana, Ljubljana, Krakovski nasip, 19. 9. 2024–21. 10. 2024. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 2, str. 409–412.

Preteklost na doseg klik: Uporaba arhivskega gradiva za potrebe zgodovine in drugih znanosti ter upravno-pravnih postopkov v Zgodovinskem arhivu Ljubljana v Enoti Ljubljana. V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 2, str. 23–41. (Soavtorica)

MUŠIČ, Dunja

Cviček v primarnih pisnih virih »Rajši malo, pa dobro!« V: *Sprehod skozi zgodovino cvička: 52. teden cvička: Novo mesto, 24., 25., 26. maj 2024*. Novo mesto: Zveza društev vinogradnikov Dolenjske, 2024, str. 140–145.

Fichtenuvova hiša. V: *Dolenjski list* 75 (7. marec 2024), št. 10, str. 15.

Grad Gradac: naša kulturna dediščina. V: *Dolenjski list* 75 (22. februar 2024), št. 8, str. 15.

SADEK, Mitja

Bienenetablissement Poganitz: knjiga naročil čebelarskega podjetja Pogance. V: *Dolenjski list* 75 (18. april 2024), št. 16, str. 15.

Digit(al)izacija: reševanje terminološkega izziva po metodi pro et contra. V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 2, str. 84–104. DOI: 10.54356/MA/2024/LQAZ8156. (Soavtor)

Med miti in resnico o Napoleonovi dobi na Novomeškem. V: *Rast, revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 35 (2024), št. 1, str. 5–15.

Predstavitev novo imenovanih častnih članic in članov Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 27–55. (Soavtor)

Protidržavni plakat: naša kulturna dediščina. V: *Dolenjski list* 75 (1. 8. 2024), št. 31, str. 15.

SEMLIČ RAJH, Zdenka

Mostna in portalna dvigala. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 33–36.

Predgovor. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 7.

Procesna oprema in preoblikovalna tehnika. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 36–38.

Terenska montaža in proizvodno tehnični servis. V: *Litostroj: nekdanji industrijski velikan, katalog razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2024, str. 19–23.

ŠEGA, Judita

Blaznikovi večeri in druge prireditve v letu 2024. V: *Loški razgledi* 70 (2024), str. 363–367.

Podobe Ivana Tavčarja. Razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Mestne knjižnice Ljubljana, Slovanske knjižnice. V: *Loški razgledi* 70 (2024), str. 83–86.

Škofja Loka 1050: zbornik prispevkov z znanstvenega posveta Škofja Loka 1050. Škofja Loka: Občina, 2024. (Sourednica)

Zborniku na pot. V: *Železne niti* 21 (2024), str. 9–11.

TROHA, Kristijan

Preteklost na dosegu klika: Uporaba arhivskega gradiva za potrebe zgodovine in drugih znanosti ter upravno-pravnih postopkov v Zgodovinskem arhivu Ljubljana v Enoti Ljubljana. V: *Moderna arhivistika: časopis arhivske teorije in prakse [Elektronski vir]* 7 (2024), št. 2, str. 23–41. (Soavtor)

ZGODOVINSKI ARHIV NA PTUJU**ČUŠ, Monika**

Povezava ljutomerskega kasaškega kluba z jugoslovanskimi republikami in s tujino skozi zgodovino. V: *Ljutomerski kasač: zbornik referatov ob 150-letnici kasaških dirk na Slovenskem* (ur. Katja Zupanič). Ljutomer: Kasaški klub Ljutomer, 2024, str. 83–111.

JAMBREK, Aleš

Posvetovanja in zborovanja Arhivskega društva Slovenije skozi čas – poizkus kratkega povzetka več kot 60-letnega dela slovenske arhivske stroke skozi prizmo zborovanj. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 57–78.

ZADRAVEC, Dejan

Zbirka Viri 2004–2024. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 1, str. 121–127.

ZUPANIČ, Katja

Ljutomerski kasač: zbornik referatov ob 150-letnici kasaških dirk na Slovenskem. Ljutomer: Kasaški klub Ljutomer, 2024. (Urednica)

Pregled delovanja in dejavnosti društvo »Kolo jahačev in vozačev v Ljutomeru« v tridesetih letih 20. stoletja. V: *Ljutomerski kasač: zbornik referatov ob 150-letnici kasaških dirk na Slovenskem* (ur. Katja Zupanič). Ljutomer: Kasaški klub Ljutomer, 2024, str. 53–81.

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA

CAR, Nataša

Skrb za varstvo arhivskega gradiva v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. V: *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije* 47 (2024), št. 2, str. 1–10.

Zvrsti arhivskega gradiva v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. V: *Tretji dan* 51 (2024), št. 2, str. 18–26.

KRAMPAČ, Tone

Družine avstrijske Koroške in Bele Peči v 18. stoletju. Celje: Društvo Mohorjeva družba; Celjska Mohorjeva družba; Ljubljana: Inštitut Karantanija; Založba Slovenska matica; Celovec: Mohorjeva družba, 2024. (Urednik)

Odsev življenjske sile v matičnih knjigah župnije sv. Petra v Gorenjem Mokronogu. V: *Od sv. Petra do sv. Križa: od farne cerkve do trebelske podružnice: 1803* (ur. Miha Šimac). Ljubljana: Reitenburg, 2024, str. 133–166. (Soavtor)

OTRIN, Blaž

Anton Vovk – kanonik (1940–1945). V: *Miscellanea: Acta ecclesiastica Sloveniae* 46. Ljubljana: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2024, str. 349–379.

Fotograf Lovrenc Funtek (1833–1874) in trojno prekletstvo očetov. V: *SLO, slovenski zgodovinski magazin* (september 2024), št. 144, str. 26–31.

Fotograf Lovrenc Funtek 1833–1874. Mengeš, Ljubljana: Mestni muzej Mengeš, Kulturno društvo Franca Jelovška, Nadškofijski arhiv Ljubljana, 2024.

VISOČNIK, Julijana

Anja Ragolič: Poetovio. Römische Grabdenkmäler. Situla 46. Inscriptiones Latinae Sloveniae (ILSl) 2/1, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana 2023. V: *Arheološki vestnik* 75 (2024), str. 727–728.

Beneficarii in Celeia and Sirmium : analogy and contrast. V: *Studia epigraphica et militaria: in memoriam Miroslava Mirković*. Berlin; Boston: De Gruyter, 2024, str. 47–77.

Epigrafsko dokumentirani trgovci v vzhodnoalpskem prostoru : primer mercatores in negotiatores. V: *Keria: studia Latina et Graeca* 26 (2024), št. 1, str. 73–91.

Epigrafsko dokumentirani trgovci v vzhodnoalpskem prostoru. V: *15. Grošljev simpozij: De re oeconomica: Gospodarstvo v antiki: od torka, 19. marca, do četrta, 21. marca 2024, Atrij ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana: povzetki referatov*. [Ljubljana: Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, 2024], str. 3.

Gorenji Mokronog v luči arheoloških raziskovanj. V: *Od sv. Petra do sv. Križa: od farne cerkve do trebelske podružnice: 1803* (ur. Miha Šimac). Ljubljana: Reitenburg, 2024, str. 17–32.

Iuppiter Depulsor – Norican deity?! V: *Borders in provinces - cultural borders: 18th International Colloquium on Roman Provincial art: Belgrade-Viminacium, May 20–25th 2024: book of abstracts*. Belgrade: Institute of Archaeology, 2024, str. 35.

Janez Žiga Valentin Popovič (1705–1774) and Peter Fenci (1796–1842) and their contribution to the study of Celeia. V: *The Roman Period and the Early Middle Ages in the Eastern Alps, Northern Italy and the Western Balkans: mednarodni simpozij ob 100-letnici rojstva Jaroslava Šašla = international symposium on the occasion of the 100th birthday of Jaroslav Šašel (1924–1988): Ljubljana (Slovenija), 5.–6. septembra 2024 = Ljubljana (Slovenia), September 5th–6th 2024: zbornik povzetkov = book of abstracts: dvorana SAZU, Novi trg 3, Ljubljana*. Ljubljana: Založba Univerze, 2024, str. 16.

Misijonska dokumentacija v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. V: *Slovenski misijoni 1918–1941: znanstveni posvet: Ljubljana, 15. oktober 2024*. Ljubljana: UL Teološka fakulteta, 2024, str. 6–7.

Poskus celotne predstavitve rimske vile rustike na Rodinah. V: *15. Grošljev simpozij: De re oeconomica: Gospodarstvo v antiki: od torka, 19. marca, do četrтка, 21. marca 2024, Atrij ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana: povzetki referatov*. [Ljubljana: Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, 2024], str. 4. (Soavtorica)

Škofijski arhiv Ljubljana: inventar fonda ŠAL 2: drugi del, fasc. 20–45. Priročniki, 6. Ljubljana: Nadškofija, 2024.

The comparison of inhabitants in three Roman towns: Emona, Celeia, and Siscia: so close, yet still so far. V: *Name and identity: selected studies on ancient anthroponymy through the Mediterranean*. Oxford: BAR Publishing, 2024, str. 179–190.

Vojnik v Göthovih anketah. V: *Miscellanea: Acta ecclesiastica Sloveniae* 46. Ljubljana: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2024, str. 147–176.

NADŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR

ŠKAFAR, Gregor

Matične knjige s preloma 19. in 20. stoletja kot zrcalo jezikovne politike med Muro in Savo. V: *Slavia Centralis* 17 (2024), št. 2, str. 219–243.

URLEP, Lilijana

Fons Gratiae – Studenice v kontekstu ženskih samostanov na Štajerskem: zbornik povzetkov znanstvenega simpozija Fons Gratiae, Poljčane, 17. oktober 2024. Maribor: Nadškofija Maribor – Nadškofijski arhiv Maribor; Slovenska Bistrica: Zgodovinsko društvo dr. Jožeta Koropca; Poljčane: Občina, 2024. (Sourednica)

Milostna Marijina podoba. V: *Snežniške korenine praznujemo 235 let Župnije Marija Snežna: povzetek pastoralnega leta 2023/24* (ur. Boštjan Lenart). Zgornja Velka: samozaložba, 2024, str. 140–158.

Opisa lavantinske škofije iz leta 1702 in leta 1790. Viri 47. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2024.

Priporoči se Mariji, Marija bo pomagala. V: *Dediščina–spomeniki: (zbornik 9. Glazerjevega posvetovanja)*. Glazerjevo posvetovanje (9; 2023; Selnica ob Dravi). Ruše: Lira, društvo za razvoj; Selnica ob Dravi: Javni zavod Center Arnold Tovornik, 2024, str. 141–152.

Težnja po slovenstvu. V: *3. Glaserjev festival: Domovina. Dom. Sreča.: Malečnik, 17. 4.–21. 4. 2024: zbrano gradivo različnih prireditev na 3. Glaserjevem festivalu* (ur. Sebastijan Valentan). Malečnik: Župnija Sv. Peter pri Mariboru; Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2024, str. 11–16.

Vse za Božjo slavo, zveličanje duš in prenovo škofije: katalog razstave ob dvestoletnici duhovniškega posvečenja škofa Antona Martina Slomška (1800–1862). Maribor: Nadškofija Maribor, Nadškofijski arhiv 2024. (Avtorica in urednica)

Zakaj je Slomšek podpisal volilne kapitulacije? Slomšek in status lavantinske škofije kot lastniške škofije. V: *Miscellanea: Acta ecclesiastica Sloveniae* 46. Ljubljana: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2024, str. 177–195.

In memoriam Damjan Lindental (1971–2025)

Globoko pretreseni smo v petek, 29. avgusta 2025, ob jutranji kavi v arhivu, ki je bila tudi njegov ritual, sprejeli vest, da je izgubljen Damjanov boj z neozdravljivo boleznijo. Le dan pred tem sva ga s sodelavko Majo obiskali v ptujski bolnišnici in razšli smo se v upanju, da mu bo bolje in da ga želimo nazaj, med »arhivčkov«... Dejstvo, da se nikoli več ne vrne med nas, je boleče in nepredstavljivo.

Vedeli smo, da se je znašel v hudi osebni stiski, vendar nas je novica o njegovi bolezni šokirala. Pred manj kot letom dni nas je v ganljivem zapisu obvestil o daljši odsotnosti, kjer je, kot zmeraj, preudarno, z natančnostjo podal napotke, povezane z delom, in obljubo, da bo po svojih močeh za nas dosegljiv od doma. In tako je naša komunikacija skoraj vsakodnevno potekala na daljavo. Kot je dejal, je tako vsaj malo preusmeril svoje misli in si popestril dan, mi pa smo mu v skrbi za njegovo zdravje vsak po svoje dajali nasvete, z željo, da končno postavi sebe na prvo mesto in da mu uspe premagati najhuje.

Damjan je bil predan delu v Zgodovinskem arhivu na Ptujcu celih 30 let, vse od 15. decembra 1995 dalje. Kot mlademu in ponosnemu atiju hčerke Anje je dal priložnost, da začne tukaj svojo poklicno pot takratni ravnatelj Ivan Lovrenčič, za kar mu je bil zmeraj hvaležen. To je bil čas, ko so se v arhivistiki postavljali temelji v razvoju informatizacije, zato je bilo znanje, ki ga je pridobil na II. gimnaziji Maribor – smer računalništvo, nadvse dobrodošlo. Med leti 2001 in 2006 je dejavno sodeloval pri nastajanju poglobljene različice InfoArh 3.0. in ob tem pridobil ogromno strokovnih izkušenj, ki jih je kasneje uspešno uporabil za dejavno sodelovanje pri izvedbi projekta in prilagoditvi že izgrajenega programskega orodja ScopeArchive. Vzporedno ob tem je v arhivu med drugim izvajal digitalizacijo arhivskega gradiva in skrbel, da je bil naš informacijski sistem programsko posodobljen in kiber-

(Foto: Arhiv ZAP)

netško zaščiten. Vselej je iskal rešitve, tudi takrat, ko se je to zdelo nemogoče, velikokrat je ob tem žrtvoval tudi svoj prosti čas. Damjan nikoli ni želel biti v ospredju, čeprav bi si marsikdaj to zaslužil. Svoje znanje je nesebično delil, velikokrat tudi kolegom iz ostalih arhivov, zato je bil priljubljen in cenjen.

Ključno vlogo je odigral tudi pri selitvi ptujskega arhiva, kjer je mesece prej izgradil celoten virtualni sistem skladišč v programu ScopeArchive ter izdelal analizo stanja vzpostavitve računalniške mreže in varnostne politike, saj je bila izgradnja varnega omrežja ob selitvi za arhiv ključnega pomena. Še posebej se je izkazal v projektu izgradnje elektronskega arhiva v projektu e-ARH.si. Ure in ure testiranja, preverjanj, izdelave raznih analiz, uvozov, zapisov, ki jih je opravil, so odigrale pomemben prispevek k uspešnosti projekta.

Damjan je oboževal glasbo, morje, potovanja, dolge kolesarske ture, igranje električne kitare. Še posebej pa je imel rad živali, njegov ljubljenelec je bil muc Oli, ki ga je zadnja leta zelo pogrešal.

Ponosni in hvaležni na sodelavca in prijatelja Damjana se klanjamo v spomin na njegovo zapuščino v ptujskem arhivu in čas, ki smo ga preživeli skupaj. Njegovo delo je v arhivu pustilo trajen pečat. Nikoli ga ne bomo pozabili!

Katja Zupanič

V spomin Nadi Čučnik Majcen (1937–2025)

Nada Čučnik Majcen, krhka, a močna in srčna oseba, marljiva, vseskozi radovedna, z velikim občutkom za potrebe stroke in ljudi hkrati, se je od nas poslovila sredi oktobra 2025.

Rojena je bila slovenskim staršem v Sarajevu, kjer je dokončala osnovno šolo in gimnazijo. Študij je sprva nameravala nadaljevati v Beogradu, a je na pri-govarjanje očeta odšla na študij v Ljubljano, kjer je leta 1960 diplomirala iz kemije na sedanji Naravoslovno tehnični fakulteti Univerze v Ljubljani. Po študiju se je najprej zaposlila na Inštitutu Jožef Stefan na Oddelku za nuklearna goriva, kjer je sodelovala tudi pri odpiranju Rudnika urana Žirovski Vrh. Ko se je odprlo mesto asistenta za anorgansko kemijo na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, smer Montanistika, je do leta 1970 službovala na tem oddelku. A delo v akademski sferi je zahtevalo tudi veliko prostovoljnih ur dela in odločila se je, da bo več časa posvetila družini, zato se je zaposlila kot analitik v laboratoriju Carinarnice Ljubljana in v Beogradu opravila tudi zelo zahteven zvezni carinski izpit. Čeprav je vedno govorila, da je bilo delo na carini pestro in zanimivo, se je po petih letih odločila in leta 1975 prevzela mesto vodje Konservatorskega oddelka v Muzeju narodne osvoboditve LRS, v današnjem Muzeju novejši in sodobne zgodovine Slovenije v Cekinovem gradu, ki ga je uspešno vodila do leta 1983.

Konservatorski oddelke, takrat z že utečeno skupino sodelavcev, ki so že dobro razvili osnovne konservatorsko-restavratorske postopke, je vodila v re-snih časih. Oprema je bila zastarela in že močno izrabljena, zaradi preobsežnega dela pa so prostori postajali premajhni in povsem neprimerni za delo. Z vso predanostjo svojemu poslanstvu in viziji za razvoj oddelka je opozarjala na njegove težave in z upravičeno skrbjo pred morebitnim zatonom dejavnosti. Leta 1977 so na 27. seji Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije obravnavali arhivsko službo v Sloveniji in podprli vključitev Konservatorskega oddelka v Arhiv SR Slovenije, današnji Arhiv Republike Slovenije. S to pridružitvijo dne 1. januarja 1980 je zagotovila nove, primernejše prostore in novo opremo ter hkrati pridobila še dodatna tri konservatorsko-restavratorska delovna mesta in uresničila vizijo razvoja konservatorsko-restavratorske dejavnosti.

V času vodenja oddelka je svoje strokovno delo usmerjala predvsem v ra-

(Foto: Arhiv družine Majcen)

zvoj že uporabljenih metod in iskala nove metode konserviranja in restavriranja arhivskega in knjižničnega gradiva. Znanje je nenehno izpopolnjevala in ga tudi prenašala na mlajše sodelavce. Neustavljivo raziskovalno žilico je uresničevala, med drugim, tudi v raziskovalni nalogi, ko je leta 1981 razvila prototip stroja za dolivanje s celulozno pulpo. Še dolgo je bil prisoten v naših prostorih in nas spodbujal k njegovi posodobitvi. Danes se ponašamo z novim, izpopolnjenim, izdelanim v Sloveniji, na katerem smo opravili številne zahtevne postopke konserviranja-restavriranja.

Novo obdobje v razvoju oddelka je naznanila s prispevkom o konserviranju-restavriranju rodovnega debla plemiške družine Herbersteinov, prvič v tuji reviji. Objavila ga je leta 1980 v mednarodni strokovni reviji *Restaurio*.

Konservatorski oddelok je bil tedaj edini v Sloveniji, ki je opravljal konservatorska dela na področju konserviranja in restavriranja pisne kulturne dediščine. Vključevala se je v raziskovalno dejavnost na področju razvijanja novih metod konserviranja in restavriranja papirja ter na področju trajnega ohranjanja pisne kulturne dediščine. Povezala se je z Inštitutom za celulozo in papir v Ljubljani, plod dolgoletnega sodelovanja, ki ga je začela, že leta 1978 pa je bila postavljena proizvodnja trajneje obstojnega papirja, ki so ga začeli izdelovati leta 1991; namenjen je zaščitnim ovojem za arhivsko in drugo gradivo.

Strokovno in organizacijsko je delovala tudi v prejšnji skupni državi Jugoslaviji. Predvsem je bila tudi vodja skupine, ki je povezovala vse konservatorsko-restavratorske oddelke pri arhivih posameznih republik v Jugoslaviji.

V okviru tečajev, ki jih je prirejela Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani kot pripravo na strokovne izpite za pridobitev nazivov iz knjižničarske stroke, je predavala predmet Zaščita knjižničnega gradiva. Od leta 1978 je bila tudi članica izpitne komisije pri Ministrstvu za kulturo SR Slovenije za priznavanje strokovne kvalifikacije za muzealce, arhiviste in bibliotekarje na področju zaščite in konservacije gradiva, ki predstavlja premično kulturno dediščino.

Med leti 1978 do 1982 je na današnji Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani predavala predmet Zaščita knjižničnega gradiva s poudarkom na pravilni hrambi in zaščiti arhivskega ter knjižničnega gradiva, tako v Sloveniji kot tudi v takratni Jugoslaviji in širše.

Čeprav je kazala pravi značaj konservatorke-restavratorke in raziskovalke, se je po spletu življenjskih okoliščin ter zaradi strokovnih in organizacijskih izzivov odločila za nov korak. Tedanja ravnateljica Centralne tehniške knjižnice (CTK) Univerze v Ljubljani, ki je odhajala v pokoj, jo je povabila, da bi prevzela vodenje CTK. Po tehtnem premisleku se je odločila in spomladi leta 1983 prevzela vodenje CTK kot poslovna in strokovna ravnateljica. Na tem mestu je ostala do leta 1990. Naslednje leto (1991) se je upokojila.

Njen izjemni prispevek, ne le k razvoju Centralne tehniške knjižnice (CTK), ampak knjižničnega sistema v Sloveniji v celoti, je bil na področju avtomatizacije knjižničnih storitev. S svojimi kolegi je začrtala okvire sodobnega nacionalnega bibliografskega sistema v digitalnem okolju, kot ga poznamo danes. V času ravnanja Nade Čučnik Majcen sta bili pomembni tudi mednarodna naravnost in vpetost CTK v sodobne strokovne tokove na področju akademskega knjižničarstva. Na tak način je CTK delovala po mednarodno priznanih standardih ter je tudi s tega vidika bila inovativna in učinkovita. Nada Čučnik Majcen je kot inženirka bila izrazit praktik. Na tem je temeljilo njeno razumevanje akademske knjižnice kot skupnosti informacijskih strokovnjakov in uporabnikov, ki z roko v roki sodelujejo pri snovanju in nadgradnji sodobnih storitev. S tem je ključno začrtala kasnejšo pot razvoja CTK v sodobno učno in informacijsko središče, kot ga poznamo danes.

Bila je vsestransko dejavna, prejela je več priznanj, med drugim za izredne uspehe na področju bibliotekarstva v Sloveniji in predvsem specialnega bibliotekarstva na področju tehnike in prirodoslovnih ved ter za dejavnosti na področju varstva premične kulturne dediščine Čopovo diplomo leta 1990 in leta

2000 častni znak svobode Republike Slovenije za organizacijsko in strokovno delo pri uvajanju knjižničarstva in varstva premične dediščine. Leta 2012 je postala tudi častna članica Društva restavradorjev Slovenije.

Čeprav je prevzela vodenje Centralne tehniške knjižnice v Ljubljani, je nadaljevala pedagoško delo na področju zaščite in konserviranja pisne dediščine. Med drugim je svoje bogato strokovno znanje leta 1996 zbrala v priročniku *Zapis v čas – osnove varovanja in konserviranja knjižničnega in arhivskega gradiva* in to v samozaložbi – brez javnega denarja. Rezultati njenega dolgoletnega strokovnega, raziskovalnega in organizacijskega dela so vidni tudi v njeni bogati bibliografiji, številnih predavanjih na posvetovanjih in konferencah doma in v tujini.

Veličino njenega dela moramo postaviti v kontekst časa, ko še ni bilo računalnikov in drugih komunikacijskih sredstev, ki jih poznamo danes, bile pa so tudi zaostrene finančne razmere v času nekdanje skupne države. Zato je bilo za doseganje takih ciljev potrebno veliko več samoiniciativnosti in angažiranosti. Nada Čučnik Majcen je ves čas iskala skupne točke med različnimi strokami – družboslovnimi, naravoslovnimi in tehničnimi.

Čeprav je delovala v Arhivu Slovenije le slaba tri leta, ni nikoli zares pretrgala stikov z nami. Redno nas je obiskovala, zanimala se je za vsako sodelavko posebej, zanimalo jo je, kaj delamo, s čim se pri delu spopadamo, kakšen razvoj smo implementirale v delo, vseskozi, a potihoma, tako v ozadju, je spremljala našo dejavnost. V naše prostore je prinašala vedrino in prijetno vzdušje, vedno se je udeležila naših jubilejev, ob lastnih jubilejih pa nas je pogostila z doma spečeno torto in drugimi dobrotami.

Danes je Center za konserviranje in restavriranje arhivskega gradiva Arhiva Republike Slovenije, tudi po njeni zaslugi, sodoben in odprt za potrebe vseh institucij in posameznikov, ki hranijo ali skrbijo za pisno kulturno dediščino. Nade Čučnik Majcen se spominjamo s hvaležnostjo, a še z večjim spoštovanjem.

Lucija Planinc
dr. Jedert Vodopivec Tomažič
Marija Grabnar

OCENE IN POROČILA REVIEWS AND REPORTS

Publikacije || Publications

Julijana Visočnik: **Škofijski arhiv Ljubljana: Inventar** **fonda ŠAL 2, drugi del, fasc. 20–45**

Ljubljana: Nadškofijski arhiv Ljubljana, 2024,
528 strani

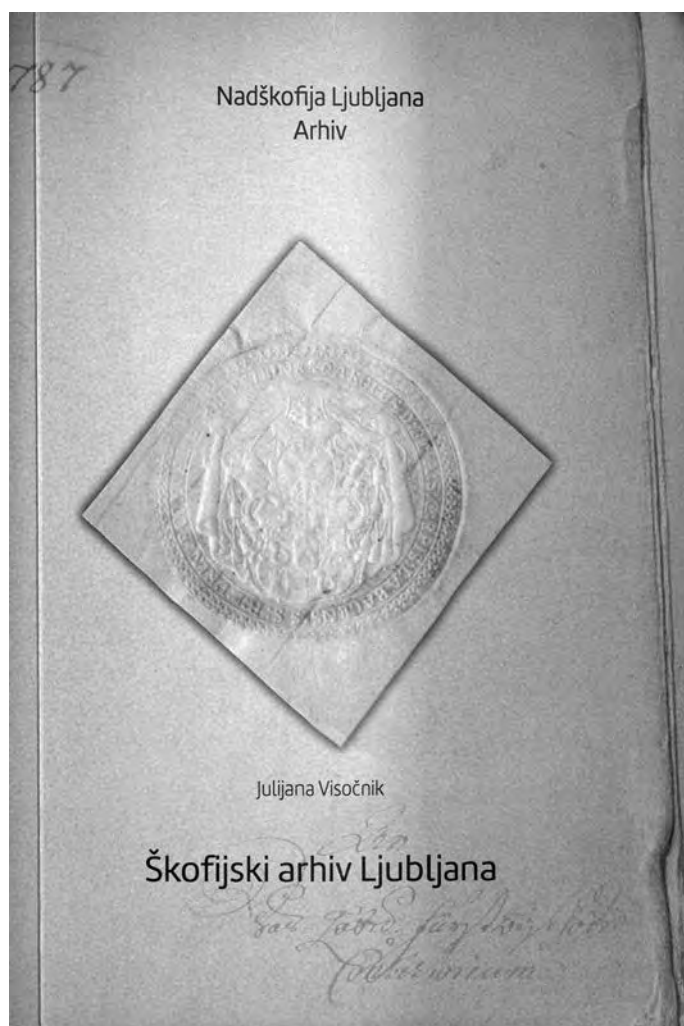
Inventar fonda Škofijski arhiv Ljubljana 2 (krajše ŠAL 2) – drugi del, ki je v preteklem letu izšel na 528 straneh, je nadaljevanje prvega iz leta 2015. Ta je zajemal popis fasciklov od številke 1 do številke 19, medtem ko drugi del vključuje fascikle od številke 20 do številke 45.

Na začetku naletimo na klasične sestavne elemente, kot so kazalo, vsebinske značilnosti, zahvalne besede, kratice in okrajšave, viri in literatura ter nekatere jezikovne specifikke pri uporabi oziroma t. i. slovenjenju osebnih in zemljepisnih lastnih imen v besedilih.

Avtorica uvodoma opozarja, da gre za časovno precej omejen fond, saj obsega obdobje med letoma 1782 in 1788. V letu 1782 so namreč začeli z intenzivnimi pripravami na regulacijo župnij in s spreminjanjem njihovih meja, kar je pravzaprav rdeča nit praktično vse do zaključka fonda.

Govora je o spisih državnih organov in uradov, naslovljenih na ljubljanskega škofa ali vikarja, katerih namen je posredovati različna navodila Cerкви s strani države. Dokumentom so velikokrat dodani patentni ali okrožnice v tiskani obliki, ki jih rokopisi naznanjajo ali povzemajo vsebino. Kar nekaj znanih patentov skupaj z določili glede njihove vpeljave in upoštevanja izhaja iz časa Marije Terezije in Jožefa II. Kot lahko preberemo, se skozi gradivo odraža odnos takratne države do cerkvenih oblasti, naprej preko škofov do navadne duhovščine, ki je igrala pomembno vlogo, saj je prihajala v stik s prebivalstvom in posledično poznala njihove življenjske navade, težave, položaj in skrbi, česar sta se dobro zavedala tudi omenjena vladarja. Duhovščina je pravzaprav predstavljala nekakšen »kanal« obveščanja, zato sta jo velikokrat uporabljala za posredovanje različnih obvestil ljudstvu.

Visočnikova navaja, da je gradivo urejeno kronološko in hkrati po krajih izstavitve (večinoma so to Gradec, Ljubljana in Celovec), kar velja zlasti za fascikle števil 20 do 35. Od fascikla 36

do 45 se namesto krajevne klasifikacije pretežno pojavlja vsebinska, katere seznam je natančneje podan v knjigi. Spisovno gradivo je uvrščeno v ustrezne škatle, kot pripomočke izpostavlja že obstoječe protokole in repertorije. Posamezni dokumenti so načeloma oštevilčeni, tako da jim je mogoče slediti v protokolu 1779–1788, ki zajema celo leto 1788, torej dokumente, izstavljene v Gradcu, vse do fascikla številka 39. Ostalo gradivo pokriva repertorij in protokol 1788.

Po njenih besedah je vsebina primerljiva s prvim delom ŠAL-a 2, vendar se pojavljajo razlike pri razporeditvi. Ne najdemo namreč spisov, povezanih s popisom prebivalstva iz leta 1754, občutno manj je gradiva na temo davkov, vojske, vojaških enot in vojakov. Pojavljajo se razprave o ukinitvi samostanov, njihovem premoženju, poslopih in redovnikih z novimi dušnopastirskimi zadolžitvami. Eden od sklopov je namenjen šolstvu, drugi matičnim zadevam v zvezi z omembami najdenčkov, poseben sklop se navezuje na spise, ki uvajajo tiskane okrožnice in patente, poslane škofu s strani državnih uradov. Še vedno so v dobri meri zastopani alumnati in ustanove (Schilingova, Umekov, Treppanova, Ernestova itd.), v ospredju katerih je bila skrb za revne in nadarjene študente oziroma revne v splošnem smislu ter ustanove beneficiatov in kaplanov. Največ spisovnega gradiva se nanaša na regulacijo župnij in koncentracijo škofij, kar je vodilo v spreminjanje njihovih meja, ustanovljale so se nove župnije, medtem ko so se podružnice ukinjale. Na koncu dodaja, da se vmes pojavljajo dokumenti, ki pričajo o nastavitvah in premestitvah duhovnikov v novoustanovljene župnije, lokalije, kaplanije ali kuracije.

Jedro tvori popis dokumentov, shranjenih v 26 fasciklih. Posamezna popisna enota je zasnovana po naslednjem principu: najprej sta navedena številka fascikla in časovni okvir gradiva. Nato so zabeleženi številka popisne enote ter datum in kraj njenega nastanka. Sledi ji krajša vsebina. Na koncu so navedeni jezik gradiva, pisna podlaga in pečati. Knjiga se zaključi s povzetkoma v slovenskem in angleškem jeziku ter z indeksom osebnih in zemljepisnih imen.

Tako prvi kot zgoraj predstavljeni drugi del inventarja fonda Škofijski arhiv Ljubljana 2 (ŠAL 2) ponujata natančnejši vpogled v reformno obdobje cesarice Marije Terezije in Jožefa II. na področju cerkvene uprave, šolstva in socialnega življenja, zato sta koristen pripomoček za vse raziskovalce, ki jih utegnejo zanimati tovrstne tematike.

Nataša Car

Reconstruction: International Archives Week Challenge 2025 – International Archives Week 2025: 9th – 13 June 2025

Publikacija in razstava Zgodovinskega arhiva
Celje
Celje/Ieper, 2025

Zgodovinski arhiv Celje in Mestni arhiv Ieper sta v okviru Mednarodnega arhivskega tedna, ki je letos po vsem svetu potekal med 9. in 13. junijem, znova sodelovala na skupnem projektu International Archives Week Challenge, ki že šesto leto zapored povezuje arhivske institucije, ki delujejo na različnih stopnjah sistemov znotraj posameznih držav članic Evropske unije. Na povabilo pobudnikov projekta in urednikov publikacije dr. Boruta Batagelja in dr. Rika Opsommerja je projekt letos sooblikovalo kar 26 arhivov, kar je največ doslej. V okviru projekta so v preteklih letih že predstavili raznoliko arhivsko gradivo na teme dokumentov iz leta 1820, kolesarjenja, železnic, elektrike in demokracije, medtem ko so bile tema letošnjega projekta rekonstrukcije.

Publikacija v angleškem jeziku z naslovom *Reconstruction: International Archives Week Challenge 2025*, ki obsega 27 strani, je izšla v tiskani in v digitalni obliki. Tudi letos je izid publikacije spremljala slovenska različica razstave z naslovom *Rekonstrukcije*, ki jo je 11. junija odprl avtor dr. Borut Batagelj in je bila čez poletje 2025 na ogled v Zgodovinskem arhivu Celje.

Na razpisano temo je po en arhiv iz posamezne države po svoji izbiri prispeval in predstavil reprodukcijo arhivskega gradiva, ki na podlagi lastne interpretacije odraža določene poglede na rekonstrukcije. Izbrano gradivo, ki v širokem časovnem razponu med letoma 1588 in 2006 zajema listine, fotografije, razglednice, načrte, risbe, pisma in druge dokumente, se ne osredotoča zgolj na vidik fizične obnove dokumentov ali arhitekturne in urbanistične dediščine, ki je bila denimo poškodovana v vojnah ali naravnih nesrečah. V posameznih prispevkih so namreč zastopani tudi družbeni in simbolni vidiki rekonstrukcij v okviru odnosov, ponovnega oživljanja kulturnih praks, revitalizacije in novih namembnosti prostorov, rehabilitacije ranljivih skupin, kot so vojni invalidi in otroci, pa tudi odzivi na politične spremembe.

V publikaciji so se z raznolikim in zanimivim naborom arhivskega gradiva predstavili štajerski deželni arhiv iz avstrijskega Gradca, mestni arhiv Ieper iz Belgije, bolgarski osrednji državni arhiv iz Sofije, hrvaški državni arhiv v Zagrebu, ciprski državni arhiv iz Nikozije, češki državni okrožni arhiv v Chebu, arhiv mesta Kolding na Danskem, estonski državni arhiv iz Talina, finski državni arhiv iz Helsinkov, francoski arhiv mestnega okrožja Saint-Omer, mestni arhiv Lehrte iz Nemčije, grški državni arhiv iz Aten, madžarski državni arhiv okrožja Bacs-Kiskun iz Kecskemeta, arhiv mesta in okrožja Waterford iz Irske, državni arhiv v Gorici iz Italije, latvijski državni arhiv iz Rige, litovski regionalni državni arhiv v Kaunasu, arhiv mesta Esch-sur-Alzette iz Luksemburga, malteški državni arhiv iz Rabata, regionalno zgodovinsko središče Eindhovna z Nizozemske, poljski državni arhiv v Varšavi, romunski državni arhiv iz Bukarešte, državni arhiv v Bratislavi s Slovaške, Zgodovinski arhiv Celje iz Slovenije, arhiv splošne uprave kot del španskega državnega arhiva iz Madrida in občinski arhiv iz Karlskrone na Švedskem.

Zgodovinski arhiv Celje se je predstavil z eno od fotografij iz Fototeke Pelikan, ki prikazuje izključno mlajše ženske pri odstranjevanju ruševin na današnji Kocbekovi ulici v Celju ob koncu druge svetovne vojne leta 1945. Kot ena od nosilnih fotografij, ki s premišljeno razporeditvijo v kadru poleg dokumentarnega vidika nakazuje tudi propagandni namen, je bila podrobneje predstavljena v sklopu projekta Dekade: štirideseta 1940–1949 @Celje iz leta 2024.

Široko zastavljen pojem rekonstrukcij je pričakovano privedel do raznolikih interpretacij in izbor arhivskega gradiva. Skozi 26 zgodb o rekonstrukcijah stavb, skupnosti, identitet in idej se odražajo tako skupni izzivi in podobnosti na evropski ravni kot tudi posebne izkušnje posameznih držav, zaznamovane z lokalnimi in nacionalnimi zgodovinskimi dejavniki. Projekt je znova poudaril vlogo arhivske službe in pomen sodelovanja arhivskih institucij v mednarodnem prostoru pri interpretaciji in razumevanju preteklosti.

Lucija Pečnik

*Postavitev razstave Rekonstrukcije v Zgodovinskem arhivu Celje
(Foto: Nik Jarh)*

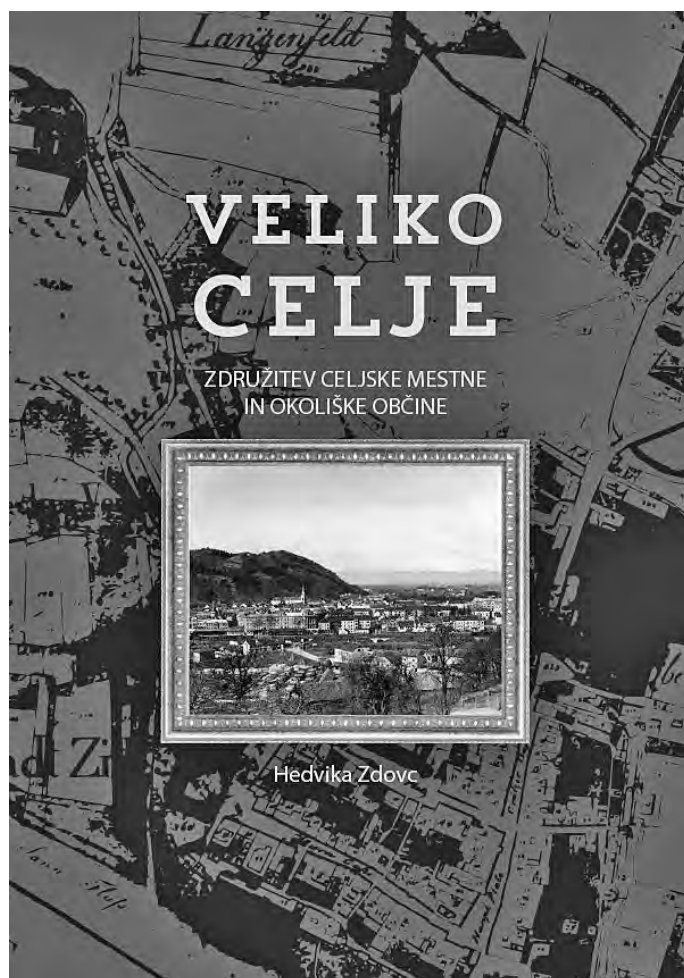
Hedvika Zdovc: Veliko Celje. Združitev celjske mestne in okoliške občine

Razstava in razstavni katalog Zgodovinskega
arhiva Celje
Celje, 2025

Avgusta 2025 je minilo 90 let od priključitve celjske okoliške občine k mestni občini Celje. Zgodovinski arhiv Celje je temu visokemu in za razvoj Celja pomembnemu dogodku posvetil razstavo in razstavni katalog, ki ju je pripravila arhivska svetnica mag. Hedvika Zdovc, ki se fondom s področja uprave posveča že skoraj 40 let.

S priključitvijo je bilo spremenjeno ozemeljsko stanje iz leta 1850, ko sta bili ustanovljeni mestna občina Celje in občina Celje-okolica, pri čemer je prva obsegala eno (območje samega mesta, ki ni imelo več obzidja), druga pa sedem katastrskih občin. S tem dejanjem je bila končno presežena tudi neživljenjska ločitev mesta od njegovega naravnega zaledja kot posledice nacionalnih delitev v preteklosti.

Razstava, odprta 10. septembra 2025, obsega pet vsebinskih sklopov, tej delitvi pa sledi tudi zasnova kataloga. V prvem sklopu avtorica poda kratek oris celjske okoliške in mestne občine do združitve leta 1935 (sedeža občin in njuno poslovanje, gradbena dejavnost, delovanje posameznih društev, prizadevanje okoliške občine za postavitev nove okoliške šole, nakup zemljišča za »slovensko« pokopališče na Golovcu in njegova ureditev, organizacija mestne straže, obrtna, industrijska, gostinska in bančna dejavnost). Ker je okoliška občina, razen na zahodu, popolnoma obdajala mestno, je v slednji obstajal velik interes za priključitev vsaj posameznih sosesk okoliške občine, o čemer avtorica piše v drugem sklopu z naslovom »Težnje mestne občine za širitev izven občinskih meja«, kjer so predstavljeni tovrstni poskusi mestne občine od 60. let 19. stoletja do leta 1903. Tretji sklop razstave in poglavje kataloga zajemata proces združevanja celjske mestne in okoliške občine po prvi svetovni vojni, ko je odločanje o združevanju prešlo z lokalne na višjo raven. Proces je bil uspešno zaključen 7. avgusta 1935, ko je bil izdan ukaz kraljevega namestništva, ki je na predlog ministrstva za notranje zadeve ter na osnovi 6. in 114. člena Zakona o mestnih občinah odredilo, da se mestni občini Celje priključi občina Celje-okolica, deset dni pozneje pa je bil izdan še odlok o izvršitvi ukaza in določeno prehodno obdobje. V četrtem sklopu razstave je na kratko predstavljen začetek poslovanja mestne občine »Veliko Celje«, ki ji je kljub

kratkemu delovanju uspelo izpeljati nekaj pomembnih projektov (na primer razširitev podvoza pri hotelu Pošta, gradnja Delavskega doma), medtem ko je zadnji sklop razstave namenjen odzivu meščanov na ta prelomni zgodovinski dogodek.

Avtorica je za izvedbo svojega projekta izbrala posrečen čas visoke obletnice in dober pristop – izhajala je predvsem iz gradiva, ki ga hranimo v Zgodovinskem arhivu Celje, pri čemer je za dodatno prepričljivost in privlačnost poskrbela s posameznimi predmeti iz zbirk Muzeja novejšje zgodovine Celje. Obiskovalci razstave (in bralci kataloga) se ob zanimivi zgodbi zlitja dveh občin seznanijo praktično z vsemi vrstami arhivskega gradiva iz tega obdobja – od prostorskih in gradbenih načrtov, preko spisovnega gradiva do fotografij, medtem ko se s pomočjo muzejskih predmetov srečajo tudi z materialno kulturo tistega časa. Besedila so (razstavi primerno) krajša, skoraj geselska, obiskovalca (bralca) pa lepo vodijo od začetka »modernih« občin do »predvečera« druge svetovne vojne, ki je za petdeset let prekinila delovanje te najnižje oblike lokalne samouprave v njeni izvorni obliki. Še zlasti zanimiv in poveden je »glas ljudstva«, povzet iz pritožb, mnenj ali zgolj nerganja tedanjih meščanov, ki so »bentili« čez neučinkovito škropljenje cest, dirkače na mestnih ulicah ali parkiranje na sprehajališču v mestnem parku.

Velik odmev, ki ga razstava doživlja od otvoritve dalje, in pozitivni odzivi obiskovalcev pričajo o tem, da Celjani z veseljem spoznavajo tudi malo manj znane plati zgodovine svojega mesta, na katerega so ponosni, jih pa v njem – kakor njihove prednike pred skoraj stoletjem – določene stvari tudi jezijo.

Aleksander Žižek

*Otvoritve razstave o Velikem Celju se je udeležilo veliko ljudi, ki so z zanimanjem prisluhnili razlagi mag. Hedvike Zdovc
(Foto: Andraž Purg)*

ZBOROVANJE SO OMOGOČILI

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

80 let
Arhiv Republike
Slovenije

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

POKROVITELJI

TR VIS

Premični regali nove generacije - DYNAMIC II

Prednosti sistema Dynamic II:

- Popoln nadzor nad gradivom in vsebino regalnih polj (PIN koda, RF obesek, posebna kartica ali kreditna kartica). Upravljanje uporabnikov in pravic preko enostavnega vmesnika za IOS ali Android. Priključki za ethernet, Wi Fi, Bluetooth. Priprava za priključitev na aplikacije iOS in Android.
- Vkllop in izkllop luči v prehodu med regali, samodejni premik v požarno pozicijo. Priključitev senzorja osebe v prehodu, nadzor LED luči v prehodih.
- Vsak modul ali regalno polje ima lastno krmilno enoto in celo lastno baterijo za premikanje.

ALMA MATER
EUROPAEA
ECM

JAZ BOM
ARHIVIST-KA

ARHIVISTIKA
DIPLOMIRANI ARHIVIST

I. bolonjska stopnja
Visokošolski strokovni študijski program

ARHIVISTIKA IN DOKUMENTOLOGIJA
MAGISTER ARHIVISTIKE IN DOKUMENTOLOGIJE

II. bolonjska stopnja
Magistrski študijski program

ARHIVSKE ZNANOSTI
DOKTOR ARHIVSKIH ZNANOSTI

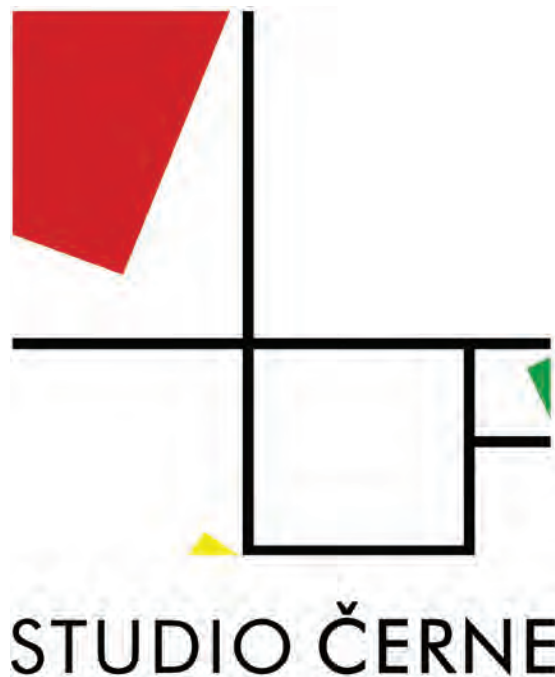
III. bolonjska stopnja
Doktorski študijski program

Več na www.almamater.si

mikro**grafija**

LOGiTUS

certificiran ponudnik eHrambe

STUDIO ČERNE

TRU VUE

Edvard Munch, "Krik". Tempera in olje na papirju, 1910.
Fotografija: WERNER MURRER RAHMEN.

Ne obstaja nekaj takega kot "Optium®-like."

Kadar izberete Tru Vue® Optium Museum Acrylic®, prejmete več kot skoraj nevidno, antirefleksno akrilno steklo. Prejmete več kot 20 let dokazane zaščite v najbolj priznanih svetovnih muzejih. Prejmete storitve in podporo vodilnih v panogi. Prejmete proizvod neprimerljive kakovosti in skoraj popolno varnost in mir. Obstajajo mnoga akrilna stekla, vendar samo eno je Optium®. Bodite natančni: vedno zahtevajte Optium Museum Acrylic. Izvedite več na tru-vue.com/exhibition-collections

Optium Museum Acrylic®

KRISTALNO ČISTA NEVTRALNOST BARV
VRHUNSKA VZDRŽLJIVOST
IZJEMNA TRDNOST

Optium®
Museum Acrylic

ARHIVSKO DRUŠTVO SLOVENIJE

1000 Ljubljana, Poljanska cesta 40
telefon: (01) 241 42 86
e-pošta: tajnik@arhivsko-drustvo.si
predsednik@arhivsko-drustvo.si
domača stran: www.arhivsko-drustvo.si

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

1000 Ljubljana, Poljanska cesta 40
telefon: (01) 241 42 00
e-pošta: ars@gov.si
domača stran: www.arhiv.gov.si

INŠPEKTORAT RS ZA KULTURO IN MEDIJE

1000 Ljubljana, Metelkova 4
telefon: (01) 478 79 01
e-pošta: gp.irskm@gov.si

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA

1000 Ljubljana, Krekov trg 1
telefon: (01) 234 75 70
e-pošta: arhiv.lj@rkc.si
domača stran: www.nadskofija-ljubljana.si/nadskofija/

NADŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR

2000 Maribor, Slomškov trg 20
telefon: (05) 90 80 120
telefaks: (02) 252 30 92
e-pošta: skofijski.arhiv@nadskofija-maribor.si
domača stran: www.nadskofija-maribor.si/nadskofija/
index.php/skofijska-kurija

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

6000 Koper, Kapodistriasov trg 1
telefon: (05) 627 18 24
e-pošta: tajnistvo@arhiv-koper.si
domača stran: www.arhiv-koper.si

Enota Piran

6330 Piran, Savudrijska 5
telefon: (05) 673 28 40

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

2000 Maribor, Glavni trg 7
telefon: (02) 228 50 00
e-pošta: info@pokarh-mb.si
domača stran: www.pokarh-mb.si

Enota za Koroško

2390 Ravne na Koroškem, Čečovje 12a
telefon: (05) 994 29 43
e-pošta: vinko.skitek@pokarh-mb.si

Enota za Prekmurje

9000 Murska Sobota, Cvetkova ulica 1
telefon: (02) 228 50 40
e-pošta: info-ms@pokarh-mb.si

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI

5000 Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 3
telefon: (05) 335 87 60
e-pošta: pa-ng@pa-ng.si
domača stran: www.pa-ng.si

ŠKOFIJSKI ARHIV KOPER

Trg Brolo 11, p. p. 114, 6001 Koper
telefon: (05) 611 72 04
e-pošta: arhiv.kp@rkc.si
domača stran: http://kp.rkc.si/skofijski-arhiv

**ZGODOVINSKI ARHIV IN MUZEJ
UNIVERZE V LJUBLJANI**

1000 Ljubljana, Kongresni trg 12
telefon: (01) 241 85 80
telefaks: (01) 241 86 60
domača stran: www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/
univerzitetni_arhiv.aspx

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

3000 Celje, Teharska cesta 1
telefon: (03) 428 76 40
e-pošta: info@zac.si
domača stran: www.zac.si

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

1001 Ljubljana, Trdinova ulica 4, p. p. 1614
telefon: (01) 306 13 06
e-pošta: zal@zal-lj.si
domača stran: www.zal-lj.si

Enota za Gorenjsko

4000 Kranj, Savska cesta 8
telefon: (04) 280 59 00
e-pošta: zal.kra@zal-lj.si

Enota za Dolenjsko in Belo krajino

8000 Novo mesto, Skalickega ulica 1
telefon: (07) 394 22 40
e-pošta: zal.nme@zal-lj.si

Enota v Škofji Loki

4220 Škofja Loka, Partizanska c. 1c
telefon: (04) 506 07 00
e-pošta: zal.skl@zal-lj.si

Enota v Idriji

5280 Idrija, Prelovčeva ulica 2
telefon: (05) 372 22 70
e-pošta: zal.idr@zal-lj.si

ZGODOVINSKI ARHIV NA PTUJU

2250 Ptuj, Vičava 5
telefon: (02) 787 97 30
e-pošta: tajnistvo@arhiv-ptuj.si
domača stran: www.arhiv-ptuj.si

